

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 15 december förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Nordensons interpellation om ny livsmedelslagstiftning, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Nordenson har med kammarens tillstånd till mig framställt följande fråga:

Om ny livsmedelslagstiftning.

Kan det förväntas att förslag till ny livsmedelslagstiftning inom en snar framtid framläggas för riksdagen?

Såsom interpellanten omnämnt tillkallades år 1936 särskilda sakkunniga att verkställa utredning på området. Dessa avgåvo år 1941 betänkande med förslag till livsmedelsstadga m. m. Den föreslagna stadgan innehåller *dels* hygieniska bestämmelser rörande beredning, försäljning och hantering m. m. av livsmedel — dessa bestämmelser äro avsedda att ersätta motsvarande föreskrifter i giftstadgan och hälsovårdsstadgan — *dels ock* bestämmelser av ekonomisk natur, huvudsakligen vissa kvalitetsfordringar på en rad av våra vanligaste födoämnen eller ingredienser i sådana. Över förslaget ha yttranden inhämtats från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar. Med hänsyn till krisförhållandena har ärendet därefter fått vila.

Emellertid har nyligen åtgärd vidtagits för att denna författningsfråga skall kunna lösas så snabbt som möjligt. Kungl. Maj:t har nämligen på min fördragning genom beslut den 23 november 1945 förordnat t. f. byråchefen för lagärenden i folkhushållningsdepartementet E. W. Z. Göransson att såsom sakkunnig biträda inom socialdepartementet vid överarbetning av livsmedelslagstiftningssakkunnigas förslag med ledning av remissyttrandena och under beaktande av de erfarenheter, som vunnits sedan förslaget avgivits. Den sakkunnige kommer givetvis att söka kontakt med vederbörande näringsorganisationer och andra av frågan berörda intressenter. Härigenom har jag trott mig på bästa sätt befordra att denna lagstiftningsfråga behandlas med skyndsamhet, samtidigt som de senare årens, i flera avseenden mycket betydelsefulla, nya erfarenheter på området beaktas. Min förhoppning är alltså att förslag i ämnet skall kunna föreläggas om icke 1946 års riksdag så åtminstone det därpå följande årets riksdag.

Herr **Nordenson**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att frågan om en ny livsmedelslagstiftning har fått en betydelsefull stöt framåt genom beslutet den 23 november detta år att tillsätta en särskild sakkunnig för överarbetning av det vilande sakkunnigförslaget.

När jag genom min interpellation har aktualiserat denna fråga, har jag gjort det av den anledningen att det är ett problemkomplex av mycket gammalt datum, som med åren har blivit allt mera trängande. Frågan var föremål för sakkunnigutredning redan åren 1916—1921, men då ledde det tyvärr inte till något

Om ny livsmedelslagstiftning. (Forts.)

positivt resultat. Därefter har näringslivet gjort framstötter 1923, 1926, 1929 och 1935 med begäran om åtgärder. 1936 aktualiserades frågan här i riksdagen genom några motioner, och riksdagen beslöt då att begära en förnyad utredning. Den begärda utredningen ägde rum under åren 1936—1941. De sålunda framkomna utredningsresultaten fingo ett mycket gott bemötande av de olika remissinstanserna, och frågan låg ganska väl till. Samtidigt har behovet av en omfattande och enhetlig lagstiftning under åren gjort sig alltmera gällande på olika samhällsområden, och det har blivit ännu angelägnare att komma till en lösning. Detta är bakgrunden till denna min interpellation.

Med hänsyn till de förhållanden, som jag här framhållit, måste jag ju beklaga att den igångsatta överarbetningen inte har kommit till stånd tidigare, varigenom ett positivt förslag kunde ha framlagts vid 1946 års riksdag. Jag begränsar mig därför till att nu rikta en vädjan till herr statsrådet att söka påskynda ärendets behandling så mycket, att vi skulle kunna få fram det till den höstriksdag 1946, som jag förmodar är oundviklig. Det är både ur näringslivets och en mängd sociala synpunkter ett mycket starkt trängande önskemål.

Herr von Heland: Herr talman! Det kan kanske vara lämpligt att man även från jordbrukarhåll påpekar, att man är mycket angelägen om att förslag snarast möjligt ligger på riksdagens bord. Det är en hel del förhållanden som vi från vårt håll anse inte äro tillfredsställande. Det är kanske också lämpligt att påpeka, att även planeringskommissionen i ett visst avsnitt haft denna fråga till behandling och i år till ett tillfälligt utskott överlämnat ett yttrande i detta hänseende, till vilket jag ber att få hänvisa. Jag ber alltså att få instämma med interpellanten i att denna utredning bör forceras så mycket som möjligt, så att riksdagen snarast kan ta ställning till problemet.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa under den förstärkta försvarsberedskapen anvisade medel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild utbildning av folkskollärare jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 378, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 november 1945, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att högst 400 studenter finge vårterminen 1946 intagas vid folkskoleseminarierna för att genomgå utbildning vid en tillfälligt anordnad seminarielinje, omfattande, förutom nämnda termin, läsåret 1946/47 samt en kurs under vardera av somrarna 1946 och 1947, i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordat;

dels medgiva, att de i gällande avlöningsstat för folkskoleseminarierna med maximerade belopp uppförda utgiftsposterna finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst de belopp, som erfordrades för utbetalande av arvoden i enlighet med vad departementschefen förordat;

dels till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

dels ock till Folkskoleseminarierna: Utrustning å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *E. Sjö Dahl* väckt motion (I:443), vari hemställts, att riksdagen vid sitt ställningstagande till Kungl. Maj:ts proposition, nr 378, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att den av skolöverstyrelsen ifrågasatta mera grundliga utredningen om lärarbehovet måtte omedelbart fullgöras så att dess resultat kunde bringas till riksdagens kännedom vid 1946 års riksdag, samt att seminarieelever måtte användas för att fylla lärarbehovet på sätt i motionen föreslagits från och med läsåret 1946/47;

dels ock en inom andra kammaren av herr *G. Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 686).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, I. att riksdagen måtte

a) medgiva, att högst 400 studenter finge vårterminen 1946 intagas vid folkskoleseminarierna för att genomgå utbildning vid en tillfälligt anordnad seminarielinje, omfattande, förutom nämnda termin, läsåret 1946/47 samt en kurs under vardera av somrarna 1946 och 1947, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

b) medgiva, att de i gällande avlöningsstat för folkskoleseminarierna med maximerade belopp uppförda utgiftsposterna finge för budgetåret 1945/46 överskridas med högst de belopp, som erfordrades för utbetalande av arvoden i enlighet med vad departementschefen förordat;

c) till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

d) till Folkskoleseminarierna: Utrustning å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 kronor;

II. att motionerna I:443 och II:686 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

II. i anledning av motionerna I: 443 och II: 686

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den av skolöverstyrelsen ifrågasatta mera grundliga utredningen om lärarbehovet måtte omedelbart fullgöras så att dess resultat kunde bringas till riksdagens kännedom vid 1946 års riksdag;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser, som för minskandet av den aktuella lärarbristen möjliggjorde ianspråktagande av vissa elever vid folkskoleseminarierna, om möjligt redan från och med läsåret 1946/47.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Skolfrågan framträder som en allt besvärligare fråga i samma mån som det erkännes, att det är en av våra allra viktigaste frågor. Det är ju alldeles tydligt, att de ökade krav, som ställas på framtidens skola, fordra en kvalitativt väl utbildad samt naturligtvis också kvantitativt tillräckligt stor lärarkår. Under den sista tiden har folkskollärarkåren, på vilken man ju ovillkorligen borde försöka ställa ökade krav, fått en allt svagare utbildning. Vid vårens riksdag genomförde kamrarna i detta hänseende ett provisorium som från alla håll beklagades, även av dåvarande de-

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)
partementschefen. Alla ansågo att ökningen av antalet elever i seminarieklasserna måste verka sänkande på utbildningens kvalitet. Alla voro också överens om att det var en nödåtgärd och ett provisorium, som så fort som möjligt skulle avskaffas. Man tillsatte också seminariesakkunniga, som skulle ta hand om frågan och se till att även på detta område hjälp skulle åstadkommas. Dessa seminariesakkunniga funno, att skolöverstyrelsen återigen hade räknat fel, och måste helt och hållet koncentrera sig på kvantitativ förbättring av folkskollärarkåren, varemot de kvalitativa hänsynen fingo vika. Departementschefen liksom de sakkunniga förutse emellertid, att det nya provisorium, som här i dag föreslås, inte kan räcka för bristens fyllande, utan det måste komma ytterligare ett provisorium. Om man såsom departementschefen ömmar för kvalitet i utbildningen, är det nog skäl att se till att man inte kommer ut på provisoriernas gungfly, varigenom kvalitetssynpunkterna alldeles komma bort.

Den fråga som det närmast gäller att besvara är naturligtvis den, huruvida det provisorium, som här föreslås, enligt vad man kan sluta sig till av erfarenheterna av seminarieutbildningen, medför en bättre eller sämre utbildning än den, som vi nu ha. Detta provisorium innebär inte så värst stor ökning av lärarkåren och täcker inte den stora bristen. Det blir kanske 350 eller 390 nya elever. Det kan också hända, att det blir mindre än 350, såsom det antydes här i handlingarna. Det är således, skulle man kunna säga, redan kvantitativt sett en inte alltför stor förbättring, men jag erkänner visst, att varje förbättring, även om den skulle vara mindre än den här föreslagna, är av stor vikt, såvida inga bättre utvägar kunna finnas.

Detta nya provisorium innebär att man skulle snabbutbilda folkskollärare. Studenterna skulle bli färdiga på tre terminer i stället för som nu på fyra, och under ferierna skulle utbildning ske under ett så stort antal timmar, att totalantalet timmar för dessa snabbutbildade skulle bli detsamma som i det tvååriga studentseminariet.

Vad som gör att denna utbildning medför kvalitativt sämre resultat är två ting. Det är till en början rekryteringen. Basen för rekryteringen blir här en annan än den vanliga. De mest kvalificerade av de studenter, som under detta år söka in vid studentseminarier, ha intagits redan förra våren. De äro redan nu under utbildning. Det blir i stort sett de då överblivna jämte de studenter, som utexamineras nu vid höstterminens slut, bland vilka man har ett rekrytera eleverna. Det är tämligen visst och säkert, att även om man, som både de sakkunniga och departementschefen säga, skall se till att bara kvalificerat folk utbildas, det ändå blir folk av en lägre kvalitet — låt vara att de äro godkända — än som vanligen står till förfogande. Det är således tämligen ofrånkomligt att det blir kritik från seminariehåll och från elevhåll. Vad säger nu departementschefen om denna sak? Han erkänner, att han inte kan komma längre än att det nog i alla fall blir en relativt tillfredsställande rekrytering. Just användandet av ordet »relativt» måste ju ändå innebära ett erkännande av att rekryteringen inte är som den vanligen är.

Härtill komma anmärkningarna mot utbildningen under dessa tre terminer och ferierna. Det erkännes allmänt, att fyra terminers utbildning är i allra knappaste laget. Nu föreslås det visserligen lika många timmar, men det blir en forcerad utbildning, där sex veckor av varje ferietid användas i full utsträckning med lika ansträngande arbete som under terminerna. Därtill kommer nu en annan sak. Både departementschefen och de sakkunniga synas ha förbisett, att studentseminaristerna redan nu använda ferierna för sin vidare utbildning. Det går således inte att med detta forcerade arbete nå ett likvärdigt resultat med det som nås med arbete i den naturliga arbetstakten under en tid som allmänt erkännes vara i knappaste laget. Vad säger departementschefen

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

om denna sak? Han har nämligen observerat kritiken på denna punkt. Han säger att han på det hela taget finner utbildningen likvärdig. Det är således också ett erkännande, att det är i knappaste laget.

Till dessa befogade anmärkningar emot svagheter i rekrytering och utbildning komma de organisatoriska svårigheterna och vad detta medför i fråga om folkskollärarytbildningen. Det är alldeles tydligt att elever i första, andra och tredje klasserna på den fyraåriga linjen, som ha tagit studentexamen, söka sig till denna snabbutbildning. Därigenom uppstå luckor i klassavdelningarna. Man försäkrar visserligen, att dessa luckor kunna fyllas — det tvivlar jag inte på — men det blir väl under alla förhållanden splittring av klassavdelningarna genom denna åtgärd. Bristen skall också i någon mån fyllas genom korttidsvikariat av elever från andra och fjärde klassen. Det medför också splittring av klassavdelningarna och seminariearbetet. Dessa organisatoriska svårigheter har departementschefen funnit allvarligare än de svagheter jag förut har påtalat. Han säger också — det återfinnes i andra stycket på s. 10 i utskottsutlåtandet — följande: »Med hänsyn till de mångahanda svårigheter och olägenheter, som otvivelaktigt komma att uppstå för seminarierna vid ett genomförande av den föreslagna extra utbildningen, synes det angeläget att understryka, att det här är fråga om en av förhållandena framtvingad engångs-åtgärd.» Man kommer således inte ifrån att denna utbildning kommer att leda till tråkiga resultat.

Jag har ju själv i början att detta anförande erkänt, att det är nödvändigt med en ökning av antalet lärare. Naturligtvis skall jag villigt erkänna, att den lösning, som de sakkunniga utarbetat och departementschefen framlagt, är en mycket fyndig lösning, som också hade bort antagas, om det inte funnits ett bättre alternativ. Nu finns det emellertid ett bättre alternativ, där inga av de svagheter, som jag har påtalat beträffande departementschefens förslag, förekomma. De invändningar, som de sakkunniga gjort mot detta alternativ, äro av rätt ringa betydelse och tämligen överkomliga i jämförelse med dem jag varit inne på beträffande sakkunnigförslaget.

Man kan till en början ställa sig den frågan: vad är det som gör att detta alternativ är så absolut fritt från de svagheter som vidlåda den föreslagna snabbutbildningen? Jag skulle tro att det beror på att här har detta problem setts helt inifrån av seminarielärare, som ha fördjupat sig i det, och av eleverna. De ha sett de svagheter, som jag varit inne på, och ha naturligtvis då varit angelägna att akta sig för att komma med ett alternativ, mot vilket en lika stark kritik skulle kunna riktas som mot sakkunnigförslaget. Det skulle ha gjort hela deras förslag löjligt. Förslaget innebär helt enkelt — motion i den riktningen har här i kammaren framförts av herr Sjödahl — att man skall fylla den aktuella bristen genom att, vid sidan om de utexaminerade lärarna, släppa ut också de elever, som genomgått de fyraåriga seminariernas tredje klass, och de elever, som gått igenom studentseminariernas andra klass, och låta dem tjänstgöra såsom lärare under ett år. Det kan ju sägas, att detta skulle hjälpa ett år men att året därpå lättnaden skulle försvinna, i och med att de tidigare utsläppta tredje- och andraklasseleverna komma tillbaka till seminarierna. Det har påpekats i förslaget, att det naturligtvis är nödvändigt att denna åtgärd fortsättes ett visst antal år för att den anmärkningen inte skall kunna göras. Frågan är hur många år det skulle behövas för att man skulle kunna få ut något så när tillräckligt antal lärare för lärarbristens hävande.

Jag har till min reservation fogat en tabell, som herrarna se på sidan 21 och som visar, hur det skulle gå vid ett bifall till reservationen. Där har jag angivit antalet klassavdelningar vid både fyraåriga och tvååriga seminarier. Några anmärkningar kunna naturligtvis inte riktas mot första raden, som anger

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

antalet lärare och seminaristvikarier som skulle kunna släppas ut till tjänstgöring under läsåret 1947/48. Jag har inte tagit med året 1946/47, som motionären liksom seminarieeleverna siktat på, ty departementschefen har så bestämt sagt ifrån, att ehuru han visst sympatiserar med den planen, är det ändå otänkbart att den kan sättas i gång förrän vid slutet av arbetsåret 1946/47. Jag ger honom inte rätt i det, utan jag tror att motionären har rätt, då han säger att åtminstone tredjeklass eleverna mycket väl skulle ha kunnat få en sådan jämkning i sina kurser, att åtminstone de kunde släppas ut redan vid slutet av detta läsår, d. v. s. på våren 1946. Trots att jag tror att motionären har rätt i detta, har jag inte medtagit dessa elever, enär jag, då jag satte upp denna tabell, inte tyckte att det var någon idé att göra det, sedan departementschefen så starkt tagit avstånd från den planen. Liksom departementschefen utgår jag således från nästa arbetsår, 1946/47. Verkningarna av reservationens förslag när det gäller minskningen av lärarbristen komma således inte senare än enligt förslaget i den kungl. propositionen. De siffror i tabellen, som äro kursiverade, avse de elever, som göra ett års avbrott i studierna för vikariat. Av tabellen framgår att efter läsåret 1946/47 540 seminaristvikarier och 440 utexaminerade skulle tjänstgöra läsåret 1947/48 och därigenom minska lärarbristen. Man säger då att därigenom bli 33 klassrum tomma under läsåret 1947/48. Ja, men det är helt naturligt, att seminarieorganisationen måste ökas, varigenom dessa klassrum fyllas. Det betyder således att 33 nya klassavdelningar skulle kunna tagas in. De skulle strängt taget kunna sägas överbelasta den nuvarande seminarieorganisationen. Man har då tillräckligt med elever för att även året därpå kunna sända ut mer än det vanliga antalet under nuvarande förhållanden. I stället för det nuvarande antalet seminarielever, 540, skulle man kunna skicka ut 920. Det är ju något mindre än man skickar ut efter läsåret 1946/47, då antalet uppgår till 980. Efter läsåret 1948/49 skulle man kunna minska bristen med ytterligare 380.

Nu är det ju tämligen tydligt att man kan fråga sig, om inte seminarieorganisationen spränges, genom att så många vikarier skola tillbaka till seminarierens fjärde klass. Om herrarna se på tabellen, finna herrarna att de inom parentes satta kursiverade siffrorna precis motsvara det antal seminarister, som skola återvända till seminarierna ifrågavarande år. Som jag inledningsvis har anmärkt, betyder naturligtvis detta förfarande första året i grund och botten att — fastän tills vidare på ett rätt osynligt sätt — organisationen ökas. Herrarna se på siffrorna för läsåret 1948/49 — för läsåret 1949/50 har jag tyvärr inte satt ut några siffror, men det blir på samma sätt då — att där blir det sju klasser med elva klassavdelningar i stället för enligt den nuvarande organisationen sex. Som jag också har anmärkt vid tabellen, är det tydligt att där kommer den ökning, som är förberedd genom den stora intagningen 1947/48, till synes. Man har en lika stor ökning året därpå.

När man nu ser på effekten av det förslag, som här föreligger, och lägger tillsammans det överskott, som uppstår genom att vikarierna återgå till sina avgångsklasser, blir resultatet, att under de tre år detta sker har det varit i tjänst 1 220 mer än vad som skulle ha utexaminerats under tiden. Den beräknade examinationen utgör 1 600. Följaktligen blir summan av de lärare som ha varit i tjänst dessa år 2 820 i stället för 1 600.

Dessa siffror torde det vara omöjligt att komma ifrån. Man kan säga, som departementschefen rent personligen antydde för mig för en stund sedan: »Den saken kan jag ju också ordna, när jag får tid på mig efter snabbutbildningen.» Ja, naturligtvis, och här är han ju inte på något sätt bunden. Denna sak kan ordnas på åtskilliga andra sätt än tabellen utvisar, men som jag framhåller i slutet av min reservation, är det viktigt för mig, att organisationen utökas

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

redan från det andra året genom att man fyller de två avslutningsklassers rum, som stå lediga.

Om man nu skulle se på den svaghet, som onekligen finns i tabellen på andra raden, där det anges en intagning av 920 studenter, och om man tycker, att det ser för mycket ut — jag erkänner att det gör så — finnas ju utvägar att komma undan denna stora studentintagning genom att låta dem som äro intagna i första klassen av det fyraåriga seminariet, fortsätta där och utbildas så att det kommer ut dubbelklass i tredje klassen, när de skola vikariera. Det är en utväg. En annan är att nöja sig med en ökning av 920 på två år i stället för 1 220 på tre år, men som departementschefen antydde, är det ju saker, som helt och hållet ligga i hans hand, såvitt denna reservation antas.

Vad som är ofrånkomligt är emellertid att bristen det första året, 1947/48, enligt denna reservation minskas med 540 lärare i stället för 350 enligt snabbutbildningen. Man kan ju säga, att det är bara 190 stycken det gäller, men jag har redan från början påpekat, att de sakkunniga ha rätt i att även om man inte kan räkna med så stora siffror, så betyder varje tiotal i alla fall någonting. Vidare kan ju inte heller förnekas, att under de kommande åren utsläppas fler lärare på arbetsmarknaden än under den nuvarande organisationen. Det blir således under dessa tre år ovillkorligen den ökning, som här är angiven.

En anmärkning kommer naturligtvis att göras, nämligen att outexaminerade lärare äro svagare utbildade än examinerade. När det gäller tredjeklassvikarierna, torde man kunna utgå från att detta är ett felaktigt resonemang. Tredjeklassvikarierna ha fått sex terminers utbildning mot tre för de snabbutbildade, och det är väl ändå ganska naturligt, att under sex terminer utbildade lärare, med den jämkning som kan vara behöflig i planen, måste kunna väl jämföras med snabbutbildningslärarna. När det gäller de från första studentklassen utsända, som bara ha ett års utbildning, innan de gå ut som vikarier, medger jag, att de äro sämre utbildade än de snabbutbildade, men där skola herrarna lägga märke till att de icke äro utbildade bara för det året, utan deras seminarieutbildning gäller för 30 à 40 års tjänstgöring. Om ett av dessa är skulle bli något svagare rent kvalitativt sett, så skall man väl ta någon hänsyn till de andra 29 à 39 åren, som de dessutom skola tjänstgöra. Och kan det bevisas, att de äro kvalitativt mycket bättre utrustade för dessa 29 à 39 år, som äro kvar, får väl ändå det första året, provåret, väga ganska lätt. Bli de kvalitativt bättre utbildade enligt motionen på det sättet? Ja, det är åtminstone bland alla folkskollärare erkänt, att så måste det vara. Det måste bli ett kvalitativt mycket bättre resultat av folkskollärare, som före examensåret ha varit ute ett helt år i tjänstgöring, då de inte bara som i seminariernas övningsskola ha fått lära sig att sköta en lektion, utan ha fått lära sig att sköta en skola, lära sig att sköta en klass. De komma tillbaka med så goda erfarenheter, att examensåret blir av helt annat värde och helt annan betydelse för deras utbildning än det annars skulle ha varit.

Därtill kommer en sak, som inte får förbises, och det är, att denna plan öppnar vägen i stor skala för ett betydelsefullt experiment av vikt för den nya lärarutbildning, som skolreformen måste kräva. Det är sällan man så att säga gratis får ett experiment av den omfattningen, av den betydelsen, av den vikten för de reformer, som sedan skola vidtagas.

Detta har räckt för mig att gå med på motionen. Där ha under debatten kommit fram ett par anmärkningar, som jag vill ta upp, för att de inte skola behöva ta någon tid i onödan. Man har sagt, att här finns först och främst den svagheten, att en del av tredje- och förstaklassarna, som skola ut som vikarier, inte vilja detta utan vilja få sin examen snabbare, och då skulle man nödgas ta till den otrevliga metoden att kommendera ut dem. Jag kan inte

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

förstå detta resonemang. Alla seminarister, som inte äro synnerligen välbärgade, få ett års tjänstgöring med full lön under utbildningstiden. Dem tar jag mycket stor hänsyn till. Och de andra gå inte miste om någonting detta år, då de äro ute och vikariera. De få en bättre utbildning, och de få full ersättning för den tid de äro ute. Det är det ena. Det andra, som skulle vara känsligare, är, att dessa ettårsseminarister, som gå ut på vikariat, ha svårt i de sämre skolformerna, B 3 och därunder, att klara sig, även om det kan gå bra i storstäder och tätsamhällen med stora lärarkårer, som kunna ge dem stöd. Därför får man också, om man vill använda kommendering där, fast jag är säker på att det är tämligen onödigt, se till, att dessa förstaklassare, som släppas ut som vikarier, komma till sådana skoldistrikt och skolsamhällen, där de ha stöd av kamrater.

Dessa två anmärkningar ville jag ta upp, därför att jag vet, att de ha varit uppe förut, men jag tycker ändå, att de äro av ringa betydelse gentemot allt det som vinnes genom den ojämförligt bättre lärarutbildning, vilken blir resultatet av detta experiment.

Slutligen vill jag i detta sammanhang påpeka, att de studentvikarier vi nu ha ute i landet ju inte ha någon lärarutbildning alls. Vi ha för närvarande 450 vikarier, som ingen utbildning ha. Dem bli vi fria från ganska snart efter det att en sådan plan som den här föreliggande har genomförts.

Herr talman! Jag har ansett, att när en dylik plan har kommit fram, när lärarutbildningen genom den planen blir oerhört mycket starkare än den är för närvarande och när snabbutbildningsförslaget dels innebär en svagare lärarutbildning än den vi ha för närvarande, dels inte ger ens lika mycket för att omedelbart fylla lärarbristen som denna plan, har jag inte kunnat undgå att besvara kammaren med en utredning om de båda planerna. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Det är klart, att läget är besvärligt, när man tvingas att tillgripa provisoriska åtgärder för att täcka lärarbristen i en situation, då skolväsendet står inför växande uppgifter. Jag beklagar livligt, att det har varit så svårt att överblicka behovet av lärare och att vi därför befinna oss där vi stå i dag, men däråt är ju ingenting att göra. Vi måste vidta åtgärder, och det gäller bara, hur man skall forma dessa.

Den s. k. snabbutbildningen har förordats av Kungl. Maj:t efter förslag från sakkunniga och med tillstyrkan från skolöverstyrelsen. Snabbutbildningens risker är jag inte blind för; det är klart, att det alltid är obehagligt att forcera en utbildning, som i och för sig kanske är för knapp. Det är också givet, att det ligger någonting i farhågan, att rekryteringen kan bli sämre, när man efter att ha haft inträdesprov på våren inbjuder till en ny konkurrens på hösten. Dessa anmärkningar kunna ha en viss räckvidd. Å andra sidan får man kanske inte överdriva dem. Jag har noggrant sett — så långt en icke skolman kan göra det — på den tilltänkta utbildningens kvalitet, och jag tror inte, att det är riktigt att säga, att den är av sekunda karaktär. Jag tror, att man kan säga, att den är relativt tillfredsställande. Beträffande rekryteringen vågar jag inte spå. Ansökningstiden går ut den 20 december. Vi ha i dag den 15 december. Till dato ha inkommit omkring 80 ansökningar, men jag kan meddela kammaren, att det har varit ett betydande antal förfrågningar från unga akademiker, som genom diskussionen ha observerat, att lärarbanan kanske kan erbjuda en tryggad anställning på kortare tid och framför allt en säkrare placering än vad en oviss akademisk bana ger dem. Det skulle ur mina synpunkter, och jag föreställer mig också ur kammarens, vara utomordentligt tillfredsställande, om denna snabbutbildning skulle kunna tillföra oss en sådan kvalitativ för-

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

stärkning som vi önska. Jag vågar inte uttala mig om det, men jag har mina förhoppningar.

Så mycket, herr talman, vågar jag säga, att om det skulle visa sig, att det verkligen blir ett sekunda urval, om det verkligen blir svårigheter med rekryteringen, så vill jag inte driva denna linje hårt, ty jag är angelägen om att just när vi stå inför en utbyggnad av vår folkskola, skola vi inte få några epalärare. Jag vill ha hög kvalitet på lärarna, och följaktligen kommer jag att i den mån jag kan påverka det försöka att se till, att urvalet hålles högt och att de kvalitativa kraven icke sänkas. Vad betyder det? Jo, det betyder, att den siffra, 400, som jag har nämnt i propositionen, inte är något heligt tal för mig. Kan jag inte få ett tillräckligt gott urval, är jag beredd att låta den gå ned, och jag har i propositionen sagt, att då kan jag som komplement mycket väl tänka mig den linje, som är förordad av reservanten och av lektor Sjödahl i hans motion. Jag tycker uppriktigt sagt, att när det ligger till på det sättet, borde man kunna undvika en lång debatt om denna sak. Man gör en snabbutbildning och försöker lösa frågan på det sättet, men departementschefen förklarar sig villig att ta upp till prövning den metod, som är föreslagen av motionären och reservanten, om de farhågor, på vilka reservanten och motionären fota sina erinringar, visa sig vara berättigade. Därmed har, tycker jag, redan i propositionen fullt tillräcklig hänsyn tagits till dessa synpunkter.

Men, herr talman, jag kan, trots att jag vet, att tiden är hårt upptagen, inte alldeles gå förbi herr Oscar Olssons långa anförande här. Han säger, att ingen av de olägenheter, som propositionens linje är behäftad med, finnes i hans reservation. Han varnar kammaren för att gå in på det provisoriernas gungfly, som jag med känd oförsiktighet vill tillråda kammaren att beträda. Jag vill säga, att om något är ett provisoriernas gungfly, så är det väl reservationen. Vem som helst kan väl inse, att man icke ökar antalet folkskollärare i detta land med en enda genom att skjuta in ett praktikantår under utbildningstiden. De som komma in på seminarierna och sköta sig och inte avlida eller bli sjuka, gå ut som folkskollärare, och det är vad vi ha att räkna med.

Om jag vågat ta upp tiden, skulle jag verkligen ha velat ta upp herr Oscar Olssons tabell till granskning. Jag vill inskränka mig till att påpeka ett par saker.

Den stora vinst, som han gör, får han helt naturligt genom att kraftigt öka organisationen. Han ökar denna med i realiteten 22 gånger 28 studenter. Ty kammaren skall observera, att herr Oscar Olsson, som så varnar för en överdimensionering av studentklasserna, gör den lilla ändringen, att han ökar intagningen till det dubbla i det fyraåriga seminariet, men efter ett år överför eleverna till studentlinjen och därefter låter dem gå ut såsom studentexamine-rade. Jag vet inte, vad det skall tjäna till att kalla det för fyraårigt seminarium under sådana omständigheter. Herr Oscar Olssons resonemang är alltså det, att en pojke skall gå in och sägas tillhöra den fyraåriga linjen. Efter ett år överförs han till studentlinjen, som är tvåårig, men tas det år då han skall börja på denna linje från seminariet, kastas ut som vikarie och skall sedan fortsätta på studentlinjen. Det är på detta sätt herr Olsson får fram den mycket vackra ökningen. 614 personer i ökningen ha uteslutande tillkommit genom nyintagningar. Ja, herr talman, jag kan också — om de tekniska förutsättningarna finnas — öka på samma sätt. Jag kan öka studentklasserna med 22, om det visar sig vara lämpligt, och på det sättet vinner jag ju precis 614 jag också.

Han gör obestriddligen ytterligare en vinst genom att temporärt avkorta utbildningstiden. Men den vinsten förloras ju sedan. När det har gått en tid, måste dessa lärare tillbaka till seminarierna för att fortsätta sin utbildning.

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

Jag tror därför, att hur man än räknar här, kommer man fram till det resultatet, att reservantens linje kan användas såsom ett provisorium i en situation, då det gäller att genom en provisorisk förkortning av utbildningstiden få ut ett antal — 300, 400 eller 500, beroende på hur många elever man har i seminarierna. Dem vinner man provisoriskt i en nödsituation, och man kan naturligtvis tillgripa dem under den tid då andra utvägar slå fel, men som kammaren förstår vinner man i längden icke en enda ny lärare på denna väg.

Sedan är det en annan sak, att den vägen har andra fördelar. Den har den fördelen, att man får det där praktikantåret inskjutet under studietiden. Jag vill gärna medge, att det är så lockande för mig, att det är en av anledningarna till att jag inte vill utestänga möjligheten att anlita reservantens linje som ett komplement till de åtgärder, som äro föreslagna i propositionen. Det kan vara ett ganska lyckligt experiment, men, herr Oscar Olsson, om man skall göra ett experiment, är det angeläget, att man förbereder det så att man har förutsättningar för att det skall lyckas. Jag tror, att vi behöva ha en förberedelsestid fram till hösten 1947 för att hinna med en omläggning av kurserna, som kan komma att visa sig behöflig. Jag skulle mycket beklaga, om man genom en forcering av det i och för sig intressanta experimentet inte skulle vinna någonting annat än ett misslyckande, som sedan kunde tas till intäkt för att säga: »Det gick inte att lägga in ett praktikantår i seminarieutbildningen.» Ur reservantens och motionärens egen synpunkt tror jag, att det är klokt, att man gör experimentet under så gynnsamma betingelser som möjligt.

Ja, herr talman, jag har tillåtit mig att uppehålla kammaren något mer än tio minuter. Jag skall inte säga mer, även om mycket vore att tillägga.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Ecklesiastikministern har redan starkt beklagat, att vi stå i den situation vari vi stå, och det är kanske inte så särskilt lämpligt och angenämt — allra minst det sista — att gräva upp gamla synder, men en sak vill jag ändå beröra.

I min motion yrkar jag bland annat, att den av skolöverstyrelsen ifrågasatta mera grundliga utredningen om lärarbehovet måtte omedelbart igångsättas. Det gör jag av flera skäl, och främst av det skälet, att de utredningar på vilka förslagen till riksdagen hittills grundats inte alls stått sig. Under åren från och med 1942 till och med 1946 kommer man inom en organisation, som orkar med inemot 2 000 lärare, att ha emottagit endast 1 000. Och nu vill man, enligt det förslag man lägger fram, på ett år — de elever då medräknade, vilka man beslöt skulle intagas till innevarande höst — taga emot 1 000 lärare, lika många således som man förut intagit på fem år. Det är uppenbart, att detta i och för sig är mycket olyckligt. Det måste vara bättre att för varje år utvälja ett mera begränsat antal lärare bland ett större urval än att under ett år försöka suga in ett så stort antal läraraspiranter som 1 000 vid våra seminarier.

Skolöverstyrelsen säger i sitt yttrande över seminariesakkunnigas förslag, att de sakkunniga arbetat efter precis samma normer som skolöverstyrelsen själv. Om denna iakttagelse är riktig, vilket jag varken kan bestrida eller bestyrka, skulle det betyda, att den kungl. propositionen i dag vilar på lika svag grund som de förslag, vilka hittills via Kungl. Maj:t kommit från skolöverstyrelsen. Det var inför detta faktum jag blev verkligt orolig, i synnerhet som skolöverstyrelsen tillika yttrat, att den har övervägt att göra en noggrannare utredning om det kommande lärarbehovet. Kammaren får ursäkta att jag blev litet mörkrädd inför detta perspektiv, att man efter de misslyckade utredningar, som lett oss in på dessa vägar, förklarar sig blott *övertvaga*, huruvida man måhända skulle göra en grundligare utredning.

Utskottet förklarar nu emellertid, att denna grundligare utredning är avsedd

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

att göras av de seminariesakkunniga, en uppgift vilken väl också är riktig, fast nog tycker man, att korrespondensen mellan skolöverstyrelsen och seminariesakkunniga är litet dålig, när skolöverstyrelsen i förra månaden kunde yttra, att den måhända ämnade företa denna utredning, som den naturligtvis befarade att seminariesakkunniga inte ämnade företa. Det har tydligen uppstått ett missförstånd mellan dessa båda parter, som man får hoppas är upplärd i och med att det nu av de sakkunniga företages en grundligare utredning. Jag vill beträffande denna utredning endast framföra önskemålet, att man inte bara tar hänsyn till antalet utexaminerade lärarkullar, utan att man även tar hänsyn till de barn, som efter sju respektive nio år skola in i småskolan eller folkskolan. Att sätta i gång en undersökning på denna punkt har tydligen skolöverstyrelsen hittills hesiterat inför. Jag förstår inte riktigt denna tvekan, då jag vet, att man inom domkapitlen kräver, att skoldistrikten skola meddela det antal barn, som väntas till skolan inom de sju år, för vilka man har faktiska födelsesiffror. Nog tycker man, att från den centrala ledningens sida en utredningsapparat skulle kunna igångsättas, som gjorde det möjligt att få fram sådana siffror för beräkning för lärarbehovet, vilka andra, lokala organ anse det vara nödvändigt att få fram. Med detta må det vara sagt om denna utredning. Jag hoppas, att den skötes effektivt och att den statistiska kraft, som seminariesakkunniga ha till sitt förfogande, skall lyckas med en uppgift, som man under så många år hittills misslyckats med, så att vi få ett underlag för ett riktigt bedömande av lärarbehovet.

Nu stå vi emellertid inför nödvändigheten att snabbt utbilda flera lärarkrafter. Enligt de förslag, som äro antydda av de seminariesakkunniga, skall det nästa vår intagas inemot 400 studenter och på hösten 1946 likaså inemot 600 studenter, alltså på ett år ungefär 1 000. Sedermera skall det på hösten 1947 tagas in mellan 500 å 600 studenter. Det blir således en verklig masstillströmning av studenter under dessa år. Det är givetvis ingenting att i och för sig beklaga, förutsatt att man på det sättet erhåller goda lärarkrafter, men härvidlag kan man ställa sig mycket tveksam, och den tveksamhet, som ecklesiastikministern på denna punkt gav uttryck åt, skulle jag vilja i hög grad understryka. Jag vill emellertid i detta sammanhang tillägga en synpunkt.

Då man tar in studenter i sådan mängd till våra seminarier, kan man givetvis inte i samma proportion som förr taga in elever på den fyraåriga linjen. Dessa som komma med sin realskoleexamen eller med sina självstudier, från folkhögskolor och annorstädes, äro ju ändå lärare ur den grupp, som skapat den folkskola vi för närvarande ha här i landet, som utvecklade denna folkskola till vad den är och som skickar sina representanter till olika håll för ledningen av svenskt folkskoleväsende — på sistone ända in i ecklesiastikdepartementet, där såsom ecklesiastikministerns främste rådgivare satts en man med denna utbildning. Det är en väg till intellektuell utbildning och teoretiska studier, en väg helt olika den vanliga här i landet via realskolan till studentexamen, på vilken dessa ungdomar från folkets djupa led, efter självstudier kommit fram till seminariestudiet. Innan vi fått en sådan demokratisering av vår skolorganisation, att det är mycket vanligare än för närvarande att arbetares och bönders barn äro med i studentkullarna, vore det olyckligt, om denna väg täppes till, så att den måhända inte kan användas ens i samma utsträckning som hittills. Jag beklagar detta på det livligaste och det är en av anledningarna till att jag försökt finna någon annan linje för att undvika denna massutbildning av studenter till folkskollärare.

En snabbutbildning av detta slag har givetvis sina stora risker, då man inte på samma sätt som man hittills gjort kan välja och vraka. Jag vill erinra om

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

att enligt åttonde huvudtiteln från i våras intagningen år 1943 utgjorde 29,9 procent av de prövande eleverna och år 1944 42,2 procent. I det första fallet vräkte man således mer än två tredjedelar, i det andra åtskilligt över hälften. Med en dylik proportion mellan antalet prövande och antalet intagna kan man uppenbarligen få ett utomordentligt gott urval. Det var ändå svagt på en del håll, men på andra bättre; det var olika i olika landsändar och olika med avseende på manliga och kvinnliga sökande. När man nu emellertid skall intaga inemot 400 och nästkommande höst 500 à 600 elever — under höstterminen innevarande år ha ju dessutom intagits 11 studentklasser, således 11×28 elever eller något över 300 — är det uppenbart, att det blir svårt att göra ett så strängt urval som man tidigare gjort. Det blir överhuvud taget svårt både för hösten 1946 och hösten 1947, men det blir särskilt svårt nu på våren 1946 av den anledningen, att man redan i de föregående årsklasserna plockat in de bästa av studenterna. Av dem som äro kvar fullgör dessutom sannolikt ett stort antal sin värnplikt. Dessa kunna inte söka nu, och om de söka och bli antagna, måste det ordnas uppskov med militärtjänstgöringen för att de skola kunna gå igenom denna snabbutbildning. När vi komma fram till hösten 1946 och våren 1947 blir det precis samma sak. När dessa elever sedan bli färdiga, måste de fullgöra sin värnpliktstjänstgöring och kunna inte komma ut såsom lärare vid folkskolorna. Jag tror att detta är en sak som ecklesiastikministern, om nu denna snabbutbildning kommer till stånd, bör mycket noga undersöka, ty jag är rädd för att frågan om värnpliktstjänstgöringen kan i hög grad stjälpas planerna eller i varje fall försvåras fyllandet av dessa studentklasser.

Även andra svårigheter tillkomma emellertid. Det är uppenbart, att en hel del studenter i första och andra klasserna av den fyraåriga linjen övergå till denna snabbutbildningskurs på tre terminer och två somrar. I dessa båda klasser finnas ett sextio- eller sjuttio-tal elever. De elever som gå i andra klassen av den fyraåriga linjen skulle jag, av hänsyn till deras eget bästa, vilja avråda från att gå över. Visserligen skulle de vinna ett år, men de skulle säkerligen inte vinna de betyg som de eljest skulle kunna erhålla. Dessa studenter höra dock inte till de allra starkaste, eftersom de måst ge sig in på den fyraåriga linjen. För dem som gå i första klassen ligger det ju litet annorlunda till, då de ju vinna i tid så ojämförligt mycket mer. De vinna ju två år, medan de andra endast vinna ett.

Sedan uppstår frågan om det överhuvud taget är någon vinst med att dessa seminarister tagas från första och andra klasserna på den fyraåriga linjen till denna snabbutbildning, eftersom ju deras platser på något sätt måste fyllas. Man har härvidlag tänkt sig att under våren 1946 anställa extra inträdesprov till dessa båda klasser, men hur man därigenom skall kunna få ett tillräckligt stort antal för att ersätta de andra, kan jag inte förstå. Jag är tillika rädd för att inte varje aspirant i snabbutbildningskursen, som kommer från den fyraåriga linjen, blir en fullgod lärarkraft, utan en lärare som fått en visserligen snabbare men också sämre utbildning än han under normala förhållanden skulle ha fått.

Jag har i min motion pekat på en andra väg, som jag dock inte framställt såsom en väg, vilken helt och hållet utesluter snabbutbildningen. Jag tänker mig, att man till snabbutbildningskurserna, om man uppehåller kravet på att till dessa skola intagas inte bara godkända utan verkligt väl kvalificerade sökande, inte kan få det antal av 400, som man eftersträvar, men därom vet jag naturligtvis intet med bestämdhet. Jag har emellertid föreslagit en väg, som efter vad jag kan förstå ecklesiastikministern såväl i propositionen som i dag här i kammaren uttryckt sina sympatier för, nämligen den vägen, att man skall taga ut eleverna från den tredje klassen på den fyraåriga linjen och från den

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

första klassen på den tvååriga linjen och låta dessa tjänstgöra såsom lärare. Man ger dem således ett praktikantår, varefter de få återvända till seminariet.

Utskottet har emellertid missuppfattat min motion på denna punkt. Jag förmenar inte, att denna utväg är den enda, men om man beträder denna väg, får man bättre tid att ordna en utbildning på normalt sätt, vare sig det gäller studenter på en tvåårig linje eller andra på en fyraårig linje. Genom att de avgörande besluten beträffande intagningen på hösten 1946 inte fattas vid årets riksdag, utan vid nästa års riksdag, således under våren 1946, erhålles tid för en ordentlig omprövning.

Man kan nog våga påståendet, att Kungl. Maj:t inte haft tid att tillräckligt ingående pröva de seminariesakkunnigas förslag — och ännu mindre utskottet. Därom vittnar åtskilligt i dess utlåtande. Även de seminariesakkunniga själva skulle säkerligen velat ha längre tid på sig för att övertänka sina förslag. Det är detta andrum jag velat öppna vägen för med min motion.

Jag vet inte om det, som saken nu ligger till, går att få majoritet för avslag på snabbutbildningen. Jag har inte vågat påyrka detta, men jag är bestämt övertygad om att det vore praktiskt genomförbart att ordna denna fråga på annat sätt genom en ökad intagning av elever från och med hösten 1946. Visserligen skulle därigenom år 1947 inte komma ut några färdiga folkskollärare — den lakunen får man alltså — men å andra sidan tillkommer under hösten 1947 en ny tredje klass respektive första klass på studentlinjen, som kan skickas ut. På hösten 1946 skulle man med den intagning av studenter, som ecklesiastikministern tänkt sig, komma upp till 17 seminarieklasser och nästkommande år, således 1947, 32 klasser. Det blir visserligen då inga färdigutbildade folkskollärare, men vi få samma antal tjänstgörande lärare hösten 1947 som hösten 1946, ja, det skulle till och med bli en klass mera 1947 än 1946, då förutom de 17 elevklasser som skickats ut 1946 tillkomma de 14, som gå ut färdigutbildade detta år, alltså sammanlagt blott 31 klasser.

Jag beklagar, herr talman, i likhet med ecklesiastikministern livligt, att vi stå i det läge vari vi stå, därför att denna fråga inte behandlats nog framsynt i forna dagar — en sak som jag givetvis fritager den nuvarande ecklesiastikministern liksom hans närmaste företrädare från. Kvar står dock det faktum, att vi snabbt måste skaffa fram nya lärare, och därvidlag finnas två vägar att välja på. Antingen kan man tillgripa snabbutbildningen eller också kan man låta seminaristerna gå ut såsom lärare under ett praktikantår, samtidigt som man ökar intagningarna till seminarierna. Så som saken för närvarande ligger till är det möjligt, att man får lov att kombinera dessa två utvägar, således dels taga denna snabbutbildning — under förutsättning att det blir ett rätt kräset urval — dels på ett tidigt stadium begagna sig av den andra möjligheten för att kunna få en normal utbildning på både den tvååriga och den fyraåriga linjen, helst i en relation som motsvarar den uppfattning, som riksdagen tidigare på denna punkt uttalat.

Såsom läget för närvarande är, måste jag nöja mig med att framföra dessa randanmärkingar till propositionen och utskottets förslag och har, herr talman, intet yrkande.

Herr Pauli: Herr talman! Jag är säker på att många i denna kammare undra varför det skall behöva bli ett så pass långvarigt meningsutbyte i en fråga, där dock inte flera motsättningar stå mot varandra än som framgick av herr Sjödahls yttrande. Herr Sjödahl är motionär i denna fråga. Hans motion har i statsutskottet med entusiasm upptagits av herr Oscar Olsson, vilken står såsom ende reservant. Men vad gör herr Sjödahl? Jo, han yrkar varken bifall till sin motion eller till herr Oscar Olssons reservation, utan han slutar med

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)
 ett uttalande utan yrkande, ett uttalande som strängt taget överensstämmer med propositionens förslag, nämligen att det kan vara lämpligt att kombinera snabbutbildningsvägen, som föreslås i propositionen, och den väg som han pekat på, vilken också i propositionen betraktas såsom ett eventuellt komplement till snabbutbildningen. På det hela taget förklarade sig således herr Sjö-dahl efter sitt ganska långa anförande vara ense med ecklesiastikministern. Kammaren har alltså endast att besluta, huruvida den skall följa den ensamme reservanten i statsutskottet eller huruvida den skall följa utskottet, Kungl. Maj:t, de sakkunniga och herr Sjö-dahl. Jag kan inte tro att kammaren skall behöva tveka länge för att träffa detta val.

Utskottet har av herr Sjö-dahl anklagats för att inte ha ägnat tillräckligt lång tid åt denna fråga. Vi ägnade den så lång tid som det överhuvud taget var oss möjligt. Vi ha också fäst oss vid att redan propositionen innebar en möjlighet att anlita båda de föreslagna vägarna. Därför ha vi ansett oss fylla allan rättfärdighet genom att förorda propositionen och därmed även såsom ett eventuellt provisorium hålla möjligheten öppen att vid något tillfälle kunna plocka ut från seminarierna den näst sista årskursen, om detta verkligen skulle visa sig behövt.

Man behöver inte ta upp tiden med att uttala beklaganden över att vi kommit dithän, där vi nu stå. Vi äro alla överens om att det är beklagligt. Där- emot skulle jag vilja understryka vad ecklesiastikministern nyss förklarade. Han sade, att denna snabbutbildning icke är avsedd att skaffa oss några »epa- lärare» eller att sänka utbildningsnivån på något för skolan skadligt sätt. Han framhöll uttryckligen, att urvalet måste bli strängt och att han icke betraktar den i propositionen nämnda utbildningssiffran 400 såsom något heligt tal. Jag tror, att vi med tillfredsställelse böra hälsa denna ecklesiastikministerns för- klaring.

Jag skall inte ingå på något bemötande av reservantens långa anförande ut- över vad statsrådet Erlander redan anfört, i synnerhet som jag skulle hålla för troligt, att den av reservanten presenterade siffermystiken kommer att yt- terligare granskas av en kammarledamot, som tillhört de sakkunniga.

Jag kommer således, herr talman, inte att uppta kammarens tid, såsom skett från vissa andra håll, utan jag skall nöja mig med dessa ord och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag vill endast göra ett par små anmärk- ningar i anslutning till ecklesiastikministerns anförande.

Ecklesiastikministern påpekade med anledning av att mitt förslag enligt ta- bellen innebär en ökning av den nuvarande seminarieorganisationen med 22 klassavdelningar — 11 redan åren 1948—49 och så ytterligare 11 åren 1949 —50, som jag inte tagit upp i tabellen — att det ju inte är någon konst att på detta sätt få upp siffran. Det kan han också göra, säger han. Ja, det är ju det jag menat, att han *skall* göra, och det är det min reservation lämnar utrymme för. Jag har inte sagt på vad sätt han skall göra det. Jag visar bara, att ecklesiastikministern, om reservationen följes, får tillfälle att öka organisationen på det sätt han behagar, men han *måste* öka den, vilket han ju också avser att göra enligt propositionen. De sakkunniga ha ju också förkla- rat, att de ämna komma med förslag rörande organisationen redan år 1946. I detta avseende råder således ingen motsättning mellan ecklesiastikministern och mig.

Ecklesiastikministern påpekade vidare, att min plan ju är ett provisorium, och ett provisorium som kan vara farligt, om inte planen ordentligt förbere- des. Men det framgår ju för hur lång tid provisoriet är avsett, och till och med

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

under denna tid kan ju ecklesiastikministern, om seminariesakkunniga, vilket jag hoppas, bli färdiga med sin utredning nästa vår, rätta till det som eventuellt skulle vara illa övertänt i fråga om själva organisationen.

Beträffande anmärkningen mot överdimensioneringen i tabellen för 1947—48 med avseende på studenterna, tror jag, att jag redan i mitt första anförande påpekade, att dubbelintagningen till första klassen i fyraårigt seminarium berodde på att där fanns tillgång på klassrum, men jag tror också, att jag påpekade, att det kunde gå för sig att låta den stå kvar på det fyraåriga seminariet, vilket skulle medföra, att 1948—49 två tredjeklasser skulle gå ut såsom vikarier.

Viktigare var emellertid ecklesiastikministerns påpekande, att 920 studenter skulle intagas det året, under förutsättning att alla tre klasserna bleve studentklasser. Ja, jag följde i det fallet de siffror, som, enligt vad herr Sjödahl påvisade, ligga i propositionen: intagningen av 600 elever läsåret 1947/48 och snabbutbildningen av de 350—400 studenterna.

Vad beträffar överdimensioneringen av studentgruppen enligt den i reservationen framlagda planen, visar sig skillnaden i antalet utexaminerade från studentlinjen och från den fyraåriga linjen under de närmaste fyra åren — 55 studentklasser och 27 fjärdeklasser — utgöra 970. Men låter man andra klassen från år 1947 i verkligheten bli en klass i det fyraåriga seminariet, minskas ju denna skillnad till endast 370, eftersom utexamineringen från fjärde klass då ökas med 300, samtidigt som utexamineringen från andra klassen minskas med ett lika stort antal.

Vad vikarierna beträffar, är skillnaden betydligt mindre. Utsläppa vi vikarier, blir det från tredje klassen 1 440 och från första klassen 1 650 under dessa fyra år, och sedan blir det lika många från vardera av de båda klasserna.

Men det var inte detta, som särskilt intresserade mig, utan det var departementschefens anslutning till den plan — herr Sjödahl har redan varit inne på den saken — som framlagts i motionen och som överensstämmer med vad som förordats av seminarieelevernas förbund och av ett par seminariekollegier. Jag är mycket glad över att departementschefen anser denna plan innehålla så pass stora förtjänster och är så angelägen om den, att han betraktar det som det viktigaste, att den förberedes så, att den inte misslyckas och tanken därigenom på något sätt skadas. Herr Sjödahl har ju redan framhållit, att det skulle bli tid för denna förberedelse fram till år 1947, om det framlagda förslaget bifalles, och jag antar att departementschefen själv anser, att de organisatoriska planerna kunna bli klara på den tiden.

Jag skall i likhet med departementschefen säga, att det inte är någon annan skillnad mellan hans ståndpunkt och reservationens eller herr Sjödahls förslag — så som han nu har lagt upp saken och som han antagligen menat hela tiden, ehuru han inte så starkt har understrukt, vad han anser vara förtjänsterna i denna plan — än att han håller på denna snabbutbildning, vilken enligt vårt sätt att se är fullkomligt onödig samtidigt som den så vitt vi förstå tillför lärarkåren mindre väl utbildade lärare än planen gör.

Detta är naturligtvis också en ekonomisk fråga, och ecklesiastikministern kan naturligtvis, i enlighet med det sätt, varpå han svarade mig, när jag påpekade, att jag fört in två klasser i organisationen, i detta fall svara mig, att även dessa två klasser måste betalas, ifall min reservation följes, fastän detta då får ske under senare år, och att det då inte heller blir någon så stor skillnad ekonomiskt. Jag skulle ändå tro, att skillnaden rent ekonomiskt kan belöpa sig ungefär till halva den summa på bortåt 800 000 kronor, som snabbutbildningen beräknas kosta. Men jag fäster som sagt inte så stor vikt vid den

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)
 sidan av saken, ty skall det bli två sådana klasser, kunna kostnaderna härför nog tänkas stiga uppåt till och med den summan.

Som saken nu ligger till tycks det vara tämligen hopplöst att försöka pressa fram ett bifall till motionen, särskilt efter det anförande, som motionären själv hållit, men jag anser fortfarande, att den innehåller den bästa och naturligaste lösningen av denna fråga.

Herr Bergh, Ragnar: Även jag, herr talman, skulle vara överraskad över att denna debatt dragit ut på tiden, om det inte råkat vara så, att herr Oscar Olsson är reservant; han hyllar ju, som var och en vet, satsen att ensam är stark och tar inte gärna hänsyn till att han är ensam på sin linje. Jag skulle emellertid tro, att det för var och en, som uppmärksamt lyssnat på vad som sagts, framstår som överflödigt att säga så mycket mer — i all synnerhet efter ekklesiastikministerns mycket klargörande inlägg — och jag skall fördenskull inskränka mig huvudsakligen till några korta repliker.

Jag skulle först beträffande herr Olssons matematiska övningar vilja slå fast, att han förgäves försöker sig på konststycket att göra två folkskollärare av en seminarist. Det grundläggande felet i hans resonemang är just denna förvillelse. Om man släpper ut en seminarist som lärare, innan han hunnit avsluta sin utbildning, fördröjes ju hans examen under en motsvarande tid. Den tillfälliga vinst, man gör, får man alltså betala igen senare; den lagen är det omöjligt att komma ifrån. Det är detta principiella fel, som karakteriserar herr Olssons räkneövningar i utskottet, och det är samma fel som återkommer i hans tabell.

Vad denna tabell beträffar, vet jag för övrigt inte, om herr Olsson gjort anspråk på att siffrorna där skola jämföras med de siffror beträffande lärarbristen, som finnas upptagna i propositionen. För så vitt detta har varit hans ambition, bör det kanske påpekas, att siffrorna i propositionen äro underskotts-siffror; man har alltså räknat bort sådana, som redan äro intagna och komma att examineras. I den tabell, som herr Oscar Olsson producerat och utställt till allmänt beskådande, har han räknat även med examinanderna som en tillgång. Det kan han göra, men han kan icke göra det i en jämförelse.

Med detta lämnar jag herr Olssons räkneövningar och slår fast, att den väg, som herr Sjödahl och herr Olsson rekommendera, icke innebär en lösning av de svårigheter, vi för ögonblicket ha, utan att dessa skjutas undan och ställas på framtiden. Man skaffar en tillfällig vinst, som man sedan får betala igen, men man löser icke problemet. Detta är det grundläggande för att förstå, vad de mena. Men de svårigheter, som vi nu ha råkat komma in i, äro inte slut nästa år eller året därefter, utan vi komma sannolikt att under en tioårsperiod framåt få söka efter alla tänkbara möjligheter att hålla examinationen på en mycket hög nivå. Fördenskull måste man, om man vill göra situationen mindre prekär, snabbast möjligt söka få fram färdigutbildade lärare.

Den av herrar Sjödahl och Olsson rekommenderade metoden förutsätter vidare, så vitt jag förstår, en tvångslagstiftning, om man vill använda ett sådant ord. I varje fall innebär den, om man vill skaffa sig garantier för att deras program skall kunna förverkligas, att man får lov att tvinga dessa seminarister ut i skoldistriktet. Och det kan likaså inträffa, att man måste tvinga en del skoldistrikt att ta emot dem. Den synpunkten har inte påpekats tidigare under debatten, men jag skulle tro, att den inte alldeles är utan betydelse, när man diskuterar denna fråga.

När herrar Olsson och Sjödahl, på måhända mycket beaktansvärda grunder rekommendera ett slags praktikår, inskjutet i lärarutbildningen, skulle jag vilja framhålla att de måste, eller borde, ha klart för sig att en sådan anordning

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

icke kan improviseras. Herr Oscar Olsson förmodade i sitt sista anförande, att man skulle hinna ordna denna sak till hösten 1947. Förutsättningen är ju en ganska grundlig omarbetning av tim- och kursplaner, och den kommer kanske bli färdig till dess. Men om meningen är att sätta en sådan anordning i system, måste man tydligen också ha en övergångstid, under vilken denna nya form inarbetas. Ha vi en fyraårig utbildningslinje och tänka oss, att man under de tre första åren skall inhämta den teoretiska lärokursen, följer uppenbarligen därav, att övergångstiden på den linjen måste bli ca tre år. Man improviserar inte en lösning av denna fråga, vare sig i utrednings- eller tillämpningsavseende.

Med detta kan jag lämna den här diskuterade huvudfrågan. Jag skulle emellertid vilja göra ett litet tillägg med anledning av herr Sjödahls kritik av de centrala myndigheternas åtgöranden i fråga om prognosen av lärarbehovet. Jag har ingen anledning att uppträda som något slags försvarsadvokat för vare sig skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t, men jag finner, att herr Sjödahl kommer med litet för orimliga anspråk både i sin kritik och i sina önskemål beträffande prognosen av det framtida lärarbehovet. Det förhåller sig när allt kommer omkring så, att riksdagen själv icke är utan skuld till det nödläge, som nu har uppkommit. År 1940, om jag inte minns fel, fastställdes en organisationsplan, eller låt mig hellre säga en besparingsplan, som innebar att ca 2 000 lärartjänster i landet skulle indragas. Denna besparingsplan kunde av flera olika skäl icke förverkligas, men folkskolinspektörerna voro, när de skulle lämna uppgifter om det beräknade lärarbehovet för de närmaste åren, lojala mot den av de centrala myndigheterna fastställda nedskärningsplanen. Där ha vi en av de väsentligaste förklaringarna till att prognoserna sedan läsåret 1939/40 hållits i underkant. Jag klandrar inte riksdagen för dess beslut i frågan, men om det ej fattats, hade sannolikt icke den våldsamma beskäring av examinationen inträffat, som genomfördes under åren efter 1939/40. Och då hade vi sannolikt heller icke varit i det läge, som nu har uppkommit.

Jag skulle vidare som en replik till herr Sjödahl vilja säga, att han begär för mycket, när han framställer önskemål om säkra prognoser för framtiden. För att man skall kunna räkna ut hur många lärare, som komma att behövas, måste man också ha en klar bild av hur den organisation kommer att se ut, som nu är föremål för utredning och överväganden. Skolväsendet ligger som bekant i stöpsleven. Vi veta inte, hur många årsklasser vår folkskola kommer att omfatta. Lika litet veta vi i detta nu, om anknytningen till läroverket skall ske från sjätte eller fjärde folkskoleklassen eller från någon annan klass. Och vi veta inte heller, om småskollärarynnorna som hittills skola tjänstgöra i de två lägsta klasserna eller om de också komma att få undervisa högre upp. Innan man kan räkna ut, hur många lärare som behövas, måste man ha reda på allt detta. Man kan alltså inte begära säkra prognoser för framtiden i annan mån än att man frågar, hur det skulle ställa sig under den situation i organisationshänseende, som nu är för handen.

Jag vill inte förlänga debatten, herr talman, ehuru åtskilligt skulle vara att tillägga, utan jag inskränker mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wahlund: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, men jag tvingades av herr Sjödahls anförande att begära ordet. Herr Sjödahl sade, att han skulle gräva upp gamla synder och påtala tidigare felslagna beräkningar angående lärarbehovet. Nu önska vi, sade han, att det skall bli bättre, när seminariesakkunniga göra sina beräkningar, och han hoppades — jag citerar ordagrant — att »den statistiska kraft, som seminariesakkunniga

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)
 ha till sitt förfogande, skall lyckas med en uppgift, som man under så många år hittills har misslyckats med».

Jag lär väl vara den »statistiska kraft» inom seminariesakkunniga, som åsyftas, och därför är jag ytterligt angelägen att här i dag säga ifrån, att man inte får ha någon övertro på framtidsberäkningar inom här ifrågavarande område. Jag måste säga, att det tyvärr är omöjligt att göra fullt exakta beräkningar rörande det framtida lärarbehovet. En annan sak är, att man har ganska goda möjligheter att ange de allmänna utvecklingslinjerna för behovet av folkskollärare, och det är ju vackert så.

Man står på ganska säker mark, så länge det gäller att förutsäga det blivande antalet skolbarn. Om jag håller mig till åldern 9—14 år, alltså folkskoleåldern, vet man, att vi i denna åldersgrupp i dag ha 400 000 barn. Vi ha i samma grupp 450 000 barn år 1950, men redan år 1955 räknar den, herr talman, 600 000 barn. Detta är siffror, som jag vågar stå för. Vi ha med andra ord under de fem åren mellan 1950 och 1955 att räkna med en ökning av antalet barn i folkskoleåldern med 150 000.

Vi förstå, vad detta kommer att innebära för folkskoleväsendet, och inse, att allt tal om risk för en överproduktion av lärare genom de åtgärder, som nu stå på dagordningen, saknar grund. Motionären i andra kammaren, herr Johansson, talar om att en snabbutbildning i framtiden kan »skapa ett läraröverskott, vilket då inte är så lätt att reglera», men vi förstå, att det omdöme, motionären faller, inte har saklig grund.

Vi veta alltså, att antalet skolbarn kommer att starkt ökas. Risker på detta område är därför inte överproduktion av lärare, utan tvärtom att vi kanske inte komma att få tillräckligt många och lämpliga sökande till seminarierna. Jag vill påminna om att just de åldersgrupper, ur vilka seminaristerna rekryteras, komma att avsevärt minska i numerär åtminstone under de närmaste tio åren. Jag skall inte här upptaga tiden med att redovisa siffror. Den som är intresserad av saken kan läsa närmare därom i socialvårdskommitténs betänkande.

Under de närmaste tio åren kommer alltså antalet barn i folkskoleåldern att ökas från 400 000 till 600 000, d. v. s. med 50 procent, och denna 50-procentsökning faller till största delen på femårsperioden 1950—1955. Men därför veta vi naturligtvis inte säkert, att antalet folkskollärare också kommer att öka med 50 procent. Situationen är denna: barnantalet stiger både på landsbygden och i städerna, på landsbygden något retarderat på grund av inflyttningen till städerna och i städerna accentuerat av samma orsak. Men vi veta inte, i vad mån särskilt barnen på landsbygden kunna inplaceras i gamla, redan förefintliga skolklasser, som inte äro fulltaliga. På tal om inflyttningen från landsbygd till stad får man vidare komma ihåg, att städernas skolklasser äro större. Där komma flera elever på varje lärare, och lärarbehovet per elev är alltså inte lika stort där som på landsbygden. Vi kunna inte säga, vilka konsekvenser i fråga om lärarbehovet denna förskjutning av barnen från landsbygd till stad kommer att innebära.

Båda de faktorer, jag nu har talat om, tendera till minskat lärarbehov, men det finns andra faktorer, som tendera till ökat lärarbehov. Under de närmaste åren kommer t. ex. genomförandet av sjunde skolåret att skapa ett ökat behov av lärare, oberoende av barnantalet.

För att göra beräkningar på här ifrågavarande område fordras lokalkännedom, och det kan man inte begära, att någon här i Stockholm skall ha. Därför är det i dag trots allt så, herr talman, att folkskolinspektörernas prognoser äro det bästa material vi ha. Men vi skola ju få ett bättre material, och jag instämmer med herr Sjö Dahl i att det är tillfredsställande, om skolöverstyrel-

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

sen från de olika inspektionsområdena snabbt införskaffar ett mera differentierat kunskapsunderlag, som kan läggas till grund för seminariesakkunnigas prognoser.

Men det kan under alla förhållanden aldrig göras några fullt säkra framtidsberäkningar. Vad veta vi egentligen om framtiden på det här området? »Antalet lärare, som behöves, kommer i hög grad att bero av skolorganisationen. Man vill nu genomföra det åttonde skolåret, och det talas även om ett nionde skolår. Vad veta vi i dag om takten i genomförandet av dessa reformer? Och vad veta vi om anknytningsfrågan? Även den påverkar det kommande behovet av lärare inom folkskolan. Herr Oscar Olsson och jag ha liksom många andra här i kammaren givit uttryck för önskemålet om mindre klassavdelningar. Det framtida lärarbehovet är nästan direkt beroende av barnantalet i klasserna.

Vad veta vi överhuvud taget om hur riksdagen i dag vill ha skolväsendet organiserat, och vad veta vi om inställningen till dessa spörsmål om fem eller tio år? Men det är alldeles klart, att skolväsendets organisation måste bli i hög grad bestämmande för lärarbehovet. Och veta vi intet säkert om den framtida skolorganisationen, då kunna vi icke heller åstadkomma några säkra prognoser angående det framtida lärarantalet.

En annan sak är, att man måste söka få fram de allmänna utvecklingstendenserna, och jag förmodar, att det är dit herr Sjödahl syftar. Låt oss då göra det antagandet, att de åtgärder, som jag hoppas i dag beslutas av riksdagen, klarera situationen fram till år 1950, så att vi komma in på 1950-talet utan något lärarunderskott. Och låt oss vidare djärvt antaga — observera, herr talman, att detta inte är något påstående, utan ett antagande — att lärarbehovet under 1950-talet utvecklas proportionellt mot barnantalet. Vilket resultat kommer man då till? Jo, man kommer till fantastiska siffror. År 1951 skulle 1 000 lärare behöva utexamineras, år 1952 1 500 och år 1953 ungefär lika många, år 1954 bortemot 2 000 lärare, år 1955 lika många, år 1956 1 500 och år 1957 1 000 lärare. Sedan skulle lärarbehovet under den angivna förutsättningen minska, så att i slutet av 1950-talet det skulle behövas en seminariorganisation av ungefär samma omfattning som den nuvarande, alltså med en normal examination av inemot 400 lärare per år.

Dessa siffror kunna givetvis kritiseras, och jag misstänker själv att de äro för höga. En mera ingående diskussion av dem skall så småningom komma från seminariesakkunniga. Men vad jag vill påstå är, att siffrorna ge den allmänna utvecklingstendensen. Och det konstaterandet är rätt viktigt redan för bedömningen av den i dag föreliggande frågan. Vad vi i dag skola besluta innebär bara en första liten början. Det är troligt, att seminariorganisationen inom en nära framtid kanske måste provisoriskt flerdubblas. Sådan är situationen.

När det gäller de förslag, som framförts i motionerna och reservationen, behöver jag inte säga mycket. Vad som här behöver sägas, har redan sagts av ecklesiastikministern och av andra. Det är många skäl som tala för en anordning sådan som den i reservationen föreslagna, och den kanske måste tillgripas. Men man får komma ihåg att anordningen att skicka ut seminaristerna som folkskollärare så till vida måste bli en Döbelns medicin, som den bara hjälper för stunden. Det blir, som ecklesiastikministern nyss sade, inga nya lärare, om man följer den i reservationen anvisade vägen, och det är just nya lärare vi behöva, alldeles särskilt om vi skola genomföra de skolreformer, som både herr Oscar Olsson och jag ivra för.

Ang. särskild utbildning av folkskollärare. (Forts.)

Men eljest är det som sagt mycket i reservationen och i motionerna, som man är beredd att instämma i. Jag vill här särskilt understryka, att jag djupt beklagar, att det blivit nödvändigt att begränsa den föreslagna »snabbutbildningen» till kategorien studenter. Det är praktiska skäl som här ha måst fälla utslaget. Men vi få komma ihåg, att folkskolärarkallet för många fattiga unga, särskilt på landsbygden, blivit en plattform, och en viktig sådan, i ståndscirkulationen. Man har i stor utsträckning inte haft råd att »studera till studenten», som det heter, och då har man i stället sökt in vid ett seminarium. Nu är det ett faktum, att studenterna med sin tvååriga utbildning bara ta hälften så stor plats i seminarierna som icke-studenterna med sin fyraåriga utbildning. Men det är av vikt, att vi inte i fortsättningen slå in på det minsta motståndets väg, utan försöka att i möjligaste mån slå vakt kring den fyraåriga linjen.

Ja vill till slut, herr talman, yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall bara ge en kort replik beträffande anmärkningen mot mina »matematiska övningar» och beskyllningen mot mig för att vilja göra troligt, att man av en seminarist kunde göra två folkskollärare. Vad jag har velat göra gällande är, att man av två seminarister kan göra två folkskollärare, fastän de inte bli färdiga vid seminariet samma år, utan den ene kanske får tjänstgöra som lärare efter genomgång av tredje klassen — för att ta det exemplet — medan den andre börjar sin tjänstgöring på vanligt sätt efter fjärde klassen.

Vidare har jag den uppfattningen, att så länge man släpper ut mer än 600 folkskollärare och vikarier om året, får man detta plus till den nuvarande seminarieorganisationen i fråga om antalet utsläppta lärare. Det tror jag inte heller kan förnekas, då den nuvarande organisationen fullt utnyttjad kan utbilda just 600 lärare årligen.

Herr Bergh har naturligtvis alldeles rätt i att detta system bara innebär ett undanskjutande och att det här gäller någonting, som man så att säga får betala igen. Men det har jag ju sagt hela tiden, och det sade också departementschefen; får man lägga två klasser till organisationen, är det tydligt att det kommer att gå ihop.

Vidare sade herr Bergh en sak, där jag också hjärtligt instämmer med honom, nämligen att man inte kan extemporerera en organisation, utan att den måste förberedas med en övergångstid. Reservationen innebär ju ingenting annat än ett förslag om en övergångstid på tre år, och längre övergångstid hade jag inte tänkt att någon ansåg behövlig. Reservationens innebörd är inte, att lärarbristen skall minskas genom att det föreslagna systemet fortsättes i oändlighet — i så fall vore den illusorisk, och jag har, så vitt jag vet, aldrig påstått något annat.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om nöjesskatt jämte i ämnet väckta motioner. *Förordnings-
förslag om
nojesskatt.*

I en den 12 oktober 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 344, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om nöjesskatt.

Till utskottets behandling hade därjämte överlämnats ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på återropade grunder hemställt,

I) att riksdagen måtte — med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 344 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, samt med bifall till de likalydande motionerna I: 428 av herr Olof Carlsson m. fl. och II: 656 av herr Olsson i Göteborg m. fl. ävensom med avslag å motionerna I: 414 av herr Ivar Persson m. fl., II: 629 av herr Johanson i Norrköping m. fl., II: 630 av herr Hansson i Skegrie m. fl. och II: 660 av herr Johnsson i Stockholm — antaga i betänkandet infört förslag till förordning om nöjesskatt;

II) att följande motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna I: 407 av herrar Einar Persson och Boman samt II: 620 av herr Allard m. fl.,

b) de likalydande motionerna I: 413 av herr Wagnsson m. fl. och II: 628 av fru Alvéén m. fl.,

c) de likalydande motionerna I: 415 av herr Gustaf Karlsson m. fl. och II: 631 av herr Petterson i Degerfors m. fl.,

d) de likalydande motionerna I: 429 av herr Englund m. fl. och II: 658 av herr Malmborg i Skövde m. fl.,

e) de likalydande motionerna I: 431 av herr Berling och II: 659 av herr Fahlman m. fl.,

f) de likalydande motionerna I: 432 av herr Helgesson m. fl. och II: 661 av herr Holmström m. fl.,

g) motionen I: 416 av herrar Berling och Jonsson,

h) motionen I: 427 av herr Bror Nilsson m. fl.,

i) motionen I: 430 av herrar Sten och Sandegård,

j) motionen II: 632 av herr Wallentheim m. fl.,

k) motionen II: 633 av herrar Hansson i Skediga och Boman i Stafsund,

l) motionen II: 634 av herr Larsson i Julita m. fl.,

m) motionen II: 657 av herr Johnsson i Skoglösa m. fl.,

n) motionen II: 662 av herr förste vice talmannen Magnusson samt

o) motionen II: 663 av herr Håstad,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I förslaget till förordning om nöjesskatt voro 1 och 2 §§, 3 § första stycket samt 15 § så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 §.

För nöjestillställning, till vilken allmänheten har tillträde mot avgift, ävensom för annan nöjestillställning, som i 5 § avses, skall erläggas en särskild avgift benämnd nöjesskatt.

2 §.

Nøjesskatten fördelas med hälften till staten och med hälften till den kommun, inom vars område nöjestillställningen äger rum.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

3 §.

Med nöjestillställning avses i denna förordning:

- a) teaterföreställning, musikunderhållning, litterär underhållning samt uppvisning i konstnärlig dans;
- b) revy-, kabaret- och varietéföreställning;
- c) biograföreställning;
- d) uppvisning eller tävling i sport, idrott eller gymnastik så ock i yrkesduglighet eller eljest i skicklighet av visst slag;
- e) danstillställning;
- f) cirkusföreställning;
- g) förevisning av människor, djur eller föremål;
- h) marknads- och tivolinöjen; samt
- i) annan tillställning, som till sin art och sitt syfte är jämförlig med tillställning som avses under a)–h).

15 §.

I fråga om uppvisning eller tävling i icke professionell idrott eller gymnastik åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 2 000 kronor.

15 §.

Där ideell organisation, som har till uppgift att stödja teater- eller musikverksamhet, att befodra nykterhet, folkbildning eller folkuppfostran eller att främja religiösa eller politiska syften, anordnar nöjestillställning, vars behållning skall användas att direkt befrämja nämnda ändamål, åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor. Vad nu sagts skall dock icke gälla med avseende å tillställning, i vilken till huvudsaklig del ingår dans eller biograföreställning med undantag för sådan filmförevisning, som genom sitt ämneval är ägnad att direkt främja organisationens syfte.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning jämväl beträffande sådan ideell organisation, som avser att stödja icke professionell idrott eller gymnastik eller att främja hästsport.

Där nöjestillställning anordnas av organisation, som har till uppgift att tillhandahålla allmän samlingslokal och som under de senast förflutna fem åren icke lämnat utdelning åt sina medlemmar, åtnjutes befrielse från nöjesskatt för varje tillställning med belopp som i första stycket an-

*Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

gives, dock endast under förutsättning att tillställning av samma slag hålles högst två dagar i följd inom samma lokal eller område och att tillställningen icke är av beskaffenhet som avses i första stycket andra punkten.

Reservationer hade avgivits av, utom annan, I) herrar *Velander, Wehlje, Janson* i Frändesta och *Henriksson*, vilka inom utskottet yrkat, att utskottets yttrande och hemställan skulle erhålla den lydelse, reservationen visade;

II) herrar *Heüman* och *Falk*, som ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava viss i denna reservation angiven avfattning;

III) herr *Fröderberg*, som på anförda skäl ansett, att utskottets hemställan, såvitt anginge 15 § andra stycket, bort lyda så, som i förevarande reservation angivits;

IV) herr *Englund* med avseende å av utskottet förordad princip att oavsett tillställningens beskaffenhet uttaga nöjesskatt efter en enhetlig taxa.

I den av herr *Velander* m. fl. avgivna reservationen hade för 15 § föreslagits följande lydelse:

För nöjestillställning, som avses i 3 § a), så ock i fråga om uppvisning eller tävling i icke professionell idrott eller gymnastik eller i hästsport åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor.

I herrar *Heümans* och *Falks* reservation hade för samma paragraf förordats följande avfattning:

Där ideell organisation, som har till uppgift att stödja teater- eller musikverksamhet, att befordra nykterhet, folkbildning eller folkuppfostran eller att främja religiösa eller politiska syften, anordnar nöjestillställning, vars behållning skall användas att direkt främja nämnda ändamål, åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning jämväl beträffande sådan ideell organisation, som avser att stödja icke professionell idrott eller gymnastik eller att främja hästsport.

Där nöjestillställning anordnas av organisation, som har till uppgift att tillhandahålla allmän samlingslokal och som under de senast förflutna fem åren icke lämnat utdelning åt sina medlemmar, åtnjutes befrielse från nöjesskatt för varje tillställning med belopp som i första stycket angives, dock endast under förutsättning att tillställning av samma slag hålles högst två dagar i följd inom samma lokal eller område.

Slutligen hade i herr *Fröderbergs* reservation föreslagits, att 15 § andra stycket skulle lyda sålunda:

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning jämväl beträffande sådan ideell organisation, som avser att stödja icke professionell idrott eller gymnastik eller att främja hästsport, dock att då fråga är om uppvisning eller tävling i icke professionell idrott eller gymnastik befrielse skall åtnjutas för varje tillställning från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 2 000 kronor.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Angående sättet för betänkandets föredragning yttrade

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 66 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten I på det sätt, att först föredrages utskottets förslag till förordning om nöjesskatt paragrafvis och, där så erfordras, momentvis eller styckevis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarans ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

*Punkten I.**Utskottets förslag till förordning om nöjesskatt.**1 §.*

Herr **Heüman:** Herr talman! Undertecknad har tillsammans med herr Falk i andra kammaren fogat en reservation till utskottsutlåtandet, vilken anknyter till 15 § i utskottets förslag. I nämnda paragraf föreslås, att vissa ideella organisationer och jämväl organisationer, som ha till uppgift att tillhandahålla allmän samlingslokal och som under de senast förflutna fem åren icke lämnat utdelning åt sina medlemmar, skola åtnjuta befrielse för varje tillställning från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor. Härtill har utskottet knutit den undantagsbestämmelsen, att sådan befrielse icke skall gälla »med avseende å tillställning, i vilken till huvudsaklig del ingår dans eller biografföreställning». Reservationen riktar sig mot att denna spärregel har medtagits i paragrafen, och jag skall be att få andraga några skäl för vår reservation.

De i paragrafen uppräknade organisationerna spela en sådan betydelsefull roll och fylla en så stor samhällelig uppgift — de kunna, skulle jag vilja säga, icke undvaras i ett demokratiskt samhälle — att man borde ha gått dem till mötes i större utsträckning än som skett genom utskottets förslag, och jag har på grund därav yrkat avslag på denna spärregel. Om den borttoges, skulle dessa organisationer åtnjuta skattebefrielse för alla tillställningar upp till ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor.

Utskottet har motiverat sitt ställningstagande bland annat med att denna spärregel skulle medföra en högre standard på organisationernas tillställningar. Jag är inte riktigt överens med utskottet på den punkten. Jag tror att alla vi, som arbetat inom dessa organisationer, känna till att de i det allra största flertalet fall arbeta under synnerligen tryckta ekonomiska förhållanden och ha mycket svårt att få ekonomin att gå ihop. En nöjesskatt på deras tillställningar för att framtvinga en högre kvalitet skulle snarast ha motsatt verkan, ty deras ekonomi tillåter överhuvud taget inte, att man försöker hålla en högre kvalitet på tillställningarna. Om de däremot vore befriade från nöjesskatt upp till det »tak», som utskottet här har föreslagit, skulle deras ekonomi därigenom komma att förbättras i den utsträckning, att det så småningom skulle kunna bli möjligt för dem att hålla en högre standard på sina tillställningar. Detta är det främsta skälet till att jag yrkar, att denna spärregel inte skall medtagas i lagen.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Ett andra skäl är de svårigheter, som säkerligen komma att uppstå både när det gäller att tolka och att tillämpa denna spärregel. En hel del tvister och irritation i förhållandet mellan uppborndsmyndigheterna och arrangörerna av dessa tillställningar komma att bli oundvikliga. När det i paragrafen heter, att tillställningen »till huvudsaklig del» inte får bestå av dans eller filmförevisning, åsyftar man efter vad jag kan förstå närmast den tid, som åtgår för de olika punkterna på programmet; uttrycket »huvudsaklig del» kan väl knappast avse en värdering av kvaliteten. Men det är inte utsagt, vilket alternativ som skall tillämpas, och jag tror därför att det kommer att bli ganska svårt för uppborndsmyndigheterna att avgöra, huruvida en tillställning skall nöjesbeskattas under femhundra kronorsgränsen eller icke. Man får kanske i det ena fallet gå vägen om att bedöma kvaliteten, medan man i det andra fallet får ta hänsyn i högre grad till tiden för de olika programpunkterna.

Jag hade själv den uppfattningen, att det inte fanns flera alternativ vid tillämpningen än dessa båda, ända tills jag i går talade om denna sak med en av kammarens ledamöter, som under ett helt långt liv deltagit i politiskt och kommunalt arbete och mycket sysslat med skattefrågor. »Hur skulle du tolka den här bestämmelsen?» frågade jag honom. »Det avgörande för frågan om beskattning eller icke beskattning fick nog vara», svarade han mig, »om den ena programpunkten drog mer publik än den andra.» Jag frågade honom då, hur han skulle bedöma exempelvis en tillställning med ett föredrag och kanske litet deklamation samt därefter dans, och han svarade: »Är det så, att föredraget och deklamationen dra mest folk, skall tillställningen inte beskattas, men om dansen drar den största delen av publiken, skall det hela beskattas.»

Man kan ju fråga, vad som skulle bli resultatet, om vi skulle tillämpa sådana bedömningsgrunder. Uppborndsmyndigheten skulle då tydligen bli nödsakad att hålla en kontrollant vid varje sådan tillställning, vilken skulle bedöma dels standarden på programmet och dels tiden för de olika arrangemangen samt vidare hur stor publik, som är närvarande under tillställningens olika delar. Jag tror, att man på det sättet råkar in i en villervalla, som det kommer att bli ganska svårt att ta sig ur.

Jag anser för min del, med utgångspunkt från vad jag förut sade om dessa organisationer, att man utan alltför stora samvetsbetänkligheter bör kunna gå med på att befria dem från nöjesskatt upp till det »tak», som utskottet har föreslagit. Man har bland annat invänt, särskilt vad det gäller dansen, att det skulle vara en inkonsekvens att skattebelägga den i det ena fallet men inte i det andra. Jag kan för min del inte finna denna invändning berättigad, eftersom dansen i det senare fallet anordnas av ideella organisationer, som ha ett samhällsgagneligt syfte, medan den i det förra fallet tillkommit på grund av rent vinstintresse, och i det fallet tycker jag inte man behöver känna några samvetsförebräelser, om man uttar nöjesskatten. Att stadga en sådan rangskillnad mellan olika arrangörer av danstillställningar bör enligt min mening inte kunna ge anledning till alltför stora samvetsbetänkligheter.

På grund av vad jag nu har framhållit, herr talman, skall jag för min del be att få yrka bifall till den av mig och herr Falk vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr Velander: Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren har jag begärt ordet i min egenskap av reservant. Tillsammans med tre kamrater inom utskottet har jag nämligen avgivit den till utskottsbetänkandet såsom nr 1 fogade reservationen.

Denna reservation avviker på två punkter från Kungl. Maj:ts förslag till förordning om nöjesskatt, nämligen i fråga om 3 och 15 §§. Beträffande den

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

förra paragrafen sammanfaller reservationen med utskottsmajoritetens förslag och utsöndrar sålunda från de skattebelagda nöjestillställningarna uppvisning eller tävling i yrkesduglighet samt i skicklighet, som främst syftar till förkovran i visst yrke, ävensom schacktävlan. Reservationen torde i denna del inte påkalla någon särskild motivering; det måste vara tillräckligt med vad som i det hänseendet anförts i utskottets yttrande.

Reservationen, i vad den avser 15 §, vilar på en från utskottsmajoritetens ståndpunkt såväl principiellt som praktiskt helt avvikande uppfattning.

Den kungl. propositionen har tagit sikte på en rationalisering av nöjesbeskattningen, som enligt min och många mening varit och är i högsta grad påkallad. Den uppstår sålunda en enhetlig skatteskala över hela linjen, med ett enda undantag, som avser biograferna. Förordningens bestämmelser i övrigt ha förenklats och förtydligats. Tillämpningssvårigheter, som man under den gällande ordningen ofta haft att brottas med, ha eliminerats eller i varje fall i väsentlig utsträckning avlägsnats.

Mot det ståndpunktstagande, varpå propositionen bygger, har emellertid missnöje anmälts från många håll. Ett uttryck för detta missnöje är det över tjugotalet motioner, som väckts i anledning av propositionen. Att tillgodose alla dessa sinsemellan vitt skiftande önskemål och krav är säkerligen ingen lätt sak; det är omöjligt. Utskottsmajoriteten har emellertid gjort ett försök i sådan riktning. Man har dock stark anledning att ifrågasätta, huruvida detta försök lett fram till något lyckat resultat; för min del nödgas jag betvivla detta.

Genom att godtaga utskottsmajoritetens förslag kommer man för framtiden icke bort från tillämpningssvårigheter och praktiska olägenheter av olika slag. Utskottsmajoriteten vidgår detta själv bland annat genom sitt uttalande å s. 22 i betänkandet. Jag skall inte upprepa detta uttalande. Utskottet säger emellertid, att man inte skall överdriva de praktiska svårigheter, som enligt utskottsmajoritetens egen mening komma att följa av dess förslag. Nej, det är också min mening; man behöver inte överdriva dessa svårigheter; de komma i realiteten att bli tillräckligt stora ändå. Den föregående ärade talaren har givit en del exempel i det hänseendet.

Det betänkligaste i utskottsmajoritetens förslag är emellertid den, jag höll nästan på att säga, kullerbytta, som man här rent principiellt har gjort sig skyldig till. Man anknyter nämligen begränsningen av skatteplikten icke till nöjestillställningens art, dess kulturella och uppfostrande värde eller dylikt, utan till arrangören. Av två till arten och karaktären fullkomligt likartade tillställningar kan sålunda den ena bli skattebelagd och den andra inte. Detta strider ju helt mot den grund, varpå propositionen i ämnet bygger, och man vågar även säga, att utskottsmajoriteten här skattar åt linjer, som i varje fall icke borde komma till uttryck i lagstiftningsväg.

Svårigheter vid tillämpningen, risker för bulvansystem och konstruktioner av olika slag i syfte att undgå nöjesskatt förebyggas icke genom en på dylikt sätt anordnad lagstiftning. Man kan exempelvis fråga sig, vad som menas med en ideell organisation — det är ju den första utgångspunkten, när utskottsmajoriteten söker utforma sin lagtext? I regel tänker man sig att denna term har ungefär samma innebörd som begreppet ideell förening. Men om innebörden av detta senare begrepp har enighet hitintills varit omöjlig att uppnå. Redan år 1911 förekom ju ett förslag till lagstiftning angående ideella föreningar, vilket emellertid avvisades, främst av den anledningen, och trots upprepade överväganden i olika sammanhang därefter har man inte vågat sig på någon lösning.

Men vidare skall man enligt utskottsmajoritetens ståndpunkt vara på det

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

klara med att behållningen av vederbörande arrangemang kommer att användas för att direkt främja de uppgivna ändamålen. Jag misstänker att de, som skola omhänderha uppbörderna av nöjesskatt, måste nöja sig med ett konstaterande att vederbörande förenings stadgar äro av visst innehåll, och att skatteplikten då bestämmas med hänsyn därtill. Ty hur skulle de kunna fastställa, att de influtna medlen verkligen komma att direkt främja det ändamål, som i stadgarna eller på annat sätt finnes angivet såsom utgångspunkt för den ideella organisationens verksamhet?

Sedan kan man i likhet med den föregående talaren fråga sig, varför en förening, som har till uppgift att tillhandahålla lokaler för olika ändamål, måste uppvisa ett dåligt ekonomiskt resultat för att vara kvalificerad att komma i åtnjutande av den föreslagna begränsningen i nöjesbeskattningen. Varför skall det bli avgörande, huruvida den under de sista fem åren har lämnat någon utdelning eller inte? Detta kan ju vara beroende av helt andra orsaker än av den omständigheten huruvida det ekonomiska resultatet varit gott; det kan bero på om föreningen har konsoliderat sin ställning genom att utvidga sina lokaler eller andra anläggningar o. s. v.

Jag har för min personliga del haft mycket starka sympatier för den kungl. propositionen, och jag skulle ha kunnat godtaga den utan någon som helst ändring. Beträffande det stora knippet av motioner, som föreligger, kunde man måhända ha skrivit till Kungl. Maj:t och hemställt om övervägande, huruvida och i vilken utsträckning tillställningar av ideell art skulle kunna befrias från nöjesskatt eller vinna lindring i sådan beskattning.

En dylik linje skulle, efter vad jag tror, också ha kunnat vinna majoritet inom utskottet, därest inte departementschefen varit en smula oförsiktig genom att själv föreslå ett undantag från den allmänna regeln, nämligen det, som upptages i nöjesskatteförordningens 15 § enligt propositionen. Departementschefen avsåg där, enligt min mening för övrigt på mycket starka sakliga skäl, att åstadkomma en viss begränsning i skattskyldigheten för uppvisning eller tävlan i icke professionell idrott eller gymnastik. Men denna undantagsbestämmelse åberopades inom utskottet såsom den öppnade porten för alla möjliga önskemål, som motionsvis framförts. Jag beklagar, att det har gått på sätt som skett.

Reservanternas förslag bygger rent principiellt på propositionens linje. Kvalifikationsgrunderna äro helt knutna till tillställningens art och inte till vem som anordnar den. Verkningarna av reservanternas förslag äro också klart avgränsade, och det skulle befordra reda och klarhet i tillämpningen. Samtidigt måste man säga, att detta förslag skulle uppmuntra till anordnande av högklassiga nöjestillställningar, såsom musikunderhållning, litterär underhållning, teater och därmed jämförliga ting. I den mån de s. k. ideella organisationerna skulle gå in för dylika tillställningar, komme de också att bli delaktiga av den begränsning av nöjesbeskattningen, som utskottsmajoriteten har föreslagit.

För min del skulle jag gärna ha sett — det har jag redan antytt — att den icke professionella idrotten och gymnastiken, med hänsyn till den betydelse i olika hänseenden som måste tillskrivas dessa rörelser, hade kunnat beredas en något större begränsning i nöjesskatteplikten än som nu förmodligen kommer att ske. En sådan linje har emellertid icke varit möjlig att driva inom utskottet, och jag och mina medreservanter ha därför icke heller kunnat gå in för en sådan.

Man kan fråga sig, vad en lindring i nöjesbeskattningen innebär för dem, som komma i åtnjutande därav. Nöjesskattens utgörande är ju icke avsett att drabba nöjestillställningens anordnare. Skatten uttages ju regelmässigt icke på annat sätt än genom att biljettpriserna ökas med ett belopp motsvarande

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)
skatten. Man kan möjligen tänka sig en något mindre besöksfrekvens vid tillställningen på grund därav, men jag skulle knappast tro, att nöjesskatten medför sådana verkningar. Följaktligen betyder en eftergift i fråga om nöjesskatten en ren subvention för dem, som komma i åtnjutande därav. Jag har i olika sammanhang samverkat med utskottets ärade ordförande, icke blott inom utskottet utan även i andra sammanhang. Han har därunder försökt lära mig en hel del. Det mesta har fallit på hälleberget, men vissa saker har jag kunnat tillgodogöra mig. Och han har mycket bestämt inpräntat hos mig, att, om något ändamål av det ena eller andra slaget är förtjänt av att uppmuntras, så är dock den sämsta vägen att åstadkomma en sådan uppmuntran eller subvention, om man vill beteckna det så, att ge skattelindring. Jag är mycket intresserad av att höra, hur herr Bårg själv nu resonerar, när det gäller sådana synpunkter, med just utskottsmajoritetens förslag såsom bakgrund. Det kan möjligen sägas, att även jag går in för samma linje, eftersom jag tagit sikte på att teater och musik m. m., som avses i 3 § a) i nöjesskatteförordningen, skulle i viss utsträckning gynnas. Jag har nog ansett, att detta varit ett önskemål. Min linje har dock principiellt varit propositionens, även om jag inte velat vara alltför avvisande gentemot det önskemål, som här antytts. Därför har jag kompromissat med mig själv och kommit fram till den ståndpunkt, som markeras av reservationen under punkt I i utskottets betänkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! I denna fråga har jag tillsammans med 31 andra ledamöter av denna kammare väckt en motion, och en likalydande motion, undertecknad av 17 ledamöter, har väckts i medkammaren. I dessa motioner hemställs, »att 15 § i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om nöjesskatt erhåller följande tillägg: 1) För nöjestillställning, som anordnas av sammanslutning, vilken äger och upplåter allmän samlingslokal, åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 1 000 kronor. 2) I fråga om nöjestillställning, som anordnas av ideell eller politisk förening, åtnjutes för varje tillställning befrielse från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor.»

Motionerna ha tillkommit på grund av att i det Förenings-Sverige, på vilket vår demokrati ytterst vilar, råder en ekonomisk misär. De ideella organisationerna — våra politiska utposter av olika slag, våra ungdomsorganisationer och inte minst de sammanslutningar, som ha till uppgift att hålla samlingslokaler för våra föreningar i de svenska bygderna — leva på några få undantag när i stor fattigdom. Föreningarna tvingas att anordna tillställningar, som ge dem inkomst, och det är känt och vittnat även av utskottet, att nöjesskatten för dessa organisationer är betungande.

Jag skall nu inte här alltför mycket uppehålla mig vid några detaljer, men jag måste säga, att jag har ett rikt källmaterial i de nödrop som ha kommit, framför allt från de lokalägande föreningarna, om hur svårt de ha att reda sig. Det är ekonomiska bekymmer för de flesta Folkets hus, det är likadant i fråga om nykterhetslokaler och det är likadant i fråga om bygdegårdarna. I regel äro de ekonomiska svårigheter, som göra sig gällande, av mycket allvarligt slag.

Trots dessa svåra ekonomiska förhållanden betala enbart våra Folkets hus inte mindre än omkring 3 miljoner kronor i skatt till stat och kommun, och det uttaxeras varje år utav arbetarna i bygderna miljontals kronor, som de erlagga i 10-öringar och 25-öringar, för att skaffa sig samlingslokaler, som äro till nytta inte bara för föreningslivet utan också för samhället självt.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Nu erkänner utskottet i princip, att lättnader i det tryck som nöjesskatten medför böra beredas såväl vissa ideella organisationer som sammanslutningar, vilka ha till uppgift att tillhandahålla allmänna samlingslokaler. För detta utskottets erkännande är jag mycket tacksam, och jag vill oförbehållsamt medge, att det ligger mycket i utskottets erkännande, liksom jag medger, att propositionen medför en viss lättnad för dessa föreningar.

Nu har jag, herr talman, fattat innehållet i det förevarande betänkandet på det sättet, att utskottet i första hand velat ge de ifrågavarande organisationerna ett ekonomiskt stöd och i andra hand velat utforma bestämmelserna om detta ekonomiska stöd på det sättet, att organisationerna skulle föranledas att anordna nöjeställningar, i vilka dans och biografföreställning icke ingå till huvudsaklig del. Jag har ingenting emot, att man strävar efter att höja standarden på de tillställningar, som organisationerna tvingas att anordna för att skaffa pengar till sin verksamhet. Men jag tror ändå, att den inskränkning, som utskottet här gjort, kommer att verka på det sättet, att vad man givit med den ena handen, tager man tillbaka med den andra. Jag vill även erinra om att när propositionen innehåller en sänkning av nöjesskatten för de ifrågavarande föreningarna från 30 till 15 procent, så har man samtidigt i propositionen, när det gäller biografföreställningarna, höjt skatten för de föreningar, som ha egna, små lokaler. Här ha alltså de små och medelstora föreningarna, som några gånger i veckan anordna biografföreställningar, pålagts en ökad börda i jämförelse med vad de tidigare hade i fråga om biografskatten.

Allt emellanåt anordna organisationerna kulturella tillställningar med inslag av lättare underhållning, t. ex. dans. Det är naturligtvis tacknämligt, att dessa tillställningar bli befriade från nöjesskatt för en inkomst av 500 kronor och därunder. Men flertalet av de föreningar, som det här gäller, i synnerhet de som tillhandahålla samlingslokaler, ordna tillställningar för att få en inkomst, som gör det möjligt för dem att bedriva sin verksamhet. Folkets hus-föreningar, bygdegårdsföreningar, föreningar som äga ordenslokaler o. s. v. anordna tillställningar för att hålla hyrorna så låga som möjligt för föreningarna samt för att kunna upplåta vissa lokaler alldeles gratis, såsom för bibliotek och studiecirklar. Då anordnas alltså offentliga danstillställningar för att förbättra ekonomien. Kostnaderna för musik och för ordningsvakter och en del annat äro ju nu så stora, att nettovinsten, i vart fall på mindre och medelstora platser, för varje tillställning blir ganska liten. Ofta går en sådan tillställning med förlust, men trots detta måste nöjesskatten betalas. Det är således inte alldeles riktigt, vad herr Velander framhöll, nämligen att nöjesskatten drabbar bara dem som köpa biljetterna och att arrangörerna inte äro beroende av den. Det är inte så, ty även om en tillställning går med förlust, så måste den nöjesskatt, som tas ut på biljetterna, redovisas.

Utskottets förslag skulle leda till att endast vissa sådana tillställningar, som medföra stora utgifter för föreningarna, skulle bli delvis befriade från nöjesskatt. Ty det är klart, att om man vill ha ett kulturellt inslag i ett program, vilket naturligtvis i och för sig är att rekommendera, så kostar det pengar. När en fattig förening anordnar en tillställning för att skaffa de nödvändiga medlen, har den helt enkelt inte råd att engagera en orkester av något större värde. Man har inte råd att anlita värdefulla krafter. Sådana kosta i vart fall pengar, och många små föreningar måste undvika även den allra minsta utgift. Därför blir en danstillställning det enda möjliga för de fattiga föreningar, vilka utskottet sagt sig vilja hjälpa.

Det är kanhända, herr talman, inte så vackert sagt, men jag säger ändå, att här har utskottet gjort en gest åt dessa organisationer — i verkligheten blir det inte mycket mer. Jag utgår nämligen som sagt ifrån att utskottet med sitt

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

förslag har siktat till att ge dessa föreningar ett ekonomiskt stöd. Men verkan därav förtas genom de villkor, som man sätter upp för befrielse från nöjesskatt.

Nu kan jag ju förstå, om en och annan av kammarens ledamöter kommer med den invändning, som jag förmodar har gjorts i utskottet: skall man låta dansen och kanske också biografen vara befriad från nöjesskatt, bara för att dessa föreningar skola få lättare att reda sig i sin verksamhet, då bekänner man sig ju till tesen, att ändamålet helgar medlen! Man slår sig för sitt bröst och säger: hur skulle vi kunna låta dansen vara nöjesskattebefriad? Ja, det låter vackert det där. Jag föredrar i varje fall, även när denna fråga behandlas, att behålla båda benen på marken. Vi komma inte ifrån den hårda verkligheten. Man må idealisera hur mycket som helst, men kvar står, att det finns hos den svenska ungdomen ett legitimt nöjesbehov, som på ett eller annat sätt måste tillgodoses. Om kammarens och utskottets ledamöter hade tid att fråga våra landsfiskaler, så skulle de också instämma med mig, när jag säger, att det är bättre, att föreningarna ha hand om nöjestillställningarna, ty inom föreningarna har ordningsmakten lättare att kunna få ordningsföreskrifterna vid en sådan tillställning beaktade. Jag tycker, att detta är ett ganska viktigt moment vid betraktandet av denna fråga. Det är bättre, att de medel, som ungdomen ändå lägger ut på nöjen, gå till de ifrågavarande föreningarna, än att ungdomen utnyttjas av enskilda profitörer.

Jag skall nu inte utveckla detta vidare. Jag skall övergå till att säga några ord om något som de föregående talarna också ha varit inne på, nämligen svårigheterna att tillämpa de bestämmelser, som utskottet har föreskrivit för att en förening skall bli befriad från nöjesskatt på det belopp som är angivet. Det skulle alltså bli kommunalnämnderna på landsbygden och drätselkammarna i städerna som i första hand skulle pröva detta; det är ju de som skola inkassera nöjesskatten. Det torde ligga i öppen dag, att detta kommer att medföra stora svårigheter. Riksräkenskapsverket går ju redan nu fram som en verklig mordängel, när det gäller att kontrollera att man enligt de nuvarande bestämmelserna uttar skatten efter den riktiga skalan, och nu äro ändå bestämmelserna enligt min uppfattning klarare än de stadganden man här förordar. Så vitt jag kunnat fatta har utskottet inte gett några konkreta anvisningar om hur myndigheterna skola tolka 15 §. Kvar stå väl sålunda de anvisningar, som departementschefen givit i propositionen. Jag tycker, att dessa äro värda ett litet extra studium. Jag förutsätter, att kammarens ledamöter ha läst propositionen, i dess huvuddrag åtminstone, men jag kan inte neka mig nöjet att föredra ett stycke, på s. 56 i propositionen, där departementschefen ger anvisningar om hur man skall tolka bestämmelserna enligt propositionen, och bestämmelserna enligt propositionen äro så vitt jag förstår betydligt enklare än de som utskottet här förordar.

Departementschefen säger: »Däremot kvarstå givetvis alltjämt svårigheterna med avseende å gränsdragningen mellan tillställningar, som kunna rubriceras såsom nöjestillställningar, och tillställningar av andra slag. Frågan huruvida nöjesskatt skall utgå för tillställning, som är sammansatt av både skattefria och skattepliktiga nöjen, regleras i departementsförslaget i 19 § första stycket, däri såsom huvudregel stadgas, att om tillställning är sammansatt av skilda delar, av vilka någon är att anse såsom nöjestillställning, skall frågan huruvida nöjesskatt skall utgå bedömas med hänsyn till tillställningens huvudsakliga innehåll och syfte. Härigenom har fastställts normen för avgörandet, huruvida nöjesskatt skall utgå för en sådan tillställning, vid vilken förekommer exempelvis både föredrag och dans.» Departementschefen fortsätter: »Det torde icke böra ifrågakomma att vid bedömandet av spørsmålet, huruvida skatt-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

skyldighet föreligger eller icke, taga uteslutande hänsyn till den tid, som åtgår för de olika delarna av tillställningen. Med större fog bör avgörande betydelse tillmätas frågan vilken del av tillställningen som för den besökande allmänheten ter sig som den väsentliga.»

Det är sålunda *den besökande allmänheten*, som enligt departementschefen skall avgöra, huruvida nöjesskatt skall utgå eller inte! Ja, kammarens ledamöter veta nog, hur det egentligen går till vid en tillställning på landsbygden. Det är ju inte precis Nobelfester, där man slåss om biljetterna, som anordnas ute i de svenska bygderna. Det går ofta till på följande sätt vid en tillställning, som anordnas av en ungdomsförening eller en politisk organisation eller vilken organisation som helst. Det hålles ett föredrag och kanske förekommer någon annan underhållning, och i salen sitter en lokalbestyrelse, en festbestyrelse och ett halvtjog äldre medlemmar. Det är under sådana förhållanden som talaren får fullgöra sin del av programmet, och sedan kommer småningom den yngre delen av publiken. Ofta stå ungdomarna utanför, medan talaren håller på, medan lektor Sjö Dahl eller kanske herr Karlsson i Munkedal eller någon annan utlägger texten. De vänta på att föredraget skall sluta. Nu ställer jag frågan: är det den allmänhet, som står utanför och väntar, som skall säga ifrån, vad den anser vara det väsentliga i tillställningen, eller är det de som höra på oss, som dra den där skivan för publiken, som skola göra det? Jag tror, att det inte blir så lätt för våra kommunala myndigheter att klara den saken. Nu skulle ekvationen kunna förenklas, om kammaren hade mod att rösta för den reservation, som avgivits av herrar Heüman och Falk. Man skulle då förenkla problemet ganska mycket, och jag tycker, att det är skäl att göra det.

Jag inbillar mig nästan, herr talman, att finansministern själv, när nu bevillningsutskottet i alla fall gör så väsentliga avsteg ifrån propositionen, inte skulle ha så särskilt mycket emot vad som föreslås i reservationen. Jag gissar det, ty han är i alla fall en praktisk man, och han måste beakta svårigheterna att riktigt tolka förordningen om nöjesskatten.

Då kommer man in på en annan invändning, att det ändå inte skulle vara möjligt att göra så principiellt väsentliga avsteg bara för att våra föreningar skola få en favör. Det kan väl inte vara riktigt, att om en ungdomsklubb i en avkrok av vårt land anordnar en danstillställning, den inte skall få befrielse från nöjesskatt därför att, om här i Stockholm och även på andra platser teaterföreställningar o. dyl. anordnas, man får betala nöjesskatt. Alldeles särskilt har ju högerreservationen gjort en invändning på denna punkt. Jag måste medge, att man inte alldeles kan vifta bort denna invändning. Jag har inte alls något emot att man även för konstnärliga tillställningar tar bort nöjesskatten, men jag vill säga, att det skulle vara skönt, om man inte hade värre saker än denna att förklara och försvara av vad riksdagen beslutar. Om riksdagen beslutade att bifalla herrar Heümans och Falks reservation, så skulle jag för min personliga del, för dem vilka jag närmast representerar, mycket lätt kunna förklara och försvara beslutet. Det är ju ändå så, herr talman, med våra föreningar, framför allt dem som här åsyftas, att de äro absolut outhärliga för det svenska samhällslivet, och försvårar man deras verksamhet, så kommer man att minska effektiviteten i deras arbete. Det är inte lyckligt. Jag är alldeles övertygad om att vårt land inte skulle ha stått sig så bra i det blåsväder, för vilket det har varit utsatt under de senare åren, om vi inte hade haft demokratiens förankrad i alla dessa små föreningar ute i landet och kunnat appellera till deras medlemmar om solidaritet. Det är i allra högsta grad ett samhällsintresse, att man underlättar dessa föreningars arbete och

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)
verksamhet, och det gör man genom att här på ett något så när effektivt sätt besluta om befrielse från nöjesskatt.

Jag skall nu inte längre upptaga tiden, herr talman. Av vad jag har sagt torde det klart framgå, att jag frånträder yrkandet i den motion jag har väckt och ansluter mig till den reservation, som under punkt II i utskottets betänkande har avgivits av herrar Heüman och Falk och till vilken jag yrkar bifall.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Den proposition, som ligger på kammarens bord i den gestaltning, som utskottet har gett den, rymmer såsom huvudprincip, att man skulle införa ett entaxsystem i stället för det tretaxsystem, som har vållat så mycken oreda under de gångna åren. Denna princip har fått utskottsmajoritetens hela och fulla erkännande. Men samtidigt med handläggningen av propositionen hade utskottet att ta del av de 27 motioner, som väckts här i kamrarna och som voro av mycket skiftande slag. Många vittnade dock, på grund av att de egentligen mera voro petitioner än motioner, om att de hade en mycket stor anslutning inom bägge kamrarna. Det gällde därför för utskottet att, så långt man kunde anse det vara försvarligt, ta hänsyn till de meningar, som framfördes i dessa massmotioner, och utskottet sökte sig då fram på en linje, där man skulle kunna i viss utsträckning tillfredsställa ett flertal av motionärerna, i den mån man ansåg, att det var riktigt att gå dem till mötes.

Man kan säga att bland motionärerna fanns en hel rad av intressenter i ideella organisationer av skilda slag, som ville ha minskad skatt eller ingen skatt alls på sina nöjeställningar för att därigenom helt kunna använda inkomsterna för de olika ideella syften, som de arbetade för. Där fanns å andra sidan en grupp motionärer med herr Karlsson i Munkedal i denna kammar i spetsen, som med mycket stor styrka ivrade för att sådana föreningar, oftast av ekonomisk natur, som arbetade på att få till stånd samlingslokaler ute i bygderna och även i städerna, skulle kunna få minskad nöjesbeskattning. Dessa två önskemål ansåg utskottets majoritet att man borde försöka tillmötesgå.

Herr Karlsson i Munkedal utvecklade ett mycket starkt patos, då han talade om den nytta och det gagn, som dessa ideella organisationer gjorde ute i Sveriges land, och han betraktade dem som ett styrkebalte för den svenska demokratin. För min personliga del och jag tror jag kan säga för utskottets del finns ingen meningsskiljaktighet mellan herr Karlssons i Munkedal och vår uppfattning om att dessa organisationer av de mest skilda slag, som vi ha i vårt land, betyda oerhört mycket för folkets fostran, folkets fostran icke minst till demokrati, och att de böra ha allt stöd, som överhuvud taget är möjligt att ge dem. Det är därför som utskottet utformat sitt förslag så, att de ideella organisationerna, som ha till uppgift att stödja teater- eller musikverksamhet, att befordra nykterhet, folkbildning eller folkuppfostran eller att främja religiösa eller politiska syften, skulle åtnjuta nedsättning i nöjesskatten på det sättet, att de skulle vara befriade från nöjesskatt intill ett belopp av 500 kronor i biljettavgifter, under den förutsättningen att varken dans eller biografföreställning till huvudsaklig del inginge i nöjeställningen, och ungefärligen detsamma gällde såväl sådana organisationer, som hade till uppgift att tillhandahålla samlingslokaler, som sådana, vilka avsåge att stödja icke professionell idrott och gymnastik.

Detta var tankegången och den innebar ett försök till tillmötesgående.

Denna tankegång har emellertid mötts av kritik från vissa reservanter, närmast ifrån högern, vilka ha menat, att detta vore en mycket vanskelig sak att ge sig in på. I propositionen var utgångspunkten närmast arten av föreställ-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

ningarna, men här säger man nu, att vi skulle inte bara se till arten utan vi skulle också se till anordnarna, vi skulle se efter, om anordnarna vore ideella organisationer av nyssnämnda typer eller sådana som ville hjälpa fram en samlingslokal. Det är uppenbart att detta är en princip, som icke väl stämmer med propositionen. Utskottet har varit fullt medvetet om detta, men när utskottet ändock på denna punkt gjort avsteg från propositionen, har det skett i gott samförstånd med vederbörande departement i avsikt att söka tjäna och bättre befordra de ideella organisationernas intresse såsom ett uttryck för uppskattning av vad de göra och vad de gjort i detta land.

Här sades det från högerreservanternas sida genom herr Velander, att detta bara kommer att ställa till oreda. Det är ju uppenbart, att det blir svårigheter att kunna bestämma, vilka dessa ideella organisationer äro. men jag tror inte, att den svårigheten är så stor. Vad skulle däremot högerreservationen leda till? Jo, den skulle leda till att man praktiskt taget skulle införa ett tre-taxesystem, så att vi skulle vara framme vid just alla de svårigheter, som kunna uppstå, då det gäller att vid de olika folkparkerna t. ex. skilja ut, när det är en mera konstnärlig teaterföreställning och när föreställningen kommit över på revyens område, samt att skilja ut de sångartister, som presentera den högre kultiverade sången, och dem, som mera kunna räknas till varietésångarna. Alla dessa svårigheter, som man velat undvika genom propositionen och som det är en av propositionens större förtjänster att den lyckats klarera, alla dessa svårigheter skulle ånyo uppkomma, om man följde högerreservanterna. Jag skulle därför vilja bestämt varna — min gode vän herr Velander får ursäkta uttrycket — för att gå den reaktionära vägen tillbaka till något som är underkänt av hela utredningen.

Herr Velander kom också med ett argument, som han trodde skulle verka alldeles särskilt kraftigt på bevillningsutskottets ledamöter och i synnerhet på dess ordförande. Utskottets ordförande kan mycket väl svara för sig själv, men jag skall ändock taga upp detta argument. Herr Velander säger, att vi härmed införa subventionsprincipen, fastän vi ju alltid i bevillningsutskottet ha motsatt oss, att man skulle använda skatteminskning för att därigenom ge subvention; sådan bör i stället ges anslagsvägen. Herr Velander är en ärlig man och han erkände omedelbart, att han själv var inne på subventionsvägen, eftersom en nedsättning av skatt för teater och musik o. s. v. ju borde bli det-samma som att ge en subvention: genom att vederbörande sluppo skatt skulle de ju på varje hundratal kronor få femton kronor i subvention. Eftersom herr Velander, som sagt, insåg, att han var inne på subventionsvägen, visade han ett rätt förläget ansikte, när han klandrade oss i bevillningsutskottet för vår lust att subventionera. Herr Velander frågade emellertid: »Hur kan utskottets majoritet ge sig in på den vägen?» — och han tänkte väl fortsätta frågan: »Hur kan jag — Velander således — som reservant ge mig in på samma väg?»

Jag skall besvara frågan på så sätt, att hela denna nöjesskatteförordning ju är uppbyggd på subventionsprincipen. Såväl i utskottsförslaget som i propositionen har man en 14 §, som säger, att »för nöjestillställning, som tjänar vetenskapligt ändamål, skall nöjesskatt icke utgå», och nöjesskatt skall inte heller utgå för »nöjestillställning, som anordnas i undervisnings- eller uppfostringssyfte». I 15 § sägs, att när det är fråga om uppvisning eller tävling i icke professionell idrott eller gymnastik skall nöjesskatt icke heller uttagas, förrän avgiftsbeloppet kommit över en viss summa, och i 16 § sägs, att länsstyrelse skall kunna subventionera genom att »medgiva befrielse från nöjesskatten», både den statliga och den kommunala andelen därav, så fort behållningen av nöjestillställningen skall användas uteslutande för välgörande eller

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)
allmännyttigt ändamål. I 17 § säges vidare, att kommunerna kunna befrias från nöjesskatt även i fråga om »nöjestillställning av annat slag». Hela propositionsförslaget genomsyras ju av en subventioneringstanke, som där upprepas i paragraf efter paragraf, och nöjesskatten måste därför i detta avseende bedömas på ett helt annat sätt än andra skatter.

Jag tycker därför, att herr Velander kan känna sig lugn för egen del och knappast nämnvärt behöver klandra utskottet för dess ställningstagande. Såväl utskottet som herr Velander kunna ha lugnt samvete på den punkten.

Man kan naturligtvis komma med den invändningen, och den gjordes också av herr Velander, att här införes begreppet ideell förening, och vad är det för något? Ja, det är inte direkt bestämt i lag. Herr Velander nämnde, att man år 1911 hade gjort ett försök att få fram en definition därpå, och jag kan erinra om att man såväl år 1919 som 1938 gjort detsamma. År 1938 kunde man inte komma längre, än att man sade, att med ideell förening förstås förening, i vars ändamål icke ingår att genom idkande av ekonomisk verksamhet främja medlemmarnas ekonomiska intressen, och den definition, som man där kom fram till, är just den på vilken utskottet här väsentligen har byggt upp sitt förslag. Utskottet säger nämligen, att förutsättningen skall vara, att hela behållningen av tillställningen skall användas att direkt främja dessa ideella organisationers ändamål, och genom att angiva detta och genom att sedan utpeka vissa ideella organisationer, tror jag, att därmed har vunnits den bestämdhet, som överhuvud taget kan fordras i en så svårskrivna lag som en nöjesskattelag — att en sådan lag är svårskrivna, vill jag livligt erkänna.

Mot denna kompromiss eller detta tillmötesgående från utskottets sida gentemot de ideella organisationerna och de organisationer, som vilja anskaffa och tillhandahålla samlingslokaler, reses emellertid den invändningen: »Ni ha inte gått tillräckligt långt.» Det är egentligen bara på en enda punkt eller man kanske kan säga två, där man kommit med denna invändning, och det skedde just när herr Karlsson i Munkedal och före honom herr Heuman sade: »Ni ha inte låtit dessa nöjestillställningar också omfatta biografföreställning och dans. Hade ni gjort det, så skulle mycket därmed vinnas.»

Man har därvidlag också pekat på, att det kan bli rätt svårt, om man anordnar en nöjestillställning, i vilken dans ingår, att bestämma om den till huvudsaklig del är en nöjestillställning med dans eller till huvudsaklig del rymmer något annat. Det är uppenbart, att detta kan vara förenat med svårigheter, men jag vill erinra om att vad som står angivet i 15 § nog också får läsas i belysning av vad som står i 19 §, där det talas om tillställningens huvudsakliga innehåll och syfte. Därför tror jag nog, att det skall vara möjligt att kunna fastställa, om tillställningen väsentligen har till syfte att sammankalla folk till dans eller för ett politiskt föredrag, ett nykterhetsföredrag eller dylikt. I fråga om innehållet bör man nog också kunna utforma programmen så att det framträder med tillräcklig klarhet vad som är det huvudsakliga.

Jag skulle i detta sammanhang vilja nämna, att när man läser herr Karlssons i Munkedal motion, så finner man, att herr Karlsson i Munkedal har skrivit sin motion — om det tillåtes en vän att säga det — rätt listigt och på ett agitatoriskt skickligt sätt. Jag vill läsa upp en del av herr Karlssons motion. Det är ett referat, men detta är säkerligen rätt återgivet och jag har kontrollerat det. Där säges det, att det vore numera uteslutet att annat än under särskilda förhållanden kunna samla folk till agitations- eller upplysningsmöten vid vilka endast ett föredrag skulle hållas. För att kunna samla folk till sådana sammankomster krävdes även ett underhållningsprogram bestående av sång, musik samt film eller liknande.

Lägg märke till att där talas om sång, musik och film. Enligt utskottets

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

förslag blir det inte någon skatt på visning av sådana filmer, som skola tjäna föreningens syften, d. v. s. om man t. ex. i en politisk förening drar en politisk film, eller om man i en nykterhetsförening drar en av nykterhetsuppfattningarna färgad film o. s. v. I motionen ha emellertid också tillagts orden »eller liknande», och jag har funderat på vad den ärade motionären vill lägga in i ordet »liknande». Det har varit mig fullständigt främmande att tro, att herr Karlsson i Munkedal med detta menade dans, och det har kanske heller inte riktigt uppfattats av en del av hans medmotionärer.

När herr Karlsson i Munkedal säger, att ett antagande av utskottets förslag egentligen bara blir en gest, så tror jag nog, att detta yttrande är överdrivet och inte ens täcker en ringa del av sanningen. Ty utskottets förslag innebär först och främst att alla tillställningar, där icke dans och biograf är det väsentliga, befrias från skatt för upp till femhundra kronors biljettavgifter, och just de små organisationer, som motionärerna liksom även utskottet — kom ihåg det — ömma för, hjälpas genom denna befrielse från skatt för upp till femhundra kronors biljettinkomst.

Det stannar emellertid inte vid detta. Jag erinrar om, att dansskatten, som varit uppe i inemot 30 procent, föreslås sänkt till 15 procent, således till hälften. Jag erinrar vidare om att ifrågavarande samlingslokaler genom regeringsrättens utslag numera betraktas som allmännyttiga ändamål, vilket bör vara rimligt, när staten undan för undan allt frikostigare understödjer de institutioner eller föreningar, som arbeta för att skaffa samlingslokaler. De komma därför att kunna få befrielse enligt 16 §. Enligt 17 § kunna kommunerna förutan alla hinder medge befrielse från kommunens andel av nöjesskatten, så fort kommunen anser ändamålet vara allmännyttigt eller överhuvud taget gagneligt inom respektive kommun. Jag tror därför, att man inte kan betrakta detta såsom en gest. Det är en verklig hjälp, som lämnas dessa organisationer, men på samma gång en maning i den anda, som herr Karlsson i Munkedal åsyftar i sin motion, om man tolkar den efter ordalagen, nämligen att man härigenom främjar och liksom premierar underhållningsprogram bestående av sång, musik och liknande men icke dansen.

Var skulle det för övrigt sluta, om de ideella föreningarna skulle tillåtas att skattefritt anordna danstillställningar? Det bör dock observeras, att det inte är fråga om någon intolerans emot dansen — den tanken är utskottets stora majoritet fullständigt främmande för, och vi, som tillhöra majoriteten, svänga oss säkerligen i gammalvals med samma uppriktiga glädje som min vän herr Karlsson i Munkedal. Det är därför inte på denna punkt någon som helst intolerans, utan vårt ståndpunktstagande betingas uteslutande av att om man skulle låta dessa föreningar ha dansen skattefri, men inte en del andra organisationer, skulle allmänheten ha mycket svårt att förstå denna åtskillnad. Och när det gäller biografföreställningar, tycker jag att herr Karlssons förslag skulle leda till orimliga resultat. Det skulle nämligen medföra att en förening, som ville ordna med en samlingslokal, skulle kunna få skattefria biografföreställningar, medan andra biografer på orten skulle få ha nöjesbeskattade biografföreställningar. Det är inte riktigt smakligt att gå fram på det sättet. Jag skulle i motsats till motionären vilja säga, att vi i utskottets majoritet inte vilja ta tillbaka med den ena handen, vad vi giva med den andra; vi ge tvärtom med bägge händerna åt motionärens älsklingsbarn men göra det med hänsyn till vad skatterättsvisa kräver.

För att ytterligare belysa, vad som uppenbarligen för någon av motionärerna och någon av reservanterna har varit huvudsaken, nämligen frågan om dansen, skulle jag till slut vilja erinra om att utskottet har byggt på vad ungdomsvårdskommittén för något år sedan begärde, nämligen att ideella för-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

eningar borde befrias ifrån nöjesskatt för sådana till förmån för föreningarnas verksamhet för ungdomens fysiska och andliga fostran av föreningarna själva anordnade tillställningar, för vilka nöjesskatt erlägges enligt taxa I; sådan skattefrihet få de enligt utskottets förslag upp till ett belopp av femhundra kronor i biljettavgifter. Ett annat krav var, att i fråga om dessa ideella föreningar skulle till taxa I, alltså den lägsta taxan, hänföras tillställningar, där jämte dans förekom ett program av viss omfattning enligt taxa I. Taxa I rymde härvidlag 15 procent i nöjesskatt. Inga nöjestillställningar med dans, som dessa organisationer anordna, skulle enligt utskottsförslaget beskattas med mer än 15 procent, och om dansen inte är huvudsaken, bli de ju också skattebefriade för avgifter upp till femhundra kronor. Utskottet har således gått längre än ungdomsvårdskommittén på denna punkt. Jag kan erinra om ett uttalande från jordbrukarnas ungdomsförbund, vari detta av anförda skäl bestämt opponerar sig mot skattefrihet för tillställningar med dans — det skedde i ett yttrande, som förbundet avgav över ungdomsvårdskommitténs förslag, och förbundet ville tydligen inte ens gå så långt som kommittén. Då utskottet härvidlag gått ett stycke längre, tycker jag det är uppenbarligen orimligt att beteckna detta längre tillmötesgående såsom blott en gest, ty det har verkligen skett i avsikt att hjälpa såväl de ideella organisationerna som de andra organisationer det här gäller.

Herr talman! Jag tror, att vad som av utskottet har föreslagits visserligen innebär, det erkänner jag, i viss mån en ny princip och en princip, som har drivits rätt långt och längre än som påyrkats i vissa sakkunnigttranden endast för något år sedan, men här har utskottets stora och överväldigande majoritet kunnat samlas omkring sitt förslag på grund av den uppskattning av dessa organisationer, som finns inom utskottet. Jag tycker att dessa organisationer bära värdera denna goda vilja från utskottets sida och för närvarande nöja sig med det förslag, som utskottet nu lagt på kamrarnas bord.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna 1 §.

Herr **Velander** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den siste ärade talaren tillät sig att beteckna den väg, som jag och mina medreservanter beträtt, såsom en reaktionär väg. Jag undrar då, hur herr Sjö Dahl vill beteckna departementschefens ståndpunkt: när redan reservationens väg är en reaktionär sådan, får han inte då lov att skarpt fördöma den ståndpunkt, som departementschefen har intagit? Jag har dock på grund av taktiska och andra skäl sökt närma mig herr Sjö Dahl i någon mån.

Vidare tillät sig herr Sjö Dahl säga, att detta förslag — propositionens alltså — är helt uppbyggt på subventionsprincipen. Jag tillåter mig att bestrida riktigheten av denna sats, och detta gäller alldeles särskilt, om herr Sjö Dahl inte till stöd därför har något annat att åberopa än bestämmelserna i 14 och 16 §§, ty dessa bestämmelser ligga helt i linje med de grunder, varpå vår allmänna beskattning bygger, och ingen vill väl påstå, att vårt skattesystem är uppbyggt på subventionsprincipen.

När jag tillät mig att bringa begreppet subvention på tal och därvid vände mig till utskottets ordförande, avsåg jag icke att på något sätt rikta mig till herr Sjö Dahl. Jag är nämligen fullt på det klara med att han är beredd att sträcka sig nästan hur långt som helst i det berörda hänseendet, bara det tillgodoser de speciella syften, som han företräder.

Herr Sjö Dahl slutade sitt anförande med att säga, att utskottets linje innebär en ny och betydelsefull princip. Till detta vill jag såsom min oförgripiga mening blott säga, att till grund för denna linje eller ståndpunkt ligger inte någon princip alls.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Sjödahl**, som yttrade: Herr talman! När nöjesskatteförordningen upptar två paragrafer, av vilka den ena ger länsstyrelserna en mycket vidsträckt rätt att medgiva skattebefrielse — vad den rätten har betytt t. ex. för Stockholms stad ha vi inom utskottet kunnat se av redogörelsen för de nuvarande förhållandena, vari sida upp och sida ned räknades upp föreningar, som blivit befriade från nöjesskatt — och den andra ger kommunerna en fullkomligt obegränsad rätt att befria från sin andel av skatten, tror jag att man kan påstå, att subventionsprincipen är inskriven i nöjesskatteförordningen. När herr Velander säger, att jag vill gå hur långt som helst då det gäller subventionering skattevägen, vet jag inte, varifrån han hämtar denna uppfattning. Jag beundrar hans divinatoriska förmåga, fastän jag inte kan hos mig själv upptäcka någon motvarighet till vad han här säger sig mena om mig.

Herr Velander var också besvärad över att jag hade kallat honom reaktionär — jag erinrar om att jag bad herr Velander ursäktat uttrycket — och han frågade vad man i så fall skulle säga om departementschefen. I det hänseendet ber jag få erinra om, att departementschefen föreslagit, att man skulle lämna tretaxsystemet och väsentligen övergå till ett entaxsystem. Herr Velander däremot tågar med pukor och trumpeter tillbaka till tretaxsystemet, som är övergivet av departementschefen. Det var detta som föranledde mig att i all skämtsamhet använda ordet reaktionär.

Herr **Ström**: Herr talman! Det är i sanning ett bedrövligt dokument, vi behandla! Bedrövlig var propositionen, bedrövligt är utskottets betänkande, och bedrövligare än allting annat är utskottets talesmans försvar för detta bedrövliga dokument. En sådan advocatus diaboli har jag aldrig hört. Han har gjort svart till vitt och vitt till svart utan ringaste betänklighet.

Jag vill se tillbaka på hur det var, när denna nöjesskatt skapades. Den skapades för att stödja kommunernas kulturella verksamhet av F. V. Thorsson, och denne herr Wigforss' föregångare och faderlige vän uttalade därvid tydligt, att skatten skulle vara till kommunernas bästa och icke till förmån för staten. Han sade vidare, att den skulle användas för kulturella ändamål, men den användes tyvärr endast i ett fåtal fall av kommunerna för kulturella ändamål. På grund härav ha olika finansministrar redan tidigare kunnat lägga embargo på en mycket stor del av denna skatt, som var en kommunalskatt. Där ser man hur girigheten bedrar! Hade man hållit sig till det ursprungliga syfttemålet med denna skatt, och mindre kommunerna hade använt pengarna för sina kulturella ändamål, så tror jag att det hade blivit ett gott resultat av denna nöjesskatt med dess taxa i tre plan.

En framstående socialdemokratisk kommunalman sade till mig för en tid sedan: »Ändra inte på det bestående, för hur dåligt det än är, blir det ännu sämre genom varje ändring! Alla ändringar», sade han, »föra bara med sig mera byråkrati, mera olust i landet, mera reaktionära landvinningar, mindre kommunal självstyrelse och mindre medbergerlig rörelsefrihet.» Detta vill jag ju inte alldeles underskriva, och det var ju också sagt mera som ett skämt, men ett faktum är, att t. ex. nöjesskatten alltid har skapat en förfärlig olust i samhället, och när man skall göra ändringar i fråga om nöjesskatten, så skall man vara absolut nödd och tvungen till det av stora reella skäl och inte av departementsskäl såsom att man vill ha någon ändring i uppbördsväsendet. Vi ha ju flera gånger ändrat på denna förordning, men när man nu skall göra en ny förordning, så tycker jag att man skulle ha tagit upp de krav som under årens lopp rests ifrån demokratiska organisationer, ifrån olika kulturkretsar, ifrån

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

arbetarrörelsen, ifrån nykterhetsrörelsen och ifrån en mängd andra organisationer på att få förbättringar i lagen till kulturvärdenas fromma och inte bara skärpningar och ytterligare svårigheter för de kulturella och ideella värdena. Med all min respekt för vår utomordentligt skicklige finansminister måste jag dock säga, att när det gäller nöjesskatten, då låter han nog sina underordnade skriva författningen. De ha naturligtvis en mycket stor skicklighet, när det gäller att ändra småfel, eftersom de ha en viss erfarenhet, men jag tror att resultatet hade blivit mycket bättre, om finansministern hade skrivit författningen helt och hållet själv. Man kan inte begära att han skall göra det, ty då skulle han inte hinna med så mycket annat, men jag tror att det skulle ha blivit betydligt bättre.

Varför detta lagförslag framkommit, det tycker jag framgår både av herr Sjödahls anförande och av propositionen men även av utskottsbetänkandet: det är ett systemfullkomlighetsraseri, som har dikterat det hela. Man vill att förordningen skall formellt fungera så tusenprocentigt felfritt, att man gärna sätter åt sidan stora kulturella och mänskliga värden för att få, som man tror, en riktigt fulländad apparat. Detta är fel! Hela förslaget med enhetstaxa är det stora grundläggande felet i både propositionen och utskottsutlåtandet. Det har ingen berört, men detta är själva grundfelet, ty det är att vända upp och ned på tingen, när man för en teknisk saks skull åstadkommer en lag som svär emot det allmänna rätts- och kulturmedvetandet, vilket här onekligen blir fallet.

Hur kan man jämföra sådana saker som slås ihop här i 3 §? »Med nöjesskattstämning avses i denna förordning:» står det enligt utskottets förslag, som i denna del inte i högre grad skiljer sig från propositionen

»a) teaterföreställning, musikunderhållning, litterär underhållning samt uppvisning i konstnärlig dans;

b) revy-, kabaret- och varietéföreställning;

c) biograföreställning;

d) uppvisning eller tävling i sport, idrott eller gymnastik så ock eljest i skicklighet av visst slag;

e) danstillställning;

f) cirkusföreställning;

g) förevisning av människor, djur eller föremål;

h) marknads- och tivolinöjen; samt

i) annan tillställning, som till sin art och sitt syfte är jämförlig med tillställning som avses under a)—h).»

Förut hade man åtminstone någon vägledning för allmänheten beträffande vad som var kulturellt och icke kulturellt eller vad som var nyttigt för samhället eller icke, men nu skär man bort hela denna viktiga princip för att, som man tror, göra några små tekniska och administrativa landvinningar och jämför de stora kulturella intressena med cirkusföreställningar, förevisningar av människor och djur samt marknads- och tivolinöjen! Det måste ändå sägas vara en kulturnivellering, som är talande för vår tid! Vi rusa mot en allmän kulturnivellering med oerhörd hastighet på olika områden, men här är ett av tecknen på med vilken fart vi rusa. Det vore mycket bättre att bibehålla en uppdelning. Om man nu skall bibehålla denna förkastliga skatt, när det gäller kulturella, litterära och konstnärliga ting, då skall man ha skatten i sådana fall så låg som det överhuvud taget är möjligt. Då skulle man ha sänkt den i sådana fall. Nu höjer man den och gör den lika stor som för de andra mindervärdiga. Det tycker jag är ett principiellt misstag, och det är detta principiella misstag, som jag finner vara så beklämmande.

Jag kan således för min del icke godkänna detta förslag så, som det före-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

ligger, trots att det har en så framstående signatur som det har. Utskottet borde ha sagt nej, och om man skulle ha lagt fram ett förslag, skulle utskottet ha lagt fram ett förslag om vissa anvisningar för Kungl. Maj:t, efter vilka Kungl. Maj:t borde utarbeta en ny proposition. Som det nu är, är det ingenting annat än en indirekt beskattning även av för kulturen oundgängliga och nödvändiga ting, t. ex. god teater och litteratur. Dramatiska teatern och operan äro visserligen befriade — jag vet inte om det är efter samma grunder som hittills, d. v. s. att Stockholms stad får återlämna nöjesskatten, så att allmänheten i alla fall får betala den; det är möjligt att man gjort en ändring i det fallet, men då förstår jag inte, varför inte också riksteatern skulle få samma ändring. Emellertid finns det utom operan och dramatiska teatern många privata teatrar, som ge utomordentligt förnämliga pjäser. Varför skola de bestraffas, om de ge Shakespeare eller Sofokles eller Strindberg eller Himlaspelet eller något annat av det allra förnämligaste som finns? Kan någon människa finna detta vara rimligt? Högern har ju fullkomligt rätt i sin reservation, när den vänder sig mot detta, och jag kan inte förstå hur demokratiens representanter i utskottet ha kunnat låta högern behålla denna trumf, att ensam företräda kulturen på detta område. När man i 45 år har tillhört den svenska arbetarrörelsen och vet hur den undan går ifrån sina gamla principer, så blir man upprörd över att uppleva någonting sådant på gamla dagar, när man enligt årens lag är färdig att snart stiga ut från den verksamhet som man har ägnat sina krafter så länge. Det är fruktansvärt, att den nu sittande regeringen kan lägga fram någonting sådant! Nu skulle den ha begagnat sig av tillfället och frigjort alla kulturella saker från nöjesskatten. Det är vad regeringen skulle ha gjort! Det finns, såvitt jag vet, ingen bestämmelse, som drabbar kulturen på detta sätt, i några andra länder. Vi äro på glid emot ett förfärligt tillstånd, om vi fortsätta på detta vis!

Förslaget går också emot kommunernas intresse, emedan vi äro på väg att göra en statsskatt av nöjesskatten, och då blir det ingenting för kulturella ändomål, utan skatten går in i den allmänna budgetregleringen till ständigt nya och utvidgade byråkratier i det oändliga.

Förslaget är antidemokratiskt, därför att det riktar sig mot småfolkets enkla nöjen. Småfolkets enkla nöjen ute i bygderna, som de ha byggt upp och som de måste upprätthålla inom sina små föreningar med folkets hus och folkets parker eller i sina nykterhetsorganisationer, de skola skattläggas. När man som jag rest ute i landet i alla dessa år, har man ständigt hört sägas: »Hur länge skola vi sucka under denna förfärliga nöjesskatt, som suger ut oss in i märgen?» Och det säga de, vare sig de tillhöra det ena partiet eller det andra, men mest har jag fått höra detta från socialdemokraterna ute i bygderna.

Förslaget är också ett ultrabyråkratiskt förslag. Herr Sjö Dahl säger, att det tillkommit för rationaliseringens skull. Nej, i stället framtvingar man massor av småfogdar på varenda plats, som skola sitta och granska och avgöra vad som är av den ena eller den andra beskaffenheten. Det är byråkrati och kinesiologi i det oändliga, och detta kommer att lamslä även våra demokratiska organisationer i bygderna. Herr Karlsson i Munkedal höll ett glänsande tal här. Jag skulle velat föreslå, att man skickade ut det på statens bekostnad, framför allt till hela finansdepartementet, och sedan sloge upp det i alla rikets kommuner, ty det är folket, sådant det tänker, folkets kärna som talar däri. Men utskottet har ingen kännning med folket.

Så är förslaget ett uttryck för den rådande byråkratiska kontrollsjukan. Vi hamna snart i ett tillstånd av överkontroll, där det skall vara kontroll på kontroll på kontroll, och då en byråkratisk apparat inte kan kontrollera tillräckligt skall man ha ännu mera möjlighet till kontroll på kontroll; allt vad detta

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

kostar, det tänker man inte på! Nej, det här går inte! Vi kunna inte fortsätta längre på detta sätt!

Förslaget riktar sig alldeles särskilt mot landsbygdens ideella föreningar. Jag tror att även stockholmarna klaga, men de kunna nog reda sig något så när. Landsbygden skulle jag däremot tro har och får svårt att klara sig.

Vidare straffbelägger man särskilt starkt biograferna. Vet ni vad biograferna och filmen äro nu för tiden? Det är de gamla sagogubbarna och sagogummorna, som efterträtts av filmen. Ni förstå väl att en mänsklighet som arbetar med tempoarbete, som aldrig har ro, män och kvinnor som när de komma hem falla i bädden av utmattning, de behöva åtminstone någon avspänning och någon liten glädje. Filmen har blivit de nya sagorna, som alla ha behov av. Då straffbelägga vi den fattiges nöje alldeles extra, så att fastän utskottet är anhängare av enhetsskatt, så upphör plötsligt denna viktiga princip att gälla här. Varför? För att det gäller att håva in pengar; det finns inget annat skäl. Andra värden existera numera inte. Gå och se filmen Under eviga stjärnor eller Chaplins pjäs om diktatorerna, som går nu, och jag skulle vilja fråga: tycka ni att detta skall straffbeläggas? Man skulle i stället utdela gratisbiljetter åt hela svenska folket. Vi äro inne på så farliga linjer, att man inte vet var det skall sluta.

På s. 20 kunna vi se ett typiskt exempel på utskottets handlingssätt. Där skriver utskottet: »Sålunda har inom utskottet ifrågasatts den lösningen av förevarande spörsmål, att befrielse från nöjesskatt skulle i viss utsträckning beviljas — förutom för uppvisning eller tävling i icke professionell idrott eller gymnastik — jämväl för sådana tillställningar som avses i 3 § a) i departementsförslaget. En dylik undantagsbestämmelse skulle äga främst den fördelen, att man hölle fast vid principen, att frågan om uttagande av nöjesskatt skulle bedömas med hänsyn till tillställningen såsom sådan.» Det är ju det enda förnuftiga. Så fortsätter utskottet: »Vidare skulle de mera högklassiga tillställningarna — med all rätt — gynnas i nöjesskattehänseende, och detta skulle bliva fallet, oavsett om dessa tillställningar anordnades av en ideell organisation eller av enskild teaterledare eller konsertgivare.» Detta är ju alldeles riktigt. Men sedan är det precis som, jag tror det var herr Velander, sade: sedan gör utskottet en fullkomlig kullerbytta och skriver: »Å andra sidan kan mot detta alternativ invändas, att man härigenom skulle på nytt komma tillbaka till det nuvarande systemet med tre taxor; och vidare skulle lindringen i nöjesbeskattningen bliva mera omfattande än som kan anses motiverat av hänsynen till de ideella organisationerna.» Man offerar alltså utan vidare kulturen för att få ett likriktat system som dock innehåller två — ty, märk väl, det är två — taxor. Det är inte en enhetlig taxa i stället för tre. Är det rimligt att göra på det sättet? Herr Sjödahl, som är lektor, borde väl tänka på att det ordet förpliktar!

Hur skall det nu gå för de enskilda teatrarna? Jag tror att de enskilda teatrarna efter detta få läggas ned. Hur skall det gå med Sveriges dramatiska författare? De få upphöra att skriva, ty dramatiska teatern kan väl inte ge bara svenska pjäser. Det är för resten sällan den ger sådana. Jag tycker det är dåligt, att man skall riva ned kulturlivet samtidigt som man bygger upp. Vi ge ju ut väldiga massor av pengar på åttonde huvudtiteln för olika kulturändamål, men här tar man igen, och så förnekar herr Sjödahl att utskottet ger med den ena handen och tar igen med den andra. Jag har aldrig någonsin sett något utskottsutlåtande, där man så uppenbart ger med den ena handen och tar igen med den andra som här!

Herr Sjödahl pekade på att man kan begära skattelindring och att det här i Stockholm finns en förteckning på vilka som fått befrielse från nöjesskatt för

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

att de haft ett visst kulturellt intresse. Jag vill inte förneka, att myndigheterna just här i Stockholm äro rätt förståndiga, och jag hoppas att om detta förslag går igenom, skola de bli ännu mer förståndiga och ge frihet överlag för alla kulturella tillställningar. Man måste ju hoppas att så blir fallet även med länsstyrelserna. Men vad få vi då? Jo, vi kunna få högst olika tillämpningar: en i Stockholm, en annan i Kristianstad, en tredje i Karlstad o. s. v. Är det någonting särskilt att sträva efter? Det kan jag inte finna.

För att visa hur galet det hela är skall jag taga ett exempel till. Det är ju en *liten* sak, men den visar, till vilka groteska ytterligheter man kan gå, när man är i farten. I 9 §, som är lika i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, står det: »Såsom biljettpris anses det ordinarie priset för den tillställning, varom fråga är, utan hänsyn till att nedsättning medgives för vissa grupper av deltagare eller att biljett utlämnas utan betalning (fribiljett).» Är nu det nödvändigt? Det kan jag inte finna. Det borde kunna utgå.

Vidare står det så här: »I biljettpriset inräknas förköpsavgift, särskild sittplatsavgift . . .» De gamla, som bäst behöva sitta och icke kunna stå och som ofta äro de fattigaste, de skola extrabeskattas! Det är så illfundigt antihumant uträknat, att man blir bedrövad över att sådant kan ske.

I biljettpriset inräknas också »annan dylik avgift ävensom sådan program-, garderobs- eller därmed jämförlig avgift, vars erläggande utgör villkor för tillträde till tillställningen.» Man skall alltså hädanefter betala nöjesskatt för att man har en överrock, som man måste lämna in, eller för att man köper ett program för att se vad de uppträdande heta. Antingen är Sverige på konkursens rand, när man kommer med sådana förslag för att stärka dess ekonomi och rädda oss från statsbankrutt, eller också är det något av en stor drift med den svenska allmänheten.

»Avser biljett ett flertal tillställningar eller ett flertal personer, beräknas skatt därå såsom för motsvarande antal biljetter för en tillställning eller en person. Har icke vid biljettens utlämnande bestämts, huru många tillställningar eller personer biljetten avser, beräknas skatten å biljetten till 20 procent av biljettpriset» — man har plötsligt höjt skatten — »eller, då fråga är om biograf föreställning, till 25 procent av nämnda pris.» När man går tillsammans, skall man bestraffas för det också! Det här är förfärligt! Fabian Månsson berättade en gång i andra kammaren, när tullvännerna ville lägga den ena indirekta skatten efter den andra på svenska folket, om hur han under en resa nere på Balkan hade funnit, att i ett land var det en väldig skatt på fönsterrutor och i ett annat på toaletter och avträden, och man letade med ljus och lykta efter nya skatteobjekt. När man ser detta, frågar man sig: när få vi i Sverige betala särskild nöjesskatt för fönsterrutor och toaletter?

Tidningarna börja ju nu recensera teaterföreställningar och andra föreställningar av vad slag de vara må på det sättet, att de ha en recensent för det dramatiska, en annan för det musikaliska, en tredje för det måleriska o. s. v. De stora tidningarna ha ofta två eller tre recensenter på stora föreställningar på teatrar och musiktillställningar och i vissa fall även på biografier. Det har varit en gammal princip, att en recensent skall kunna ta sin fru med sig, och därför fingo tidningarna två biljetter redan på den tiden då som regel bara en recensent gick på föreställningen. Nu skicka emellertid, som sagt, de stora tidningarna ofta två eller tre recensenter till samma föreställning, men i nöjesskatteförordningen har man trots detta bibehållit det gamla stadgandet, att »skattefrihet må åtnjutas för högst två biljetter till samma tidning för varje tillställning av enahanda beskaffenhet». Detta spelar naturligtvis ingen roll vare sig för staten eller tidningarna, men det är sorgligt att myndigheterna ha så litet psykologisk blick.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

I 11 § föreskrives, att kan »tillförlitlig utredning vinnas om antalet inträdesavgifter jämte motsvarande friplatser i olika prislägen, må nöjesskatten därå beräknas såsom om biljett utlämnats. Kan sådan utredning icke vinnas, beräknas skatten till 20 procent av det bruttobelopp, som influtit i inträdesavgifter och andra därmed likställda avgifter, eller, då fråga är om biografföreställning, till 25 procent av nämnda bruttobelopp. Där tillförlitlig utredning» — märk väl uttrycket, *tillförlitlig*, vilket bör uppskrivas i riksdagens protokoll såsom ett bevis på den anda som råder hos dem som skriva sådana här lagar och förordningar — »ej kan vinnas angående den verkliga bruttointkomsten, uppskattas denna till bruttointkomsten vid utsålt hus eller efter annan lämplig beräkningsgrund». I sådana fall skall vederbörande således tvingas att betala nöjesskatt räknat efter utsålt hus. Visserligen rör det sig väl här inte om några större summor, men det är smaklöst och föga tilltalande att överhuvud taget gå fram på detta rigorösa sätt, och det strider mot den andliga generositet som vi önska finna hos Kungl. Maj:t och tjänstemännen i departementen. Vi vilja helt enkelt icke ha sådana småsinnade och småskurna människor till att skriva lagar för oss.

I 12 § föreskrives: »Där nöjesskatten för biljett eller eljest uppgår till del av öre avrundas skattebeloppet till närmast högre öretal.» Om det i stället hade stått, att beloppet skall avrundas till närmast lägre hela öretal, hade det visat en viss gentillesse, men här driver man det ju till en absurditet.

Jag har tagit kammarens tid i anspråk för att göra några snapshots och påpeka en del små egendomligheter i det föreliggande förslaget. Jag har djup respekt för vad vår finansminister gör i stort, men med dessa påpekanden vill jag uppmana honom att även i de små tingen, som ofta äro viktiga, åtminstone i korrektur läsa igenom vad hans medhjälpare skriva. Detsamma gäller utskotten och i detta fall särskilt bevillningsutskottet. Om en dylik noggrannare granskning hade kommit till stånd, hade vi säkerligen kunnat undgå ett sådant förslag som det nu framlagda. Nöjesskatten är dock något som varenda man ute i bygderna känner till och har intresse för. Mannen på gatan, ute i bygden eller i den lilla föreningen bryr sig ofta inte så mycket om de stora ting, som vi syssla med här i riksdagen, men han fäster sig vid vad som ligger honom nära och som kan sära hans rättsmedvetande. Jag har därför velat säga dessa ord för att göra vad jag kan för att vi inte i fortsättningen skola få några ytterligare sådana här lättvindiga propositioner och utskottsutlåtanden, utan att man måtte gå en helt annan väg än vad man här gjort.

Jag yrkar, herr talman, av principiella skäl först och främst avslag på hela förslaget såsom en protest mot det sätt, varpå frågan har framlagts. Såsom ett andra alternativ kommer jag att rösta för herr Velanders och hans medreservanters förslag, ty de ha åtminstone ett kulturellt sinnelag. I tredje hand kommer jag, om det blir voteringsmässigt möjligt — även om herr Velanders reservation skulle bifallas — att rösta för herrar Heümans och Falks reservation, som i varje fall undanröjer den mängd av småfogdar som eljest kommer att växa upp i varenda socken och by i landet såsom ett slags kontrollorgan för att man skall få in dessa ören. Det tjänar ju ingenting till att nu yrka på detaljändringar, fastän det rätteligen borde ha funnits möjlighet även därtill. Jag har emellertid här anfört vad jag tänker om olika detaljer i förslaget, och det får vara nog. Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande utskottsförslaget.

Herr **Holberg**: Herr talman! Jag vill inte påstå, att det egentligen finns några skatter som äro sympatiska, men tillåter mig ändå att om nöjesskatten säga, att den är en av våra mest osympatiska skatter. Det är en skatt på tillfredsställande av det behov av omväxling och förströelse, som väl är lika legitimt som t. ex. det icke skattebelagda tillfredsställandet av behovet av religiös

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

uppbyggelse. Därtill kommer att nöjesskatten mycket hårt drabbar de breda massorna. Jag har undersökt, hur nöjesskatteintäkterna under de senaste åren i min hemstad, Göteborg, fördelat sig på olika nöjesgrenar. Det har visat sig att proportionerna varit ungefär desamma hela tiden, varför jag kan anföra år 1944 som exempel. Då inflöt inte mindre än 58 procent av nöjesskatten från biograferna och 30,2 procent från »övriga nöjen», d. v. s. Liseberg, danstillställningar, idrottsföreningarnas fester o. s. v. Nära 90 procent av den sammanlagda nöjesskatteintäkten kom således från de stora folkliga nöjena, medan de s. k. kulturella nöjena, som herr Ström ömmade så varmt för i sitt anförande här, teatrar och konserter, trots att de beskattades efter en lika hög taxa som biograferna, bara levererade 7 å 8 procent av hela nöjesskatteintäkten.

Jag skulle helst vilja yrka bifall till motionen II: 629, i vilken hemställes, att riksdagen måtte slopa nöjesskatten, men i nuvarande läge är det meningslöst att framställa ett dylikt yrkande. Propositionen och i ännu högre grad det föreliggande utskottsförslaget innebära dessutom faktiskt vissa förbättringar. Även om herr Ström inte har upptäckt det, har exempelvis beskattningen av teater- och musiktillställningar sänkts från 20 till 15 procent, varjämte ideella organisationer föreslås erhålla skattebefrielse för viss del av sina inkomster på nöjestillställningar.

Med hänsyn härtill anser jag att det under förhandenvarande omständigheter är viktigast att inrikta sig på att söka få nöjesskatteförordningen så hyfsad som möjligt. Det är kanske utsiktslöst att få till stånd några ytterligare förändringar, men jag vill ändå göra ett försök och begränsar mig då till bara ett par frågor.

Utskottet vill inskränka den föreslagna skattefriheten inom viss ram för ideella och likställda organisationer till sådana tillställningar, där icke dans eller biografföreställning utgör en huvudsaklig del av programmet. Jag undrar, vilken utgångspunkt utskottet egentligen har för sitt ställningstagande härvidlag? Har utskottet lagt moraliska eller fiskaliska synpunkter på frågan? Menar manne utskottet, att filmen skulle vara mindre kulturell och bildande än Skånska Lasse och hans gelikar, eftersom man ju anser, att en tillställning med filmföreläsning icke bör vara skattefri, medan däremot en tillställning, där Skånska Lasse och liknande herrar uppträda, skall vara fri från nöjesskatt? Eller har utskottet resonerat på det sättet, att filmen numera spelar en allt större roll i organisationernas arbete, varför man bör skattebelägga tillställningar med filmföreläsning såsom ett medel att göra hela skattebefrielsen tämligen illusorisk? Jag vet inte, hur utskottet resonerat därvidlag, och det skulle vara intressant att i det avseendet få en upplysning av utskottets ärade talesman. Jag kan för min del överhuvud taget inte begripa, varför en tillställning, vid vilken film föreläses, icke skall vara i lika mån förtjänt av skattefrihet som en tillställning, där det förekommer uppträdanden av några s. k. humorister, sådana där sjunde klassens bondkomiker, som berättar historier som skulle kunna kallas för slippriga, om de inte vore så gamla, att de vore skrovliga av ålder.

Jag kan inte heller förstå, varför man skall vägra att medge skattebefrielse för sådana tillställningar, där dans utgör en huvudsaklig del av programmet. Dansen är ju ungdomens nöje par préférence, och den är inte så farlig som en del äldre människor med livlig fantasi brukar föreställa sig. Den är under alla förhållanden inte sämre än mycket som brukar förekomma i den s. k. kulturella delen av nöjestillställningarnas program och för vilket man är befriad från nöjesskatt.

Från utskottets sida invänder man kanske, att den delen av programmen ju egentligen inte är något nöje, vilket dansen är. Jag svarar i så fall, att

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

dylika s. k. kulturella inslag i programmen inte böra uppmuntras genom att man ställer dem i någon sorts särklass. Det är bättre att släppa dansen fri. Visserligen kan utskottets talesman anföra, att *en* ungdomsorganisation har uttalat sig mot dansen, och det förundrar mig inte att man har lyckats få fram en enda organisation bland så många. Men den ungdomsorganisation, som har uttalat sig mot dansen, är i alla fall bara en sekt, Jordbrukareungdomens förbund. Den stora ungdomsorganisationen på landsbygden, som säkerligen skulle ha gett ett annat besked, Svenska landsbygdens ungdomsförbund, har utskottets talesman inte åberopat.

När herr Heüman som stöd för sin reservation påpekar, att det kommer att möta ganska stora svårigheter att fastställa vad som utgör den huvudsakliga delen i programmet för en tillställning, hänvisar man från utskottets sida till 19 § och förklarar, att denna gränsdragning skall göras med utgångspunkt från vad som är syftet med tillställningen i fråga. Men herr Sjødahl förklarade ju, att syftet med tillställningarna oftast inte är något av vad som här talas om, utan endast att skaffa vederbörande organisation pengar för att finansiera dess verksamhet. Då kan man väl inte gärna tillämpa 19 §, när det gäller att avgöra, huruvida en tillställning skall skattebeläggas eller inte.

Att även sådana tillställningar, där man har dans eller filmföreställning, liksom övriga tillställningar bli skattefria för en inkomst av upp till 500 kronor, är inte minst viktigt, då det gäller organisationer som ha till syfte att tillhandahålla samlingslokaler och som behandlas i sista stycket i 15 §. Man avser där att hjälpa dessa organisationer genom att bevilja dem skattefrihet, vilket dock inte medges, om de ha dans eller biografföreställning på programmet. De organisationer av detta slag, som ha de största svårigheterna att kämpa med, ha emellertid faktiskt inte möjlighet att ha något annat än dans och filmförevisning på programmet. Det är ofta fråga om små och svaga lokalföreningar ute i de mest avlägsna orterna, där man absolut inte kan klara upp ett program med dyrbara inträdesbiljetter, t. ex. ett teaterprogram, utan måste hålla sig till de billiga folkliga nöjena, d. v. s. dans och film. Vill man ge dessa organisationer ett handtag, bör man inte stipulera, att skattefriheten endast skall gälla sådana tillställningar, där det inte förekommer dans eller filmförevisning.

I många stycken har utskottet, såvitt jag kan se, förbättrat Kungl. Maj:ts förslag, men i ett avseende har utskottet absolut försämrat förslaget, nämligen i fråga om skattebefrielsen för idrotten. Kungl. Maj:t hade föreslagit att uppvisning eller tävling i idrott skulle vara befriad från den del av nöjesskatten, som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 2 000 kronor. Jag skulle gärna vilja vara med om att medge en ännu större skattebefrielse för idrottsrörelsen, om detta ginge för sig och om det funnes någon utsikt att kunna vinna bifall till den motion i frågan, som har väckts i andra kammaren. Tyvärr är detta omöjligt. Utskottet gör emellertid ett så stort avsteg från Kungl. Maj:ts förslag, att man föreslår att skattebefrielse för idrottstävlingar skall medges endast för den del av nöjesskatten, som belöper på ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor. Enligt min uppfattning är detta icke riktigt. Jag skulle kunna förstå utskottets förslag, om det gällde stora belopp, för staten och kommunerna, men det gör det alls inte. Jag kan såsom exempel anföra, att vi i Göteborg, trots att vi ha våra stora fotbollsmatcher och idrottstävlingar, bara få tre procent av hela nöjesskatteintäkten från idrottstävlingar. För staden och staten betyda inkomsterna på nöjesskatten från idrottstävlingar ganska litet, men för idrottsorganisationerna spelar det en ganska stor roll, om de kunna få in några hundralappar mer på sina tillställningar, ty det underlättar ju deras arbete att finansiera sin verksamhet.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få ansluta mig till herr Heümans yrkande om bifall till sin reservation i vad den avser första och sista styckena i 15 §, varjämte jag yrkar bifall till herr Fröderbergs reservation i vad den avser andra stycket i 15 §.

Herr **Sjödahl** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det var ett uttalande av herr Holmberg som uppkallade mig att begära ordet för en kort replik.

Herr Holmberg påpekade, att jag i mitt förra anförande blott framhöll Jordbrukareungdomens förbund såsom exempel på en organisation som avstyrkt ungdomsvårdskommitténs förslag om nedsättning av skatten på nöjeställningar med dans. Herr Holmberg har rätt i att jag borde ha gjort min framställning på denna punkt mer fullständig. Jag borde även ha nämnt, att förslaget att nedsätta nöjesskatten på dans till 15 procent — längre gick inte ungdomsvårdskommittén — tillstyrktes av bl. a. Svenska landsbygdens ungdomsförbund, Sveriges kommunistiska ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Ungsvenskarnas förbund, således de fyra stora politiska ungdomsorganisationerna. Jag understryker, att det förslag, som dessa organisationer tillstyrkte, icke gick längre än utskottets föreliggande förslag.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Holmberg**, som yttrade: Herr talman! Till vad herr Sjödahl nu anförde vill jag bara säga, att anledningen till att dessa organisationer inte kunde tillstyrka ett längre gående förslag, när de hade ärendet på remiss, var att det då för dem inte fanns något längre gående förslag att tillstyrka än om nedsättning av skatten till 15 procent. Hade saken legat så till, att de hade haft att välja mellan 20 och 15 procent eller en sådan nedsättning av skatten, som föreslås i herrar Heümans och Falks reservation, torde det inte vara tu tal om att de i så fall skulle ha tillstyrkt det förslag, som herrar Heümans och Falks reservation innebär.

Herr **Sjödahl** erhöll ännu en gång ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag frestas uttala min stora förvåning över att den kommunistiska ungdomsorganisationen inte kunde ta ett eget initiativ och tillstyrka ett längre gående förslag än det som hade förelagts organisationen i och för yttrande. En sådan brist på initiativ, herr talman, förvånar mig dock verkligen — icke.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Jag skulle inte ha besvärat kammaren med att yttra mig i denna fråga. även om jag har mitt namn under utskottets betänkande, om inte min gamle vän och utskottskamrat herr Velander riktat en direkt fråga till mig.

Herr Velander sade mycket vänligt förresten, att han tillägnat sig åtskilligt av de lärdomar som jag har sökt att bibringa honom. Det mesta har väl fallit på hälleberget, men något har tydligen hamnat i god jord, och en sättningsman får ju vara glad, om något gror av vad han sår. Jag har, såsom herr Velander mycket riktigt påpekade, vid behandlingen av skattefrågor ofta givit uttryck åt den uppfattningen, att om man vill stödja eller favorisera en viss organisation, är det den sämsta metod man kan välja att söka göra detta genom skattelindringar. Jag håller alltså fast vid den uppfattningen. Under de många år som vi i bevillningsutskottet ha sysslat med nöjesskatten — den har ju varit uppe till behandling många gånger — har jag delat den uppfattning, som där har framförts, att lindringar i nöjesskatten liksom lättnader i andra skatter är en dålig väg för att hjälpa behövande organisationer, och jag

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

vidhåller den uppfattningen. De organisationer, som inte ha någon skatt alls att betala, därför att de inte kunna skaffa sig några inkomster, behöva i allmänhet hjälp i första hand framför sådana organisationer, som kunna skaffa sig inkomster och således ha något att skatta för. Jag medger dock, att det även ur mina synpunkter är en viss skillnad mellan att medge skattebefrielse i ett allmänt, alla omfattande skattesystem eller om det, såsom här, gäller att pålägga vissa objekt skatt och låta andra förbli skattefria. Man kan knappast tala om skattebefrielse här, ty den stora mängden av folkliga nöjeställningar inbegripas ju inte, utan man har bara pekat ut några. I princip delar jag dock den uppfattningen, att man i allmänhet inte gärna bör begagna sig av den metoden att ge subventioner genom skatteundantag, ty det blir misslyckat. Något annat har jag inte att svara på herr Velanders fråga.

I anledning av herr Ströms anförande vill jag understryka, att det här inte är fråga om något påhitt av finansministern som förmått regeringen att framlägga ett förslag om ändringar i nöjesskatteförordningen. Riksdagens revisorer och riksdagen själv ha begärt ett förslag därom. Såvitt jag erinrar mig, hade inte heller herr Ström något att invända mot att riksdagen på sin tid gjorde en framställning till finansministern, att han måtte söka få till stånd i görligaste mån enhetliga bestämmelser i fråga om nöjesbeskattningen. Starka skäl talade härför, ty under de många år, som nöjesbeskattningen praktiserats, har det nästan hela tiden förekommit ideliga klagomål över svårigheterna att tillämpa den graderade beskattningen, och man har haft grundad anledning till missnöje i det avseendet. Finansministern har således haft mycket goda skäl att söka få till stånd en förbättring, och jag anser, att finansministern har varit inne på rätt väg, när han försökt att lösa denna fråga. Det kan hända att det var ett felgrepp att undantaga idrotten. Hade undantagsbestämmelserna för idrottens del inte funnits med i propositionen, hade hela förslaget säkerligen utan vidare slunkit igenom här i riksdagen, men nu fingo många blodad tand när det gällde att söka tillgodose sina speciella intressen. Det är således inte, såsom herr Ström påstår, bara en strävan att tekniskt fullända en skattelag som ligger bakom finansministerns åtgöranden i detta fall, utan han kan stödja sig på reella skäl.

Det verkade till en början, som om denna nöjesskattetillställning i kammaren inte skulle väcka så stort intresse. Herr Ström har emellertid genom sitt anförande gett mera liv åt det hela. Jitterbug även på det andliga området är ju också, vill det synas, något modernt i vår tid — det gäller bara att prestera det på ett elegant sätt. Vi få väl därför vara tacksamma för att en fläkt av den anda, som svävar över hela denna förordning om nöjesskatt, för en gångs skull infördes i riksdagens första kammare. Jag tror dock knappast, att någon vill betala skatt för den prestationen.

Den ändring av nöjesskatten, som här framställts såsom ett angrepp mot hela vårt kulturella liv och som en verklig fara, innebär egentligen bara att man sänker skatten i stället för att höja den. Hade de gamla bestämmelserna för nöjesskatten fortsatt att gälla, hade det säkerligen inte blivit någon jämer alls. Men när finansministern nu föreslår en avsevärd sänkning av skatten, tycks man anse, att det är en farlig och felaktig åtgärd. Man måste verkligen göra formliga konsthopp i logiken för att kunna få det hela att gå ihop.

Såsom det antydes i utskottets betänkande, ha vi nog intet annat att göra än att hålla till godo med det föreliggande förslaget. Jag vill inte gärna rekommendera det, men det är den enda möjliga lösningen för närvarande. Ingen är egentligen helt tillfredsställd med det, och vi kunna aldrig hyfsa vår nöjesbeskattning efter detta system. Jag vädjar till herr finansministern att överväga, huruvida det inte vore möjligt att antingen slopa hela nöjesbeskatt-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

ningen eller också behålla den för en strängt avgränsad del av nöjeslivet, t. ex. biograferna, där man lätt kan konstatera vad som är att räkna till filmföreställning eller inte, och ge hela det övriga nöjeslivet fritt. Vi skulle säkerligen inte förlora så många miljoner kronor på en sådan åtgärd.

Jag tror, som sagt, inte att det är möjligt att i nuvarande läge få fram ett så pass hyfsat förslag, som jag gärna skulle kunna rekommendera. Det lovvärda försök, som utskottet har gjort i sitt nu framlagda förslag, är resultatet av ett veckolångt arbete inom en av utskottet tillsatt delegation, men förslaget är ändå inte av den beskaffenheten, att det är roligt att tala för detsamma. För ögonblicket synes det mig dock vara den enda möjlighet som kan erbjudas, varför vi nog få hålla till godo med utskottets förslag, sådant det föreligger. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets betänkande.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Utskottets ordförande rekommenderade här utskottsutlåtandet. Han gjorde det, vågar jag väl säga, utan någon entusiasm. Och om jag till sist kommer till det resultatet, att det i nuvarande läge kanske inte finns någonting annat att göra än att svälja den underliga blandning, som utskottet har lyckats åstadkomma, så sker det med ännu mindre tillfredsställelse.

Alltsammans detta sammanhänger säkerligen med att hela denna lagstiftning är så besvärlig. Det finns många konsumtionsskatter, och detta är en konsumtionsskatt; alla ha de svåra sidor, men det är uppenbart att en konsumtionsskatt på dels alla möjliga slag av uppbyggelse — jag kan använda det ordet, ty det är alldeles uppenbart att en del av nöjesskatten går ut över sådana ting, som man mindre vill kalla för nöje än för uppbyggelse; så till vida ger jag herr Ström rätt — och dels å andra sidan allt sådant, som alla äro överens om att kalla för nöje, bereder alldeles speciella svårigheter. Variationerna äro så stora, att svårigheterna att här skapa en enhetlighet äro större än vanligt.

Jag vill invända gent emot dem, som fortfarande tyckas vilja hänga fast vid den gamla föreställningen att man skulle kunna göra en skillnad i beskattningen med hänsyn till dessa nöjens olika karaktär, att de förmodligen aldrig ha tänkt igenom vad man egentligen åsyftar, om man skall resonera som så: här skola vi försöka göra en sådan graderad skala, att den sortens nöjen, som vi finna mest uppbyggliga, skola drabbas av en låg skatt, medan de nöjen, som vi finna mindre uppbyggliga, skola beläggas med en högre skatt. Där kommer man in på så oerhört växlande mänskliga värderingar, att jag tror att även herr Ström, om han ville försöka resonera med bekanta med olika inriktning, skall finna att det praktiskt taget är omöjligt att komma till någon enighet.

Utifrån denna förutsättning är det klart, att kravet på teknisk enkelhet vinner i styrka. Och det var med tillfredsställelse jag hörde, att både utskottets ordförande och herr Velander uttalade sin tillfredsställelse med att man skulle komma ifrån den mycket svåra gränsdragningen mellan olika slag av nöjen. Var och en vet ju, att det, som härvidlag kanske mest drev saken till sin spets, var svårigheten att avgöra vad som var teater — alltså var gränsen skulle gå mellan vad somliga kalla konstnärlig teater och den mindre konstnärliga revyn. Att här dra en gräns förefaller mig vara praktiskt taget omöjligt. Och jag vill såsom min personliga uppfattning uttala, och det vill jag göra gent emot herr Ström, att jag inte under alla förhållanden kan ansluta mig till den uppfattningen, att hela raden av de nöjen, som förut har varit beskattade efter taxa III, skulle vara mindre värdefulla än en del av de tillställningar som nu gå under taxa I. Det är en rent personlig uppfattning,

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

men jag tror att den måste delas av många. Och svårigheterna bli ju inte mindre, när man kommer fram till den nu aktuella striden om vilket värde man skall sätta på idrottstävlingar i jämförelse med övriga ideella organisationers arbete. Det är klart, att för somliga människor är idrotten så värdefull, att den bör gå före allt annat, för andra människor är det precis tvärtom.

Är det under sådana förhållanden ändå inte det enda rimliga att säga, att dessa synpunkter få vi lämna åsido och i stället helt enkelt fråga oss: vad är tekniskt och praktiskt möjligt? Detta har varit utgångspunkten för den framlagda propositionen. Och när de sakkunniga hade kommit fram med ett förslag om att alla dessa nöjen skulle beskattas med 20 procent, för att staten inte skulle förlora några pengar, men det å andra sidan skulle leda till att man fick lov att ta upp frågan om att på särskild väg hjälpa teatrar och konserter, eller i varje fall en del av dem, så kom regeringen från sin utgångspunkt fram till den uppfattningen, att det vore bättre att sänka taxan till 15 procent för alla utom för en del av biografföreställningarna. Detta var nämligen en tekniskt enkel lösning. Och jag kan inte inse vad som kan vara att erinra emot ett sådant tillvägagångssätt, såvida man inte tror att man genom beskattningen kan locka människor bort från vissa arter av nöjen, som man ogillar, och i stället få dem att frekventera andra.

Så långt var det inte någon svårighet att komma fram till vad jag tycker var en förnuftig lösning av problemet. Men redan vid departementsbehandlingen hade vi uppe frågan, om det inte skulle vara möjligt att bereda lättnader för sådana tillställningar, som egentligen inte voro kommersiella och som i alla händelser inte kommit till för att skaffa enskilda en viss inkomst, utan som kommit till för att täcka utgifterna för organisationernas, och särskilt de ideella organisationernas, verksamhet. Men vi kunde inte finna någon, såsom vi tyckte, rimlig metod att göra en sådan skillnad. Vi funderade på många utvägar, men det enda område, beträffande vilket vi lyckades göra en avgränsning, var idrottstävlingarna. I dessa är det, om jag så får säga, idrottsmännens egna prestationer, som utgör nöjet — det är ungefär på samma sätt, som om vi här i riksdagen skulle ha en nöjesskatt för riksdagsmännens egna prestationer under debatterna. Lättnaden skulle ju inte gälla, när idrottsföreningarna anordna andra nöjen, utan bara när människor skulle gå och titta på idrottsmännens egna uppvisningar. På samma sätt är det — fastän den saken glömdes bort i propositionen — om en schackklubb låter folk titta på hur medlemmarna spela schack. Man ansåg sig alltså kunna göra ett sådant undantag. Nu efteråt är jag nästan mest böjd för att beklaga det, ty jag tror, liksom bevillningsutskottets ordförande, att hade inte detta undantag gjorts, så hade antagligen inte heller hela floran av motioner i anledning av denna proposition kommit till. Emellertid bör man inte uteslutande beklaga det, ty det vittnar om att man runt om i landet känt sig besvärad av nöjesskatten.

Jag behöver inte upprepa vad herr Bårg redan har nämnt, att det är ett misstag, då det flera gånger offentligen har gjorts gällande, att detta förslag till nöjesskatteförordning i själva verket skulle utgöra en skärpning av skatten eller en ny börda lagd på dessa olika slag av organisationer. Det är ju tvärtom så, att förslaget innebär en sänkning av skatten, i de flesta fall med praktiskt taget hälften. Vi ansågo att detta var en lättnad, som naturligtvis skulle vara önskvärd. Vi vågade oss emellertid inte på att försöka komma med något praktiskt förslag, som skulle gå längre. Och jag tror nog att den, som har läst utskottsmajoritetens betänkande och hört diskussionen i dag, har ett intryck av att det var väl motiverat att inte våga sig på den saken. När emellertid utskottet i alla fall har gjort det, vill jag nu inte säga annat än att man väl får lov att göra detta försök.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Emellertid kan jag med anledning av herr Ströms yttrande inte låta bli att erinra om att lika väl som det nya förslaget innebär en lättnad genom att man sänker taxa III praktiskt taget till samma nivå som taxa I, så är hela raden av de bestämmelser, som nu upprörde herr Ström så mycket, övertagna från propositionen av år 1940, och de äro t. o. m. praktiskt taget allesammans övertagna från den gamla nöjesskatteförordningen, som går tillbaka ända till 1919. Herr Ström har sålunda haft mer än 25 år på sig att upptäcka det upprörande i dessa bestämmelser. Och att han inte har förbisett existensen av nöjesskatten, visas ju av det faktum, att han år 1940 själv väckte en motion i frågan, men denna motion var varken så nöjsam eller så upprörd som herr Ströms anförande i dag, utan den var, skulle jag vilja säga, mycket resonlig. I motionen framhöll han att 15 procents skatt på teatrarna var väl högt tilltaget, och därför föreslog han att man skulle sänka skatten till 10 procent för biljetter med ett pris på upp till 2 kronor och 15 procent däröver. Klämman i herr Ströms motion år 1940 löd sålunda: »Taxa I: vid nöjestillställning, som avses i 2 § a) på biljetter till ett pris icke överstigande 2 kronor: 10 procent av biljettpriset; vid nöjestillställning som avses i 2 § b) 15 procent av biljettpriset.»

Alltså har herr Ström själv en gång funnit sig till rätta med denna nöjesskattelag. Jag tror visserligen inte att det är någon som är så särskilt glad över den. Men den har kommit till under en svår tid, och när vi kunna komma att bli den kvitt, vet jag inte. Jag är inte säker på att den är den första av de skatter, som skola försvinna. Jag tror att även herr Ström, om han går igenom raden av de ting, som beskattas, både när det gäller konsumtion, och när det gäller inkomster, måhända skall finna att det finns andra skatter, som det är mer angeläget att sänka eller ta bort än nöjesskatten. Jag erkänner emellertid, att den är besvärlig tekniskt sett. Och särskilt med hänsyn till de förändringar, som bevillningsutskottet nu har gjort, är jag mycket böjd för att instämma i det önskemål, som bevillningsutskottets ordförande uttalade, att när det blir möjligt att sänka några skatter, skall man också överväga att gå en enklare väg, nämligen att befria alla slag av dylika tillställningar från skatt med undantag av dem, som äro lättast att avgränsa, vilket utan tvivel är biograferna. Man finge då ta den förlust i inkomsterna, som därmed följer. Men det är ju ändå så, att det är skatten på biografer som ger det mesta.

Jag hoppas för min del att det skall visa sig vara möjligt att göra någonting sådant, men jag vågar inte i dag ställa det i utsikt.

Såsom saken nu ligger till, kan jag inte se att man har någonting annat att göra, även om det sker med ännu mindre entusiasm än den bevillningsutskottets ordförande lade i dagen, än att rösta för utskottets förslag.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Ström**, som yttrade: Herr talman! Jag vill erinra herr statsrådet om, att när man inte kan nå allt, så försöker man att nå något litet, och därför försökte jag år 1940 att uppnå denna sänkning i nöjesskatten. Tyvärr gick det inte. Även om man använder denna väg, möter det alltså svårigheter. Jag har för min del både i Stockholms stadsfullmäktige och i riksdagen varit emot nöjesskatten, som jag anser vara en konsumtionsskatt och därför förkastlig. Men givetvis finns det konsumtionsskatter, som äro ännu mera förkastliga än denna, däri får jag ge herr statsrådet rätt.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag skall inskränka mig till några korta repliker.

Herr Sjödahl läste upp ett avsnitt i min motion och påstod att den var skriven agitationsmässigt på något sätt — han kunde inte riktigt förstå vad en del saker skulle betyda, särskilt uttrycket »eller liknande». Jag hade gjort gäl-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

lande, att agitations- och upplysningsmöten inte kunna samla så mycket folk — vilket ju är känt och omvittnat — utan att man har ett underhållningsprogram. Och så räknar jag i motionen upp några slag av underhållning och tillägger sedan »eller liknande». Jag skulle naturligtvis ha kunnat fortsätta uppräkningen för fullständighetens skull — jag kunde ha sagt teater, deklamation och t. o. m. dans, men jag förkortade det hela och satte punkt. Jag kunde ju inte tro att någon kunde missförstå vad jag i själva verket syftade till. Och vad jag i denna del skrivit är ingenting annat än en motivering till punkt 2 i motionens yrkande. Det är sålunda inte alls något märkvärdigt med den saken.

Vidare skulle jag vilja säga ett par ord om vad herr Sjödahl betraktade som någonting fullkomligt orimligt. Om herrar Heümans och Falks reservation skulle bifallas så skulle man, säger herr Sjödahl, kunna få en från nöjesskatt befriad biografföreställning på ett ställe och kanske strax intill en biograf-föreställning som var belagd med nöjesskatt, vilket alltså vore någonting orimligt. Ja, det kan tyckas så för den, som inte är helt insatt i förhållandena. Men nu förhåller det sig på det sättet, att biografföreställningarna i samlingslokaler inte äro något självändamål. Dessa biografföreställningar ges för att få inkomster som bidrag till hyreskostnaderna och som bidrag till underhåll av byggnaden o. s. v. Med de inskränkningar i fråga om dessa biograf-föreställningar, som reservanterna förordat, skulle det bli fråga om två föreställningar per vecka. Enligt min mening är det fullt försvarligt, vad man än månde invända, att få anordna dessa föreställningar utan beskattning. Ty här är det inte fråga om att någon enskild skall förtjäna pengar på föreställningarna, utan det gäller här, det tvekar jag inte att säga, att tillgodose ett samhällsnyttigt ändamål. Det är också känt att dessa föreningar alltmer sträva efter att åstadkomma sådana filmförevisningar, som kunna gagna de ideella intressen, som föreningarna vilja främja. De sträva därför också efter att höja filmkulturen en liten smula. Det är gudi klagat en lång och besvärlig väg att gå, men man har ändå slagit in på den.

Jag skulle vilja försäkra kammarens ledamöter att man inte begår någon orättvisa, om kammaren följer herrar Heümans och Falks reservation, och jag vädjar till kammarledamöterna att göra det, trots herr Ströms anförande.

Bevillningsutskottets ordförande yttrade någonting om en princip, som han sedan länge omfattat och som innebär att det är oriktigt att subventionera föreningarna genom att göra skattejämkningar här eller där. Ja, det kanske ur utskottsordförandens principiella synpunkt kan tyckas så. Men eljest måste jag påstå, att min erfarenhet givit vid handen att detta inte är mer än rätt och billigt, ty jag vet att det finns föreningar, framför allt föreningar som äga samlingslokaler, som få skatta, trots att de ha ringa eller inga inkomster. För inte länge sedan kom det till Folkhethusföreningarnas riksorganisations expedition en förfrågan från en förening om hur den skulle bära sig åt för att klara en situation, som den råkat i. Föreningen hade av kommunen begärt restitution på nöjesskatt för vissa tillställningar, där inkomsten oavkortat skulle gå till att betala skatter, som föreningen ålagts att betala. Det föreligger alltså utomordentligt stora svårigheter för sådana föreningar att reda sig, och då kan det inte vara annat än rimligt att man för dem vidtar de jämkningar, som här äro föreslagna av utskottet, och dessutom går ett tuffpjät längre, såsom reservanterna ha föreslagit.

Jag har oförbehållsamt erkänt, att både propositionen och utskottsbetänkandet innehålla förbättringar jämfört med de nuvarande bestämmelserna i fråga om nöjesskatten. Men jag har lika oförbehållsamt sagt, att vill man verkligen uppnå det, som utskottet syftar till, då skall man också ta det lilla steg ytter-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

ligare, som reservanterna förordade. Ty då vinner man en smula mer, och då får man dessutom lättare att tillämpa de föreskrifter, som utskottet i sin helhet har förordat.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Englund**: Herr talman! Jag har till betänkandet i detta ärende fogat en blank reservation, som innebär en principiell deklaration för bibehållande av den nuvarande skattegrupperingen. Jag har, innan jag kommit till denna ståndpunkt försökt — vilket icke skett i propositionen — att skaffa mig ett internationellt perspektiv på dessa frågor. Det visade sig därvid att man inom några med oss befryndade kulturländer med nöjesbeskattning har en sådan differentiering. Och man har en differentiering som i stort sett motsvarar uppdelningen hos oss av nöjena i sådana som tillhöra den första skatteklassen och sådana som tillhöra den tredje skatteklassen. Lagarna äro olika utformade i övrigt, men detta drag är genomgående. Norrmännen ha följt herr Ströms linje på det sättet, att de lämna teatrar o. s. v. skattefria och ta en enhetlig taxa på vad som blir kvar. Danskarna ha en extra låg skatt på uppläsningar, en något högre skatt på teaterföreställningar och icke mindre än 40 procents skatt på de nöjen, som vi hittills ha beskattat i tredje skatteklassen. Även engelsmännen göra en motsvarande differentiering.

Det förefaller således, som om det icke bara på svensk botten göres en åtskillnad i värderingen mellan de tillställningar, som hittills ha varit förda till första skatteklassen, och de tillställningar som ha varit förda till den tredje, utan att denna åtskillnad är tämligen genomgående i med vår likartade kulturella miljöer. Jag tror således inte, att finansministern har rätt, när han påstår, att det möter betydande svårigheter att vinna allmänna anslutning för en graderad värdering av de olika nöjesformerna. För övrigt har ju finansministern faktiskt inte realiserat kravet på en enhetlig nöjesskatt. Han har två skatteklasser, först en på 15 procent, och sedan biografernas. Det finns ingen motsvarighet till den uppdelningen på något annat håll, såvitt jag har kunnat utröna.

När man i främmande länder på det sättet har funnit sig böra bibehålla en relativt hög skatt för nöjen, som nu tillhöra den tredje skatteklassen, så beror det säkerligen på att man har funnit det vara en lämplig skatteälla och att det här gäller nöjesformer, som för samhället medföra rätt avsevärda nackdelar. Och om vi tänka på våra socialpolitiska utgifter, är det uppenbart, att de i ganska hög grad äro förknippade med nöjen som tillhöra den tredje skatteklassen. Det är således med de allmänna skattepolitiska grundsatser, som vi tillämpa, inte ur vägen att man något hårdare beskattar nöjen i den hittillsvarande tredje skatteklassen än de ur samhällets socialpolitiska synpunkter ganska ointressanta nöjena i den första skatteklassen.

Gent emot herr Holmberg skulle jag beträffande det befogade överhuvud taget i att bibehålla en nöjesskatt vilja säga, att det porträtt av nöjesskattebetalarna, som man får i den kommunistiska motionen, knappast är riktigt. Det är inte en arm befolkningsgrupp, som betalar dessa nöjesskatter, utan det är en befolkningsgrupp, som, sedan den tillgodosett sina grundläggande livsbehov, har ett penningöverskott, som den inte kan hitta på någon mer närliggande användning för än på de beskattade nöjena. Jag skulle också tro, att nöjesskatten i vissa hänseenden är en ganska värdefull komplettering till den allmänna inkomstskatten. Den beskattar för ett ibland rätt inkomstrikt ungdomsskikt den del av inkomsten, som inte tas i anspråk för deras försörjningsbörd. Ofta kasta de nämligen över denna på föräldrarna och även eljest blir den ofta ganska liten, därför att de bara ha sig själva att sörja för. Det finns likaså en in-

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

komstgrupp, som man möter exempelvis i avdragen för representationändamål i den allmänna inkomstbeskattningen, som rimligen i hög grad böra betala en tribut i form av nöjesskatt, då dessa avdrag i viss utsträckning gå till nöjen. Jag tror således att det finns sakliga motiv ur bärkraftens synpunkt att bibehålla en nöjesbeskattning och en differentierad nöjesbeskattning.

Jag skall emellertid, som förhållandena nu äro, inte längre uppehålla mig vid detta ur principiella synpunkter ganska intressanta spörsmål, utan begränsa mig till att ta upp den konflikt, som här föreligger mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och den av herrar Heüman och Falk och även av herr Karlsson i Munkedal förfäktade särskilda meningen.

Enligt det porträtt av det svenska föreningslivet, som herr Karlsson i Munkedal gav i sitt första anförande, skulle detta föreningsliv ha den karaktären, att i det inre rummet sutto vid tillställningarnas början ett fåtal äldre medborgare och i tamburen befunno sig samhällets ungdom, som bara väntade på att den värdefullare delen av programmet skulle vara förbi och de skulle kunna gå in och börja tråda dansen, som för dem var det enda intressanta. Jag skulle verkligen vilja fråga herr Karlsson i Munkedal, om det överhuvud taget kan vara lämpligt att ge de av riksdagens ledamöter, som inte ha närmare kontakt med de ideella rörelserna i vårt land, ett sådant porträtt av dessa rörelser. Jag måste säga att detta porträtt lyckligtvis inte är riktigt. Om jag får ta nykterhetsföreningarna, som ju äro en stor grupp, såsom ett exempel, så ha några av dem i sina stadgar ett konstitutionellt förbud mot att ha dans på sina tillställningar, och även i de fall där sådant förbud saknas, är man mycket försiktig med att anordna dans. Jag skulle tro att det porträtt, som herr Karlsson i Munkedal har givit, äger giltighet endast på vissa håll, och i den mån så är fallet bör samhället av sanitära skäl se till, att räckvidden blir så liten som möjligt.

Herr Karlsson i Munkedal sade, att det här gäller att stå med båda fötterna på marken, och det skulle jag också vilja göra. Problemet här har, efter mitt sätt att se, en annan spets. Om det på en sådan ort, som herr Karlsson i Munkedal avsåg, är fråga om att finansiera en samlingslokal, kan man då säga, att det ur samhällets synpunkt är angeläget att få en sådan lokal till stånd eller att för framtiden söka bevara den, om det bara är några äldre herrar som sitta inne i lokalen, när de allvarliga förhandlingarna pågå, om man inte kan vinna ortens ungdom för något som helst medborgerligt arbete, utan denna ungdom bara avvaktar att den värdigare delen av programmet skall ta slut för att de i stället skola få komma in och dansa? Är läget i ett svenskt ortssamhälle sådant, så frågar jag mig: finns det ur samhällets synpunkt någon anledning att försöka skapa dessa nya bygdegårdar, som inte komma att få den användning som de ursprungligen, för trettio år sedan, hade, nämligen att utgöra ett forum för föreningsliv och allmänt medborgerligt intresse, utan bara komma att tillgodose ett nöjesintresse, vars tillgodoseende näppe-ligen kan höja den medborgerliga standarden i bygden?

Herr Karlssons i Munkedal uppfattning om betydelsen av våra medborgarföreningar och ideella rörelser biträder jag fullt och helt. Jämför man nordisk demokrati med demokratier, som sakna ett inslag av sådana ideella folk-rörelser, som vi ha här i landet, tror jag att man skall komma till den uppfattningen, att det breda skikt av ideella föreningar, som vi haft i våra svenska bygder och vilkas samlingspunkter varit våra missionshus, nykterhetslokaler och folkets hus, har varit fullkomligt avgörande för den jämförelsevis lyckliga utformningen av vår demokrati och den relativt ringa framgången för demagogiska försök o. s. v. På fransk landsbygd t. ex. finns ingen som helst motsvarighet till detta föreningsliv. Men här ha vi också ett memento,

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

som jag hoppas i någon mån ligger bakom utskottsmajoritetens ståndpunkt: om inte denna folkliga verksamhet längre kan få det sakliga innehåll, som den hittills haft och som har varit bakgrunden för denna framgång, utformningen av ett demokratiskt samhällsskick, utan bara skall bli skylten för ett nöjesliv, knutet till en annan lokal än den privatägda dansbanan, då är frågan, om föreningarna längre ha en verklig uppgift att fylla och man från dem kan vänta impulser, ägnade att ge fasthet åt det svenska samhällslivet i framtiden. Ställer man frågan på det sättet, tror jag att bland de uppgifter av betydande angelägenhetsgrad, som den svenska riksdagen har, är att tillse, inte bara att dessa föreningar få ekonomiskt stöd, i den mån de behöva det, utan också att man befördrar den form av föreningsliv, som är själva bakgrunden för den svenska demokratiens och det svenska medborgarsinnets fortsatta trivsel och så långt möjligt avskärmar sådant, som hotar den. Och då jag, herr talman, inte är övertygad om att inte avsevärda faror i det hänseendet skulle följa med ett bifall till herr Karlssons i Munkedal yrkande, ber jag att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Herr talman! Finansministern underströk med ganska stor skärpa svårigheten att gradera de olika nöjena och så att säga värdesätta dem sinsemellan. Det är just denna omständighet, som han här framhållit, som bland annat har förorsakat, att jag reserverat mig på denna punkt. Är det svårt att gradera sådana nöjen som förekomma i våra storstäder, där man har teater i en lokal, cirkus i en annan, revy i en tredje och tivoli på ett annat håll och de olika slagen av nöjen således äro ganska skarpt avgränsade, måste det vara ännu mycket besvärligare att värdesätta en tillställning, där man samtidigt har ett helt komplex av nöjen, exempelvis en föreläsning, en deklamation eller där några av ungdomsklubbisterna uppträda och det fortsättes med dans eller där man kan sammansätta ett eftermiddagsprogram under tre timmar med fyra, fem å sex olika arter av nöjen. Att avgränsa nöjena på en sådan tillställning är just vad uppborädsmyndigheten enligt utskottsförslaget skall göra. Den skall bedöma, vilken art av nöje som skall anses vara övervägande. Har det mera högklassiska nöjet varit övervägande, skall tillställningen vara skattefri, men har det lägre klassificerade nöjet varit övervägande, skall tillställningen beskattas. Här ökar man i hög grad de svårigheter, som redan finnas med det nuvarande systemet. Det var bl. a. detta, herr talman, som gjorde att jag reserverade mig, ty jag ville bespara uppborädsmyndigheterna dessa ytterligt besvärliga avgöranden, som komma att medföra en mängd olika bedömanden och en hel del irritation mellan festarrangörerna och uppborädsmyndigheterna. Har man den uppfattning, som finansministern här deklarerade, således att det är svårt att gradera de olika nöjena och värdesätta dem sinsemellan, bör man bifalla reservationen och inte utskottets utlåtande. I så fall har man, efter vad jag kan förstå, gått den enda förnuftiga vägen.

Det tillkommer inte mig, herr talman, att svara på herr Englunds anförande, utan det blir väl närmast herr Karlssons i Munkedal sak. Men jag måste säga att även om herr Karlsson kanske målade situationen ute på landsbygden i väl grälla färger, kan man dock inte förneka, att det ligger en hel del sanning i vad han sade, och det torde inte herr Englund vara främmande för. När jag har rest runt från plats till plats och hållit mina föredrag eller dylikt, har jag gjort samma erfarenhet som herr Karlsson. Ungdom är inte i större utsträckning intresserad av föredrag. Det är möjligt att en och annan kommer in och sätter sig i lokalen. Ungdomen är i stället intresserad av de

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)
lättare nöjena, dans och dylikt. Men det är naturliga utslag av ungdomens livslust som man inte har någonting att anmärka på.

Herr Englund utgår från att därest förhållandet är sådant, att det bara är några äldre personer närvarande under den mera högklassiga delen av tillställningen, finns det inget fog för att man skall behålla dessa lokaler och understödja verksamheten. Men, herr Englund, det är ju så, att denna ungdom blir äldre och mognar. Då komma de in i samhällsarbetet och överta de äldres roll, och då blir det de, som sitta i de lokaler, som stå till förfogande, och deltaga i de högre klassificerade nöjena och där förvärva insikter som kunna vara av betydelse för deras samhällsarbete. Lokalerna äro således inte onödiga i och för sig, därför att ungdomen står utanför under ett föredrag och endast går in, då det är dans. När ungdomen mognar och skall överta samhällsarbetet, har den åtminstone lokal för sina sammanträden. Jag tycker att herr Englund ser alltför lättvindigt även på det problemet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till den av mig och herr Falk avgivna reservationen.

Herr **Lindblom**: Herr talman! När man har suttit och lyssnat till denna diskussion, har man kunnat konstatera, att det är med en viss olust som kam-maren går att fatta beslut i den föreliggande frågan. Det förefaller, som om inte något förslag är så godtagbart, att egentligen någon part är riktigt nöjd. Det skulle då kunnat ligga närmast till hands att yrka avslag för att få en ny utredning, men det är givetvis icke någon möjlighet att få någon framgång för ett sådant yrkande.

Även jag har samma olustkänsla, och det av två anledningar. Jag skall i korthet redogöra för den inställning jag har till spørsmålet. För det första måste jag säga, att det inte är tilltalande att den första skattelindring, som svenska folket får, skall gälla de nöjestillställningar, som av ålder ansetts minst värdefulla. Det är beklämmande att man måste slå in på en sådan väg. Jag tror att det hade varit lyckligare, när man i alla fall måste ha två skalor, att man hade kunnat fortsätta med att göra en skillnad mellan dessa nöjestillställningar.

För det andra finner jag mig icke kunna biträda utskottets förslag beträffande idrottsorganisationerna. Det är ju så, som väl alla ändå känna till, att när dessa organisationer anordna ett evenemang av det ena eller andra slaget, är det ett evenemang av rätt betydande omfattning. Det rör sig i regel om två, kanske tre eller fyra tusen kronor i inträdesbiljetter. Då så är förhållandet får jag ju lov att säga, att nog skall man vara bra anspråkslös, om man skall tycka att riksdagen ger ett stöd åt idrottsorganisationerna genom att skänka dem 75 kronor vid en sådan tillställning. Jag får för min personliga del säga, att jag tycker att det nära nog är genant att fatta ett beslut av en sådan innebörd. Jag skulle, herr talman, därför allra helst sett, att vi hade kunnat kombinera förslagen, så att vi följt propositionens linje beträffande den skattefria summan, alltså 2 000 kronor, och låtit den gälla både för ideella organisationer och idrottsorganisationer. Jag skulle ha kunnat biträda en sådan ståndpunkt, så mycket hellre som jag tror att det icke skulle ha haft någon större ekonomisk betydelse för det allmänna att föra upp dessa ideella organisationer i 2 000-kronorsklassen, enär det skulle ha varit ytterst få av dem som därigenom skulle ha kommit att få någon större skattelindring, än om de hade stått kvar i 500-kronorsklassen. Därigenom skulle det ha blivit en viss likställighet.

Emellertid råder det viss oklarhet på den punkten, och det torde inte vara möjligt att med den ringa utredning, som nu finns i detta avseende, ställa

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

något yrkande. Jag tänker då särskilt på vilka följderna skulle bli för vissa ekonomiska föreningar, som ha till uppgift att tillhandahålla samlingslokaler. För dem skulle det kanske ha mera betydande följder.

När jag nu vill stödja idrotten, anser jag inte att det under rådande förhållanden är någon mening med att riksdagen skall låtsas skänka idrotten en liten gåva på 75 kronor för sådana tillställningar, som idrottsorganisationerna ha, och med hänsyn därtill ber jag att få ansiuta mig till herr Fröderbergs reservation.

I herr Lindbloms yttrande instämde herr *Norman*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Herr **Ström**: Herr talman! Jag föreslår att första punkten, »a) teaterföreställning, musikunderhållning, litterär underhållning samt uppvisning i konstnärlig dans» måtte utgå ur denna paragraf och likaså i punkten d) ordet »gymnastik».

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att den nu förevarande paragrafen skulle godkännas, dels ock, av herr *Ström*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring i första stycket, att punkten a) utelämnades och att de i punkten d) förekommande orden »sport, idrott eller gymnastik» utbyttes mot »sport eller idrott».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

4—14 §§.

Godkändes.

15 § första stycket.

Herr **Heüman**: Herr talman! Jag skall be att få föreslå, att sista meningen i förevarande stycke, som börjar med orden »Vad nu sagts» och slutar med orden »organisationens syfte», måtte utgå.

Herr **Velander**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade, med I) betecknade reservationen.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande stycket yrkats 1:o att detsamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Velander*, att sagda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Heüman*, att kammaren skulle godkänna berörda stycke med den avfattning, som föreslagits i den av honom och herr *Falk* anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Heüman* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Velanders* yrkande.

Herr *Heüman* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 15 § första stycket av bevillningsutskottets i betänkande nr 66 punkten I framställda förordningsförslag antager styckets godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr *Velander* m. fl. vid betänkandet anförda reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av sagda stycke med den lydelse, som förordats i herrar *Heümans* och *Falks* reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 55.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 15 § första stycket av bevillningsutskottets i betänkande nr 66 punkten I framställda förordningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herrar Heüman och Falk vid betänkandet anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Heüman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 36.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

15 § andra stycket.

Herr *Petersson, Emil*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Fröderberg avgivna reservationen. Saken ligger så till, att om utskottets uttalande här bifalles oförändrat, kan det vålla rätt stort avbräck för en del idrotts- och gymnastikföreningar. Det bästa sättet att hjälpa dem att få en god och sund utveckling är väl att giva dem möjligheter att förbättra sina finanser. Därför vädjar jag vördsamt till kammaren att bifalla denna reservation.

Herr *Sjödahl*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag sådant det här föreligger.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det nu föredragna stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Fröderberg vid betänkandet anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Emil*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 15 § andra stycket av bevillningsutskottets i betänkande nr 66 punkten I framställda förordningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den lydelse, som förordats i den av herr Fröderberg vid betänkandet anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen, jämlikt beslut av herr talmannen, medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 20.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Förordningsförslag om nöjesskatt. (Forts.)**Aterstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.*

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten I.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å förordningsförslaget.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Föredrogs ånyo sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 oktober 1945 dagtecknad proposition, nr 336, vilken hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 421 av herr *Näsgård* m. fl.,

» 422 » herr *Heüman* m. fl.,

» 435 » herrar *Sundelin* och *Lindblom* samt

» 436 » herr *Domö* m. fl. ävensom

inom andra kammaren

nr 622 av herr *Andersson* i Malmö m. fl., likalydande med nr 422 i första kammaren,

nr 623 av herr *Persson* i Norrby m. fl., likalydande med nr 421 i första kammaren,

nr 648 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl., likalydande med nr 436 i första kammaren,

nr 673 av herr andre vice talmannen *Carlström*,

» 682 » herr *Ekdahl*,

» 683 » herr *Johnsson* i Kastanjegården m. fl.,

» 684 » herr *Werner* samt

» 685 » herr *Andersson* i Dunker.

Ifrågavarande motioner hade jämväl hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hade propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

A. att riksdagen med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte med avslag å motionerna I: 435, I: 436, II: 648, II: 673 och II: 683 samt med bifall till motionerna I: 422 och II: 622 antaga i utlåtandet infört förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

B. att motionerna II: 684 och II: 685, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 421 och II: 623 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionen II: 682 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Holmbäck, Löfvander, Björkman, Andersson* i Gisselås, *Hagman* och *Liedberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, med bifall till motionerna i första kammaren nr 435 och 436 och i andra kammaren nr 648 och 683, ville avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 336 med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;

2) herrar *Tjällgren* och *Pettersson* i Rosta, vilka ansett, dels att utskottets motivering bort i viss del hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, dels ock att utskottet under C. bort hemställa, att motionerna I: 421 och II: 623 måtte anses besvarade genom vad utskottet i det av reservanterna föreslagna utlåtandet anført.

I berörda motioner hade hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen måtte uttala sig för sådan ändring av förslaget till tillämpningskungörelse, att kommunal förtroendeman, utsedd av häradsrätten, finge i uppdrag att utfärda visst intyg, som enligt förslaget skulle avgivas av landsfiskalen.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr **Norman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Norman sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Utan Konungens tillstånd må ej någon, där annat icke följer av vad i denna lag stadgas, genom köp eller byte förvärva jordbruksfastighet, vars värde överstiger femtusen kronor.

Bestämmande för fastighets natur av jordbruksfastighet och för fastighets värde är den för fastigheten vid tiden för förvärvet gällande taxeringen. Egendom, som vid denna taxering behandlats såsom en enhet, anses såsom en fastighet.

Erfordras tillstånd för förvärv av fastighet, må ej heller del av fastigheten eller andel däri förvärvas utan tillstånd; dock erfordras icke tillstånd, där

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
förvärvet avser sådan del av fastighet, som avstyckats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk.

Herr Holmbäck: Herr talman! Under de år, som jag tillhört riksdagen, har jag icke deltagit i behandlingen av någon proposition, vars granskning inom utskottet varit så ingående som fallet varit med förslaget till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastigheter. Detta är också naturligt. Lagförslaget är icke blott av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen; det berör och griper in på flera områden av fastighetsrätten. Det är även ett mycket svårbehärskat och i detaljerna svårläst förslag. Ännu i går, när jag satt och tänkte över vad jag skulle säga här i dag, hittade jag ett ställe, där lagtextens utformning ger anledning till olika tydningar. Jag tror, att jag kan göra det uttalandet, att det första, som jordbruksministern blir tvungen att göra i den händelse förslaget går igenom, är att låta inom jordbruksdepartementet utarbeta en kommentar till förslaget att tillställas vederbörande myndigheter och allmänheten, så att lagen blir ordentligt förstådd. Det tror jag är fullständigt trängande nödvändigt.

Utskottets förslag innebär vissa modifikationer i Kungl. Maj:ts förslag. Jag anser dem alla vara förbättringar.

Orsakerna till att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, kommun skulle vara underställd de nya reglerna och alltså begära tillstånd av Kungl. Maj:t, då kommunen förvärvat en jordbruksfastighet, förstår jag inte riktigt. Varför detta ingrepp i kommunernas självbestämmanderätt? De äro varken jobbare eller spekulanter. Där har emellertid utskottet ändrat på förslaget.

Två av utskottets ändringar hänföra sig till det lilla jordbruket. En skogsarbetare, som ville inköpa ett litet jordbruk, vars värde, byggnaderna inbegripna, överstege 5 000 kronor, men som ämnade ägna sig åt skogsarbete såsom sitt väsentliga livsuppehälle, skulle enligt det kungliga förslaget behöva Kungl. Maj:ts tillstånd till förvärvet av detta lilla ställe. Hur man än ser på förslaget, tror jag, att detta avgjort vore att gå för långt, och jag är nog inte den ende inom utskottet, som har ställt sig förvånad till att jordbruksministern har ansett, att den viktiga inskränkning, som här föreligger, skulle kunna genomföras på administrativ väg.

Enligt det kungl. förslaget skulle vidare den, som äger ett litet jordbruk, hur litet som helst, vilket icke vore hans huvudsakliga förvärvskälla — alltså t. ex. ett arbetarsmåbruk, ett stödjordbruk — vara tvungen att vända sig till Kungl. Maj:t med begäran om tillstånd, om han ville köpa till en bit åker, äng eller skog, hur liten som helst, från en jordbruksfastighet, vars värde överstiger 5 000 kr. Även detta är enligt min åsikt, hur man än ställer sig till förslaget i övrigt, avgjort att gå för långt, och utskottet har även föreslagit ändrade regler.

Nu nämnda förändringar innebära emellertid endast smärre modifikationer i det kungl. förslaget. Jag skall tillåta mig att i korthet angiva grundsatserna i detta och samtidigt till varje punkt göra några reflexioner.

Man kan indela de förvärv av fastigheter, som i framtiden komma att ske genom köp eller byte, i fyra olika kategorier, alltefter de fordringar lagförslaget ställer för att ett förvärv skall vara giltigt.

Den första kategorien omfattar de fall, som stå helt utanför de nya reglerna. Till denna kategori hör förvärv av vad kommunalskattelagen kallar annan fastighet och sådan jordbruksfastighet, som är taxerad till högst 5 000 kronors värde. Därmed är emellertid inte sagt, att alla förvärv av jordbruksfastighet, som har lägre värde än 5 000 kronor, falla utanför det nya förslagets regler.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Om man vill köpa ett område av en jordbruksfastighet som är taxerad till över 5 000 kronors värde och detta område avstyckas för skogsbruk eller jordbruk, så kommer man in under lagförslaget regler, oavsett hur litet området än är. Vill man köpa en andel, hur liten som helst, i en jordbruksfastighet som har över 5 000 kronors värde, så kommer man också in under det nya förslaget. Detta omfattar alltså på denna punkt även förvärv av fast egendom, som har mycket litet ekonomiskt värde.

När det gäller den andra kategorien räcker det med att man, då man begär lagfart, presterar två saker: en försäkran från en själv och ett intyg från landsfiskalen eller, om det är fråga om fastighet i stad, kommunalborgmästaren eller ledamot av magistraten. Avlämnar man en dylik försäkran och ett dylikt intyg, då man söker lagfart, blir ens förvärv giltigt. Förutsättningen för att man skall kunna få sitt förvärv giltigt enligt dessa regler är, att man själv icke tidigare äger jordbruksfastighet. Äger man en sådan till hur litet värde som helst, eller andel i en sådan, hur liten som helst, går det däremot icke. Åtminstone kan jag inte tolka förslaget annorlunda.

Sin egen försäkran skall man lämna på heder och samvete, och den skall bland annat innehålla, att man ämnar ägna sig åt jordbruket å fastigheten. Landsfiskalens intyg skall innehålla, att denna försäkran, som man har avgivit på heder och samvete, förtjänar tilltro och att anledning ej föreligger anta, att fastigheten skall bli vanskött i ens ägo eller — om jag får uttrycka mig populärt — att man tänker jobba med fastigheten. Närmare angivet skall i sistnämnda del landsfiskalens intyg innehålla, att förvärvet ej huvudsakligen åsyftar, att förvärvaren skall utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behövlig som stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, del av densamma eller andel däri, eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat, som tarvas för fastighetens brukande.

Jag tror, att för det fall att förvärvaren är från den ort, där egendomen ligger, införskaffandet av detta intyg knappast kommer att vålla några uppskov eller några svårigheter för en lojal förvärvare. Är däremot förvärvaren från en annan ort, måste landsfiskalen göra undersökningar, och en särskild administrativ förordning kommer att ålägga honom att vid dessa undersökningar vara noggrann. Här finns alltså möjlighet till uppskov med därav följande olägenheter. Många landsfiskaler komma att vilja införskaffa skriftliga yttranden från landsfiskalerna i de distrikt eller från myndigheter i de städer, där förvärvarna äro bosatta, och då fördröjes ärendet.

Vad man emellertid här reagerar emot är enligt min uppfattning dock närmast andra saker. Själva lagtexten är vagt formulerad. Vad menas med att en person ägnar sig åt jordbruket? Måste han själv ha ständig uppsikt över det, så att han måste flytta till gården, eller räcker det med att han har tillsyn över det vissa månader på året? Säkerligen komma landsfiskalerna på denna punkt att ha mycket skiljaktiga uppfattningar. Någon möjlighet att skapa en enhetlig praxis synes icke finnas. Det kommer att i landet finnas mellan 500 och 600 intygsgivare, och när någon av dem har gett ett intyg, följer ett bifall till lagfartsansökan utan någon prövning av om intyget återger de riktiga förhållandena. Någon enhetlighet står då givetvis icke att få.

Även en annan anmärkning kan göras. Att vägra ett intyg åt en person på grund av att man icke tror på att hans försäkran, som han avgivit på heder och samvete, är riktig, torde bli någonting utomordentligt pinsamt för en intygsgivare. Likaledes torde det bli mycket pinsamt för en intygsgivare att vägra ett intyg, därför att han inte tror, att vederbörande skall komma att sköta fastigheten. Jag tror för min del, att resultatet blir, att landsfiskalerna

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
och de jämställda intygsgivarna komma att vägra intyg endast i mycket extrema fall. Men då torde effekten av lagförslaget bli utomordentligt liten.

En tredje invändning är av principiell natur. Den kungl. propositionen vill införa den regeln, att en polismyndighet skall få yttra sig över medborgarnas avsikter och över deras kvalifikationer. Om en far eller en svärfar vill överlåta sitt hemman till sin son eller till sin måg för att själv gå på undantag eller flytta in till en stad på gamla dagar, så måste sonen eller mågen vända sig till en polismyndighet och begära ett intyg, som avser hans kvalifikationer och avsikter. I varje fall jag reagerar starkt mot en lagstiftning, som för till denna konsekvens.

Detta var alltså två kategorier av de fyra, som jag talade om. Vid den tredje kategorien behöver man inte själv avge någon försäkran. Man skall emellertid i stället ha två intyg för att få lagfart, ett från landsfiskalen, kommunalborgmästaren eller en magistratsledamot och ett från egnehemsnämnden. Denna kategori omfattar de fall, då någon vill vidga en jordbruksfastighet, som han tidigare äger. Det är emellertid icke samtliga jordbruksfastigheter, som kunna vidgas enligt dessa regler. Endast under förutsättning att den av förvärvaren tidigare ägda fastigheten icke är tillräcklig för att föda ägaren och hans familj, komma dessa regler i tillämpning. Eljest inträda strängare regler.

Landsfiskalen, kommunalborgmästaren eller magistratsledamoten kommer att avgiva ett intyg av i huvudsak samma karaktär som då det gällde den andra nyss behandlade kategorien. Egnahemsnämnden måste fatta ståndpunkt till två frågor, dels om den fastighet, som skall vidgas, icke skall anses vara större än att den icke ger full bärgning åt innehavaren och hans familj, dels om utvidgningen är lämplig.

De invändningar, som kunna göras mot reglerna inom denna kategori, äro delvis desamma som då det gällde den andra kategorien, men här göra sig ju olägenheterna ännu mera utpräglat gällande. De frågor, som egnahemsnämnden skall avgöra — om fastigheten icke är tillräcklig för att föda innehavaren och hans familj och om utvidgningen är lämplig — äro av mycket subjektiv natur. Någon enhetlig rättspraxis torde därför icke heller här kunna väntas, helst som det fall, då en egnahemsnämnd meddelar ett intyg, icke blir föremål för någon prövning. Har egnahemsnämnden meddelat ett intyg, prövar nämligen lagfartsmyndigheten senare endast, att intyget uppfyller de formella förutsättningarna.

Genom att man här har tillkopplat en myndighet, som består av flera personer, nämligen egnahemsnämnden, blir emellertid själva förfarandet stelar. En sådan myndighet sammanträder blott på vissa tider. Ett svar på en anmodan att erhålla ett intyg kan därför fås blott efter en tidsutdräkt, alltså icke med samma snabbhet som då det gäller ett svar från landsfiskalen. Besvarandet av de frågor, som egnahemsnämnderna ha att taga ställning till, fordrar tydligen även undersökningar på orten, där det jordområde är beläget, som intyget skall avse, och detta medför också tidsutdräkt.

Många av de förvärv, som komma in under denna kategori, ske för att möjliggöra sammanläggningar. Fråga är, om icke lagtexten i själva verket vill — det kan herr jordbruksministern kanske sedermera upplysa om — att ett förvärv av denna typ alltid skall ske med avsikt att få till stånd en sammanläggning i den mening, som lagen lägger däri, med en fastighet, som förvärvaren tidigare äger.

Hittills har det ansetts, herr talman, att man bör gynna sammanläggningar. En lag om sammanläggning kom till 1926, och den har man sedermera försökt att vidga. Det klagas emellertid mycket över att förutsättningarna för en sam-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
manläggning i själva verket äro så svåra, att ägodelningsdomarna måste avvisa sammanläggningar, därför att den eller den eller den förutsättningen icke finns. I detta sammanhang kommer man emellertid att uppställa strängare fordringar för sammanläggning. Man vill försvåra den. Antag, herr talman, att en man köper en jordbit av en annan för att sammanlägga med sin egen fastighet. Då skall förvärvaren först vända sig till landsfiskalen och till egnahemsnämnden för att få ett intyg, som jag nyss har angivit. Dessa myndigheter skola pröva saken, och egnahemsnämnden skall kanske då granska eller låta granska förhållandena på ort och ställe. Sedan skall vederbörande vända sig till en lantmätare. Denne skall enligt jorddelningslagen eller enligt sammanläggningslagen pröva lämpligheten av den fastighetsbildning, varom är fråga. Så skall sammanläggning sökas hos ägodelningsdomaren, som skall höra överlantmätaren, om denne icke har hörts förut. Till sist skall ägodelningsdomaren pröva, om förutsättningarna för sammanläggning med hänsyn till lagfarts- och inteckningsförhållandena m. m. äro uppfyllda — förutsättningar som, såsom jag nyss angav, äro mycket stränga.

Är icke detta byråkrati?

Varför har i varje fall icke åt lantmätaren kunnat anförtros den uppgift, som man nu beslutat sig för att ålägga egnahemsnämnden? Det hade då blivit ett vida smidigare förfarande, och i varje fall hade man sluppit åtskilligt dubbelarbete.

Jag tror för min del icke, att reglerna om köp för vidgning av fastigheter komma att tolkas annat än liberalt av egnahemsnämnderna. Jag tror därför icke, att de komma att ha någon större betydelse i kampen mot spekulationen. Men de komma i betydande grad att förhindra den rationaliseringsverksamhet, som pågår genom sammanläggningar av en fastighet och områden från andra fastigheter. I varje fall kommer det att bli tidsutdräkt och svårigheter.

Den fjärde och sista kategorien omfattar de fall, då Kungl. Maj:ts tillstånd fordras för att ett köp av en fastighet eller del därav skall få äga rum. De fall, då dylikt tillstånd kommer att fordras, äro flera. Så är händelsen, om någon, som redan tidigare äger en jordbruksfastighet, vill förvärva en ny sådan, vilken icke är avsedd att vidga hans tidigare fastighet. Jag har redan nämnt, att — i varje fall som jag läser förslaget — man måste, även om man tidigare äger blott en andel, hur liten som helst, i en jordbruksfastighet, söka Kungl. Maj:ts tillstånd till förvärvet. Det spelar därvidlag icke någon roll, om man t. ex. är son eller måg till säljaren. Kungligt tillstånd erfordras även, om man tidigare äger en fastighet, som har full bärkraft för att föda ägaren och hans familj, och denne nu vill försöka vidga fastigheten. Tillstånd fordras också, om någon, som icke själv ämnar ägna sig åt jordbruket, vill förvärva en fastighet. Dessutom har man att vända sig till Kungl. Maj:t, om man icke vill nöjas med det avgörande, som landsfiskalen, kommunalborgmästaren eller magistratsledamoten eller egnahemsnämnden träffat, då de vägrat att utställa intyg. Eftersom de frågor, som egnahemsnämnden kommer att pröva, då den skall ta ställning till utfärdandet av intyg, äro mycket svårbedömbara, blir det kanske åtskilliga fall, då den enskilde vill vända sig till högre myndighet, även om egnahemsnämnden är liberal. Till Kungl. Maj:t måste man vända sig, då fråga är om att använda jordbruksfastighet för styckning, för industriellt ändamål eller dylikt.

Varje ärende, som Kungl. Maj:t kommer att få behandla, måste givetvis utredas ordentligt. Man kan ej gärna tänka sig annat än att ärendena remitteras till myndigheterna. Redan § 10 regeringsformen stadgar, att innan ärendena föredragas för Konungen i statsrådet, de skola beredas av den föredragande genom inhämtande av upplysningar. Remisser komma alltid att

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) kosta tid. och genom den starka centralisering, som utmärker det kungl. förslaget enär så pass många ärenden äro samlade hos Kungl. Maj:t, stoppas, enligt min mening, utvecklingen upp. Det blir nog många, som komma att nöta kanslihusets trappor för att anhålla om en snabb behandling av sina ansökningar. Här ha vi för övrigt samma fråga, som jag behandlade nyss, nämligen att man försvarar sammanläggningar enligt sammanläggningslagen. I alla fall, då man vill vidga en fastighet, som har full bärkraft, med ett område, måste man ju gå till Kungl. Maj:t, om det, som man vill vidga fastigheten med, icke skulle vara en bit av en fastighet, som har under 5 000 kronors värde.

Överhuvud taget ligger det även ett starkt inslag av förmynderskap över den enskilde i att frågan om huruvida han skall få förvärva en fastighet skall vara beroende av Kungl. Maj:t. Inom andra näringsgrenar gäller, att den enskilde, som genom duglighet och sparsamhet lyckats att samla kapital, har tillfälle att vidga sin verksamhet. Handlanden äger möjlighet att vidga sin affär, att skaffa sig filialer. Fabrikanten har tillfälle att vidga sin fabrik, att börja tillverka andra typer av varor. Den driftige jordbrukaren åter skall ha kungligt tillstånd för att lägga ned det kapital, som han har samlat, i ännu en gård. Han skall till och med ha kungligt tillstånd för att köpa till en bit skog eller en bit åker. Han har icke tidigare behövt kungligt tillstånd därtill, och några olyckor ha icke inträffat. Har någon lyckats samla ett antal gårdar på sin hand, ha de oftast skingrats igen, när han dött. Nu skall för själva förvärvet fordras kungligt tillstånd. Vad man än kan säga om detta — icke uppmuntrar det den driftige jordbrukaren att, sedan han satt sin gård i bästa stånd, sätta in det kapital, han sedermera förvärvar, i en jordbruksfastighet.

Varför vill man nu emellertid införa det nya lagförslaget? Orsaken är, att man vill söka bekämpa spekulationen och jobberiet i jordbruksfastigheter samt överhuvud förhindra, att jord i större skala övergår i händerna på icke-jordbrukare.

Den första fråga, som då inställer sig, är givetvis, om dessa företeelser verkligen äro av en sådan omfattning, att ett ingripande med en lagstiftning av förevarande typ är motiverat.

För min del kan jag icke se annat än att propositionen icke erbjuder bevis för att så skulle vara förhållandet.

För fyra år sedan var ett förslag med samma syfte, ehuru med annan utformning, föremål för yttrande från länsstyrelserna, jordbrukskommissionerna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott och två av egnahemsnämnderna m. fl. Resultatet blev ett avstyrkande från 22 länsstyrelser och från de flesta av de övriga myndigheter, jag nyss angivit.

För två år sedan gjorde man en ny undersökning av huruvida en lagstiftning av samma typ vore behövlig. Man frågade nu inte länsstyrelserna, men man vände sig fortfarande till jordbrukskommissionerna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott, varjämte man tillfrågade skogsvårdsstyrelserna och samtliga egnahemsnämnder om deras uppfattning. Resultatet blev även denna gång ett avgjort nej. Tre jordbrukskommissioner och tre förvaltningsutskott, som två år tidigare hade ansett, att en lagstiftning vore behövlig, sade nu, att de hade annan uppfattning. En av de två egnahemsnämnder, som yttrade sig två år tidigare, hade då tillstyrkt lagstiftning, men hade nu skiftat mening. Jag tror att man kan påstå, att åsikterna bland de lokala myndigheterna i allmänhet inneburo ett ännu mera deciderat nej än år 1943.

För herr statsrådet är det emellertid icke obekant, att propositionens bevisning för behovet av de nya reglerna är svag. I ett anförande i andra kammaren den 24 oktober vid remissdebatten yttrade herr statsrådet, att han observerat att det statistiska underlaget för propositionen icke var starkt. Det före-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
funnes emellertid en tendens, sade herr statsrådet, som vore mycket påtaglig och mycket oroväckande, och han fortsatte ordagrant på följande sätt: »Det finns ett stickprov i propositionen som talar ett mycket klart språk. Det är en undersökning från Jönköpings län där det visas, att för åren 1939 till 1943 utav 215 försäljningar av jordbruk 105 stycken stannat utanför jordbrukarnas krets.»

Detta jordbruksministerns yttrande har en synnerligen agitatorisk kraft. Det är emellertid icke riktigt. Jag måste opponera mot jordbruksministern.

Den statistik, som han avser, är hart när det enda statistiska datum, som finnes i propositionen. Den härrör från ett av de fyra län, från vilka kommit en mera deciderad opinion till förmån för lagstiftning. Måhända är det därför oriktigt att kalla den för ett stickprov. Den ger en bild av förhållandena i ett län, som icke är representativt för genomsnittet.

Men viktigare än detta är följande. Det har i Jönköpings län under de av herr statsrådet angivna åren ägt rum en mångdubbelt större försäljning av jordbruksfastigheter än som framgår av hans yttrande. Huru många försäljningarna äro, skall jag icke söka avgöra, men det kan nämnas, att under de fyra första av de av honom angivna åren antalet lagfarter å fast egendom vid häradsrätterna i länet, om hänsyn tages blott till sådana lagfarter för vilka frivillig försäljning legat till grund, utgjorde 9 044. För det femte året är statistik ännu icke publicerad, men man torde tryggt kunna antaga, att antalet lagfarter icke understiger 2 000. För de fem åren ha alltså cirka 11 000 lagfarter efter frivillig försäljning av fast egendom givits vid häradsrätterna i länet. Att ett mycket stort procenttal av dessa omfattat jordbruksfastigheter i deras helhet eller i viss del, är givet.

Av de sålunda försålda talrika jordbruksfastigheterna är det 215, som under de angivna fem åren försålts till icke-jordbrukare, och av dessa ha 105 förvärvats i placeringssyfte.

Detta är ju en helt annan bild än den, herr statsrådet har tecknat i andra kammaren. Men om man konstaterar siffrornas rätta innebörd, förlora de den agitatoriska kraft, som de ha i jordbruksministerns yttrande. Stickprovet ger icke den belysning, som jordbruksministern ansett.

Herr talman! Tiden är nu långt framskriden, och jag skall inte säga många ord till. Jag skulle kunna fortsätta med flera skäl mot den föreslagna lagen — ur frihetssynpunkt, ur synpunkten av dess inverkan på fastighetsvärdena o. s. v. Många talare komma emellertid att yttra sig efter mig, och jag förmodar, att dessa synpunkter komma att framhållas av dem. Jag skall därför endast tillåta mig att säga ett par ord som avslutning.

För min del är jag mycket intresserad av att bättre förhållanden skapas i fråga om vår fastighetsbildning och överhuvud taget i fråga om vår jordbruksnäring. Jag har också varit i tillfälle — såsom kanske några av kammarens ledamöter ha observerat — att taga ett eller annat initiativ på detta område. Om herr statsrådet skulle framlägga förslag till nya, mera effektiva regler mot vanhävd eller mot skogsskövling i samband med fastighetsköp eller eljest, så skall herr statsrådet icke behöva sakna min röst, om förslagen äro hållbara och skrivna på ett klart språk. Jag säger detta, trots att jag därvid väntar att möta det svaret från statsrådets sida, att dylika förslag i det enskilda fallet skulle innebära en större grad av uppsikt än det nu förevarande lagförslaget. Men dylika förslag träffa icke de lojala. De ingripa icke, som det nu föreliggande lagförslaget, i ett stort antal ekonomiska företolser. I fråga om detta skulle jag vilja sammanfatta mitt omdöme så, att förslagets genomförande icke skulle komma att medföra större fördelar, men att dess nackdelar äro ytterligt påtagliga.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Jag får därför, herr talman, yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 593, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till uppbördsförordning m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 295, i anledning av väckt motion angående bränsleförsörjningen i riket;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av uppbördsorganisationen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare kreditgivning till Finland;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46; samt

nr 300, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till uppbördsförordning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 67, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 69, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om uppflyttning i högre lönegrad av tjänsten såsom materialförvaltare och övervaktmästare vid riksdagens hus;

nr 70, angående arvode för utarbetande av register till riksdagens protokoll med bihang m. m. för höstsessionen 1945; samt

nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 65 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinor inom den sociala hemhjälpsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till ett vid den nordiska socialministerkonferensen i Köpenhamn i september 1945 utarbetat förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om åvägbringande av en gemensam nordisk arbetsmarknad;

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning till vissa av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott anlitade biträden; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.13 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 15 december eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Fortsattes överläggningen angående 1 § av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets i utlåtande nr 1 punkten A framställda förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Herr Björkman: Herr talman! Jag skulle vilja börja där den föregående ärade talaren, professor Holmbäck, slutade före middagen och säga, att jag är villig att biträda alla förslag som kunna leda till jordbrukets trygghet och avhjälp eventuella missförhållanden men att jag inte tror att det förslag som här föreligger är ett steg i rätt riktning.

Det ingrepp som här sker i den äganderätt och förfoganderätt, som man enligt tidigare rättsuppfattning ansett sig ha till sin egendom, är av sådan art, att jag icke kunnat giva detta lagförslag min anslutning. Men även med hänsyn till jordbrukets ekonomiska utveckling i framtiden anser jag förslaget icke lyckligt. De missförhållanden som man påstår sig ha iakttagit på enstaka håll kunna säkert avhjälpas genom mindre drastiska åtgärder, och genomförandet av detta lagförslag anser jag vara att använda större våld än nöden kräver.

Den frihet att handla och fritt förfoga över vad man ansett som sin egendom — en frihet som man torde kunna räkna såsom urminnes hävd — vill man nu med denna lag sätta tvångströja på. Då friheten blir borta, kommer olusten och arbetsoviljan. Och en sak kan man vara förvissad om: inte kommer denna lag att motverka flykten från landsbygden.

Vad har då inträffat som gör denna lag så nödvändig? Såvitt jag förstår har vårt jordbruk under de senaste decennierna varit under ständigt framåtskridande. Vi ha just nu genomlevat en av landets svåraste kriser, med avstängning från införsel av i huvudsak alla förnödenheter, men detta till trots har vårt lands befolkning kunnat leva drägligt på de livsmedel jordbruket producerat. Denna omständighet, förmenar jag, utvisar att vårt jordbruk för närvarande befinner sig i bättre skick än någonsin tidigare och att anledning till ingrepp ur folkförsörjningssynpunkt inte föreligger.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Hur är det då ställt på det skogliga området? Vill man gör sig besvär med att taga del av de med vissa tidsintervaller återkommande riksskogstaxeringarna, skall man finna att såväl tillväxten som virkeskapitalet varit i ständigt stigande och ökat mycket väsentligt i södra och mellersta delarna av landet.

När man kan visa på dessa resultat, som tillkommit i hägn av nu på området gällande lagar, bör man väl kunna hävda att en lagstiftning som denna, så invecklad och för den jordbrukande befolkningen besvärlig i tillämpningen, icke kan anses påkallad, även om vissa enstaka ej önskvärda företeelser kunnat påvisas.

Den utredning som verkställdes genom jordbruksdepartementets försorg och som ligger till grund för lagförslaget har icke givit vid handen att ökade tendenser till osund spekulering i jord- och skogsegendomar förekommit. Här om säger utredningen: »Om man särskilt ägnar uppmärksamhet åt den nu rådande kristiden, torde det visserligen icke kunna konstateras, att någon spekulationsvirvel av samma styrka och omfattning som under krisen 1914—19 hittills uppkommit. Egendomsjobbarna, som köpa och sälja fastigheter för den tillfälliga vinstens skull, torde icke ha varit talrika under de senare åren och någon påtaglig ökning av deras verksamhet under tiden efter hösten 1939 har icke kunnat påvisas.» För min del har jag den uppfattningen att denna kategori nu i stort sett försvunnit. Därtill ha skogsvårdslagarna medverkat, särskilt 1938 års lagstiftning, som stadgar förbud för ny ägare av fastighet att under de fem första åren avverka skog annat än efter skogsvårdsstyrelsens medgivande. Härefter kommer utredningen in på kapitalplaceringarna och vill göra gällande, att yrkesjordbrukarna i konkurrensen med dessa om de salubjudna egendomar inte kunna hävda sig på grund av knappare kapitaltillgång. Detta kan väl näppeligen vara riktigt. En jordbrukare som skall bebo den fastighet han köper och själv arbeta å densamma har ostridigt de bästa möjligheterna att nå ett gott ekonomiskt resultat i jämförelse med en köpare som skall bortarrendera fastigheten. Detta bevisas även därav att det ojämförligt största antalet egendomsförvärvare är jordbrukare.

För övrigt kan man väl ifrågasätta om det ligger något ont i att en läkare, lärare eller vilken annan tjänsteman eller hantverkare eller industriidkare som helst vid sidan av sin ofta krävande ensidiga verksamhet för rekreation och omväxling vill ägna sitt intresse åt jordbruk. Denna kategori av kapitalplaceringare sköter som regel såväl jordbruket som skogen på ett sätt som icke står yrkesjordbrukarnas efter.

Jag kan inte heller finna något otillbörligt eller oförmånligt i att vi ha en jordbrukande arrendatorskår. Arrendatorerna äro i allmänhet lika goda jordbrukare som de självägande bönderna, och jag skulle kunna peka på ett exempel från en by i min hembygd, där den ende arrendatorn är den ojämförligt kunnigaste och driftigaste jordbrukaren. En sak som man kan påminna om i detta sammanhang är att många självägande jordbrukare rekryterats just från arrendatorernas led. De använda i många fall arrendet för att under några år skaffa sig uppsättning av djur och maskiner, varefter de övergå till egna jordbruk. Möjligheterna till arrenden komma att i väsentlig grad beskäras sedan denna lag fått verka någon tid. Överhuvud taget torde lagstiftningen icke böra alltför starkt inskränka på antalet fastigheter, som utarrenderas. Man försvårar eljest för personer utan kapital att med jordbruket såsom förvärvskälla så småningom arbeta sig fram.

Otaliga exempel kunna även anföras på hur personer ur andra samhällsskikt än yrkesjordbrukarnas inköpt förfallna gårdar, som det icke varit möjligt för jordbrukarna att behålla på grund av att husen fått förfalla och jorden råkat i så svag hävd att driften icke varit ekonomiskt lönande. Här ha kapitalpla-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
cerarna tydligen även i fortsättningen en uppgift att fylla. Så långt min erfarenhet på området sträcker sig vågar jag påstå att jordbruksnäringen såsom sådan haft övervägande fördelar av att kapitalstarka jordbruksintresserade personer från andra yrkesområden förvärvat och drivit jordbruk.

Man kan även fråga sig, om det kan vara så angenämt för jordbrukets utövare, vilka alltid betraktats såsom vår självständigaste och friaste befolkningsgrupp, att placeras i en särställning i förhållande till andra befolkningsgrupper. Komma de inte att känna detta såsom en isolering eller som om de på något sätt blivit tagna under armarna av andra befolkningsgrupper?

Vid sidan av köpen för kapitalplacering stå köpen i spekulationssyfte. Avsikten med dessa köp torde framför allt vara att köparen skall kunna å fastigheten uttaga skog. Till förekomsten av dylika köp under de senaste åren kan ha bidragit att bränslesituationen tvungit till mindre sträng tillämpning av skogsvårdslagstiftningen. En för stark beskattning av skogskapitalet kan ske i en tidigare ägares hand lika väl som om fastigheten förvärvats av en ny ägare. Om en fastighet förvärvats av ny ägare, motverkas emellertid en dylik beskattning av det i 5 § 2 mom. skogsvårdslagen givna förbudet för förvärvare av skog att inom fem år från det han sökt lagfart avverka äldre skog utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen. Detta lagrum har enligt de erfarenheter jag haft verkat mycket restriktivt, och tillämpat i sin fulla utsträckning har det visat sig mycket effektivt. För övrigt har jag den uppfattningen att skogar med ringa eller ingen tillväxt böra ersättas med bättre, de böra avverkas och virket gå såsom råvara till den industri som det lämpar sig bäst för.

En olägenhet som man inte kan bortse från vid lagens genomförande är att ett prisfall å egendomarna är att förvänta. Kreditvärdigheten kommer att rubbas med därav följande svårigheter för låntagarna. Från kreditgivarehåll har man uttalat stark oro härför, och det är inte uteslutet att de exekutiva försäljningarna komma att öka i omfattning.

Vad man kanske mest reagerar mot är det invecklade koncessionsförfarandet med alla dess intyg och märkvärdigheter. Professor Holmbäck var i sitt anförande före middagen inne på denna sak. Den är emellertid så anmärkningsvärd att jag anser mig böra understryka den. Sålunda skall den som önskar och tror sig kvalificerad att förvärva en egendom först underteckna en försäkran på heder och samvete att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruk och att detta kommer att bli hans egentliga förvärvskälla eller arbetsuppgift samt att han inte tidigare äger jordbruk. Med detta på heder och samvete avgivna intyg nöjer man sig emellertid inte, utan här har polismakten kopplats in. Landsfiskalen skall styrka med ett intyg att denna köparens på heder och samvete avgivna försäkran äger tilltro. Vidare skall landsfiskalen styrka att anledning ej föreligger till antagande att fastigheten skulle bli vanskött i sökandens ägo eller att sökanden med förvärvet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behövlig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, del av densamma eller andel däri eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat som tarvas för fastighetens brukande. Av vad jag sålunda anført beträffande intygen synes framgå att köparnas på heder och samvete avgivna uppgifter i föreliggande fall inte ha samma värde som t. ex. i fråga om självdeklarationen, utan här skall landsfiskalen intyga att uppgifterna äga tilltro. Man kan fråga sig när det skall införas den ordningen, att landsfiskalen skall bestyrka även riktigheten av de uppgifter som lämnas i självdeklarationen. Denna del av landsfiskalens intyg torde emellertid bereda honom de minsta svårigheterna.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Det beror ju på vilken tillit han sätter till köparens heder och samvete. Men vad beträffar alla de övriga frågorna som hans intyg skall omfatta, kan jag inte föreställa mig att han har någon som helst möjlighet att förutse vad den ene eller andre köparen tänker göra med fastigheten efter förvärvet. Det förefaller mig som om man här förutsätter att han skall kunna tyda tankar.

Hur kan man för övrigt tänka sig att de redan förut till bristningsgränsen med arbete överhopade landsfiskalerna inom rimlig tid skola kunna verkställa de noggranna utredningar som 3 § i lagen föreskriver? Om t. ex. en värmlänning köper en egendom i Dalarna, ankommer det på landsfiskalen i det landsfiskalsdistrikt i Dalarna, där fastigheten är belägen, att verkställa utredningen och utfärda intyget. Han måste då antingen genom utredning på ort och ställe förvissa sig om huruvida den ifrågavarande köparen besitter de kvalifikationer som berättiga honom att förvärva egendomen, eller anlita remissförfarandet och lita till att han fått så tillförlitliga uppgifter att han kan utfärda intyget. Vilket förfarande han än använder blir proceduren både tidsödande och besvärlig.

I detta sammanhang bör även erinras om de väsentliga svårigheter som uppkomma för en jordbrukare som vill byta egendom. Professor Holmbäck var också inne på den saken. Innan jordbrukaren försålt den fastighet han innehar har han ingen möjlighet att förvärva en annan utan särskilt medgivande av Konungen. Huruvida ett dylikt medgivande kan erhållas kan han ju aldrig veta, och följaktligen kommer han i ett mycket bekymmersamt läge. Han vill, vilket är ganska naturligt, innan han lämnar sin egendom ha sig tillförsäkrad en annan, dit han kan flytta med djur och inventarier, och man tycker nog att försiktigheten bjuder att han inte avyttrar den egendom han innehar, förrän han kan få köpa en annan. Det kan även uppkomma den situationen, att även om han får förvärva den egendom han gärna vill ha, han inte sedan får möjlighet att försälja den tidigare innehavda, varigenom han mot sin vilja blir ägare till tvenne egendomar med de svårigheter och bekymmer som därav kunna uppkomma. Men även andra förvecklingar kunna uppstå, som det skulle taga alltför lång tid att här exemplifiera. Jag tänker på ansökningstiden i samband med förvärvet, återgång av köp, auktionsförfarandet o. s. v.

När man till sist vet med vilken överväldigande majoritet detta lagförslag blivit avstyrkt av de hörda myndigheterna, särskilt av dem som ha att tillämpa på området nu gällande lagar — jag tänker här på jordkommissionerna och skogsvårdsstyrelserna, som ute i fältarbetet måste tillerkännas auktoritet, men även på vår lagövervakande myndighet, lagrådet, som varnat och avstyrkt — får man en känsla av att sakskäl båta föga. Jag frågar mig om inte andra motiv än omsorgen om att bevara jorden åt den jordbrukande befolkningen ligga bakom detta lagförslag. På den frågan kommer väl en för oss ännu förborgad framtid att ge svaret.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det avslagsyrkande, som framställdes av herr Holmbäck.

Herr Hagman: Herr talman! Det föreliggande lagförslaget uppges syfta till att förebygga vissa osunda tendenser i fråga om handeln med jordbruksfastigheter. Man vill sålunda i första hand förhindra att jord och skog säljas till spekulanter, s. k. jobbare. Det talas i propositionen dels om vad vi kunna kalla vanliga spekulanter, vilka köpa och sälja för att tjäna en slant, men dels också om en speciellt nu uppträdande typ av fastighetsspekulanter, nämligen sådana som slagit sig på att köpa fastigheter med förfallna hus i syfte att utbjuda dem till statsmakternas organ vid en väntad rationalisering. Den förstnämnda typen av spekulanter är ju en känd företeelse. Sådana ha förekommit inte

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
bara under den nuvarande kristiden utan sedan långa tider tillbaka. De ha emellertid förekommit i betydligt mindre omfattning under senare tider än under det förra kriget, bland annat beroende på den lagstiftning vi fått på jordbrukets och skogsbrukets område. Jag tror att speciellt 1938 års skogsvårdslagstiftning härvidlag varit till mycket stor nytta.

Det är emellertid, såsom vi nu hört och också tidigare kunnat läsa i handlingarna, inte bara spekulanter och jobbare utan även kapitalplacerare som man vänder sig mot. Man talar dels om sådana som vilja skaffa sig en så säker placering av sina pengar som möjligt och dels om sådana som skaffa sig ställen för sommarnöje och evakuering. Vad det sistnämnda påståendet beträffar får man väl säga att det är något efter sin tid. Det kan väl knappast vara någon som nu köper gård för evakuering. Denna företeelse hör till början av kriget. Möjligtvis har det förekommit sådana fall även under senare delen av kriget, men de äro inte många. Jag har för övrigt vid samtal med personer från olika håll försökt utröna, om sådana tendenser förekommit i större skala, och jag har från alla håll fått det svaret, att man inte känner till att så varit fallet. Det kanske kan upplysas här i debatten, om spekulationer av denna art förekommit i större omfattning.

Vad beträffar kapitalplaceringarna av olika slag har man sagt, att deras skadliga inflytande beror dels på att fastigheterna undandragas den jordbrukande befolkningen och dels på att deras uppträdande på fastighetsmarknaden vållar stegring av fastighetspriserna, vilket inte skulle vara för jordbruket önskvärt eller ur jordbrukssynpunkt lämpligt. Att jorden och skogen äro föremål för spekulation är, det inse vi alla, till mycket stor olägenhet, och såvitt jag förstår äro alla ense om att vad som kan göras bör göras för att förhindra, att jordbruk och särskilt skog blir föremål för spekulation eller jobberi. Och vi kunna väl också vara ense om, att därest köp i kapitalplaceringssyfte skulle förekomma i så stor omfattning, att det verkligen inkräktar på den jordbrukande befolkningens möjligheter att leva av sitt jordbruk och sköta sin gärning, är detta ett oting som bör bekämpas. Frågan är emellertid, om detta förekommer i så stor omfattning, att det rimligen kan ge anledning till en lagstiftning så rigorös och omfattande som den, som för närvarande ligger på riksdagens bord. Några belägg för att så är fallet ha, såsom vi hört av den föregående talaren, icke lämnats i propositionen. Det har icke heller under utskottsbehandlingen, såvitt jag vet, kunnat lämnas några säkra bevis härpå. Man har endast rört sig med allmänna talesätt. Ansvariga myndigheter, som tillfrågats dels år 1941 och dels år 1943, ha, såsom också meddelades av den föregående talaren, till det övervägande antalet mycket bestämt och tydligt sagt ifrån, att en lagstiftning som denna är obehörlig. Jag skall i detta sammanhang inte taga upp tiden med att referera vad som sagts från olika myndigheter. Det kan vara tillräckligt att påpeka, att såväl skogsstyrelsen som flertalet skogsvårdsstyrelser — alla utom två — avstyrkt lagen, vilket också den i fråga om jordbruket ansvariga myndigheten, nämligen lantbruksstyrelsen, gjort.

Det skall inte förnekas att det förekommit inom vissa begränsade delar av landet — i närheten av de stora städerna, främst Stockholm och Göteborg, och det har även talats om Jönköpings län — att jordegendomar i viss omfattning försålts till andra än jordbrukare. Enstaka sådana fall ha väl för övrigt förekommit här och var inom landet. Emellertid får man kanske inte sätta alltför stor tilltro till allt som i våra dagar säges härom. Jag samtalade för några dagar sedan med en person från ett av Götalands mellersta län. Han meddelade att han tidigare varit bestämt emot denna lag, men att han nu hade ändrat sig. Då jag frågade honom om anledningen härtill, svarade han, att han fått rapport hemifrån — han vistades för tillfället i Stockholm — att en viss person köpt

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
sex eller sju gårdar, och det kunde han inte tolerera. Jag såg efter i Statistisk årsbok och fann, att inom länet i fråga finnas 29 344 jordbruksfastigheter. Vederbörande menade alltså att samtliga länets fastighetsägare skulle till följd av den förenämnda personens tilltag underkasta sig de besvärligheter som denna lag onekligen medför. Kapitalplaceraren i fråga förmenade av allt att döma att penningvärdet är på glid, och det är antagligt att dessa fastighetsaffärer inte skulle ha skett om han litat på att penningvärdet kunde hållas uppe. Vi skola väl tro att när kristiden är över och vi gå mot lugnare och stabilare förhållanden, det också skall bli möjligt att hålla penningvärdet någorlunda stabil, och i så fall försvinner denna tendens på fastighetsmarknaden.

Jag har under de senaste veckorna försökt att speciellt inom det område jag representerar i riksdagen göra mig underkunnig om, huruvida det för närvarande pågår något större antal affärer av den beskaffenhet som här påtalats. Jag har vänt mig till ledande mäklarfirmor och har efter att ha fått taga del av deras bokföring kommit till den uppfattningen, att så ingalunda är fallet. En firma visade exempelvis att av 79 under år 1944 försålda jordbruksfastigheter var det 3 som sålts till stadsbor, vilka hade för avsikt att utarrendera dem. Det var icke någon av köparna som kunde anses såsom spekulant. Under år 1945 intill 30 november hade samma firma förmedlat försäljning av 63 fastigheter, av vilka endast 3 köpts av stadsbor som ämnade överlåta jordbruket till arrendator. En köpare, som lagt sig till med ett mindre jordbruk i skogsbygden, kunde möjligen betecknas såsom spekulant. Ungefär 25 procent av affärerna hade gjorts av jordbrukare som bytte fastigheter. Dessa byten hade skett av den anledningen att vederbörande ville ha en fastighet av annan storleksordning än den han förut hade. Åtskilliga ville ha större fastigheter, andra mindre. En sådan rörlighet på fastighetsmarknaden ha vi i allmänhet ansett vara normal och riktig för att inte säga önskvärd, och jag antar att samhället inte har anledning vidtaga några särskilda åtgärder för att förhindra ett dylikt utbyte av fastigheter, där det ur familjära och ekonomiska synpunkter visar sig lämpligt. En stor del av dessa jordbrukare hade emellertid icke kunnat avyttra sina förut ägda gårdar innan köpet skedde och de skulle, om denna lag varit gällande, varit nödsakade att hos Kungl. Maj:t söka nådigt tillstånd till förvärvet. Nu har visserligen sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet föreslagit att det enklare förfarandet skulle åtminstone i viss utsträckning få tillämpas för dem som på detta sätt byta gårdar. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att om man följer utskottets anvisning i detta fall, får vederbörande dock icke möjlighet att erhålla lagfart på sitt nya fång förrän den gamla fastigheten avyttrats. Jag har skaffat uppgifter månad för månad om hur många jordbruksfastigheter som ha sålts i år och i fjol, och det visar sig, att under så viktiga månader som september, oktober och november i år var hos en viss ledande firma antalet avslutade köp 65—70 procent av 1944 års siffra. Någon rusning efter gårdar har det således efter dessa uppgifter att döma knappast varit i år. Såvitt jag förstår befinner vi oss alltså inte i något nödläge, som skulle nödvändiggöra antagandet av en lag som denna.

Fråga är emellertid på vad sätt man bör gå till väga, om man vill stävja de osunda tendenser, som dock förekomma här och var. Jag åhörde för en stund sedan i andra kammaren herr statsrådet Skölds anförande, och han uttalade sig därvid mycket bestämt emot uppfattningen, att det var möjligt att vinna någonting genom att exempelvis skärpa beskattningen av spekulationsvinst eller genom att skärpa skogsvårds- eller vanhävdslagarna. Dessa lagar verka först efteråt, då skadan är skedd, och man kan inte vinna någonting på den vägen, sade statsrådet. Jag vill emellertid erinra om att vi redan — och jag tror, att ingen kan komma med någon gensaga därvidlag — ha vunnit myc-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ket, när det gäller att skydda skogen från jobberi, tack vare 1938 års skogs-
vårdslagstiftning.

Jag talade för några dagar sedan om denna sak med en skogstjänsteman i ansvarig ställning — han hade mycket stor praktisk erfarenhet — och frågade honom, om man skulle kunna vinna något genom en viss skärpning i 1938 års lag. Han svarade, att han för sin del var bestämt övertygad om att så skulle kunna ske. Har man redan vunnit åtskilligt på den vägen, skulle man kanske kunna gå ett stycke till. Om man jämför jobberiet med fastigheter under senaste världskrig med fastighetsjobberiet under det förra, finner man en ofantlig skillnad. Även beträffande priset på jordbruksfastigheter kan man konstatera betydligt större återhållsamhet nu än då. Anledningen är säkert den lagstiftning, som jag omnämnde.

Jag måste liksom den föregående ärade talaren fråga: hur skall det vara möjligt att enligt föreliggande förslag i förväg utträna en köparens avsikter med fastighetsköp? Jag har såsom egnahemstjänsteman sysslat med fastighetsaffärer under en mycket lång tid, och jag medger, att man på det här området kan få en viss träning. Men att uttränna en människas innersta tankar, det överstiger åtminstone en genomsnittsmänniskas förmåga. I regel är det så, att de som lova mest hålla minst. Jag vet inte, om herr statsrådet Sköld själv eller några tjänstemän i jordbruksdepartementet kunna vara så skickliga, att de kunna avgöra en köparens avsikter.

Säkerligen komma 100 procent av dem, som önska köpa jordbruksfastighet, att försäkra att egendomen skall skötas på bästa sätt. Inte alltid är det möjligt att forska i en människas förflutna. Första gången en person uppträder, har han inte något förflutet, som man kan hålla sig till, utan man måste spä i framtiden. Det är sannerligen inte gott att göra det, och resultatet måste bli mycket subjektivt och orättvist. Är det förresten rimligt, att om två personer komma upp i jordbruksdepartementet och den ene för sig litet bättre än den andre, så skall den ene få ja och den andre nej? Resultatet bör väl bli, att de få ja båda två. Men vad tjänar det då till att resa till Stockholm och springa i kanslihustrapporna? Resultatet hade blivit detsamma, om man inte mäst gå den där omvägen.

Det är säkerligen mycket svårt att komma till rätta med missförhållandena på det här området. Men jag skulle tro, att om man kunde så effektivt som möjligt beskära just jobberivinsterna, så skulle folk resonera så här: vad tjänar det till att spekulera om man ändå inte kan få någon vinst? Resultatet skulle säkerligen bli att fastighetsjobberiet skulle försvinna som snö i sommarvärmen. Jag skulle i varje fall vilja rekommendera att försök gjordes med sådant förfaringssätt, men som frågan nu ligger till är det väl ingen-
ting att göra åt saken.

Kapitalplacerarna — som ju äro ett speciellt problem — har man i utskottsutlåtandet nämnt jämsides med jobbarna, och av uttalanden att döma har man ansett den ena kategorien ungefär lika god — eller dålig — som den andra och de förras förehavanden lika skadliga för samhället som de senares. Jag måste reagera emot ett dylikt betraktelsesätt. Jag har under mitt arbete i 27 år som jordbrukskonsulent i ett län och senast speciellt som egnahemstjänsteman kommit i kontakt med en hel del stadsbor, som inte tidigare ha sysslat — i varje fall inte i någon väsentlig grad — med jordbruk och som ha velat skaffa sig gårdar. Min erfarenhet av dem är, att en mycket stor procent — jag tror minst 90 — har skött sig alldeles utmärkt som jordbrukare. De ha lagt ned kapital inte bara för att köpa egendom, utan också för att förbättra den. Täckdikningar och torrläggningar i övrigt ha utförts, beteskultur har anlagts, byggnader ha moderniserats, och jordbruken ha i många fall blivit mönster i

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
bygden. Jag är nog inte den ende som har gjort denna erfarenhet, den har man gjort här och var. Atskilliga av dessa stadsbor ha övergått till och smält samman med den jordbrukande befolkningen, och de ha i det långa loppet ingalunda varit de sämsta jordbrukarna, utan hört till eliten och varit till nytta för jordbruket i orten.

Av propositionen framgår, att när man är övertygad om att köparna skola sköta sig så där utmärkt, skola de få tillstånd hos Kungl. Maj:t. Men jag frågar än en gång: vad tjänar det till att gå den vägen? Kungl. Maj:t kan ju inte i förväg säga, hur vederbörande kommer att sköta sig. Speciellt visar erfarenheten, att det mångenstädes varit av betydelse, att s. k. kapitalplacere inköpt gårdar med mycket ungskog. När det gäller skog, tar det lång tid mellan sådd och skörd, och man behöver mycket kapital, för att inte vara nödsakad att lugga ned mer än som ur skogsvårdssynpunkt är önskvärt och lämpligt. Detta kan ju vara riktigt, medger man, men när dessa kapitalplacere uppträda i så stor mängd, att de undantränga den jordbrukande befolkningen, är deras verksamhet skadlig. Var sker det? frågar jag. Jo, svarar man, det sker i närheten av Stockholm, utanför Göteborg och i t. ex. Jönköpings län. Jag har försökt utröna, hur det står till på detta område i allmänhet, och har jag fått den uppfattningen, att det i regel endast rör sig om enstaka fall. Sker det inte i större omfattning än det i allmänhet skett hittills, tror jag som sagt inte, att det medför några nämnvärda olägenheter och kan icke motivera det föreliggande lagförslaget.

Det har också föreslagits förbud mot att utarrendera fastigheter. De, som ha för avsikt att utarrendera fastighet, skola inte utan särskilt tillstånd få möjlighet att köpa en gård. I intet län förekommer det så många arrendatorer i förhållande till antalet fastigheter som i det län jag representerar. Jag tror inte, att jordbruket därför är sämre skött i detta län. I mycket viktiga avseenden hör nog länet till dem som ligga i täten, märkvärdigt nog speciellt i fråga om grundförbättringar.

Jag har hos olika firmor hört efter, om efterfrågan är störst på arrendering eller inköp av jordbruk. Man har då sagt, att den största efterfrågan gäller arrenden, och detta troligtvis därför att folk i allmänhet har ont om kapital och har den erfarenheten, att det också går mycket bra att arrendera jord. Vi ha många bevis på att arrendatorer arbetat sig upp och blivit självägande jordbrukare. Det är givetvis inte önskvärt med alltför många arrendatorer. Nog är det bättre att vara ägare av jorden än att arrendera den, men om man saknar ekonomiska möjligheter att köpa är det en alldeles utmärkt väg att genom arrendering arbeta sig fram till en bättre ställning. Man kan också säga, att statsmakterna ha godkänt denna utvecklingslinje. Jag tror det var på statsrådet Skölds föredragning och förslag, som riksdagen för några år sedan antog en författning om de s. k. arrendeegnahemmen. Statsmakterna ville skapa möjligheter och förutsättningar för de mindre bemedlade eller obemedlade, men duktiga jordbruksarbetarna att bli självständiga företagare utan att köpa fastigheten. I den mån vederbörande dokumenterade sig som duktiga jordbrukare, kunde de sedan på förmånliga villkor få köpa sina ställen. Denna verksamhet har inte utvecklats nämnvärt, eftersom den hindrats av de höga kostnaderna för byggnader m. m.

Vidare säger man, att de kapitalplacere, som uppträda på fastighetsmarknaden, skada även därigenom, att de driva upp priserna på jordbruksfastigheterna. Men ha priserna på jordbrukets område under kristiden som en följd av stadsbornas jordhunger eller eljest stegrats mera anmärkningsvärt? Först kan man säga, att priserna ha stigit ofantligt mycket mindre denna gång än under förra kriget. Vissa undersökningar ha gjorts i det län jag representerar, och

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
det har visat sig, att från år 1939 och till den 1 juli 1944 — senare statistik har jag inte — stego jordbruksfastigheterna i värde med ungefär 33,6 procent. År 1939, det år kriget började, gjordes i det område, som jag nyss angav, 188 lagfarna köp. De betingade en köpeskillning av 6 420 600 kronor, och taxeringsvärdena enligt 1938 års fastighetstaxering voro 4 906 800 kronor. Priserna lågo 30,9 procent över taxeringsvärdena. År 1944 gjordes till den 1 juli 158 sådana affärer. Köpeskillningen var 4 979 400 kronor och taxeringsvärdena 3 027 200 kronor. Det gör 64,5 procent över taxeringsvärdena. Skillnaden blir 33,6 procent. Om man jämför denna prisstegring med den allmänna prisstegringen, får man väl säga, att fastighetsvärdena stigit avsevärt mindre — endast en ringa del av den prisstegring som har skett på industriens och jordbrukets produkter liksom på andra förnödenheter. Det säger ju kanske något. Penningvärdet har också under denna tid undergått icke obetydliga förändringar, och frågan är om prisstegringen motsvarar penningvärdets fall. Jag skulle knappast tro det.

Man kan ju också fråga sig, om inte jordbrukspriserna ändå äro för höga och om de inte lägga hinder i vägen för yrkesjordbrukare att kunna köpa jorden. Gjorda undersökningar visa, att priserna på inköpta fastigheter av bondejordbrukstyp med jord, byggnader, betesmarker och husbehovsskog ha varierat från 1 300 å 1 400 per hektar, där jordarna och husen ha varit sämre, och från 2 200 till 2 400 kronor eller mera per hektar, där jord och byggnader varit av bättre beskaffenhet. Men vad kostar det att rusta upp en sådan gård? Täckdikning av jorden exempelvis har under de sista åren kostat 700 till 800 kronor per hektar. Inom det län jag representerar var kostnaden förra året 771 kronor per hektar. Ett nytt bostadshus med 3 rum och kök — i ett ordentligt familjejordbruk på ungefär 20 hektar behövs det en så stor byggnad — kan inte uppföras till lägre kostnad än ungefär 20 000 kronor, och ekonomibyggnader kosta lika mycket, om de skola vara något så när tillräckliga och moderna. Det blir sammanlagt minst 2 700 kronor per hektar bara för denna utrustning av gården, och därtill kommer själva fastigheten som sådan.

Om man ser det ur denna synpunkt — och det får man väl göra — måste man säga, att priserna, sådana de varit under här angiven tid, inte kunna anses för höga. Ty hur skall man kunna tänka sig, att en jordbrukare skall vara villig att lägga ner så stora kostnader för att få egendomen i modernt skick, om han vet, att så snart han gjort detta, sjunker värdet av det kapital han lagt ned till en bråkdel? Inom andra näringar, t. ex. husbygge i städerna, kalkylerar man mycket noga med att man skall få åtminstone rimlig ränta och vid försäljning kunna få igen det nedlagda kapitalet, men det skulle i detta fall vara jordbrukarna förmenat. Det kan väl inte i längden fortgå på detta sätt. Det skulle vara intressant att höra statsrådet Skölds uppfattning i denna fråga. Går man nu emot en tid med kanske ytterligare pressade priser på jordbrukets produkter, utan att kunna nedbringa kostnaderna för utrustning och modernisering av jordbruksfastigheterna, finns det väl, såvitt jag förstår, ingen möjlighet för jordbruket att reda sig utan nödgas stå vid statens dörr och tigga om allmosor, och det är ingen ljus framtid.

Jag menar alltså, att om jordbruket skall kunna hålla sig uppe, måste de arbeten som läggas ned på jordbruket betala sig något så när, och då kunna inte priserna på fastigheterna vara mycket lägre än de nu äro. Den nuvarande ordningen med frihet för svenska medborgare att köpa jord har enligt mitt förmenande inte föranlett abnormt höga priser på jordbruksfastigheterna.

Detta och åtskilligt annat skulle vara att säga. Då jag emellertid icke längre vill uppehålla tiden ber jag att få instämma i vad de föregående talarna ha sagt beträffande vissa detaljer i det framlagda förslaget. Det synes mig, som

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
om de grunder, på vilka förslaget vilar, endast i mycket begränsad omfattning äro hållbara. Ett genomförande av förslaget skulle, förefaller det mig, vålla en hel del svårigheter för den lojala fastighetshandeln och de lojala medborgarna i landet, inte minst för den jordbrukande befolkningen. Förslagets detaljer äro i vissa delar, såsom särskilt herr Holmbäck anförde, oklara och svårtydbara, och det ger mig anledning att till herr statsrådet Sköld rikta en särskild vädjan, att — därest förslaget genomföres — vi måtte ute i landet få bestämda direktiv om hur lagen bör tolkas i det ena eller andra fallet.

Det anförda ger mig anledning, herr talman, att yrka avslag på den föreliggande propositionen.

Herr talman! Innan jag lämnar talarstolen skall jag be att få beröra även en annan sak. Det har berättats mig, att en talare under debatten i andra kammaren på förmiddagen hade sagt, att en viss ledamot av riksdagen, som under förarbetena till lagen varit kallad till sammanträde i jordbruksdepartementet och där godkänt lagförslaget, här funnit lämpligt reservera sig. Med anledning därav ber jag, herr talman, att få förklara, hur saken i det här fallet ligger till. Det kan nämligen inte gärna vara någon annan person än jag som åsyftas.

Jag blev någon gång under vårriksdagen anmodad att närvara vid ett sammanträde inom jordbruksdepartementet för överläggning angående det då föreliggande förslaget till lag angående inskränkning i rätten att förvärva jordbruk. Jag meddelade därvid — det torde de övriga närvarande kunna intyga — att förhållandena inom det område jag representerade inte voro sådana, att de påkallade lagstiftning. Representanter för Stockholms län och Jönköpings län gjorde emellertid gällande, att förhållandena voro helt annorlunda inom deras område. Man riskerade där, om ingenting gjordes, att större delen av jorden skulle övergå i jobbarnas och kapitalplacernas händer. Jag gav då uttryck för den meningen att därest förhållandena vid undersökning visade sig mer allmänt i landet vara sådana som här angivits, skulle en lag som denna kunna ha en uppgift att fylla eller rent av vara nödvändig. Men om en sådan lagstiftning visade sig behöva genomföras, borde denna göras så smidig som möjligt och så utformas, att den inte drabbade de lojala jordbrukarna mer än som var nödigt, och i detta syfte föreslogos vissa ändringar i lagstiftningen. Den vid sammanträdet föredragande förklarade, att han skulle i departementet framföra de framställningar som gjorts och vid ett kommande sammanträde meddela, om något kunde åstadkommas i den önskade riktningen. Efter några dagar samlades vi åter, och då meddelade vederbörande, att det var omöjligt att få departementet med på andra förenklingar än ett visst förslag, avseende ett något mindre omständligt förfarande vid komplettering av ofullständiga jordbruk. Enligt det föreliggande förslaget skulle en person, som önskade komplettera ett ofullständigt jordbruk, förete intyg om kompletteringens lämplighet m. m. inte bara från landsfiskalen och egnahemsnämnden, utan jämväl från jordbrukskommissionen i orten. Eftersom riksdagen åren 1939 och 1940 uttalat sig för att åtgärder skulle vidtagas i största möjliga utsträckning för att komplettera ofullständiga jordbruk och den statliga egnahemsorganisationen tillskapats bl. a. för att ombesörja kompletteringsverksamheten, föreföll det minst sagt egendomligt att tillstånd till komplettering i varje enskilt fall skulle behöva sökas förutom hos egnahemsnämnden även hos landsfiskalen och jordbrukskommissionen. Departementet gick med på att det skulle räcka med intyg från egnahemsnämnden och landsfiskalen, det var den enda ändringen som medgavs. Övriga önskade uppmjukningar av förslaget kunde icke bifallas. Det förslag, som nu förelagts riksdagen, är i flera avseenden rätt olika det då diskuterade, vars bestämmelser jag önskade uppmjukade. Jag tycker

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ju att det är ganska orimligt att göra gällande, att jag skulle vara medansvarig till ett förslag, som jag aldrig förklarat mig kunna godkänna.

Jag må i detta sammanhang också få meddela, att vid de undersökningar, jag sökt göra för att konstatera i vad mån förhållandena i landet i allmänhet äro liknande dem som angivits råda i Stockholms och Jönköpings län, jag kommit till den bestämda uppfattningen att någon risk för jordbruket i förevarande avseende icke föreligger för närvarande.

För övrigt kan jag hänvisa till att jag som ansvarig tjänsteman i egnahemsnämnden i det län, där jag arbetar, vid två olika tillfällen varit med om att avstyrka lagen. Jag har i detta fall icke ändrat mening, och mitt förflutna ger mig således icke anledning att nu intaga en annan ståndpunkt i fråga om denna lagstiftning.

Herr talman! Jag ber fortfarande att få yrka avslag.

Herr Norman: Herr talman! Innan herr Hagman gick in på den mera personliga deklARATIONEN om sin ståndpunkt till detta spörsmål, så avslutade han sin kritiska granskning av lagförslaget med att säga, att han instämde med de föregående talarna. Som talesman för utskottet kanske jag kan börja med att säga, att även jag instämmer med reservanterna i ett avseende — avslagsreservationen börjar nämligen med följande ord: »Såsom departementschefen angivit, är det uppenbarligen av största betydelse för landets framtida utveckling att inom detsamma finnes ett starkt och bärkraftigt jordbruk, som handhaves av en självständig och självägande bondebefolkning. Syftet med det förevarande lagförslaget torde därför vinna allmän anslutning.»

Jag tror att det är en lämplig utgångspunkt för en diskussion om lagförslaget och dess detaljer att konstatera, att vi alla äro eniga om att det är ett löfvärt syfte som man här söker tillgodose.

Nu har det gjorts åtskilliga invändningar mot det sätt, varpå man vill förverkliga syftet. Jag tror att man kan urskilja tre kategorier av motståndare till lagförslaget. Den ena kategorien är den som ställer sig principiellt avvisande. Den enskilda äganderätten måste vara så oantastbar, att den inte får inskränkas genom några som helst lagbestämmelser. Herr Björkman var inne på den synpunkten. Men han höll inte riktigt fast vid den, och jag tror inte heller att det är så många av motståndarna, som vilja renodla den ståndpunkten såsom skäl för sitt avståndstagande. Mot denna princip kan man med skäl ställa en annan, och det är den, att jorden och vad därtill hörer inte skall vara någon marknadsvara, som går i handeln som ett typiskt spekulationsobjekt.

En annan kategori av motståndarna, som ansluta sig till syftet med lagen såsom vi alla, göra gällande att de missförhållanden som här kunna finnas inte äro av en sådan storleksordning, att det föreligger behov för en så ingripande lagstiftning eller att överhuvud taget en lagstiftning är behövlig. Detta ha samtliga de tre föregående talarna varit inne på, och de ha åberopat både vad som har framkommit under förarbetena till lagförslaget och de erfarenheter som de själva ha. Mot de senare kan man ställa andra bestämda erfarenheter. Jag erinrar mig mycket livligt hurusom vi en gång i ett särskilt utskott, som huvudsakligen bestod av ledamöter från andra lagutskottet och jordbruksutskottet, diskuterade arrendelagstiftningen och hurusom den ena ledamoten efter den andra vittnade om huru ohållbara förhållandena blivit på detta område. Och vi ha här i riksdagen för något år sedan diskuterat en motion, vars förberedande behandling gjordes i andra lagutskottet, där samma nödrop gjordes sig hört och där man krävde ett direkt förbud mot vissa jorddelningsåtgärder i avvaktan på att det skulle komma fram en lagstiftning, som skyddade jordbruket och jordbrukarna från olämpliga fastighetsförvärv.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Även i det utskott, som förberett det ärende som vi nu diskutera, har det på samma sätt från olika landsändar vittnats om att här pågår en utveckling, som är till obestridlig skada för jordbruket som sådant och för det allmänna och som man därför behöver uppmärksamma och vidtaga lämpliga åtgärder emot.

En tredje kategori av motståndare förklarar, att visst är det behövt att man från det allmännas sida uppmärksammar de missförhållanden, som föreligga, men de kunna botas på annat sätt än som här är föreslaget. Herr Hagman hänvisade sålunda till tre olika utvägar: han talade om en skärpt skattelagstiftning, om en skärpt skogsvårdslagstiftning och om en skärpt vanhävdslagstiftning. I detta sammanhang kanske jag skall erinra om de intressanta upplysningar, som herr Hagman här lämnade om vilka kostnader det drar att iordningställa ett jordbruk, som inte är ordnat att det lämpar sig för den rationella drift, som nu är behövt. Jag gjorde den reflexionen, att just dessa stora kostnader vittna om att det är ganska behövt att lagstiftningen ingriper innan det på grund av olämpliga fastighetsförvärv har blivit sådana förhållanden vid det ena jordbruket efter det andra, att dylika kostnader måste nedläggas. Det är för sent att råda bot för missförhållandena när jorden redan är vanhävdad — det måste ju gå ganska långt innan man kan ingripa med vanhävdslagens bestämmelser. Det är väl betydligt mycket bättre om man kan stävja missförhållandena innan det har gått så långt.

Utskottet har punkt för punkt tagit upp de olika invändningar, som ha blivit gjorda mot lagförslaget, och framhållit de synpunkter som kunna anföras såsom motskäl. Här ligger således spörsmålet så till, att man kan anföras skäl *för* och skäl *emot*, och det blir en omdömesfråga hos den enskilde ledamoten vilken ståndpunkt han till slut skall intaga. Jag tror inte att jag begår någon indiskretion om jag säger, att när vi började diskutera detta spörsmål i det sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, fanns det ganska stora betänkligheter mot denna lagstiftning. Jag är inte säker på min sak, men jag tror nästan att om vi skulle ha voterat omedelbart efter principdebatten hade det funnits majoritet för avslag. När vi, det vågar jag påstå, mycket grundligt hade penetrerat ärendet och kommo fram till det slutliga avgörandet, kvarstodo av tjugu ledamöter endast sex reservanter för avslag.

Vad är det man här vill åstadkomma? Herr Holmbäck delade upp de olika jordförvärv, som det kan vara fråga om, i fyra kategorier, och jag kan också utgå från den uppdelningen. Jag skall till att börja med stanna inför frågan: vad är det man vill förhindra med lagförslaget? Vi ha i 3 § de stadganden som säga ifrån, vilka fastighetsförvärvare som överhuvud taget inte kunna komma i fråga enligt lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Det är, som vi ju redan ha hört av redogörelser som lämnats här och som vi allesammans känna till, sådana som man säkert kan räkna med komma att vanhäva egendomen. Det är de typiska spekulanterna, som göra sina affärer utslutande för att skaffa sig en hastig vinst på olika sätt, genom snabb skogsavverkning, genom snar realisation av fastigheten som sådan eller av sådant som är väsentligt och behövt för fastighetens brukande. Jag tror att när jag har konstaterat, att det råder enighet om syftet med lagstiftningen, så råder det också enighet om att denna typ av spekulanter inte har på denna marknad att göra.

Vidare är det en annan grupp av något annan beskaffenhet, personer, som inte skola vara absolut utestängda, men där det skall försiggå en särskild prövning huruvida det är lämpligt ur jordbruksnäringens synpunkt att dessa personer inträda som fastighetsförvärvare. Jag tror inte att motståndarna till lagen egentligen ha så stora invändningar att göra emot en prövning av denna

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) kategori. Det har framhållits av de reservanter, som här redan ha talat, att det i många fall kan vara synnerligen lämpligt att dylika personer få möjlighet att förvärva jordbruksfastighet. Ja, jag tror att det också är utskottsmajoritetens mening att det skall finnas tillgång till arrendegårdar och att det i vissa fall är bra om en kapitalstark person sätter in kapital i en fastighet. Det kan vara till olägenhet, om fastigheten därigenom kommer att stiga till ett sådant värde, att den inte kan fullgöra sin uppgift på ett räntabelt sätt. Men överhuvud taget synes det åtminstone mig, att det i denna grupp finns många spekulanter på jordbruksfastigheter, som böra få förvärva de egendomar de önska skaffa sig. Nu är denna lag en fullmaktslag, där det nästan helt och hållet beror på tillämpningen hur resultatet av lagstiftningen kommer att utfalla. Jag har den övertygelsen, sedan jag har satt mig in i spörsmålet och tagit del av de olika synpunkter som blivit anförda, att denna tillämpning skall bli sådan att inga större olägenheter i dessa avseenden skola behöva föreligga.

Nå, hur skall man kunna fånga in dessa båda grupper? Ja, där måste man efter vad jag kan förstå gå den väg, som lagstiftningen anvisar: man måste i princip ha en allmän kontroll över fastighetsförvärv. Nu har man inväntat att detta måste bli besvärligt i vad det gäller de lojala fastighetsköpen. Jag tror att man har överdrivit rätt väsentligt i det avseendet. Det föreslagna enklare kontrollförfarandet förefaller mig kunna medge en ordning, varigenom de vanliga lojala fastighetsförvärven skola kunna försiggå ungefär lika smidigt som de nu göra. Här talar t. ex. herr Holmbäck om sonen eller svärsonen, som vill övertaga egendomen efter sin far eller sin svärfar. Han har då att skaffa sig ett par intyg, som han alldeles säkert får. Det är klart att man måste förutsätta en viss personkännedom hos vederbörande intygsgivare, men den finns i stor utsträckning hos den intygsgivare som det här är fråga om. Och om han inte själv har kännedom om personen i något fall kan han säkerligen ganska lätt införskaffa ett omdöme från någon yrkeskamrat, som har sådan i det speciella fallet. Jag föreställer mig således att det i stort sett skall gå mycket lätt och smidigt att få lagfart när det gäller vad man kan kalla lojala fastighetsköp av olika slag.

Vi voro betänksamma inom utskottet när det gällde de jordbrukare, som på grund av ändrade förhållanden vilja byta egendom — familjen kan ha blivit större, den kan ha fått det bättre ekonomiskt förspänt och därför förmår driva en större jordbruksrörelse än den gjorde förut. Denna försäkran att de inte ha någon jordbruksegendom skulle givetvis försvåra möjligheterna att göra ett sådant utbyte. Jag tror emellertid att det är alldeles klart med de uttalanden och det förslag, som utskottet i detta fall har gjort, att även denna kategori ganska lätt och enkelt skall kunna ordna en sådan affär utan vare sig kostnader eller några större besvärligheter.

I det skick vari lagen nu föreligger efter de ändringsförslag, som utskottet har förordat — herr Holmbäck har mycket utförligt redogjort för dem och jag behöver därför inte gå närmare in på saken — synes det mig som om denna lagstiftning inte bara skulle kunna accepteras, utan accepteras med ganska stort jämnmod och med en stor förhoppning om att den skall fylla ett legitimt behov i vårt lagstiftningsarbete på jordlagstiftningens område, utan att den på samma gång gör det för besvärligt för det stora flertalet av fastighetsförvärvare. Jag skulle här kunna uppehålla mig en lång stund vid olika detaljer i de invändningar, som ha gjorts, men det är kanske inte behövt. Ett par skall jag emellertid ändå uppehålla mig vid. Vad beträffar frågan om landsfiskalens intyg var herr Holmbäck och även herr Björkman inne på tanken att det ligger någonting nära nog ojust i att överhuvud taget yttra sig om en persons försäkran på heder och samvete. Utskottet var så känsligt för

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) denna invändning, att vi voro ganska positivt inställda till att föreslå en ändring i detta fall. Men vid närmare eftertanke kommo vi underfund med att det inte går att slopa kravet på intyg. Man vill ju fånga in två kategorier av jordförvärv. Landsfiskalen skall ange sin uppfattning beträffande köparen med hänsyn till det stadgande i 3 §, som avser de fall då det skall gälla absolut förbud. Dessa fångas in i den sista delen av landsfiskalens intyg. Men om man tar bort bestämmelsen om att landsfiskalen också skall intyga någonting om vederbörandes försäkran, så får man intet grepp på den andra gruppen, villkorskategorien, utan vederbörande skulle kunna, allt efter som de ha rymliga samveten, slinka undan den mera noggranna centrala prövning, som lagstiftningen åsyftar beträffande dem. För att få in dem under denna prövning tror jag att det är alldeles nödvändigt att man bibehåller de stadganden, som Kungl. Maj:t har föreslagit beträffande intygsgivandet.

Herr Björkman gjorde den invändningen, att det inte är någon som prövar de självdeklarationer, som man gör på heder och samvete. Det var nog en något för hastigt hopkommen argumentering, ty allas våra uppgifter i det fallet nagelfaras och prövas ju synnerligen ingående. Man har också gjort den invändningen att det ligger någonting otrevligt i att behöva vända sig till en polismyndighet. Jag kan inte tillmäta den invändningen någon större bärkraft. Jag har själv vänt mig till polismyndigheten i ett fall nyligen — det gällde att få en vidimering av en avskrift av min sons studentbetyg när han skulle söka in på tekniska högskolan. Jag fick lov att vända mig till landsfiskalen för att få detta intyg, ty han är notarius publicus. Men inte kändes det obehagligt att behöva uppsöka polisen för detta ändamål. På samma sätt bör det vara även i detta fall. Här är det fråga om en betrodd karl ute i bygden, som känner folket i stor utsträckning och som folk vänder sig till i många olika avseenden. Inte behöver man väl på något sätt känna sig generad för att be honom att skriva ett intyg av den art som det här är fråga om.

Med understrykande således av att utskottet från början var rätt betänksamt inställt till denna lagstiftning, men efter en noggrann prövning blivit alltmer positivt inställt och med stor majoritet tillstyrkt lagförslaget sådant det här föreligger, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag rörande den nu föredragna paragrafen.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag skall inte länge ta kammarens tid i anspråk — den långa talarlistan vittnar ju om att vi få ett långt plenum ändå i kväll. Då jag emellertid är reservant i utskottet anser jag mig böra framföra de synpunkter som gjort att jag anslutit mig till reservationen.

Herr Holmbäck har i sitt anförande kritiserat lagen ur lagteknisk synpunkt, och jag vill instämma i vad han anför. Lagens syfte ha vi ju hört — det är att förhindra s. k. jobberi med jordbruksfastigheter. Under behandlingen av detta ärende i utskottet har det konstaterats, att det i huvudsak är egendomar med skog, som äro föremål för affärsmännens intresse. I hur stor utsträckning sådana spekulationsaffärer bedrivs framgår dock inte av handlingarna. Enligt uppgift från egnahemsstyrelsen söktes i hela landet under tvåårsperioden $\frac{1}{7}$ 1939— $\frac{30}{6}$ 1941 lagfart på 10 705 jordbruksfastigheter. Hur många av dessa köp som kunna betecknas såsom icke önskvärda och som genom en lagstiftning av detta slag skulle ha förhindrats, det vet man inte. Är det 10 procent? Eller 5 procent? Eller ännu mindre? Man får den uppfattningen, att det i själva verket rör sig om ett relativt ringa antal fall, som man måste anse vara icke önskvärda.

Jag vill deklarerera att jag ingenting har emot att det lagstiftas för att förhindra icke önskvärda spekulationsköp av jordbruksfastigheter, det säger jag

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) uttryckligen ifrån. Tvärtom. Men jag kan inte vara med om att i en tvångströja binda alla de lojala affärerna. Då jag har den uppfattningen, att det är dessa som utgöra den allra största delen av samtliga under senare tid lagfarna köp, så innebär en lagstiftning enligt förslaget större våld än nöden kräver. Man bör kunna nå det mål, som man vill nå, med mindre ingripande åtgärder än förevarande lagstiftning.

Av de angående lagförslaget hörda myndigheterna, såväl de centrala som de ute i landet, har den övervägande delen yttrat sig i avstyrkande riktning. Man bör väl inte helt nonchalera, vad dessa myndigheter ha framhållit. Det ingrepp i den ekonomiska friheten, som ett bifall till lagförslaget skulle innebära, skulle alltså ske trots att ute i orterna, där man bäst har kännedom om förhållandena, en lagstiftning ansetts obehövlig.

Försäljning av jordbruksfastigheter till icke jordbrukare äger även rum för sommarnöjesändamål och dylikt. Man har under behandlingen av detta ärende inte dömt sådana köpare så hårt som de s. k. skogsjobbarna. Att under alla förhållanden stämpla dessa köp såsom icke önskvärda är också enligt min mening att gå till överdrift. Affärer av denna art innebära oftast att köparen lägger ned kostnader för förbättring av jordbruket, som ingen mindre kapitalstark köpare kunnat göra. I de fall köparen icke själv brukar jorden blir den utarrenderad, och det ges tillfälle för en jordbrukare med litet eller inget eget kapital att idka jordbruk för egen räkning. Jag är övertygad om att det finns många jordbrukarsöner och duktiga lantarbetare i vårt land som avvakta ett sådant tillfälle att komma över ett jordbruk som de inte ha kapital att köpa.

Det talas så vackert i dessa tider om att den som brukar jorden skall äga den. Ett dylikt uttalande göres också i propositionen. Jag kan inte värja mig för den tanken, att man här använder detta tal för att få anhängare till lagförslaget. För var och en med praktisk kännedom om de ekonomiska förhållandena hos den jordbrukande befolkningen framstår det som en omöjlighet att nå detta mål. Arrendejordbruksformen kommer säkerligen att finnas även i fortsättningen, och jag kan inte förstå, att det ligger något felaktigt häri, helst som man med senare tiders lagstiftning sökt förbättra möjligheterna för arrendatorerna att få tryggare förhållanden.

Den föreslagna lagstiftningen skulle säkerligen minska antalet av de kapitalstarka köpare, som i ett givet fall skulle kunna reflektera på att köpa en jordbruksfastighet. I vissa fall måste därav följa, att lägre pris erhålles vid försäljning av en fastighet än om intet ingripande hade skett. Den gamle ägaren får nöja sig med ett lägre pris för sin egendom vid försäljningen, vilket innebär att han kommer att göra en förlust. Särskilt kännbart blir det för säljare, som nedlagt kapital i förbättringar å egendomen. I många fall är det pris, som säljaren erhåller, hans enda tillgång. Under ärendets behandling i utskottet har jag fått flera brev med redogörelser för ganska belysande fall i detta avseende, och jag förmodar, att väl även andra utskottsledamöter ha fått liknande brev. I ett av breven berättas följande fall:

Fastigheten Husby 1°. Bro socken, Stockholms län, om 15 tunnland åker och 30 tunnland skog såldes av lantbrukare Eriksson till en pensionerad tjänsteman Falk, som under sin tidigare levnadsbana varit jordbrukare. Då Falk innehaft gården åtta år, skött den mönstergillt och haft det bra, drabbades han av sjukdom och måste sälja gården. Under två års tid sökte han sälja den ensamt belägna gården utan att få någon köpare. Till sist kom en läkare, som köpte den för att ha den till vilohem för sig och sin familj. Åkerjorden har han utarrenderat till närmast boende granne. Gården, som ligger långt från skola och utfartsväg, har nu av den nye ägaren moderniserats, och denne har

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
dragit in elektriskt ljus, vattenledning och avlopp. Brevskrivaren frågar: »Är det något fel, att en privatperson bebor denna gård samt utarrenderar åkerjorden, som nu blir välskött, till närmaste granne?»

Jag skall tillåta mig att trötta kammaren med att anföra ytterligare ett fall. Det gäller en gård om 17 tunnland åker. Den skötes av två ensamman personer, varav mannen nyligen förlorat en arm. Familjen måste nu sälja gården. Grannen vill icke vare sig köpa eller arrendera mer jord. Huru skall man då bete sig, om staten kommer att förbjuda försäljning av gården till annan familj? Skall man sitta kvar på densamma tills den går exekutivt och sedan bli omhändertagen och försörd på kommunens bekostnad?

Dessa två exempel, och jag har många fler som jag dock inte skall trötta kammaren med, visa hur det kommer att bli i många fall. Under propositionens behandling har man inte fäst mycket avseende vid omständigheter av denna art, som man dock enligt min mening måste ta hänsyn till.

Det har också sagts, att man med den föreslagna lagen skulle hindra sammanslagning av jordbruk. Det skall enligt lagen ej vara tillåtet för en person, som har ett jordbruk, att köpa ytterligare ett för att sammanslå det med sin ursprungliga gård, om nämligen det första jordbruket är bärigt. Det kommer ju alltid att bli en omdömesfråga, om ett jordbruk är att anse såsom bärigt eller inte. I den diskussion, som i dagarna föres beträffande jordbrukets rationalisering, rekommenderas just sammanslagning av jordbruk såsom en lämplig åtgärd för att kunna sköta jorden mera rationellt. Det kan väl heller inte påstås, att en sammanslagning av jordbruk under alla förhållanden skulle vara att anse som en icke önskvärd handling ur samhällelig synpunkt. Jag vill inte förneka, att det under senare år kan ha inträffat fall i här berörd riktning, som kunna rubriceras som icke önskvärda, men dels äro fallen för få för att man skall behöva tillgripa en sådan lagstiftning som denna, och dels är det troligt att med de ovissa förhållanden man nu går till mötes beträffande jordbrukets lönsamhet denna form av egendomsaffärer kommer att minska eller kanske helt upphöra. Skulle en lagstiftning anses vara erforderlig beträffande kontrollen över sammanslagning av jordbruk, torde man kunna avvakta vad fastighetsbildningssakkunniga komma att föreslå angående ändring av jorddelningslagen.

Herr Norman refererade stämningen i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet. Han yttrade, att när utskottets ledamöter började diskutera lagen, var det snarast en stämning för att man skulle gå emot lagförslaget. Jag måste för min del säga, att jag under de tre veckor som vi behandlade lagförslaget inte någonsin kunde märka någon stämning eller entusiasm för att antaga lagen. Jag skall inte uttala mig om anledningen till att det till slut ändå blev en så stor majoritet för lagens antagande, utan därvidlag får var och en döma för sig.

Herr Norman nämnde vidare — jag skall inte ingå på några detaljer — att det inte skulle vara någon svårighet att kunna få de erforderliga intygen av landsfiskalerna. Landsfiskalen känner folket på sin ort, sade han. Men i detta fall är det ju inte landsfiskalen på köparens ort, som skall avge intyget, utan landsfiskalen på säljarens ort, vilket måste anses vara en otyplighet. Det kan ju mycket väl inträffa, att t. ex. en person från Mellansverige reser ned till södra Sverige för att köpa en gård. Då skall landsfiskalen på orten i fråga i södra Sverige yttra sig över köparen från Mellansverige. Herrarna måste väl medge, att detta är en otyplighet. Då jag inte haft något större intresse för lagförslaget har jag inte velat framhålla denna synpunkt i utskottet och där begära någon ändring. Jag erkänner, att jag har suttit och lurpassat, men nu vill jag inte längre dölja min uppfattning på denna punkt.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Herr Hagman yttrade i en passus, att grunderna för lagen äro ohållbara, och jag instämmer i vad han därvidlag sade. Jag tror, att erfarenheten kommer att visa att denna lagstiftning är obehövlig.

Jag skall, herr talman, för tillfället inte ta tiden mer i anspråk utan ber att med det anförda få yrka bifall till herr Holmbäcks m. fl. reservation.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag vill börja med att framhålla att, såsom också framgår av den kungl. propositionen i förevarande ärende, frågan om möjligheten att förhindra åkerjordens övergång från den jordbruksidkande befolkningens ägo icke är ny. Redan under förra århundradet var frågan föremål för statsmakternas uppmärksamhet, vilket närmast föranleddes av den omfattning som de norrländska trävarubolagens fastighetsförvärv inom norrlandslänen då hade tagit.

Efter en del utredningar i ämnet genomfördes år 1906 den s. k. norrländska förbudslagen. Denna lag stadgade förbud för bolag och ekonomiska föreningar att förvärva jordbruks- och skogsfastigheter, men detta förbud gällde endast beträffande de fyra nordligaste länen samt vissa delar av Gävleborgs och Kopparbergs län. Det skall ingalunda bestridas, att denna lag i viss mån tjänade sitt ändamål. Även om det är alldeles uppenbart, att genom lagens tillkomst tusentals bondehemman räddades från bolagsförvärv, visade det sig emellertid ganska snart, att lagen inte var fullt effektiv. För det första gällde ju inte lagen för hela riket utan endast för det begränsade område som jag nyss nämnde. För det andra förekom kringgående av lagen genom s. k. bulvanköp. Vad bulvanköpen innebära, behöver väl knappast närmare utvecklas här. Såsom framgår av s. 8 i propositionen gäller numera i stället för 1906 års lag lagen av den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Till skillnad från 1906 års lag gäller som bekant 1925 års lag för hela riket. Samtidigt med 1925 års lag utfärdades lagen om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, den s. k. bulvanlagen. Denna sistnämnda lag har till syfte att förhindra, att i lag stadgat förbud att förvärva eller behålla fast egendom kringgås därigenom att den, som har fång till viss egendom, är bulvan för någon, mot vilken dylikt förbud är gällande. Innebörden av denna lag framgår närmare av propositionen, s. 8—9. men jag skall inte trötta med att läsa upp vad där står.

Det kan ju tyckas, att genom tillvaron av dessa lagar skulle vidare lagstiftning på området vara onödig. Så är emellertid inte fallet, utan en ytterligare lagstiftning är enligt min mening alldeles nödvändig, under förutsättning naturligtvis att man är av den uppfattningen att äganderätten till jordbruksfastigheter med tillhörande skogsmark bör ligga i den jordbrukande befolkningens händer. Trots dessa lagar ha nämligen åtminstone i de norrländska länen inte så få jordbruks- och skogsfastigheter förvärvats av bolag genom s. k. bulvanköp. Även om det således kan fastslås, att bulvanköp efter förbudslagens tillkomst förekommit i icke obetydlig omfattning, vill jag dock i rättvisans namn erkänna, att inte alla bolag — åtminstone inte i mitt hemlän — ha gjort sig skyldiga härtill i samma omfattning. En del bolag böra kanske rent av helt fritagas härifrån.

En annan kategori köpare, som vi hoppas komma att drabbas av den föreslagna nya lagen, äro de s. k. skogsspekulanterna eller jobbarna, som de numera, jag höll på att säga »populärt», kallas. De äro kanske inte mindre farliga än bulvanerna, snarare tvärtom. Jag vill dock även här inom parentes säga, att också bland dessa egendomshandlare finns det undantag. Det finns sådana som vidtagna ganska omfattande åtgärder för att sätta det inköpta jordbruket i stånd genom att uppföra behövliga byggnader o. s. v. Jag har flera

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) gånger gjort den erfarenheten i mitt hemlän och vill, som sagt, i rättvisans namn få in det i kammarens protokoll. Under den tid som jag haft äran att vara ordförande i jordbrukskommissionen i mitt län, eller sedan år 1926, har jag samlat en som jag tror jag vågar säga ganska rik erfarenhet beträffande förekomsten av såväl bulvanköp som köp genom skogsspekulanter. Båda dessa former av köp böra emellertid enligt min uppfattning såvitt möjligt stävjas.

Enligt bulvanlagen åligger det bl. a. jordbrukskommission att då anledning till antagande finnes — jag citerar här vad som står i lagen — att bulvanförhållande föreligger, därom göra anmälan till K. B. Den jordbrukskommission, som jag tillhör, har i åtskilliga fall gjort sådan anmälan, men jag måste tyvärr erkänna att syftet med anmälan inte alla gånger nåtts. Visserligen har vederbörande åklagare, d. v. s. landsfogen, i de allra flesta fall anhängiggjort rättegång, men hans yrkande har inte alla gånger vunnit vederbörande domstols bifall. På grund härav har jag bildat mig den bestämda meningen, att lagen är ineffektiv och därför bör ersättas med en mera effektiv lag på området eller åtminstone kompletteras. Jag vågar därför hoppas, att det föreliggande lagförslaget, när det som jag vågar tro nu blir upphöjt till lag, skall komma att råda bot på rådande missförhållanden på området.

Den föreslagna lagen har till syfte — såsom redan tidigare påpekats här och även framhålles i utskottets utlåtande — att förhindra olämpliga förvärv av jordbruksfastighet genom att förvärv av sådan fastighet för sin giltighet göres beroende av statlig kontroll.

Under utskottsbehandlingen av lagförslaget har en hel mängd invändningar gjorts mot detsamma. I stort sett har det varit samma invändningar som framförts motionsvis. Ett ganska anmärkningsvärt förhållande har därvid gjort sig gällande. Från deras sida, som yrkat avslag på lagen, har uttalats, att äganderätten till jorden bör ligga hos den jordbrukande befolkningen. Denna uppfattning har man i varje fall inte velat bestrida, men man har inte velat vara med om några åtgärder i sådant syfte. Jag var i förmiddags inne i andra kammaren och hörde ett anförande av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Han yttrade därvid bl. a. följande: »Jag kan förstå, att de som själva inte äro jordbrukare äro motståndare till lagen. Men däremot kan jag inte förstå, att det finns jordbrukare, som inte vilja vara med om lagen.» För min ringa del har jag gjort precis samma reflexion både i utskottet och under debatten i kammaren här i dag. Lagen har ju, såsom alla veta, till syfte att bevara en självägande jordbrukarklass här i landet, vilket väl, såvitt jag förstår, bör vara ett intresse för jordbrukarna själva. Jag kunde inte undgå att tänka på detta när jag hörde min vän herr Hagman så energiskt uppträda mot den föreslagna lagen.

Det torde inte kunna bestridas, att speulationsköp i jordbruks- och skogsfastigheter förekomma i olika omfattning i olika trakter av landet. Det är ju så med en hel del saker här i landet, att på grund av Sveriges stora geografiska utsträckning råda olika förhållanden i skilda delar av landet, vilket kanske skulle kunna anföras som skäl för att vi borde ha olika lagar i olika landsdelar. I utskottet har det också gjorts gällande, att eftersom fastighetsköp av denna art inte förekomma i nämnvärd omfattning i södra Sverige, skulle lagen där vara obehövlig. Mot detta resonemang vill jag endast understryka vad utskottet anført däremot, nämligen »att en lagstiftning som finge en sådan lokalt begränsad omfattning säkerligen skulle leda till att de olämpliga förvärven ökade i antal i de delar av landet där lagen icke gällde».

En invändning mot lagen, som med skärpa framförts inom utskottet, är att lagens genomförande skulle komma att förorsaka en icke önskvärd nedgång i jordbruksfastigheternas värden. Detta skulle i sin tur medföra minskade möj-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ligheter till nödiga krediter för vederbörande ägare o. s. v. För min del är jag inte alls övertygad om att så kommer att bli fallet. Skulle emellertid efter lagens genomförande någon minskning i fastighetsvärdena komma att inträffa, tror jag knappast att det skulle vara någon olycka för dem som inneha jorden för att bruka densamma, d. v. s. de verkliga jordbrukarna, utan tvärtom. Framför allt måste det väl vara en fördel för dem, som skola förvärva sig ett jordbruk för att försörja sig på detta, om jordbruket inte står alltför högt i pris. Jag skall inte närmare utveckla skälen härför. Men ett sådant, som så att säga ligger klart i öppen dag, är att härigenom blir ju kapitalbehovet för inköpet mindre och följaktligen också ränteutgifterna i den händelse kapital behöver lånas för ändamålet, såsom oftast torde vara fallet.

En annan invändning mot lagförslaget har varit den, att det skulle ha karaktären av skrålagstiftning. Jag skall här icke bemöta denna invändning på annat sätt än genom att hänvisa till utskottets uttalande därom på s. 33 i utlåtandet.

Även en hel del andra invändningar och erinringar ha inom utskottet anförts mot lagen av dem, som icke önska lagens genomförande. Jag skall inte här uppta dem alla till bemötande, utan endast beröra ytterligare en invändning.

I lagens 1 § stadgas bl. a.: »Utan Konungens tillstånd må ej någon, där annat icke följer av vad i denna lag stadgas, genom köp eller byte förvärva jordbruksfastighet, vars värde överstiger femtusen kronor.» Jag medger gärna, att detta stadgande för många, som kanske inte känner till hela lagen, utan blott läser 1 §, kan förefalla onödigt strängt och tvingande. En synnerligen betydande undantagsbestämmelse från denna regel finnes emellertid i 5 §. Där heter det nämligen bl. a.: »Tillstånd enligt denna lag vare ej erforderligt, såframt förvärvare i samband med lagfartsansökan, som göres inom tre månader från det fånget skedde, på sätt Konungen bestämmer visar: 1) att anledning till antagande som i 3 § första stycket sägs ej föreligger; samt 2) att han, där förvärvet avser fastighet med jordbruk, har för avsikt att själv ägna sig åt detta och icke är ägare av annan dylik fastighet eller att förvärvet kommer att medföra lämplig utvidgning av honom tillhörig fastighet, vars jordbruk antingen utgör hans enda eller huvudsakliga förvärvskälla men icke har tillräcklig bärkraft för att giva honom och hans familj full bärning eller bereder honom och hans familj sysselsättning och tillskott till försörjningen vid sidan av annat förvärvsarbete.»

Om alltså köparens avsikt är att förvärva fastigheten under nyssnämnda förutsättningar, d. v. s. för jordbruksändamål, föreligger därför, såvitt jag kan förstå, intet reellt hinder för förvärvet. Köparen har endast att vid sökande av lagfart å köpet avlämna ett av honom på heder och samvete utfärdat intyg, att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruket på fastigheten, så att detta kommer att utgöra hans egentliga förvärvskälla o. s. v.

Inom utskottet har man från visst håll velat göra ett synnerligen stort nummer av bestämmelsen rörande ifrågavarande intyg. Bland annat har det sagts, att det skulle bli ett mycket stort besvär för köparen med införskaffande och avlämnande av detta intyg, helst som vederbörandes trovärdighet skall styrkas av landsfiskalen i orten. För min del har jag inte riktigt kunnat förstå ett sådant resonemang. Besväret med dessa intyg måste enligt min mening bli en bagatell i jämförelse med alla andra uppgifter och deklARATIONER av skilda slag som en jordbrukare i dessa tider betungas med. Min tro är, att den som verkligen vill skaffa sig ett jordbruk för att därav bereda sig och sin familj nödig utkomst säkerligen kommer att finna sig i det besvär som införskaffandet av intyget i fråga kan förorsaka honom. Att det på något sätt

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) skulle kunna kännas kränkande för en köpare att presteras dessa intyg har jag svårt att förstå.

Utskottets ärade ordförande har redan klarlagt en del detaljer i lagen, som för en del av kammarens ledamöter måhända förefallit mindre tydliga. Han har också bemött en del invändningar mot lagen som framkommit under den hittills förda debatten. Jag skall därför i huvudsak inskränka mig till vad jag hittills yttrat. Jag har endast ett par ord att tillägga, herr talman.

För min del är jag tacksam för att denna lag äntligen kommit fram och nu ligger på riksdagens bord. Det är endast att beklaga, att den enligt min mening låtit vänta på sig alltför länge. Hade den antagits för låt oss säga ett par decennier sedan, hade säkerligen ett ganska stort antal bondejordbruk undgått sitt öde att komma i andra händer än den jordbrukande befolkningens.

Det är ju möjligt att man från visst håll kommer att försöka att göra denna fråga till en i viss mening politisk angelägenhet, vilket redan kunnat förmärkas dels i pressen, dels på annat håll. Det har bl. a. sagts, att detta skulle vara ett första steg mot jordens socialisering. Jag förstår inte, varpå man kan stödja denna uppfattning. Enligt min uppfattning kommer det i stället tvärtom genom denna lags tillkomst och om den efterlevs och blir effektiv att bli svårare för dem, som eventuellt önska en sådan utveckling, att få till stånd en socialisering av jorden. Låta vi däremot utvecklingen i fråga om förvärven av jordbruksfastigheter fortgå ohämmad i samma riktning som vi hittills kunnat märka inom vissa län, kommer det säkerligen att bli lättare för dem som ha en sådan uppfattning att vinna gehör för ett krav på jordens socialisering. Jag tror därför att den nu föreslagna lagen kommer att verka i precis motsatt riktning mot vad som här påstås.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att — såsom redan påpekats av utskottets ärade ordförande — även de, som i utskottet yrkat avslag på lagen, i sin reservation ha uttalat sig för syftet med densamma. I herr Holmbäcks m. fl. reservation framhålles nämligen bl. a. följande: »Såsom departementschefen angivit, är det uppenbarligen av största betydelse för landets framtida utveckling att inom detsamma finnes ett starkt och bärkraftigt jordbruk, som handhaves av en självständig och självvägande bondebefolkning. Syftet med det förevarande lagförslaget torde därför vinna allmän anslutning.» Märk väl, att det är samma personer som både inom utskottet och här i dag yrkat blankt avslag på lagen, som stå för detta uttalande. Sedan kritiserar emellertid lagen av flera skäl. Någon utväg att nå det syfte, som reservanterna uttalat sitt gillande av, anvisas icke i reservationen.

Jämte en annan ledamot av utskottet har jag mot utskottets motivering låtit anteckna en reservation. Den återfinnes nederst på s. 51 i utskottsutlåtandet. Jag ber att få citera några rader i denna reservation. Vi ha där vänt oss emot propositionens bestämmelse om vem som skall utfärda de intyg, som skola styrka vederbörande köparens trovärdighet, och vi ha härom anfört:

»Utskottet delar motionärernas uppfattning, att det icke är lämpligt att utfärdandet av förevarande intyg anförtros åt landsfiskalen. De förhållanden, som intyget skall avse, äro av den art att landsfiskalen icke kan förutsättas vara lämplig att bedöma ifrågavarande spörsmål. I stor utsträckning skulle landsfiskalen behöva rådfråga kommunala myndigheter, vilket skulle vålla betydande tidsutdräkt. Särskilt i glest befolkade delar av landet, där varje landsfiskalsdistrikt omfattar ett betydande område, skulle det ofta vara förenat med avsevärd omgång och kostnad att anskaffa intyg från landsfiskalen. Motionärernas förslag, att uppdraget i fråga skall anförtros åt en kommunal förtroendeman, synes därför innefatta en god lösning av förevarande problem. Lämpligt torde även vara, att vederbörande förtroendeman utses av härad-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
rätten.» Sedan är det tillagt: »Då emellertid häradsrätterna torde ha haft sina sista allmänna sammanträden för innevarande år före det lagen kommer att utfärdas och lagen avses skola träda i kraft redan den 1 januari 1946, synas förtroendemännen till en början böra förordnas av vederbörande domhavande. Förordnandena böra då gälla, intill dess häradsrätten fattat beslut i ärendet.»

Det är kanske onödigt att närmare utveckla innebörden i denna reservation. Jag vill bara i korthet säga, att det skulle vara lämpligare med kommunala förtroendemän, utsedda av häradsrätten. Då skulle det ju komma att finnas en intygsgivare i varje kommun och icke bara inom varje landsfiskalsdistrikt. Det kan väl tänkas, att det blir svårt för en landsfiskal att äga nöjaktig personkänedom inom hela sitt distrikt, och ofta är ju en landsfiskal mera tillfälligt i ett distrikt, t. ex. en vikarie för kort tid. Då har man svårt att tro att han skulle ha den nödiga personkänedom. Vi ha därför som sagt ansett, att det skulle vara lämpligare med en kommunal förtroendeman, och det är det, vi förordat i vår reservation. Denna reservation grundar sig på en motion, som är framförd i bägge kamrarna.

Jag skall, herr talman, icke upptaga tiden längre. Vad beträffar klämman yrkar jag bifall till utskottets hemställan. I fråga om motiveringen anhåller jag att senare få framställa ett yrkande.

Herr **Sten**: Herr talman! Då kritik och betänkligheter från olika håll anförts beträffande detta lagförslag och då det har antytts, att »transportkompaniet» vore berett att träda i funktion i det avgörande ögonblick som nu nalkas, har jag ansett det vara på sin plats, att en enskild ledamot av kammaren, som aldrig känt några betänkligheter emot detta förslag, deklarerar sin ståndpunkt, sedan nu talesmännen för de inom utskottet företrädde uppfattningarna ha kommit till orda.

För min del blev jag glatt överraskad, när jag fick propositionen i mina händer och fann att den byggde på en grundval, som för mig var gammal och välkänd, nämligen norrlandslagstiftningens. Det kan också vara intressant och lärorikt att i korthet erinra sig den lagstiftningens förhistoria och verkningar. Jag har nämligen den uppfattningen, att man icke bör i onödan erlagga lärpengar, som redan äro erlagda av tidigare generationer, och att man icke bör försumma att draga lärdom av deras erfarenheter.

Jag vill då erinra om att opinionen inom den berörda bondebefolkningen då var nära nog enhällig. Detta tog sig bland annat uttryck i att den stora norrlandsmotionen år 1901 var undertecknad — såvitt jag har kunnat kontrollera — av samtliga representanter för Norrland och Dalarna med undantag av lektor Starbäck i Gävle, som tydligen var den ståndaktige och rättrogne manchesterliberalen.

När man under stigande förvåning först har tagit del av pressdebatten och sedan har åhört diskussionerna i utskottet och nu bevittnat uppmarschen här i kammaren i den föreliggande frågan, så har det varit synnerligen uppbyggligt att återvända till kammardebatterna på norrlandslagstiftningens tid. I första kammaren vittnade även sådana som i sin hemort sökt företräda motståndet eller betänksamheten om att böndernas opinion var fullständigt enhällig, och de slutade med att yrka bifall till det då föreliggande förslaget. Det fanns företrädare för sågverksindustrien, som av samma anledning icke vågade yrka avslag. Den främste företrädaren för reservanterna inom norrlandskommittén, amiral Lindman, betonade liksom reservanterna här i dag, att syftet — att bevara bondejorden — var riktigt, men han förklarade att lagens grundfel var att bolagen icke fingo köpa men att bönderna fingo sälja. Ett utomordentligt

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) starkt intryck får man, när man läser vad den tidens framstående ämbetsmän, sådana som Fredrik Wachtmeister, som var generaldirektör för domänstyrelsen, Lars Berg, som hade varit landshövding i Norrbotten, och andra hade att säga i denna fråga, liksom också vad ledamöter av kammaren sådana som Hugo Tamm anförde för bifall. Och när högern i dag går emot denna lag, så är det av särskilt stort intresse att taga del av vad den man som då satt på den här platsen — Olof Jonsson i Hof — då anförde. Han var, som kammarens ledamöter veta, på sin tid en av ledarna för det gamla lantmannapartiet, han hade slagits ut ur andra kammaren och nyss gjort sitt återinträde i första kammaren. Han gjorde i denna fråga fullständigt uppror mot sin kammar- och bankkamrat Lindman och gick avgjort in för förbudslagen, och han sade, att om man hade varit framsynt, hade man antagit den tidigare. Han påvisade huru- som spekulationen driver upp avverkningen utan hänsyn till skogsvården, något som jag sedan återkommer till med avseende å den nu föreliggande situationen, och han fann det klokt och framsynt att antaga lagen. Det gjorde också kammaren utan votering; i andra kammaren var det 177 ja mot 29 nej. Jag har många gånger under min tidigare verksamhet sagt, att detta beslut i första kammaren vid en tidpunkt, då här icke fanns någon socialdemokrat och knappast någon vänster i nutida mening, är ett av de vackraste bladen i första kammarens historia. Man kände och erkände, att en ekonomisk utveckling, som i och för sig var ägnad att höja välståndet, icke fick fara fram hur som helst med sociala eller med moraliska värden. Det finns auktoritativa vittnesbörd om att även den sida som företrädde motståndet »kom senare hen til andre resultater». Jag har här Svensk Tidskrift — högerns tidskrift — för år 1937. Där finns en uppsats under rubriken Reflexioner kring några norrlandsfrågor, som är skriven av en ansedd och välkänd norrländsk skogsindustrieman, doktor Erik Kempe, vars farbror hade suttit i den dåtida norrlandskommittén och vars far också hade varit med på den sidan. Han säger efter några inledande ord om vilket anmärkningsvärt ingrepp som lagen utgjorde: »I tidens perspektiv tvekar jag icke att även ur bolagens synpunkt beteckna denna lagstiftning som nyttig. Förut hade» — detta är ytterst lärorikt därför att det visar den sannolika gången även i den fråga som vi i dag behandla — »disponenter och skogsförvaltare alltför mycket så att säga stått på rågångarna till bolagens fastigheter och tittat ut över bondhemmanen, som man sökt inköpa. Nu var den möjligheten i huvudsak stängd. Vederbörande fingo göra helomvändning och ägna sig åt skötseln av de redan förvärvade fastigheterna. Det blev att söka utvinna större kvantitet eget virke, ej genom ökad totalareal utan genom intensiv vård av skogsmarken och ökning på dess produktiva del genom torrläggning av myrar och försumpad mark.» Han konstaterar vidare, att förbudslagstiftningen alltså i stort sett verkat till gagn och att det skulle ha varit en social olycka, om bondejorden i ytterligare avsevärd utsträckning övergått i bolags- händer. Och direkt hänsyftning på den fråga som vi i dag behandla har fortsättningen, att det under vissa konjunkturen — såsom den nuvarande — före- kommer operationer av s. k. enskilda skogsspekulanter som utan hänsyn till skogsvård och virkesförsörjning på lång sikt förvärva talrika bondhemman, avverka skogen till gränsen för vad skogsvårdslagstiftningen medger och sedan realisera fastigheterna.

Riksdagen har vidblivit sin ståndpunkt. När vi år 1937 här i kammaren behandlade förslag till vissa jämkningar i bolagsförbudslagen i samband med vissa ändringar i jorddelningslagen, uttalades uttryckligt, att dess sociala och jordpolitiska verkningar icke finge försvagas, och så sent som i fjol gick samma sats igen i ett utskottsutlåtande i en fråga av samma slag som vi i dag behandla.

Det framgick också klart av herr Tjällgrens anförande, att denna lag nu

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) behövs som en komplettering till förbudslagen. Kammarens ledamöter veta, att jag här från mitt första anförande har sökt verka för ett gott och förtroende-fullt samarbete mellan de olika parter, som stå sida vid sida i det norrländska näringslivet, alltså skogsindustriens män, de skogsägande bönderna, skogsarbetarna och skogsindustriarbetarna. Men det finns på det området, som utskotets vice ordförande vidrörde, en moralisk röta i form av bulvanköp och sådant, som kan bringas ur världen med tillhjälp av denna lag, så att man kan få ett sundare förhållande till stånd.

Är spekulationen på detta område något samhällsintresse? Man har dragit fram behovet av att pumpa in nytt kapital i det svenska jordbruket. Jag skall inte yttra mig så mycket om den saken, men så långt jag känner bondepolitiken i olika länder och i olika skeden har det alltid varit böndernas program att få billiga pengar till låg ränta. Det har varit detta, som givit anledning till att man ordnat fastighetskredit och driftskredit på jordbrukets område genom hypoteksföreningarna, genom egnahemsrörelsen och genom jordbrukskasserörelsen. Spekulationskapitalet räknar däremot, som vi alla veta, med hög avkastning på kort sikt, och det kan därför icke vara något bondeintresse eller något samhällsintresse att draga in detta i jordbruket. Och om jag håller mig till skogen och utgår ifrån vad som sades om den enskilda spekulationen i samband med antagandet av förbudslagen och i den citerade artikeln i Svensk Tidskrift år 1937 och om jag tänker på arbetskraftens intressen, så måste vi ju komma ihåg, att det finns ett övre tak för vad man kan utvinna ur skogsbruk och skogsindustri, därför att gränsen där sättes av världsmarknadens priser och av konjunkturer. Varje fördyring av skogen och av skogsmarken är alltså ägnad att försvåra tillvaratagandet av arbetskraftens intressen, och därför kan jag icke hysa någon tvekan i denna fråga.

När jag har försökt att göra klart för mig vad som är anledningen till den redlöshet som här på sina håll demonstreras inför detta förslag, kan jag inte komma till något annat resultat än att det är att vi på ett kvarts sekel i detta land icke sysslat med jordpolitiskt tänkande och jordpolitiskt handlande utan ha varit fullt upptagna av ekonomisk jordbrukspolitik. Men den som har *någon* respekt för doktriner och auktoriteter på ett område, där man själv kanske känner sig främmande och osäker, kan hämta ett betydande stöd och en god vägledning däri, att de främsta målsmännen för de gamla lagvägarna här ha kommit till samma resultat som den ekonomiska jordbrukspolitikens ledande män under de senaste decennierna. Jag syftar i det förra fallet på den som torde ha plöjt djupast i senare generationer, nämligen Carl Lindhagen, och på Nils Wohlin. Den förres bärande livsverk består, som jag här påvisat, ännu i dag orubbat, och riksdagen slår vakt om detsamma vid varje tillfälle. och den senares patos genom decenniernas forskning kan icke misstänkliggöras genom åsättande av naziststämpeln. När jag såg, att den kom till användning även i en bondeförbundsmotion, kom jag att tänka på vad Hjalmar Branting skrev vid Julius Mankells bortgång. Julius Mankell hade varit lantmanpartiets rådgivare i militära frågor under ett långt liv, men då var han glömd av dem som han hade tjänat, och Branting skrev, att tacksamhet är en dygd, som den svenska bondeklassen känner endast genom hörsägner. Det tyckte jag lät orättvist, men när jag läste i bondeförbundsmotionen, att man behandlar Nils Wohlin på detta sätt, kom jag osökt att erinra mig detta omdöme.

Nog av — när dessa mäns principiella uppfattning kommit till uttryck i ett lagförslag, bakom vilket stå Bramstorp och Sköld, som veterligen icke hysa någon övertro på lagvägarna men som gått före i politiken på det ekonomiska området för jordbruksnäringens utveckling och tryggande, då kan man känna

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
 sig ganska lugn. För min del finner jag en rak linje från Brantings underskrift på den stora norrlandsmotionen år 1901 — han var då den ende socialdemokraten i andra kammaren — vid sidan av Ivar Månssons i Trää, som då var lantmannapartiets ledande man, fram till Per Edvin Skölds underskrift i år under denna proposition. Det är nu lika litet som då fråga om någon speciellt socialistisk jordpolitik, men det är en antikapitalistisk jordpolitik av det slag som tillförne samlat den tänkande och ansvarskännande opinionen inom den svenska bondeklassen och som vid olika tillfällen fått enhälligt stöd från arbetarklassens politiska representanter.

Under en av de dagar, då jag i utskottet bevitnade hurusom »kastanjerna blommade», med eller utan bevattning eller gödsling av representanten för den juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, kom i mina händer en bok, som min pojke hade hittat i ett antikvariat här i staden, en bok som heter Några minnesblad till Karl Staaff, ur vilken jag skall be att få läsa några ord för den ärade talesmannen för utskottsreservanterna. De äro hämtade ur Staaffs tal vid förbudslagens antagande. »Jag tror nämligen, mina herrar», heter det, »att vi alla, eller åtminstone de flesta av oss, måste erkänna, att under de senaste tiderna har det allmänna tänkesättet begynt undergå någon förändring i avseende på äganderättens begrepp och utsträckning. Man vill icke längre erkänna, att en enskild person eller ett bolag skall få äga samma obegränsade rätt över vilka som helst föremål, som falla inom deras äganderätt. Man vill icke längre erkänna, att liksom jag har rätt att göra hur jag vill — om det också skulle vara till fördärv eller förstörelse — med mina konsumtionsföremål, mina lösören, jag också skall äga samma obegränsade rätt med avseende på de naturens krafter eller de naturens rikedomar, som hava kommit under min äganderätt. Tvärtom, man har allt mera begynt göra klart för sig, tror jag, att den enskilde, som har äganderätt över skog och mark, står uti den särskilda ställning, att, på samma gång som han under sin livstid är deras ägare, han också är deras förvaltare och värdare för kommande generationer, för vilkas möjlighet att vistas och äga trevnad här i landet dessa naturrikedomar äro nödvändiga. Den tanken ledde de svenska statsmakterna, när de beslöto sig för att inskränka den enskildes förut obegränsade rätt till sin skog. Den tanken synes mig också, ehuru nu i en förändrad form och under förändrade synpunkter, kunna och böra läggas till grund för betraktandet av den lagstiftning, varom nu är fråga. Man kan icke medgiva bolagen obegränsad förvärvs rätt, icke bevilja jordägare obegränsad försäljningsrätt utan att äventyra sociala värden, som vi äro skyldiga att bibehålla åt våra efterkommande och åt vårt land.»

Vi finna alltså, att vi ifrån olika politiska utgångspunkter befinna oss i det allra bästa sällskap inom tidigare generationer, när vi sluta upp omkring detta förslag.

Jag skall till sist endast i korthet nämna, att jag icke är nöjd med förslaget i alla detaljer. Med den ekonomiska skolning, som icke minst genom föreningsrörelsen numera äger rum inom jordbrukarklassen, finns möjligheter att få fram sakkunniga organ av lekmän för att taga befattning med denna lags funktioner, men för dagen måste vi svälja landsfiskalerna, och det är kanske inte så farligt. Men jag är betänksam mot utskottets bifallsyrkande till motionen om undantag för kommuner. Den utveckling som stadsbildningen tagit på senaste tiden, då stora jordbrukssocknar förvandlas till städer — jag erinrar om hela Sollefteå socken, Gudmundrå socken, Västanfors socken, Karlskoga o. s. v. — gör det nödvändigt att ta upp till allvarlig behandling i riksdagen vissa frågor om städernas särställning i jordlagstiftningen. De som ha hört eller läst överlantmätare Jungs föredrag på stadsförbundets kongress i

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
Malmö beträffande jorddelningslagen böra ha fått en allvarlig tankeställare. Jag skulle ha önskat att i detta avseende gå på Kungl. Maj:ts förslag, men det är väl utsiktslöst i nuvarande läge. Jag utgår emellertid ifrån såsom självfallet, att om kommunerna få denna rätt, som utskottets förslag medger dem, de likväl komma att i sin jordpolitik respektera lagens syftemål.

Den ändring utskottet gjort beträffande stödjordbruken är däremot välbetänkt och konsekvent.

Jag ber för min del, herr talman, att med hänvisning till vad jag här har yttrat få utan några som helst betänkligheter yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmbäck** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Eftersom herr Sten har alluderat också på mig, kanske det tillåtes mig att säga följande.

Herr Sten representerar här Gävleborgs län. Myndigheterna i Gävleborgs län ha vid två olika tillfällen, nämligen för fyra och för två år sedan, haft att taga ställning till ett lagförslag, som icke är identiskt med detta men står det tämligen nära. För fyra år sedan avstyrktes lagförslaget av länsstyrelsen och hushållningssällskapets förvaltningsutskott men tillstyrktes av jordbrukskommissionen. För två år sedan hörde man icke länsstyrelsen, utan andra myndigheter, men då avstyrktes lagförslaget, såvitt jag känner till, av samtliga de myndigheter i Gävleborgs län som yttrade sig, nämligen hushållningssällskapets förvaltningsutskott, skogsvårdsstyrelsen, som sade att lagstiftning icke för närvarande vore behövligen, och jordbrukskommissionen, som hade ändrat uppfattning.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! I anknytning till det anförande, som här hölls av herr Sten, vill jag börja med att berätta en liten kort historia. I de dagarna och under den tid som han rörde sig i, när lagstiftningen emot bolagens jordförvärv var på tapeten, kommo dalkarlarna i samlad trupp i en deputation och uppvaktade gamle kungen, kung Oskar, och min gamle far hade äran att få företräda och hjälpa denna deputation. Han berättade för mig, hurusom gamle kungen vid detta tillfälle sade till dalkarlarna: »Men tycker ni det är förnuftigt att förbjuda svenske män att fritt få köpa och sälja i detta fria land?» Då svarade dalkarlarna: »Ja, det blir så lagom fria bönder, om bolagen kommer och får fritt husera och lägga under sig allt.»

Jag har lagt de orden på minnet. Det var då, och parallellt är mycket näraliggande nu. Det var samma visa då som nu med farhågor för att nu är socialiseringen nära, och svensk frihet och framför allt näringsfrihet står på spel. Man kan inte annat än göra stora ögon, när en annars mycket förståndig huvudstadstidning smäller upp en ledarerubrik med denna olycksbådande stilisering: »Ett första steg mot jordens förstatligande.» Är det inte precis som reminiscenser från den förut gångna tid, som vi nyss voro inne på?

Vad är det då som sker? Kanske sammanfattar jag det bäst med att citera en insändare i samma huvudstadstidning från en enkel småbrukare, som i denna så aktuella sak har skrivit följande:

»Då denna jordfråga först blev aktuell, tyckte jag nog att den såg otrevlig ut. Men sedan dess har här uppe i socknarna skett en del egendomsaffärer, som kastat ljus över jordlagens betydelse och nödvändighet. I en riktning härifrån har två eller tre bondgårdar, som ligger tätt intill varandra, försålts, varvid priset lär ha legat omkring 50 procent över vad som kan anses normalt. Ryktet talar om att köparna är direktörer från Stockholm. Och i en annan riktning lär också stora jordförsäljningar ha skett. Nåväl, hur blir det nu på dessa gårdar, som så hastigt gått in under kapitalistspiran? Självägan-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
de jordbrukare blir undanskuffade, lösa arbetare kommer i stället. Kanske kan några av de bönder som sålt eller deras barn få bli arrendatorer.

En del lantbrukare klagat över att lagen skulle hindra egendomspriserna att gå i höjden. Det är naturligtvis de äldre, stabila, täta pamparna i kommuner, landsting m. m. som har den meningen. Men det finns även en yngre grupp människor i jordbruket, nämligen söner och döttrar till jordbrukarna samt drängar och pigor, vilka samtliga går och längtar efter att komma i besittning av en gård. Skulle det inte vara på sin plats att införskaffa yttranden även från denna yngre generation? Det är ju dessa ungdomar som skall bli framtidens jordbrukare i vårt land. Icke kan det för dem vara något samhällsintresse, att priset på jorden pressas upp på oöverkomliga höjder. Beträffande enskild företagsamhet går det ju inte att ge den alldeles fritt fält. Hur skulle det gå med bondefriheten om bönderna helt enkelt sopades bort av kapitalisterna? Om däremot bondgårdarna förbehålles åt personer som haft sin sysselsättning i lantbruk och visat sig vilja och kunna arbeta därmed, lyfter icke det upp näringen och tryggar icke det bondefriheten? Eller hur skulle lagen kunna skapa svårare förhållanden än de nuvarande för dem som rätteligen borde gynnas?»

Ja, det var denne enkla mans funderingar. Han befinner sig ju i händelsernas mitt. Det är angelägenheten om att bevara bygd och jord i verkliga brukningshänder och att värna dess karaktär av gammal ursvensk bondebygd även för kommande dagar, som på detta sätt har tagit sig uttryck. Vi ha rik erfarenhet om hur det går till i våra dagar i bygderna och hur det står till i anledning av den frihet, som nu råder på detta område.

Jag är, som herrarna veta, från en provins där förhållandena äro synnerligen markanta i detta hänseende. Det är ju en landsända, som tilldrar sig uppmärksamheten på ett alldeles särskilt sätt och som på grund av naturförhållandena blir så attraktiv, och man tänker ibland, att främlingar dras dit precis som flugor på en sockerbit. Att de komma dit och titta på naturen och att de stanna där ett slag går väl an, och vi kunna t. o. m. vara stolta däröver, men när detta tar sig sådana uttryck som att de bita sig fast där i så hög grad som nu sker, kan man bli åtskilligt betänksam. Våra erfarenheter i det avseendet äro nog av synnerligen blandad natur. Vi ha turisterna där och de göra sina strövtåg, men vi göra även våra reflexioner: här är dock ett gammalt bondeland och ej en plats för utbölningar.

Nu finns det en och annan här i landet, som säger: »är det då egentligen så galet med denna invasion? Kan inte vem som helst få ära och rättighet att också slå sig ned och göra vad honom lyster på den plats, där han trivs?» Jo, visserligen, men det kunde dock vara en viss måtta även härvidlag. Jag kan inte låta bli att säga, att jag blir uppriktigt beklämd, när jag vandrar genom dessa byar, där herrskapsexploatering av urgammal svensk bondejord på detta sätt skett så att där numera bara står villa vid villa — gud bevars i självkomponerad s. k. dalastil — och skryter den ena över den andra, allt medan de gamla hedervärda bondgårdarna fått stryka på foten och träda åt sidan. Är det underligt, om jag förnimmer det så, som om här hade skett ett attentat, att här hade försiggått en tragedi, där bygdens särpräglade, kärnsunda själ förvanskats och fått knäcken på ett sätt som fjärran hör den bygden till. Alltsammans är ett strålande exempel på hur en omskruten svensk frihet inte borde få omgestalta svensk landsbygd.

Men det är någonting, som är ännu värre, och det är, när dessa kapitalstarka herrar ställa sig i vägen för unga människor, som ingenting högre önska än att kunna förvärva en egen torva och ett eget hem för ett rimligt pris. Hur många sådana unga par är det inte, som obönhörligt fått sina illu-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
sioner krossade inför den konkurrerande övermakt, som på detta sätt har ställt sig i deras väg? Och hur många av dessa människor ha inte i dylika situationer frågat sig, om inte statsmakterna här på något sätt kunde träda hjälpanne emellan?

Den enkle småbrukaren efterlyste de ungas röster och vilja i detta fall. Jag vill för min egen del bara hänvisa till Sveriges största ungdomsorganisation, Svenska landsbygdens ungdomsförbund, som här utan vidare odelat och klart har tagit position för denna nyordning och denna lagstiftning. Vad dessa i ordets bästa mening verkligt representativa ungdomsskaror ha att förkunna om sin önskan och vilja borde kunna bli en tankeställare för alla motsträfvare i denna del.

Vad nu den praktiska utformningen av åtgärder i antytt syfte beträffar, torde gott kunna sägas, att all möjlig hänsyn till såväl enkelhet som effektivitet tagits i lagförslaget. Man kan naturligtvis ha sina egna tankar i vissa hänseenden beträffande detta lagförslag, det finns ju inget lagförslag, som kunnat sägas vara alldeles perfekt och oklanderligt, men man kan ändå våga säga att varken för jordbrukare eller annan fullt »legal» eller lämplig spekulant läggas några oöverstiglga hinder i vägen för jordförvärv, och att övriga köpare få undergå en något noggrannare prövning, är väl bara som sig bör, om man skall vinna vad lagen avser.

Beträffande landsfiskalerna som intygsgivare vill jag bekänna, att jag är av samma uppfattning som den herr Tjällgren nyss här framfört, och jag är beredd att ansluta mig till hans reservation i detta stycke.

Jag vill vidare tillägga att såsom en tröst för tvivlare på denna jordförvärvsreforms lämplighet står till sist den välbetänkta åtgärden att göra lagen temporär att gälla för tre år. Vi få avvakta tiden och erfarenheterna och se, hur lagen verkar, vilken effekt den ger och vilka fel den har, och vi få då också se, om den eventuellt skulle vara så beskaffad, att man kanske finge lov att slopa den och finna på något annat i stället. Jag är beredd på det, herr talman, men tills vidare finner jag ingen annan utväg än att gå med på den föreslagna åtgärden.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Domö: Herr talman! När det krig som började 1939 syntes draga ut på tiden, var det rätt naturligt att man fruktade att samma företeelser skulle uppstå som under det förra, då det i stor utsträckning jobbades bl. a. med jordbruksfastigheter. Därför började man rätt tidigt även inom regeringen att överlägga om vad som i det fallet skulle göras i beredskapsväg för att kunna förhindra ett återupprepande av vad som förekom under förra kriget. På så sätt tillkom den Wohllinska kommittén, den s. k. 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning, och den kom ju också med ett förslag i den riktning, i vilken det nu framlagda lagförslaget är utformat. Emellertid blev enligt min mening det Wohllinska förslaget ihjälkritisierat av de myndigheter, som hade det på remiss, och i dessa remissyttranden — det är dessa som nu delvis åberopats i den föreliggande propositionen — gjordes vissa konstateranden om i vilken utsträckning köp av jordbruksfastigheter hade gjorts av icke-jordbrukare. Vid den tiden drog man i alla fall av undersökningarna och remisserna den slutsatsen, att någon kraftigare tendens till speulationsköp icke kunde påvisas.

Emellertid arbetades det vidare på saken, och i jordbruksdepartementet uppgjordes olika promemorior och förslag. Allteftersom de olika förslagen kommo fram överlades mycket fördomsfritt och objektivt om hur det skulle kunna gå att få till stånd en lag som kunde hindra olämpliga köp av jordbruksfastighe-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ter. Man gjorde detta därför att man var ense om — liksom man även nu är — att det skulle vara till stor skada för samhället, om den självägande bondeklassen utträngdes. God vilja fanns också på olika håll, och man var beredd att ta en skyddslagstiftning, om så skulle erfordras. Emellertid visade det sig, allteftersom man dryftade de olika editionerna av förslag, att det var synnerligen svårt att finna någon godtagbar lösning. Jag minns mycket väl, huru som ett förslag, som utarbetats, mycket starkt kritiserades av bl. a. den minister, som nu såsom jordbruksminister har lagt fram det föreliggande förslaget. Därefter arbetades vidare på saken, och en vacker dag hade den nuvarande jordbruksministern blivit överens med den förre om grunddragen i det nu föreliggande lagförslaget, varefter vi övriga inom regeringen ej blevo i tillfälle att inverka på utformningen. Då jag och flera andra hade den uppfattningen, att förslaget var behäftat med sådana brister och nackdelar att det icke borde godkännas, reserverade jag mig jämte ett par andra regeringsledamöter emot det vid remissen till lagrådet. Orsaken därtill var inte, att vi intet ville åtgöra emot missförhållandena, utan orsaken var den, att förslaget var sådant att det enligt vår mening skulle vålla så stora olägenheter att man inte kunde ta det framför allt med hänsyn till att man inte hade kunnat konstatera olägenheter av så svår och omfattande art, att de motiverade en så rigoröst ingripande lag.

Det är ju ganska egendomligt att det föreliggande lagförslaget, som ju dock i sina viktigaste delar är ett nytt förslag, inte för yttrande har underställts ens de myndigheter som skola komma att tillämpa detsamma. Det är också i hög grad anmärkningsvärt, att ett så genomgripande förslag inte heller har skickats ut på remiss till de institutioner och yrkesorganisationer som företräda de jordbrukargrupper, som i så hög grad bli berörda av detsamma.

När det så sägs, att lagen är oundgängligen behövlig och måste snabbt genomföras, frågar man sig: är det konstaterat, att så är fallet? Av vad som här har sagts tidigare i dag framgår det ju, att detta är minst sagt tveksamt, och jag skulle vilja tillråda dem, som ännu inte ha läst igenom reservationen nummer 1, att verkligen göra det. Herrarna hinna säkert göra detta innan debatten här i dag är slut. Det är nog ganska nyttigt att göra det, innan vi ta ställning till frågan, eftersom där ges en viss belysning åt påståendena, att lagen behöver genomföras omedelbart och att den är lämplig samt lätt att tillämpa.

I andra kammaren erkände jordbruksministern ärligt, att det statistiska underlaget var mycket svagt. Ja, det måste man väl säga att det är. Jönköpings län åberopas såsom ett av de värst utsatta områdena, och jag tror att det är så. Det har kommit fram rätt svåra missförhållanden där. Men vilken omfattning ha de? Ja, det är mycket svårt att få klarhet om detta. Jordbruksministern säger, att känd sak är så god som vittnad, och i propositionen drar han fram ett exempel från Jönköpings län, vilket såsom här förut påpekats är felaktigt och mycket tendentiöst. Jag förmodar att han själv kommer att rätta detta sitt uttalande.

Om man söker bilda sig en uppfattning om omfattningen av de jordköp, som i Jönköpings län skett av icke-jordbrukare, och därvid godtar uppgiften, att antalet sådana köp skulle vara 215 under fem år — hur mycket utgör det i procent av alla Jönköpings läns jordbruksfastigheter? De äro ju ungefär 20 000 stycken, som antagligen skulle gå in under lagens bestämmelser. Jo, resultatet blir, att under fem år endast en procent av fastighetsbeståndet skulle ha sålts till icke-jordbrukare. Detta är relativt mycket, men frågan är också: är det så pass mycket att man inte kan vänta ett litet slag och hinna noggrannare överväga de åtgärder som skola vidtagas? En procent på fem år är detsamma som 0,2 procent på ett år. Dessa siffror kanske inte äro exakta, men de motsvara väl dock ungefär omfattningen av de köp, som gjorts av icke-jordbrukare.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Jordbruksministern framhåller vidare, att »hastiga förändringar på det ekonomiska området kunna inträffa, och härav kan föranledas, att förvärv av angivna slag tilltaga i omfattning». Detta citat från departementschefsutlåtandet innebär väl, att han anser, att fruktan för ett försämrat penningvärde är i hög grad ett motiv till dessa jordköp som göras av icke-jordbrukare. Jag tror nog, att den uppfattningen kan vara riktig. Men detta är också, herr talman, att betrakta som ett varsel för oss alla att söka se till att penningvärdet inte dras i tvivelsmål.

Det lär inte vara så lätt att hejda flykten till realvärden, om en allmän stämning gör sig gällande att man inte kan lita på den svenska kronan. Jag skulle tro att mycket av vad som planeras och göres i vårt land sker utan tillräcklig tanke på just värden om denna viktiga sak, vår svenska valuta. Vi kunna naturligtvis avstänga en del människor, som äro rädda om sina tillgångar och vilja placera dem i realvärden, från att köpa jord, men då går denna kapitalplacering åt ett annat håll, och därför tror jag att det är mycket stor anledning även för finansministern att överväga åtgärder för bevarande av förtroendet för penningvärdet.

Vidare säger jordbruksministern, att ränteläget spelar en stor roll, då det är fråga om jordförvärv. Ja, det är givet: det ena står i förbindelse med det andra inom vårt ekonomiska liv. Men om det är så att ett sänkt ränteläge medför en ökad lust att placera i jord, är det då rimligt att säga, att det är oriktigt, att jordvärdet visar stigande tendens? Man kommer väl inte ifrån att ekonomiska förhållanden också göra sig gällande på jordbrukets område? Det går väl inte att driva en ekonomisk politik, då det gäller priser och nyttigheter och värderingar därav på jordbrukets område, och att driva en helt annan ekonomisk politik, då det gäller vanlig affärsverksamhet eller dylikt? Så stort samband ha de olika näringsgrenarna med varandra, att det icke går att — på sätt som man på vissa håll är benägen att göra — ruta upp olika områden och sedan försöka manövrera som om det vore vattentäta skott däremellan. Nej, herr talman, jag kan icke finna annat än att bevisföringen för att lagens genomförande omedelbart är ett nödtvång, är mycket svag. Och när nu 1942 års jordbrukskommitté har frågan om jordbruksrationaliseringen om hand och lär komma med förslag, är det då inte lika bra att man väntar och ser vad den har att komma med? Såvitt jag förstår, är det så att lagen av herr jordbruksministern anses mera behövlig som ett medel i en statlig reglering, när det gäller jordbrukets rationalisering, än som ett hinder mot jordköp av icke-jordbrukare. Hur han avväger detta, vet jag inte, men det skulle mycket förvåna mig, om han inte ansåg, att den nya lagen är ett bra medel i jordbrukets rationaliseringspolitik efter hans linjer.

Vidare bör man ställa frågan: är den föreslagna lagen lämplig? Bristfälligheterna äro vitsordade. Lagrådets nedgörande kritik talar sitt tydliga språk, och här i kammaren och i reservationer ha gjorts många invändningar, som peka åt samma håll. Men förtjänsterna? Ja, hittills finner jag att de mest lysa med sin frånvaro. Lagen betungar jordbrukets befolkningen utan att ge lämpligt skydd mot missförhållandena. Ty det är nog i alla fall så, att lagen med alla dess besvärligheter binder och hindrar utan att ge trygghet för att man når det avsedda syftet och kan förhindra de köp, som man vill förhindra.

Det är givet att ingenting går att få fullständigt och att missförhållanden uppstå, trots alla lagar. Men när man nu ger förslaget sken av att vara sådant att man genom det skulle få ett bra medel att förhindra missförhållandena, måste man väl också taga någon hänsyn till den kritik, som säger att så inte blir fallet. Vad kan hindra att en person, som skaffar sig de olika bevis och uppger allt detta som fordras för att han skall få köpa en fastighet, efter förvärvet

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
arrenderar ut fastigheten? Det kan också hända att en ny jordbrukare inte kan behålla sitt jordbruk av ekonomiska skäl. Vad blir då följden? Jo, han sitter där och ägnar sig, som det heter, åt sitt jordbruk under ett par tre år. Sedan får han antingen försöka sälja det igen till en som får tillstånd att köpa det eller också låta det gå exekutivt, och då är hela det föregående förfarandet till ingen nytta, om i det senare fallet i lagens mening olämplig köpare förvärvar jordbruket. Det är således mycket vaga grunder för påståendet att lagen är lämpligt konstruerad.

Jordbruksministern har sagt att det besvär, som lagen medför för köparna, är minimalt. Ja, där ritar jag ett stort frågetecken. Det framgick mycket bra här i kammaren av herr Holmbäcks anförande, vilka omständliga procedurer lagen i själva verket medför. Landsfiskalerna skulle vara lämpliga att sköta denna sak, säger jordbruksministern, de få endast lätta uppgifter, etc. Ja, det få de kanske, om de ta sin uppgift lättvindigt, eljest troligen inte. Det kan väl inte heller vara så lätt för en hel del av de 411 landsfiskaler, som skola handlägga dessa ärenden och som kanske till en rätt stor del äro tillförordnade, att rätt bedöma dessa spörsmål. Jordbruksministern talade om att landsfiskalerna kunde få sina uppgifter per telefon. Men de kunna mycket lätt för att införskaffa upplysningar råka ringa åt ett håll, som har intresse av att köpet inte går i viss riktning. Det finns många möjligheter därvidlag att landsfiskalerna skola få en felaktig föreställning om den, som hos landsfiskalen begär ett intyg för köp. Jag håller med om vad som här har sagts om att landsfiskalerna utgöra en utomordentligt god tjänstemannakår, men den kanske inte är i allo lämpad just för detta arbete.

Det har sagts att landsfiskalerna skola avgöra endast rätt självklara fall och att övriga fall skola gå till Kungl. Maj:t. Men när kritikerna av lagen tala om att Kungl. Maj:t kommer att få mycket besvär med tillståndsprövningar, göres från lagens tillskyndare det påståendet: »Det blir inte i många fall, som Kungl. Maj:t behöver pröva fastighetsförvärv, utan bara i några få.» Man säger således än si och än så, och det är mycket svårt att få klarlagt, hur pass stor bördan kan komma att bli för Kungl. Maj:t, då det gäller att avgöra frågor om tillstånd för köp av jordbruksfastigheter. Nog har jag den uppfattningen, att jordbruksdepartementet måste få mycket arbete och att det kommer att krävas en mängd utredningar! Att prövningen hos Kungl. Maj:t kommer att vålla lång tidsutdräkt och rätt stora kostnader är uppenbart.

Det har sagts att det finns risk för att godtycke kan göra sig gällande i vissa fall. På detta svarar jordbruksministern, att så länge han är jordbruksminister, kommer han att göra allt för att hålla godtycket borta. Det betvivlar jag inte alls; jag tror att statsrådet Sköld kommer att visa en mycket god vilja att reda upp detta, men nya jordbruksministrar månne vara att vänta en gång i tiden; man vet inte vilka principer *de* komma att tillämpa, om de äro mera rigorösa eller mera generösa, när det gäller beviljandet av tillstånd för icke-jordbrukare att köpa jordbruksfastighet. Och det är sannerligen inte lätt att på mer eller mindre fullständiga utredningshandlingar bedöma en sökandes lämplighet såsom jordbrukare eller dennes avsikter. Nog kommer trappspringet i kanslihuset att öka.

Herr talman! Låt mig nu komma in på en liten detalj. Lagen avser ju att man inte bör ha mer än en gård. Om då någon, som redan har en gård, vill köpa en annan gård, hur blir det då? Då skall ju den frågan prövas. I det avseendet säger departementschefen, att det t. o. m. kan bli förhandsprövning, och därför blir det inte så svårt att ordna den saken. Men om en, som har en gård, skall köpa en ny, så skola väl vederbörandes kvalifikationer prövas enligt den nya lagens bestämmelser? Enligt den nya lagen skall han inte få till-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
stånd att köpa en gård, om han inte skall ägna sig åt den. Får jag fråga: skulle jordbruksministern själv, herr Pehrsson-Bramstorp, förste vice talmanen Gränebo eller jag få tillstånd att köpa en ny gård i stället för den, som vi ha, om vi av någon anledning ville det? Kan det anses, att vi själva skulle ägna oss åt vår tillbytt gård i lagens mening?

Och en annan fråga, när man diskuterar lämpligheten av att icke-jordbrukare skola få köpa gårdar: varför skulle icke exempelvis socialminister Möller och finansminister Wigforss få köpa en gård? Och varför inte herr Bärg, ordföranden i bevillningsutskottet? Tänk, vad det skulle vara nyttigt att ha den samlade insikt, som deras innehav av jordbruk skulle innebära, tillgänglig, när vi diskutera en hel del saker om jordbruk. Har inte jordbruksminister Skölds innehav av jord varit samhället till nytta? Enligt min mening har det varit till mycket stort gagn inte bara för herr Sköld själv utan för hela det svenska jordbruket. Varför skall man överhuvud taget sätta upp dessa stränga gränser mellan samhällsmedlemmar och hindra dem som vilja köpa sig fastigheter? Det är inte allom givet att kunna bo på gården och ägna sig åt den i den mening, som lagen säger. Och jag emotser med mycket stort intresse herr Skölds svar på min fråga, hur det skulle gå för oss politiker, som äro jordbrukare men som ägna oss åt en och annan sak bredvid. Vi bo inte alltid på gårdarna, och vi ta kanske inte tillräckligt många spadtag på dem — numera, då riksdagen är så lång. Och vi kan nog inte heller lova att ta flera på en eventuellt ny gård.

Jag tillåter mig, herr talman, att också ställa den frågan: tjänar man verkligen jordbruket och jordbrukarna i allmänhet med den nya lagen? Jag betvivlar, att så är fallet. Den kommer sådan den är utformad att verka som en tvångströja, och man tar inte gärna en tvångströja på sig, när man skall ta itu med ett viktigt arbete. Och jordbrukarna ha ett mycket viktigt arbete att ta itu med de kommande åren, när de skola slåss med olika svårigheter och försöka reda upp dem på ett rationellt sätt. Jordbruksministern säger, att han väl kan förstå, att de, som inte äro jordbrukare, inte vilja ha lagen, men att jordbrukarna skulle vara motspänstiga mot den, kan han inte förstå. Ja, men ligger det inte många gånger en sund instinkt i oviljan att ta på sig onödigt betungande lagföreskrifter? Bönderna vilja kanske inte heller ha den nu framräckta tvångströjan, därför att de frukta för flera nya sådana. Jordbruksministern antyder själv, att den här lagen kanske inte är alldeles lämplig. Den kan visa sig ofullständig, och då får man väl pröva nya vägar. Det är alltid så med regleringar och stadganden. Varje svårighet föder gärna en ny åtgärd. Man försöker att dämna och dämna upp, och när det rinner ut på ett ställe, är man angelägen om att skapa en ny vall på ett annat. Alla de regleringar, som man har tvingats till under kriget, ha blivit talande exempel på hur besvärligt det är att lagstifta mot alla missförhållanden. Det finns säkerligen en sund instinkt hos de jordbrukare, som vägra att anse, att lagen är till någon särskild nytta.

Aterstår så den fråga, som herr Norman drog upp: varför är man i vissa politiska kretsar så angelägen om det här lagförslaget? Utskottets ordförande talade om, att utskottet i början var mycket skeptiskt, men sedan hade det blivit allt mer positivt inställt. Huruvida detta beror på att överläggningarna inom utskottet ha gjort ledamöterna till anhängare av lagförslaget vet jag inte. Jag skulle tro, att överläggningarna inom respektive partier ha mycket att göra med den samling, som det till slut blev kring propositionen i utskottet. Jag har för min del funnit, att det innerst inne hos många råder rätt allmän olust, och jag har till och med stött på den hos många inom de två par-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
 tier — eller kanske det är flera — som äro ganska eniga om att förorda lagen. Jag stöter på denna olust överallt, när jag kommer ut i landet.

Herr talman! Det skulle ha varit ett mycket intressant experiment, om vi hade fått diskutera denna fråga här utan föregående partiöverläggningar och fått fram kammarens direkta mening efter en ingående diskussion. Kanhända hade de individuella uppfattningar, som då kommit till uttryck, inte riktigt stämt med partiuppfattningarna. Jag tror, att det då skulle ha varit goda utsikter för att denna lag blivit avlagen i första kammaren. Det skulle vara ganska intressant att få se första kammaren inta en bestämd ställning efter individuella uppfattningar.

Jordbruksministern har sagt i andra kammaren — jag tillåter mig att ta upp det här redan nu — att kritiken mot lagen blivit svagare. Jag tror med förlov sagt, statsrådet Sköld, att detta är en något felaktig uppfattning. Möjligen är den öppna kritiken från medlemmar inom de båda partier, som ämna föra igenom lagen, svagare än förut, men ute i landet tror jag, att stämningen är mera kritisk mot lagen än vad den var, när resolutionerna för den antogos i en del korporationer innan lagens nackdelar tillräckligt beaktats.

Rätt representativa uttalanden får man ju fram i pressuttalanden. Herr Jones Erik Andersson tyckte inte om en del, som han hade sett i tidningarna, men det hindrade inte, att han citerade en hel del, som han tyckte vara lämpligt att citera. Jag skall strax göra ett par citat jag också. Men när herr Jones Erik Andersson sade, att talet om frihetsförlust är som en gengångare från svunnen tid, då tänker jag på det gamla ordspråket: Man uppskattar inte alltid vad man har, förrän man har förlorat det. Det kan hända, att bönderna en gång, när de erfarit verkningarna av lagen, komma att längta efter att vara fria från den. Och det finns ju olika stämningar och delade meningar i Dalarna också. Jag hörde i andra kammaren, att landshövdingen i Kopparbergs län hade en helt annan uppfattning om lagen än herr Andersson. Att komma och säga, att det finns en enstämmig uppfattning bland jordbrukarna för lagen, är inte bara överdrift utan oriktigt. Det finns en viss framkonstruerad positiv inställning i offentliga yttranden, bl. a. från vissa korporationer, för den, men vad den enskilde jordbrukaren känner, veta vi nog inte tillräckligt om för att yttra oss med någon säkerhet.

Jag talade om, att jag skulle citera jag också. Jag hittade i går två citat. Det heter där: »Den iver, med vilken den tvivelaktiga jordlagen drives fram, trots att det icke kunnat visas, att den är behövlig och att den kommer att fylla sitt uppgivna syfte, gör att den måste mötas med stark skepsis. Den är ett så allvarligt ingrepp i äganderätten och i näringslivets rörelsefrihet, att man har alla skäl att betrakta den som ett av de just nu så populära steg som, det ena efter det andra, tas på förstatligandets väg. Accepteras nu denna lag, har man all anledning att vänta sig, att den snart kommer att följas av andra, mer genomgripande på vägen mot statligt jordbruk och statsbönder.»

Nu börjar det andra citatet: »Många tecken ha varslat om att vi äro på väg från rättsstaten till maktstaten, men icke många ha haft samma skrämmande innebörd som den Sköldska jordlagen. Där sätter man in ett hugg mot själva den rot, ur vilken den medborgerliga friheten suger sin näring. Följderna skola icke genast ge sig till känna. Lagens omedelbara verkningar bli förmodligen tämligen obetydliga. Men en gång skall man upptäcka, vilket illavarslande förebud denna huvudlösa lagstiftning i själva verket var. Det är inte så länge sedan folkstyrelsen här i landet bröt fram under hänförda beaktelser till frihetens och jämlikhetens idéer. 'Så snart vi ärvde ett fädernesland, vi ärvde det alla lika.' I dag se vi denna folkstyrelse sysselsatt med

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
att rasera de fästningsverk, som under tidernas lopp byggts upp till värn för människornas rätt och frihet.»

Det finns, anser den tidning, som har sagt detta, anledning fråga den svenska socialdemokratien: Vart går färden? Jag skulle också vilja vidga adressen för den frågan. Måhända skadade det inte, att den också riktades till det andra stora parti, som tillsammans med socialdemokraterna säkrar den nu föreslagna lagen.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Norman**, som yttrade: Herr talman! Jag ville bara rätta en feluppgift, som herr Domö lämnade. När han sade, att en procent på fem år gör två tiondels procent på ett år. Det är inte så, utan en procent på fem år göra en procent på ett år, därför att det blir en relation i bägge fallen, som minskas.

I fråga om partiöverläggningarna vill jag säga, att vi hade två talangfulla kämpar mot lagen i utskottet, vilka vi togo starkt intryck av, och därför beslutade vi att försöka införskaffa ytterligare upplysningar. Det var efter det vi fått dessa och efter en ingående diskussion, som vi kommo till den ståndpunkt majoriteten intagit. I den socialdemokratiska riksdagsgruppen ha vi inte haft några överläggningar om denna sak, sedan utskottet började arbeta.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! När detta förslag på sin tid var ute på remiss till olika instanser, fick Småbrukarnas riksförbund också tillfälle att säga sin mening om det. Som framgår av handlingarna, gick styrelsen då emot förslaget. För min del gjorde jag inte detta, därför att förslaget skulle ge för mycket, utan därför att det enligt min mening gav för litet. Vi ha en relativt ny arrendelag, och jag har försökt att i den få in ett skydd för arrendatorerna. Det har förklarats inte vara juridiskt möjligt att åstadkomma detta, och då närde jag en liten tanke inom mig, att om det föreliggande förslaget blev tillbakavisat och omarbetat, skulle måhända möjligheter finnas att i det få in en bestämmelse, som kunde skydda de arrendatorer, vilka nu utan vidare kastas bort från sina arrendegårdar.

När nu detta inte heller har varit möjligt, nödgas jag ta vad som bjuds i detta lagförslag. Jag kan nog, som flera andra ha sagt, bl. a. herr Löfvander, säga, att det inte rådde någon särskild entusiasm i utskottet. Det var säkerligen ingen, som med någon särskild förtjusning gick att behandla detta lagförslag. Det var ingen, som ville ta reformen med ren glädje, men vi hade tidigare kommit till den uppfattningen, att här förelåg ett behov av åtgärder.

Enligt min mening vinner man här vad jag anser vara det väsentliga, nämligen stopp för icke önskvärda sammanslagningar av brukningsdelar till större enheter. Att en och annan kapitalist har köpt en vackert belägen egendom och lagt ned pengar i den, ser jag ingen olycka i, och jag kan inte tänka mig, att för all framtid skulle en icke-jordbrukare vara förhindrad att köpa en egendom. Det får givetvis ske efter prövning, men jag kan aldrig tänka mig, att det under alla förhållanden skulle vara förbjudet för en icke-jordbrukare att förvärva en egendom. Det är icke endast kapitalister, som detta skulle drabba, utan också arbetare. Jag har ju varit i tillfälle att konstatera, att industriarbetare köpt jordbruk och blivit utmärkta jordbrukare. Men det är klart, att man vill ha ett slags garanti för att dessa jordbruk, som förvärvats av icke-jordbrukare, inte skola bli misskötta. Vidare blir det väl också så ordnat, att de under inga förhållanden kunna förvärva mer än en egendom. Det har ju påvisats, att vissa personer förvärvat 10 till 20 egendomar. Det finns väl ingen människa, som vill påstå, att sådant är önskvärt i fortsättningen. Det är ju detta, man huvudsakligen vill förhindra.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Det är en sak, som inte har berörts i debatten här men som enligt min mening har spelat en ganska stor roll ute i kommunerna. Det är frågan om sammanslagning av brukningsdelar. Jag har tidigare en gång här, då jag efterlyste åtgärder i syfte att förhindra sammanslagningar av brukningsdelar, påvisat, hurusom i en enda kommun det fanns ett stort gods men också upp emot 50-talet bondehemman, visserligen brukade av arrendebönder. De försvunno den ene efter den andre, och nu är det bara fem kvar. All jorden lades under huvudgården. Resultatet blev vanhävd. Det var kanske inte det värsta, som drabbade kommunen, utan det var, att skatteunderlaget sjönk. Alla arrendebönderna hade visat sig vara synnerligen goda skattedragare. I och med deras försvinnande sjönk skatteunderlaget, bevillningskronornas antal minskades undan för undan. Det höll på att bli katastrof i den kommunen. Man kan inte tillrättalägga på detta område med denna lag, men vi komma ett stycke på väg, och vi hoppas, att ett förslag i syfte att lägga till rätta även på det området snart skall komma fram.

Jag skall inte falla för frestelsen att dra upp en mängd fall som bevis för hur man förvärvat egendomar. Jag skall bara ta ett par exempel. Det gäller egendomar, som jag i egenskap av ledamot i jordbrukskommissionen i länet har varit med om att besiktiga. De blevo nämligen anmälda för vanhävd. En jordbrukare på den skånska slätten ägde ett hemman om 60 tunnland av vår bästa jord med mycket bra åbyggnader. Grannens gård blev till salu genom dödsfall, och då köpte han den. Den var ungefär lika stor, men det blev mer än han behärskade. Han kunde inte sköta två egendomar, trots att de lågo intill varandra, skilda endast av en järnväg. Egendomarna försämrades, och det blev anmälan för vanhävd. Vi voro där och kunde utan svårighet konstatera, att det var vanhävd på Skånes bästa jord. Vi sade oss då: om vi hade haft denna lag, hade han aldrig blivit i tillfälle att köpa den andra egendomen, och det hade varit lyckligast för honom själv. Och det hade varit lyckligt även för en annan familj, som skulle ha kunnat överta den andra gården och levt utmärkt bra på den.

Ett annat litet exempel! Det är inte så länge sedan vi voro och besiktigade den gården. En kapitalist i Malmö köpte en egendom uppe i norra Skånes skogsbygd. Den var på inalles 85 tunnland, men endast 16 tunnland var odlad mark och äng, resten var skog. Priset var inte högt, det var 12 000 kronor, så att man här knappast kan tala om en penningplacering i egentlig mening. Han blev också anmäld för vanhävd, men det visade sig, att det förelåg ingen vanhävd i egentlig mening. Det var endast så, att ett hus var fallfärdigt. Nu vill han arrendera ut den odlade marken med ängen, inalles 16 tunnland. Han kan inte få en arrendator, eftersom denne inte får utnyttja skogen. Om lagen hade varit i kraft och fallet hade blivit prövat, skulle han nog inte ha fått köpa den där egendomen. Rätte köparen i det fallet hade varit Malmöhus läns landsting, eftersom dess skogar gränsa intill egendomen. Landstinget skulle ha kunnat sköta denna egendom utmärkt bra och plantera skog på den del, där sådan nu inte är planterad.

Nog kan man plocka fram fall för att visa, att lagen är behövlig.

Lagförslaget är avsett att vara ett provisorium för tre år. Det kan vara nyttigt att få veta resultatet av en lag, som har verkat i dessa tre år. Det kan hända, att man kommer till det resultatet, att lagen har varit skadlig. Om så skulle ske, är det väl ingen svårighet att få bort den. Skulle den däremot visa sig ha varit nyttig och fylla den uppgift, som man har räknat med, är det tydligt, att lagen kommer att bibehållas.

I det föreliggande lagförslaget resas inga hinder för en innehavare av ett ofullständigt jordbruk att öka ut detta och göra det fullständigt. Det finns hel-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ler inget förbud för en innehavare av ett arbetarsmåbruk, som inte har den rätta typen som sådant, att öka ut detta med ett eller ett par tunnland och ge det den rätta typen.

Jag tror för min del, att de allra flesta fall äro så klara, att det inte blir någon annan procedur för dem än att medgivande fordras för köp. Det är endast de tvistiga fallen, som skola gå till Kungl. Maj:t för att prövas och avgöras.

Inom utskottet har man haft delade meningar om lämpligheten av att landsfiskalerna skola sköta detta. För min del var jag i början motståndare till att landsfiskalerna skulle få hand om det, men allteftersom arbetet fortskred i utskottet, kom jag till den uppfattningen, att det nog ändå var bäst, att intygen fingo ges under tjänstemannaansvar. Det sades i utskottet, och det har kanske också sagts här i kammaren, att man inte skall lägga denna fråga under polisen. Jag skall inte förneka, att när landsfiskalen tar på sig uniformen, verkar han mera polis än bokhållare, men landsfiskalernas huvudsakliga göromål numera är kontorsgöromål, bokhålleri.

Svenska folket har ju så många gånger i handling visat, hur lätt man kan komma till rätta med olika förhållanden och åtgärder samt inskränkningar i den ena eller andra rättigheten och friheten. Här har man ju särskilt starkt opponerat mot lagen och sagt, att den är ett ingrepp i vår urgamla frihet att handla med jordbruksfastigheter. Ja, det är den, men ingreppet är enligt min mening nödvändigt, om vi överhuvud taget skola bevara jordbruket i den jordbrukande befolkningens ägo, så långt det är möjligt.

Det har också uttalats farhågor för att med denna lag skulle priserna på fastigheterna falla. Jag tror, att det är överdrivna farhågor. Efterfrågan på jordbruksfastigheter kommer utan tvivel att bli lika stor efter denna lags ikraftträdande som förut, och det kan därför enligt min mening icke bli några fallande priser. Men även om det skulle gå dithän, att priserna i någon mån pressas nedåt, kan detta icke ur jordbrukarsynpunkt betraktas som någonting vådligt utan tvärtom som någonting välkommet. Vi skola komma ihåg, att tusentals jordbrukare ha haft att kämpa en förtvivlans kamp i hela sitt liv, därför att de ha fått köpa sina egendomar för dyrt. Skulle denna lag åstadkomma en sänkning av egendomarnas värde, är det bara att hälsa med tillfredsställelse. Självklart är, att ingen säljare efter denna lags ikraftträdande kan räkna med onaturligt höga priser för sina egendomar. Och jag måste väl också säga, att det är enbart bra, att man kan komma till rätta med missförhållandena på detta område.

Herr talman! Jag skall inte onödigtvis ta tiden i anspråk. Det har redan sagts så mycket i denna fråga och kommer att sägas ännu mer. Jag skall därför sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Vad som anförts av herr Domö och andra talare tidigare under dagen ger mig anledning till ett bemötande. Herr Domö har mycket noggrant åhört ett tal av mig i andra kammaren och har ju referat ganska betydande delar därav här i kammaren. Åtskilliga av mina synpunkter ha därför redan kommit till kammarens kännedom. Det befriar mig från att behöva lämna och kammaren från att åhöra en redogörelse av allt det som eljest kanske bort sägas.

Jag vill till en början giva herr Domö den repliken, att jag knappast hade väntat att få anmärkning för att det förslag, som nu förelagts riksdagen, icke remitterats till myndigheterna. Den anmärkningen har jag inte fått från något annat håll, inte ens av huvudreservanterna, vilkas förste talesman här i

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
kammaren eljest anlade så många formella synpunkter på denna fråga som överhuvud taget kunna uppletas.

Herr Domö ville bestrida riktigheten av ett yttrande av mig, att kritiken mot lagen med tiden har trubbats av. Jag vill säga som herr Domö: läs den reservation som är uttryck för högerpartiets och herrar Löfvanders och Holmbäcks mening! Jag tror att ingen skall undgå att finna, att den reservationen är en stilla västanfläkt i jämförelse med de toner, som höjdes i pressen och även i remissdebatten, när denna fråga tidigare diskuterades. Reservanternas kritik är så snäll, att jag blev ganska överraskad, när jag läste denna reservation.

Jag har aldrig förnekat, att det finns en svag punkt i denna proposition, nämligen att det statistiska underlaget är, man kan gott säga, obefintligt. Det är intet försvar från min sida, om jag fäster uppmärksamheten på att jag inte från början personligen har haft hand om detta propositionsarbete, men jag kan ju anföra det såsom en liten ursäkt. Jag kan emellertid inte komma ifrån — det försöker jag inte heller — att jag trots detta svaga underlag bestämt mig för att föreslå Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen propositionen. Jag kanske därför bör ägna denna sak några ord.

Herr Holmbäck hade en lång och mycket utstuderad utläggning — det verkade närmast som ett broderi — med anledning av ett yttrande av mig i remissdebatten om dessa 215 respektive 105 egendomar i Jönköpings län. Jag tycker uppriktigt sagt, att herr Holmbäck inte behövt brodera så mycket om detta. Herr Holmbäck kunde ha sagt rakt på sak som sanningen var, att jag hade läst fel och på grund därav gjort en felaktig framställning. Det erkänner jag, och det beklagar jag. Jag tror inte att någon tänker att jag gjorde felläsningen med vett och vilja, eftersom denna skedde ur det tryckta dokument som propositionen utgör. Var och en kunde ju därigenom kontrollera mig. Dessa siffror hade sålunda i verkligheten inte alls den innebörd, som jag i min förivring trodde, men de ha kanske ändå en viss betydelse, ty om jag godtar dem såsom ett genomsnitt för landet, innebära de ju i alla fall, att under en femårsperiod mer än 4 000 jordbruksegendomar gått över från jordbrukare till icke-jordbrukare.

Nu kan man invända, att dessa siffror inte äro representativa för hela landet, utan att tvärtom Jönköpings län är ett alldeles särskilt olyckligt undantag. Jönköpings, Hallands, Västerbottens och Norrbottens län, säger man, äro mycket hårdare drabbade av denna företeelse på fastighetsmarknaden, som vi här i dag tala om, än några andra län. Men jag vill då fråga: hur vet man detta? Det stöder man på den gjorda enquêten, där myndigheterna i olika län i allmänhet ha avstyrkt men i vissa fall tillstyrkt lagen, och så tror man att man kan göra en åtskillnad mellan olika län på denna grundval. Men de, som avstyrkt, äro ju människor och inte fakta. Det är väl ganska självklart, att om herr Holmbäck med sina åsikter suttit i en egnahemsnämnd, hade han avstyrkt, och hade jag suttit i den, hade jag tillstyrkt, och herr Hagman, som väl sitter i en egnahemsnämnd, hade avstyrkt. Kan inte alltså denna mycket kraftiga samling av avstyrkanden från myndigheter bero på att i dessa myndigheter händelsevis sitta personer som dela reservanternas åsikter? Det kunde ju lika väl ha hänt, att där hade suttit personer, som delat riksdagsmajoritetens mening. Jag menar därför att man kanske inte skall bygga alltför mycket på enquêten och inte tala med alltför djupa brösttoner om de ansvariga myndigheternas yttranden, ty allting här i världen är relativt.

Anledningen till att jag trots den bristande kunskap, som vi faktiskt ha om den exakta omfattningen av fastighetsköp av icke-jordbrukare, ändå har

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
velat lägga fram denna proposition, är de allmänna intryck jag har fått, att den stora delen av vår landsbygdsbefolkning känner oro och har klart för sig, att här ske saker och ting som icke äro tolerabla. Jag har mina rent personliga erfarenheter. Man har här talat om att det finns fem kategorier av fastighetsköp som vi röra oss kring. Om man vill vara noggrann, finns det sex: spekulationsköp, penningplaceringsköp, sommarnöjesköp, evakueringsköp, latifundieköp och de köp, som jag kallar för oåtkomliga bulvanköp. Är det inte ganska märkvärdigt, att i den bygd, där jag är mantalsskriven, finns en rik flora av alla dessa slag av köp? Det är kanske att fresta kammarens tålmod, om jag skildrar detta, men jag vill ändå i korthet göra det.

Vi ha alltså spekulanter som köpa alla tillgängliga hemman, där det finns en smula skog. De lägga hemmanen öde. De första åren arrendera de ut jorden till någon granne, men så småningom tröttna de och låta bli att alls odla jorden, och skogen vandrar in. Vi ha spekulanter, som tagit hemmanen under olika förevändningar och lyckats få både skogsvårdsstyrelse och lantmätare att göra dispositioner, som ha fullständigt ruinerat jordbruket. Jag klandrar varken skogsvårdsstyrelser eller lantmätare, ty gentemot skojare kommer var och en till korta. Jag har exempel på näringsidkare i Malmö som ha köpt gårdar och lagt dem samman till en brukningsdel. De äro fyllda av iver, ha kastat sig in i arbetet, gjort moderniseringar och lagt ned pengar, men plötsligt ha de upptäckt, att det inte blir några stora förtjänster, när herremän ge sig till att köpa bondgårdar. De tröttna, moderniteterna förfalla, och saken blir en visa i bygden. Vidare ha vi perstorpsfallen, d. v. s. familjen Wendts inköp av det ena skogshemmanet efter det andra. Högsta domstolen har dömt för bulvanskap, men för att undgå följderna av denna dom har en omdisposition skett av dessa hemman, och det ser ut, som om de skulle lyckas att slingra sig fria genom advokaters hjälp. På dessa gårdar, som på det sättet köpas av icke-jordbrukare, sätter man arrendatorer. Det är vår bygds proletariat; varken lantarbetare eller skogsarbetare ha så dålig ekonomisk ställning som dessa arrendatorer. Att bli arrendator anses av alla vara sista utvägen. Så finns det folk som köpa ställen för sommarnöje och kanske en och annan som har skaffat sig en evakueringsdal uppe i våra åsar.

Jag frågar: varför skulle just min bygd vara särskilt utsatt för detta? Den är inte ett dugg mer märkvärdig än alla andra delar av Sveriges land, där det finns någon skog. Och så kommer här riksdagsmän i hundratal och berätta om i stort sett samma erfarenheter från sina trakter, från norr till söder. De riksdagsmännen ha ju sina förbindelser ute i landet och veta, hur folket där känner det. Ty, herr Hagman, spekulanterna och jobbarna gå inte på mäklarbyråerna och köpa sina egendomar genom dem. Det göra möjligtvis kapitalplacerarna, men inte jobbarna. Det är därför bortkastad tid att hänga för mycket på byråerna.

Det är alltså ur dessa synpunkter som jag har ansett mig kunna lägga fram förslaget, och jag är säker på att det är av dessa skäl som riksdagens andra kammare nyss med två tredjedelars majoritet bifallit lagförslaget.

Herr Domö har här talat något om att det skett partipåtryckning och att människor inte få handla individuellt. Ja, på sig själv känner man andra. Det är kanske den omständigheten som gör, att det inte synes vara någon högerman som fronderar. Men det är socialdemokrater som rösta emot, och det har icke skett någon påtryckning. Herr Domö kunde, om han ville, nyss ha observerat, att jag och min bänkkamrat, som också är socialdemokrat från Skåne, röstade den ene ja och den andre nej. Jag kommer inte att hänga honom, och han kommer inte att hänga mig. Det är ett dumt tal, herr Domö — förlåt att

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
jag tog ett stort ord i min mun — att beskylla riksdagsmän för att de låta sig piskas till beslut. Vi äro alla så pass fullmyndiga människor här i riksdagen, att vi ta vår ståndpunkt efter övertygelse.

Det finns alltså enligt mitt sätt att se fullgoda skäl, varför man skall ingripa med denna lagstiftning.

Nu säga reservanterna, att orsaken till den företeelse, vi tala om, är det fallande penningvärdet. Det ligger stor sanning däri. Det är ganska säkert, att kunde vi plötsligt skapa en av alla erkänd garanti för ett stabilt penningvärde, skulle något vara vunnet. Men detta beror inte bara på oss. Så länge världen är ekonomiskt så orolig och så länge stor ovisshet råder om produktion och handel i världen, kunna vi nog göra tämligen vad vi vilja utan att förmå folk att tro på att vi nu genast komma att uppnå stabila förhållanden. Härtill kommer det låga ränteläget, som gör att många säga: »Det är ingen mening för mig att placera pengar i aktier eller obligationer eller sätta in dem på bank. Det blir så liten inkomst. Jag lägger lika gärna pengarna i ett jordbruk. Då har jag större trygghet för att jag skall få igen pengarna.» Jag är övertygad om att av de skälen dessa företeelser komma att fortsätta åtminstone under den närmaste tiden. Därför kunna vi inte stiga upp och säga som reservanterna: »Nu, statsmakter, skapa ett stabilt penningvärde, så behöva vi inte diskutera den saken!» Vi måste erkänna vår oförmåga att åtminstone för den närmaste framtiden på detta sätt skapa en ändring i läget.

Man kan fråga, som man gör i reservationen: kan man med lagar hindra en ekonomisk utveckling? Ja, det kunde ju våra förfäder med bolagslagstiftningen. Våra trävarubolag och andra industrier sakna inte ekonomiska resurser, men bolagslagstiftningen har dock i stort sett satt en damm för bolagens möjlighet att lägga under sig bondejord. Därför föreställer jag mig, att det finns möjligheter att komma till ett motsvarande resultat även på förevarande område.

Från skilda håll har det sagts, att man skall tillgripa andra åtgärder. Men ni verka inte övertygande, när ni säga: »Låt oss bota detta med vanhävdslag och skogsvårdslag!» I andra kammaren sades, att man skulle tillgripa fastighetsbildningslagstiftning, och herr Hagman ville ha en särskilt sträng lagstiftning beträffande skatt å realisationsvinster. Men vi ha ju dock alla en oerhört rik erfarenhet av hur svåra att tillämpa alla sådana instrument äro. Jag har från många håll hört en uppfattning, rakt motsatt den som herr Hagman hade, t. ex. beträffande 1938 års ändring i skogsvårdslagen. Det har från många håll sagts, att det inte går att komma till rätta med detta, ty man kringgår bestämmelserna på alla möjliga sätt, och man lär väl inte kunna komma fram till en ordentlig ordning där, om man inte gör ett kraftigt ingrepp i skogsägarens rätt att disponera över sin äldre skog. Jag tror knappast att vi vilja gå dithän.

Man kan säga att även bonden kan hugga ned sin skog. Ja, men bonden sitter kvar på sitt ställe. Även om han hugger skogen och förvandlar den i pengar, så har han dessa pengar till sitt jordbruk. Men spekulanten hugger ned skogen och säljer den, tar pengarna och springer och låter det utarmade jordbruket vara kvar. Det är skillnaden.

Jag vill bara säga, att jag inte har någon tilltro till dessa möjligheter som man här har utpekade. Särskilt har jag under den korta tid jag nu senast varit jordbruksminister haft tillfälle att praktisera vanhävdslagstiftningen. Mina erfarenheter därav ha gjort att jag inte tror att man kan komma fram på den vägen. Jag tror inte att man kan nå något resultat annat än genom en lagstiftning av den typ som vi här föreslå. Ingen skall inbilla sig att jag tror att den blir hundraprocentigt effektiv. Det blir ingen lag. Som jag sade i

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
andra kammaren — herr Domö relaterade det här — kommer vatten att sippra igenom. Det viktigaste är att vi sätta en damm för det väsentligaste.

Man kan också säga: »Låt oss vänta! 1942 års jordbrukskommitté skall komma med ett betänkande, och därefter skall vår jordbrukspolitik utformas. Då kan det vara tid att ta upp denna sak.» Men skola vi låta denna företeelse pågå ytterligare några år, skola vi låta den oro, som faktiskt finns hos stora delar av vår landsbygdsbefolkning, fortsätta, skola vi alltjämt utmana det rättsmedvetande, som jag vet finns ute bland allmogen, och skola vi fortsätta att tillåta dessa feldispositioner av småjordbruk, som ske och som komma att försvåra en rationaliseringsprocess, som väl skall bli följden av 1942 års jordbrukskommittés förslag? Av hänsyn till alla dessa omständigheter skola vi inte vänta, utan vi skola ingripa nu. Men förslaget är inte tänkt som någonting definitivt. Det är en provisorisk lag för tre år, och jag är fullt på det klara med att i sammanhang med att vi skola pröva 1942 års jordbrukskommittés förslag, skola vi också pröva, om vi inte kunna vinna de mål, som vi ha ställt upp för oss, på ett annat sätt. Då kanske vi kunna nå det för herr Domö och andra så förtjusande resultatet, att de avgöranden, som enligt det föreliggande förslaget i viss utsträckning skola falla på Kungl. Maj:t, kunna läggas på andra, »i tryggare och mindre godtyckliga händer» — vad man nu kan mena med det. Det beror väl på vilka åsiktsriktningar dessa instanser komma att företräda?

Det är ingen som sagt, att man får denna lagstiftning för ingenting. Den kostar något, nämligen besvär. Men jag håller bestämt före, att det är ett förslag, där enkelheten har drivits så långt, att naturligtvis effektiviteten i någon mån har kommit att sitta emellan. Jag delar alltså icke herr Holmbäcks mening, att denna lag är både invecklad och ineffektiv. Den är icke invecklad; man kan genom resonemang göra den invecklad, men den är icke det. Man anser att landsfiskalens åligganden enligt lagen äro någonting förfärligt besvärligt. Det är i verkligheten en ganska ringa sak det är fråga om. Landsfiskalen skall intyga, om han har tilltro till den sökandens försäkran, att han själv tänker ägna sig åt jordbruket. Inom parentes sagt har man ondgjort sig över att man låter landsfiskalen pröva en på heder och samvete avgiven försäkran, och man har därvid gjort några jämförelser med självdeklarationerna. Jag kan inte förstå den jämförelsen. När kronan lägger ut flera miljoner kronor varje år för att kontrollera på heder och samvete avgivna självdeklarationer, kan det väl inte vara mycket mer stötande, att landsfiskalen får säga sin mening om en liknande underskrift. Men är det nu svårt för landsfiskalen att intyga detta? Man skall inte begära orimligheter. Om det kommer en bonde, en bondson, en lantarbetare eller en annan arbetare och vill att landsfiskalen skall sätta tilltro till hans uppgift, att han, om han köper det eller det stället, skall själv bruka det, så kan landsfiskalen gå ut ifrån att det är riktigt. Men kommer det en tandläkare eller en direktör med 25 000 kronors inkomst eller någonting sådant och vill ha intygat, att han tänker ägna sig åt att driva ett bondejordbruk, som är så stort, att det föder ett par hästar, då är det fullkomligt uppenbart, att försäkran är felaktig, och då kan landsfiskalen inte avge något intyg.

Landsfiskalen skall vidare intyga, om vederbörande kan ha något spekulationsintresse, och landsfiskalen har då ingenting annat att göra än att efterforska, huruvida det är någonting i detta avseende känt om vederbörande. Är ingenting ofördelaktigt känt, skriver han på intyget. I det motsatta fallet skiekar han vederbörande till Kungl. Maj:t. Det kan invändas, att man inte kan rannsaka hjärtan och njurar och att därför fula fiskar kunna komma genom nätet. Visst kunna de det, men i så fall blir vederbörande inte i tillfälle att spekulera med mer än *ett* jordbruk, och skadan blir ju då relativt måttlig.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
Eftersom vi inte begära, att förslaget skall vara hundra procentigt effektivt, skall man inte överdriva svårigheterna för landsfiskalerna. Det kan visst förekomma fall, då landsfiskalen får lägga ned mera arbete, men i de flesta fall klarar han saken genom att telefonledes tala med prästen i församlingen, med sin egen polisman på platsen, med kommunalordföranden eller andra personer som kunna ha kännedom i saken, och då behöver det inte bli någon stor tidsutdräkt. Herr Björkman har gjort stort nummer av frågan, hur landsfiskalen skall kunna intyga någonting, om en person, som är hemmahörande i Dalarna, vill köpa en gård i Värmland. Landsfiskalen är väl inte dummare än att han skriver till sin ämbetsbroder i Dalarna och ber honom yttra sig. När sedan landsfiskalen i Värmland skriver under detta, blir det ju detsamma, som om landsfiskalen i vederbörandes hemtrakt skrivit under intyget. Man skall inte göra sakerna märkvärdigare än vad de i verkligheten äro.

Herr Domö sade att lagrådets utlåtande om denna lags beskaffenhet talar sitt eget språk. Jag rekommenderar herr Domö att läsa lagrådets utlåtande. Herr Domö skall finna, att det göres inga väsentliga formella anmärkningar mot lagen, vare sig i fråga om dess uppställning eller klarhet. Lagrådets yttrande är ett ekonomisk-politiskt yttrande, och i det avseendet får man ju tillmätta lagrådet den sakkunskap man vill. I fall man inte tilltror lagrådet större sakkunskap på detta ekonomisk-politiska område än man tillmäter andra, kanske man inte får överdriva betydelsen av detta utlåtande.

Från jordbruksdepartementet kommer samtidigt med lagen att utskickas en kommentar till alla dem, som få med lagen att göra. Däri komma vi att försöka reda ut praktiskt taget allt som kan uppklaras. Jag tror att med denna kommentar i sin hand skola myndigheterna inte få så svårt att tillämpa denna lag.

Det finnes emellertid fall, där denna lag kan verka betungande, det vill jag icke bestrida. Nu avser jag inte sådana fall, där det är uppenbart, att vederbörande skall gå till Kungl. Maj:t, ty i de fallen få de ha det besväret. Men det finns ett par fall, då man tycker att det är ledsamt att man skall låta människorna få så mycket besvär. Det gäller ett sådant fall som där en jordbrukare, som har ett hemman, känner sig ha tillräckligt med luft under vingarna för att bruka två hemman. Jag är inte den som anser, att man skall hindra en person att utvidga sin rörelse, om han kan. Det är naturligtvis inte heller roligt för en jordbrukare att behöva gå till Kungl. Maj:t, om han genom tillköp av jord vill utvidga sitt jordbruk, fastän gården redan är tillräckligt stor för att vara fullt bärkraftig. Men detta är de enda fall, där man enligt min mening kan säga, att denna lag verkar betungande. Vi ha inte nu kunnat komma ifrån detta, men det är möjligt, att man i en framtid skall kunna göra det. Jag tror dock inte, att dessa olägenheter äro så stora, att man på grund av dem skall behöva anse lagen olämplig.

Sedan kommer jag till spørsmålet om Kungl. Maj:ts avgörande i dessa frågor. Först vill jag på herr Domös fråga, vilka som skola få köpa, i all enkelhet ge det svaret, att herr Domö får köpa, men inte jag.

Jag skall inte ingå på några djupsinniga förklaringar med anledning av talet om det godtycke, som kommer att utövas från jordbruksdepartementets sida i denna fråga, eller den tidsutdräkt, som kommer att vållas genom Kungl. Maj:ts handläggning av dessa ärenden. Jag vill endast säga, att vi inom departementet ha för avsikt att organisera detta arbete på sådant sätt, att alla sådana farhågor och hela denna kritik komma på skam.

Kungl. Maj:t kommer inte att förhindra personer, som icke tillhöra den jordbrukande befolkningen, att köpa stora egendomar. Kungl. Maj:t kommer

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
därvidlag att så långt det är möjligt utröna, om det blir till fördel för jordbruket, att vederbörande får köpa det.

Däremot kommer Kungl. Maj:t icke, så länge jag är jordbruksminister, att medverka till att folk från andra samhällsgrupper, i bättre ekonomisk ställning, skall få lov att leka med bondgårdar. En bondgård är ett arbetstillfälle för en arbetande familj och icke någon leksak för herremän. Naturligtvis finns det undantag. Familjeskäl, traditionsskäl och överhuvud taget affektionsskäl kunna ge anledning till att man gör vissa undantag. Men i princip anser jag det icke vara någon mening i att vanliga bondgårdar övertagas av personer, för vilka det icke kan vara något ekonomiskt intresse att förvärva dessa ställen, som ge en så pass liten utkomst.

Man må kalla det sentimentalt, om man vill, men jag har den uppfattningen, att det icke kan vara en socialt riktig utveckling, att självägande bönder försvinna och i stället ersättas med arrendatorer. Man kan tala hur mycket vackert man vill om nyttan av att det finns arrendeställen — det kan visst vara nyttigt — men jag anser inte att det vore en lämplig politik, om man ville medverka till en utveckling i den riktningen, att den ene självägande bonden efter den andre försvinner och ersättes med en arrendator eller i vissa fall med lantarbetare.

I samband med Karl XII:s krig i början av 1700-talet fingo många bönder gå ifrån sina hemman, vilka uppköptes av den tidens rikemän, som oftast voro adliga ämbetsmän och borgare i städerna. I Frosta härad fanns då en härads-hövding, som hette Liljenberg. Han plockade till sig några hundra gårdar från Ystad till, jag hade så när sagt Haparanda, men fullt så långt norr ut kom han inte; han gick i alla fall till Dalälven. Han förvandlade något hundratal svenska bönder till arrendatorer, och det fingo de förbli i 200 år.

Det är inte sannolikt, att våra dagars Liljenbergar lyckas förvandla bönderna till arrendatorer för riktigt lika lång tid, men alltid blir det för någon mansålder. Och Liljenbergarna äro faktiskt många. Jag skulle vilja inför kammaren poängtera, att dessa kapitalplacerares förehavanden inte äro så oskyldiga, som man här har velat göra gällande. Jag bryr mig inte om dem, som placera sina pengar i herrgårdar, men jag tänker på alla sådana fall, där man placerar sina pengar i bondgårdar och gör dem till latifundier.

Låt mig ta två exempel från norra Skåne. I en socken har på sex års tid en industriidkare köpt tillhoppa tio bondgårdar till ett värde av en halv miljon kronor. Åkerarealen växlar från något under 20 och ned till 2 hektar, och skogsarealen är i ett fall 80 hektar och i de övriga fallen mindre. Tio självägande bönder ha här fått stryka på foten och ersatts med tio arrendatorer. Denna latifundie utgör en tiondel av socknens jordbruk.

Det andra fallet är faktiskt ännu värre. Där ha under lika lång tid ungefär femton ställen inköpts, utgörande nära hälften av jordbruksfastigheterna inom kommunen. Hur många bönder som fått stryka på foten, känner jag inte, men jag vet, att det har blivit fem eller sex arrendatorer kvar. Jag undrar ändå, om man kan tycka, att den utvecklingen är någonting att slå vakt om.

Jag slutar som jag slutade i andra kammaren: jag kan förstå dem, som icke äro jordbrukare, om de tycka, att denna lag är avig, och inte kunna känna någon entusiasm för den, men däremot har jag litet svårt att förstå, hur svenska jordbrukare kunna anse, att detta försök att bevara bondejorden i böndernas händer strider mot jordbrukarnas intressen. Jag tror att det var herr Hagman som talade om förmynderskap. Ja, det är samma förmynderskap, som Sveriges bönder nu i 40 år ha burit i och med att det förvägrats dem att sälja sina jordbruk till bolagen. Genom denna lag bli de förvägrade att sälja sina gårdar

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
icke bara till bolag, utan också i stor utsträckning till icke jordbrukare. Jag tror, att den svenska bondeklassen kommer att bära bojan av denna lag lika lätt och med lika gott humör som den boja, bolagslagen har lagt på dem.

Herr **Domö** erhöll nu ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Statsrådet Sköld har med vanlig skicklighet och väl inlagd känslsamhet talat om hur nödvändigt det är, att just hans lag omedelbart antages för att rädda den självägande bondeklassen. Jag har också samma känsla, att ingenting bör få hända, som äventyrar den självägande bondeklassen, men jag frågar: är det alldeles säkert, att man måste göra på det sätt, som herr Sköld säger? Han är alltid så starkt medveten om att vad han vill är det rätta, även om det rätt naturligt, som t. ex. i denna fråga, kan finnas delade meningar. Han sade ju dock, att man kanske kan nå målet på annat sätt, och omtalade, att det troligen skall bli en ny lag längre fram. Kunde man inte ha gjort ett allvarligt försök till en *annan* lösning, så att inte befogade anmärkningar behövt framställas?

Statsrådet Sköld sade visserligen, att andra åtgärder inte kunde komma i fråga. Men är det, såsom herr Carlström i andra kammaren ville göra gällande, så att missbruk huvudsakligen förekommer när det gäller skogsfastigheter — och det är mycket som talar för detta — vill jag svara herr statsrådet, att skärpt skogslagstiftning för nyköpta fastigheter torde erbjuda en utväg. Andra torde också finnas.

Statsrådet Sköld hade ett t. o. m. för honom starkt ord gent emot mitt anförande på ett visst avsnitt. Jag skall till det bara svara, att ingen pressning behövs inom högern för att gå emot denna lag. Där brukar heller inte förekomma någon pressning.

Den pessimistiska inställning när det gäller skyddet av vårt penningvärde, vilken lyste igenom statsrådet Skölds anförande, finner jag vara ganska beklaglig. Jag skulle önskat, att han åtminstone givit något uttryck för en bestämd vilja att förhindra inflation. Det ger ett mycket dåligt intryck ute i landet, om man bara framhåller osäkerheten. Jag hoppas, att det är regeringens bestämda vilja att förhindra inflation.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i frågan, huruvida det bara är skogsfastigheter, som behöva skydd. För att visa, att det här inte bara gäller skogsfastigheter, skall jag ta ett exempel från herr Löfvanders kommun i Skåne. Där har en direktör under de sista åren köpt tre storbondebruk, två på 39 och ett på 49 hektar, och ett småbruk på $7\frac{1}{2}$ hektar. Dessa gårdar ha sammanslagits, men så vitt jag kunnat utröna, har det inte vidtagits några åtgärder för att göra driften mera rationell. Något mönsterjordbruk har det inte blivit, och det drives kreaturslöst. I stället för tre storbönder och en småbrukare sitta nu på de ställena en rättare och tre lantarbetare.

Varför skall det behöva vara just denna lag?, frågade herr Domö. Ja, detta är vad jag har föreslagit, och om det även på den andra sidan finns ett intresse, såsom här säges, för att någonting skall göras, borde det ju ha varit den sidans sak att ge oss ett alternativ i stället för löst tal, som är det enda man här har kommit med.

Inte heller i det socialdemokratiska partiet förekommer det, att vi försöka pressa någon att rösta mot sin mening. Därvidlag får herr Domö tro mig, lika väl som han vill att jag skall tro honom på hans ord.

Vad till sist beträffar frågan om inflation eller inte, så vet herr Domö lika bra som jag, vilken politik som är deklarerad. Men inte vinner man någonting med att bara säga: »Det vilja vi», och sedan inte se, hur verkligheten är. Jag

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
har ju här inte gjort något annat än att jag pekat på de svårigheter, vi ha att övervinna i detta vårt arbete.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Löfvander**, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få lämna en upplysning till kammaren.

De tre storbondebruk, som statsrådet Sköld nu talade om, äro inte vad jag skulle vilja kalla för storbondebruk. Det är de tre sämsta jordbruken i den kommun, där jag hör hemma, och det fanns ingen som ondgjorde sig över att denne industriidkare Nothini inköpte dessa jordbruk. Han kommer också att sätta dem i gott stånd. Statsrådet Sköld är inte väl underrättad, då han säger, att inga förbättringar ha vidtagits, ty sådana arbeten äro i gång. Man kan fråga vilken bonde man vill i Södra Sallerups socken, och ingen har något att erinra mot Nothinis sätt att sköta sina gårdar. När han satt gårdarna i stånd, dröjer det kanske inte så länge, förrän han kommer underfund med att han gjort en dålig affär, och då bli de till salu. Då kan det hända, att de verkliga bönderna få ett tillfälle att köpa till bättre pris än de kunde gjort, när Nothini köpte gårdarna.

Det var den upplysningen jag ville lämna.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra några reflexioner på grundval av nästan en mansålders verksamhet så att säga i första linjen just med bondejordbruk och bondeskogar. Tack vare detta arbete kan jag försäkra, att jag förvisso i lika hög grad som herr Sten och herr Jones Erik Andersson inser, vilken styrka det är för landet att ha en fri och självständig bondebefolkning och stabila bondgårdar. Men jag kan därför ingalunda gilla den nu ifrågasatta lagstiftningen, som jag finner ganska otymplig och i högsta grad reaktionär.

De flesta hörda myndigheterna och instanserna ha ju faktiskt antingen avstyrkt lagen eller ställt sig tveksamma, och man kan förstå detta. Nu hörde vi av herr statsrådet, att han tycks ha föga veneration för lagrådets kompetens att bedöma denna sak. Men jag tycker ändå, att avstyrkandet från denna institution borde gjort honom litet betänksam.

Det underliga är också, att herr statsrådet icke alls fäster något avseende vid övriga myndigheters utlåtanden, utan helt underkänner deras kompetens när de gå emot hans egen mening. På så sätt har han fått för sig, att missförhållandena äro så pass betänkliga, att en omedelbar lagstiftning är alldeles nödvändig.

Statistiken är ofullständig, det erkänner herr statsrådet, varför han allttjämt tycks falla tillbaka på det yttrande, som han fällde i remissdebatten, nämligen den mycket komfortabla satsen, att erkänd sak är så god som vittnad eller som herr statsrådet mera populärt uttryckte sig: »Saken är både känd och vittnad.» Vittnad är den, det skall inte bestridas; här har ju nästan blossat upp någon slags väckelserörelse, där känslorna tagit överhand över förståndet, och då brukar det ju vittnas, det veta vi. Men att missförhållandena äro kända eller erkända, vill jag inte instämma i.

Nej, inte är det någon fara med vår bondeklass. Jag tror tvärtom att vad som här relaterats om extrema fall av försäljningar mera är att förlikna vid krusningar på ytan av en lugn, bred och mäktig flod, och jag tror, att vår bondeklass just nu har en mycket stark ställning, kanske starkare än den någonsin tidigare haft.

Här ha visserligen framlagts siffror exempelvis från Jönköpings län, som kanske vid första påseende kunde ge anledning till att redan nu tänka på en lagstiftning. Men vi böra betänka, att dessa siffror äro framkomna under en

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.) kristid. Och att bygga en lagstiftning på lång sikt — det är nu visserligen bara fråga om en tid av tre år, men avsikten torde väl vara, att den skall bli permanent — på rent onormala förhållanden, anser jag för min del ganska förkastlig.

Vi ha inte heller sett någon utredning om hur många gårdar som gått andra vägen, om jag så får säga, som alltså tillförts bondebefolkningen från andra områden, och jag anser, att det kunde varit på sin plats att uppmärksamma också den sidan av saken. Jag tänker t. ex. på de massor av småherrgårdar, som tidigare ägdes av s. k. ståndspersoner, men som nu äro i bondehand, och på de massor av större egendomar, som styckats till bondgårdar, där nu bönder sitta som ägare, liksom på alla de jordbruk, som försålts från bolagsjordar. Där en sådan utredning gjordes, undrar jag, om det inte skulle visa sig, att faktiskt ingen som helst tillbakagång i bondens jordbesittning föreligger, utan kanske tvärtom.

Tanken på denna lagstiftning synes, som jag nyss antydde, ha uppkommit som något slags väckelserörelse. Man tycks såsom t. ex. nere i det mycket natursköna Södra Unnaryd i Jönköpings län ha ondgjort sig över att några gårdar försålts till icke-jordbrukare, och så slår man genast larm och ropar på åtgärder, utan att göra klart för sig, vilka menliga följder en sådan lagstiftning kan medföra även för just den samhällsgrupp, som man ville skydda.

I propositionen framhållas särskilt tre grupper av jordköpare, som skulle hota bondeklassen, nämligen skogsspekulanter, kapitalplacerare och stadsbor, som på en gård vilja skaffa sig ett s. k. sommarnöje. Jag undrar, om det inte är skäl i att man litet nyktert och sakligt och utan för mycket känslosvall skärskådar var och en av dessa kategorier.

Vad då beträffar skogsspekulanterna, kunna vi väl alla vara ense om, att de där virkeshajarna av den gamla typen — som köpte gårdar av oerfarna bönder och sedan höggo ned rubb och stubb av skogen, kanske ända ned till fyra tum, för att sedan omedelbart sälja gårdarna i nästan ruinerat skick — numera tillhöra en förgången tid.

Herr Sten talade om vad som hände år 1901. Jag kan vara lika entusiastisk som han för vad som då hände, men det har väl ändå inträffat någonting *efter* det året. Vi ha fått våra, som jag tycker, förträffliga skogslagar, vilka hindra skövling av skog, och våra skogsvårdsstyrelser och skogsägarföreningar ha utfört en verkligt berömvärd propaganda för att lära våra jordbrukare förstå värdet av sina gårdar.

Om därför priserna på skogsegendomar stigit under senare tid, tror jag inte att detta så mycket är skogsspekulanternas fel — eller förtjänst, vilket man vill — utan anledningen är helt enkelt, att våra jordbrukare själva förstå värdet av sina tillgångar och sätta priset därefter.

Följden har blivit — det är min erfarenhet — att den typ av skogsspekulanter, som köper gårdar, mer och mer försvinner. På grund av de höga priserna och de restriktioner, som åläggas köparen, är det inte längre så lönande att köpa en gård — skatterna göra också sitt till — utan det normala tycks bli, och det är naturligtvis det riktiga, att sågverksägaren eller virkeshandlaren köper poster på rot av bönderna, utan att det någonsin blir tal om gårdsköp.

Skulle emellertid en skogsjobbare — som jag inte alls gillar, det försäkrar jag herr Sten — få tillfälle att köpa en gård, så behöver detta dock inte utslutande vara av ondo; man *kan* ju också skriva något på hans creditsida. Han kan t. ex. föra ut virke i marknaden, som annars hade stått till försämring, om inte bonden velat avverka — sådana bönder finnas — och han kan på det sättet ge ett bidrag till folkförsörjningen. Vidare kan man vara nästan säker på att

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
en skogsspekulant mycket snart säljer sin gård och till ganska lågt pris. Då kan en ung lantbrukare, som inte har något större kapital, få sitt livs chans att förskaffa sig en gård för sig och sina efterkommande. Jag talar nu inte alls i vädret, utan jag känner åtskilliga fall i min hembygd, där just detta har hänt. Unga jordbrukare ha för 25—30 år sedan köpt just sådana skövlade skogsegendomar — som de kunde skövlas på den tiden — ha där hela tiden sedan haft sitt levebröd och sitta nu som förmögna och betrodda bönder med ett gott jordbruk och skog både till husbehov och avsalu. Jag menar, att man här kan säga: ingenting ont, som inte kan ha något gott med sig.

Jag upprepar, att jag ingalunda gillar skogsjobbare, men jag tror inte, att de längre äro någon fara för bondeklassen, utan att de äro ett försvinnande släkte.

Den andra kategorien av olämpliga jordköpare var sådan, som av en eller annan anledning ville placera kapital i jord. I oroliga tider anses ju detta vara den säkraste placeringen, och jag kan inte hjälpa att jag därför tror, att detta är en ren kristidsföreteelse. Man får nog också förutsätta, att dylika placeringar i de flesta fall gälla större egendomar och mera sällan den rena bondejorden. Om en sådan kapitalplacerare skulle köpa en bondgård, tror jag att hans inkomst av den blir så knapp, att han inte kommer att behålla den längre än alldeles nödvändigt. När tiderna lugna sig och han får tillfälle till bättre placering, kommer han otvivelaktigt att sälja gården igen, som då ånyo kommer i bondehänder. Jag upprepar ännu en gång, att man väl ändå får se en lagstiftning som denna på litet längre sikt. Blir det för övrigt den allmänna egendomsutjämning, varom vår regering varslar, så kommer det kanske snart nog inte att finnas så mycket kapital att placera.

Vad slutligen beträffar den tredje kategorien, sålunda de fall, då stadsbor tillhandla sig en lantgård för, som det heter sommarnöje — det som kanske väckt den största förargelsen — tror jag inte, att någon fara härifrån hotar för bondeklassen, även om dylika köp kanske inte äro så ovanliga i närheten av de större städerna. Jag tror för övrigt, att man tar något grunt på saken, när man talar om att dessa gårdar användas såsom »sommarnöje» eller, som herr statsrådet uttryckte sig, såsom en »leksak». Den ligger säkert litet djupare än så. De flesta stadsbor, som vilja ut på landet, köpa sig väl en villa i skärgården eller någonting dylikt. De, som göra sig besväret att köpa en lantgård, äro nog för det mesta personer, som ha liksom ett inre behov av att äga jord, som jag finner mycket prisvärd. De kanske äro födda på landet, komma kanske t. o. m. från lantbrukarhem och äro kanske också angelägna om att låta sina barn i möjligaste mån växa upp på landet. Jag har sett sådana ställen, och man blir glad, när man ser vilken omvårdnad ägarna bruka nedlägga på dem, inte bara på boningshusen, såsom det framhålles i utredningen, utan även på ekonomibyggnaderna och på jorden och skogen. I många fall tror jag, att man härvidlag rent av kan tala om mönsterjordbruk. För övrigt skulle jag tänka mig, att i regel även dessa gårdar lära komma tillbaka i bondehand, till exempel vid ett arvskifte. Därför finner jag inte heller dessa förhållanden så skrämmande. Jag kan i likhet med herr Domö inte heller se något ont i att stadsbor få blanda sig litet med rena lantbefolkningen. Jag tror, att båda parter ha gott av detta, i synnerhet stadsborna.

Att jord köpes av icke-jordbrukare skall sålunda inte bestridas, men jag tror, att det är mera vad jag skulle vilja kalla skum på ytan. Det säljes förmodligen i det långa loppet lika mycket jord tillbaka till bönderna, och någon anledning till oro behöver ej enligt min uppfattning föreligga. Vår bondeklass är, som jag nyss sade, förvisso icke på tillbakagång, och att på grund av de företeelser, som i utredningens betänkande, i propositionen och även här i kam-

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
maren relaterats, tillgripa en lösning som den nu ifrågasatta med alla dess här av andra talare redan påpekade ogynnsamma konsekvenser, anser jag förkastligt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

Herr Näsgård: Herr talman! Jag har inte samma gynnsamma erfarenheter som den föregående ärade talaren av hur det är när en jordbrukare övertar en egendom, som varit i jobbarhänder. Jag har inte bara en gång, utan många gånger bevittnat och kommit i kontakt med ganska otrevliga fall, där en jobbare köpt en egendom med jordbruk och skogsbruk kombinerat. Han har utnyttjat skogskonjunkturerna och avverkat till yttersta gränsen för vad skogsvårdslagen tillåtit för att efter några år i ett lämpligt ögonblick sälja den till en jordbrukare, som därefter kanske i en halv mansålder knappt haft skog mer än till husbehov. Det är enligt min mening icke någon för jordbruket eller jordbrukarna lycklig utveckling av äganderättsförhållandena.

I huvudfrågan här i dag kan jag nöja mig med att helt kort tillstyrka propositionen. Jag kan dock mycket väl förstå, att det råder delade meningar. Även av utredningen framgår ju, att förhållandena skifta i de olika landsdelarna. Helt schematiskt kan man väl säga, att behovet av en lagstiftning för att motverka egendomsjobberiet gör sig mest gällande i trakter, där det i allmänhet finns skog till jordbruket, och i mindre grad i de rena jordbruksdistrikten — fast det förekommer även där.

Jag vill i detta sammanhang fästa regeringens uppmärksamhet på en företeelse, som kanske kommer att bli ännu mer vanlig än för närvarande, sedan det föreliggande lagförslaget antagits. Jag syftar på ett sätt att kringgå jorddelningslagstiftningen, som tycks förekomma i rätt stor utsträckning. Genom bestämmelserna i jorddelningslagen, särskilt efter de väsentliga skärpningar, som genomfördes år 1937, har en någorlunda tillförlitlig garanti vunnits mot olämplig sönderstyckning av jordbruksfastigheter. Lagens bestämmelser kringgås emellertid stundom på så sätt, att då avstyckning vägras, i stället ett arrendeavtal slutes, varigenom det ägoområde, som inte får avstyckas, i alla fall skiljes från vederbörande fastighet. Sådana arrendeavtal ingås vanligen på femtio år, och in-teckning beviljas i fastigheten, vars innehavare således för överskådlig tid berövas brukningsrätter till området i fråga. Detta förhållande förtjänar säkerligen att uppmärksammas.

I fråga om tillämpningskungörelsen har jag tillsammans med några kamrater föreslagit, att kommunal förtroendeman, utsedd av vederbörande häradsrätt, skulle få i uppdrag att utfärda det intyg, som enligt vad som angives i propositionen skall avgivas av landsfiskalen i orten.

Utskottet har funnit vårt förslag vara beaktansvärt, men lika fullt avstyrkt detsamma. Utskottet säger i alla fall till sist: »Dock vill utskottet understryka, att Kungl. Maj:t under lagens tillämpning bör ha uppmärksamheten riktad på förevarande spörsmål och, därest det skulle ur någon synpunkt visa sig olämpligt att utfärdandet av intyg tillkommer landsfiskalen, vidtagna den ändring av tillämpningskungörelsen som kan anses erforderlig.» Jag tror, att man redan nu borde kunna vara överens om att den tilltänkta anordningen ur mer än en synpunkt är olämplig, och det hade utan tvivel varit klokt av Kungl. Maj:t — inte minst ur psykologisk synpunkt — att redan från början ha låtit intygs-givningen ordnas av andra än orternas polismyndigheter.

När utskottet säger, »att det skulle bli förenat med avsevärda svårigheter att finna lämpliga personer som äro villiga att utan ersättning åtaga sig ifrågasvarande, stundom ganska grannlaga uppdrag», kan det väl vara riktigt, men

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
utskottet kan knappast ha menat, att *alla* landsfiskaler skulle vara lämpliga för uppdraget, medan det bland de kommunala förtroendemännen skulle vara så svårt att hitta lämpligt folk. Det kan t. ex. vara så, att landsfiskalen är en sådan där Liljenberg, som statsrådet talade om för en stund sedan, och det är väl inte riktigt lämpligt, att en dylik person skall utfärda intyget.

Utskottets ärade ordförande berättade för en stund sedan, att han utan självövertvinnelse hade gått till en landsfiskal för att få ett intyg, men det visar ju att vi diskutera på olika plan, när det gäller den här punkten. Motionärerna och reservanterna hysa inte någon ovilja mot landsfiskalerna, utan anse endast att de inte äro lämpliga i detta sammanhang. När jag i våras på ett möte i min hemtrakt redogjorde för det nu föreliggande lagförslaget, steg en gammal betrodd jordbrukare och kommunalman upp och sade, att han ingenting hade att invända i fråga om själva lagen. Han ansåg, att vi norrlänningar väl inte kunde gå emot en sådan lagstiftning, men han tillade, att det enligt hans mening inte var lämpligt att landsfiskalerna skola utfärda dessa intyg. Han var mycket god vän med landsfiskalen, men han ville inte gå till honom för att få ett sådant intyg, då denne ju ingenting begrep av jordbruk.

Att göra personvalet till en kostnadsfråga är enligt min mening att gå för långt i fråga om sparsamhet. Nog bör väl staten kunna offra vad som behövs, när det gäller en sådan viktig och genomgripande lagstiftning som denna. Frågan om ett eventuellt anslag för ändamålet kan naturligtvis ordnas i efterhand.

Jag skall, herr talman, vid denna sena timme inte säga mera. Jag kan emellertid inte finna, att utskottet i sitt utlåtande bemött de skäl, som anförts i motionen, på ett tillfredsställande sätt. Jag yrkar därför bifall till utskottets utlåtande med den förändring, som innefattas i den av herr Tjällgren och herr Pettersson i Rosta avgivna reservationen.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Jag känner ett behov att yttra några ord i denna fråga, eftersom mitt namn inte återfinns bland de statsråd, som anmälde avvikande mening vid beslutet om propositionens remitterande till lagrådet. Jag vill gärna göra klart, att jag var förhindrad deltaga i den konselj, då beslutet fattades, och att jag, om jag hade varit närvarande, skulle ha anslutit mig till reservanterna.

Jag tror nämligen, att man här står i begrepp att göra något som på längre sikt kommer att visa sig vara ett allvarligt misstag. Fastän jag är stadsbo, är jag inte främmande för jordromantik. Jag är för min del beredd att gå mycket långt, när det gäller att tillgodose den jordbrukande befolkningens, enkannerligen vår fria bondestams intressen, därför att jag tror, att det är till gagn för landet i dess helhet. Men hur mycket jag än uppskattar det syfte, som ligger bakom lagen, måste jag i detta fall säga mig, att den lösning, man här föreslår, är behäftad med så stora vådor av principiell art, att olägenheterna vida överväga fördelarna, sett inte minst ur den samhällsgrupps synpunkt, som det här gäller att värna om.

Vilka dessa olägenheter äro, har ju utförligt påvisats både i handlingarna och i dagens debatt, och jag skall vid denna sena timme inte trötta kammaren med någon upprepning. Det ligger, efter mitt sätt att se, nästan något tragiskt över att så många, i ärlig övertygelse om att därmed gagna jordbrukets intressen, äro beredda att ta det steg, som här föreslås, ett steg emot den polisstat, som vi säkerligen alla hjärtligen avsky, men som vi på något besynnerligt sätt i alla fall tyckas gravitera emot.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till dem som yrkat avslag på det föreliggande förslaget.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Herr **Andersson, Gunnar**: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt. Att jag har begärt ordet, beror på att jag är förvånad över att under debatten om detta lagförslag inte besvärsinstitutet kommit på tal, således frågan om den rätt en medborgare har, inte minst när han har att göra med det allmänna, att besvara sig i en eller flera högre instanser över utslag i lägre instans. Det är ju en mycket väsentlig beståndsdel i rättssystemet, och det är, såvitt jag kan se saken, ett av de viktigaste fundament, som den enskilde medborgarens känsla av rättssäkerhet vilar på.

I det lagförslag, som här föreligger, finns icke någon sådan rätt. Kungl. Maj:t är enda instans. Jag vet, att man kan svara mig, att detta också är fallet i vissa andra sammanhang, såsom när det gäller expropriation, bolags rätt att förvärva fastighet och utlännings rätt att förvärva egendomsdelar, men, herr talman, det är ändå inte riktigt analogt. De enskilda medborgare, som äro tvungna att gå den långa vägen, därför att de inte kunna förebringa de inlytt, som fordras för att få gå den korta, ha således att gå direkt till Kungl. Maj:t och få sedan finna sig i det utslag, som därifrån kommer.

Det har ju på ett tidigare stadium under detta lagförslags utarbetande föreslagits, om jag inte missminner mig, att länsstyrelserna skulle utgöra den instans, som i första hand skulle bevilja tillstånd, med rätt givetvis för dem det berör att överklaga besluten. Jag skall inte ta upp skälen för och emot i detta avseende. Det är inte därför jag begärt ordet.

Det finns rätt stor anledning att tro, att det, när denna lag träder i kraft, kommer att bli en hel del spring i kanslihusets trappor av medborgare, som vilja ha rätt att förvärva jordbruksfastighet.

Denna Kungl. Maj:ts beslutanderätt är nog ett tecken på en viss maktkoncentration till Kungl. Maj:t, som jag tror, att riksdagen bör beakta och som jag vill fästa uppmärksamheten på.

Jag har, herr talman, icke något yrkande i anslutning till vad jag här yttrat, utan jag vill helt och hållet instämma med den reservation, som avgivits av herr Holmbäck m. fl.

Herr **Andersson, Gustav Emil**: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Domö omnämnde, att i Jönköpings län enligt uppgifter, som lämnas i propositionen, skulle ha försålts 215 fastigheter under den femårsperiod, som utgick med åren 1943. Detta skulle ha varit i ett av de län där de flesta försäljningar skett till icke-jordbrukare. Jag vill ifrågasätta, om denna uppgift kan vara så riktig, ty med den kännedom jag har om förhållandena i detta län, betvivlar jag starkt detta. Man kan få helt olika uppgifter, beroende på vem man vänder sig till.

När den Wohllinska utredningen pågick, roade det mig att höra efter i en kommun, där det skedde rätt många köp av gårdar av icke-jordbrukare, vilken uppfattning man hade om utbredningen av dessa köp. Jag frågade kommunalordföranden och landsfiskalen, vilken senare även bodde i socknen. Kommunalordföranden visste inte om mer än två egentliga köp av icke-jordbrukare, således rena jobbköp, under det att landsfiskalen visste om och kunde namnge femton stycken. Så pass kunna uppgifterna variera, och jag tror, att det är någon liknande historia, som ligger bakom den av herr Domö refererade uppgiften, som tillmätes så stor betydelse.

Sedan är emellertid även att märka, att uppgiften inte gäller köp efter 1943. Det sades, att dessa försäljningar skett de fem senaste åren, men det är inte riktigt. Under de två sista åren ha dessa köp forcerats i mycket stor utsträckning.

När herr Ekströmer tycker, att skogsjobbarna inte äro mycket att räkna med,

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
ty de verkliga skogsjobbarna tillhörde enligt honom en förgången tid, skulle jag vilja säga, att det ingalunda är fallet. Sådana finnas i Jönköpings län, och jag tror även i andra län, och de äro en mycket otrevlig typ. Skogsvårdsstyrelserna ha det mesta besväret med dessa virkeshandlare, som köpa fastigheter och som äro de värsta i fråga om att överträda eller att försöka överträda gällande skogsvårdslagar. Det är en känd sak för den som litet grand följt med förhållandena i Jönköpings län, att många virkeshandlare äga ett flertal gårdar. De köpa således ingalunda, såsom herr Ekströmer gjorde gällande, huvudsakligen skog på rot.

Vidare borde det vara herr Domö bekant, att i norra delen av Jönköpings län en rik stockholmare inköpt omkring ett tiotal gårdar i några socknar, som gränsa intill varandra, och sedan han fått ett visst stöd från länsstyrelsen för sitt underliga brukande av dessa gårdar, som jordbrukskommissionen anmärkt på, annonserade han om att han ville köpa flera gårdar i länet. Det torde knappast vara någon önskvärd utveckling, att en rik stockholmare på detta sätt köper ett tiotal jordbruk i en bygd och i vissa fall icke ens låter gårdarna vara bebodda av någon arrendator. På ett av de bästa jordbruken lät han riva ner ladugården utan att bygga upp någon ny i stället.

Det kan plockas fram många sådana exempel. Påståendet att dylika köp förekomma i så liten omfattning, att det inte är någonting att fästa sig vid, är därför oriktigt. Jag skall inte trötta med någon uppräknig. Jag skall endast ta ett nytt och särskilt typiskt fall, som visserligen inte är från Jönköpings län, men bra nära, nämligen från Västergötland. Det rör sig här om en typisk spekulativ kristidsjobbare, som förtjänat en miljonförmögenhet på krisaffärer och sedan inköpt ett tiotal skogs- och jordbruksgårdar i Västergötland. Det är här främst fråga om gårdar med stora skogsmarker och med mycket uppväxande skog. Senast förvärvade han en gård, för vilken han betalade omkring 100 000 kronor. Det är ett betydande kapital som på detta sätt undgår beskattning. Men det tycks för dem, som försvara detta system, vara önskvärt, att så sker. Om jag tyder herr Ekströmers anförande rätt, gällde det att placera kapitalet undan en eventuell förmögenhetsbeskattning. Vi veta ju, att dylika gårdar med övervägande växande skog enligt gällande taxeringsförordningar inte taxeras till mer än kanske halva taxeringsvärdet och ibland inte ens det. Genom en kapitalplacering av denna storleksordning har vederbörande undandragit kanske halva sin förmögenhet från beskattning, då det ligger ett värde i gården som inte är taxerat. Det är stora summor som på detta sätt gå fria från skatt.

Jag tycker inte det vittnar om vare sig omsorg om den självägande svenska bondestammen eller om samhällssolidaritet att bagatellisera och nonchalera den skatteflykt, som här sker.

Det talas så vackert om att man visst vill vara med om att bevara bondejorden i böndernas ägo. När icke-jordbrukare köpa jord, säger man, är det bara för en kort övergångstid. De sätta gårdarna i stånd, och sedan få bönderna köpa dem tillbaka. Den, som emellertid sett, hur det går till, låter inte vilseleda sig av detta tal. Låt gärna kapitalisterna, som det sades nyss, placera sina pengar i fina herrgårdar och stora slott, men de mindre och medelstora bondejordbruken kunna de lämna i fred, framför allt de kombinerade skogs- och jordbruksgårdarna, där under nuvarande förhållanden en familj kan försörja sig tack vare skogen. Det är inte meningen, att dessa gårdar skola jobbas upp i pris av dessa spekulanter från städer och samhällen, så att inte traktens unga bönder och bondsöner kunna köpa desamma.

Det har citerats en del tidningsurklipp tidigare, och jag skall också be att få läsa upp ett citat ur en tidning för att visa, hur det går till, när en gård blir till salu nere i Västbobygden i Jönköpings län. Jag citerar alltså: »Så snart

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)
 det spörjs att någon lantbrukare funderar på att sälja sin gård eller densamma inlämnas till försäljning hos någon mäklare, kommer den ena flotta bilen efter den andra rullande fram på gårdsplanen och pälsklädda herrar med stinna plånböcker presentera sig för den enkle lantmannen med nådiga blickar. Bland dessa spekulanter återfinnas snart alla 'bättre' stadsyrken, grosshandlare, direktörer, läkare, advokater, skolmän och allt vad det nu kan vara. Främst är det högproduktiva skogsfastigheter som efterfrågas, och även om de priser som bjudas för sådana icke alltid kunna kallas höga ligga de dock betydligt över det belopp en ung lantbrukare med två tomma händer skulle kunna betala med tanke på att kunna klara sig på fastighetens avkastning. Därför hör det också numera till det sällsynta att en försäljning av salubjudna jordbruksfastigheter sker till någon bland landsbygdens eget folk, och att ett par ungdomar som stå i beredskap att gifta sig förvärva sig jordbruk, som förr i tiden var vanligt, inträffar så gott som aldrig. Tvärtom söker sig såväl den manliga som den kvinnliga landsbygdsungdomen i stora skaror till städer och industrisamhällen där icke bara utkomsten är säkrare och bekvämare utan även möjligheterna för familjebildning lättare. En beklämmande utveckling som med snabba steg leder till fullständig ödeläggelse av stora delar av den svenska landsbygden!» Detta är en sann verklighetsskildring.

Det har roat mig att under den sista tiden studera Jönköpings läns ortstidningar och där refererade fastighetsköp, och jag har därvid funnit, att flertalet av fastighetsförsäljningarna skett till icke-jordbrukare. Detta problem är därför i många trakter ett tämligen allvarligt problem. Om det i vissa delar av landet, kanske i vissa slättbygder, inte har så stor aktualitet, är det ändå inte en dag för tidigt att man griper in med denna lagstiftning för att hindra att den verkligt bofasta jordbruksbefolkningen minskas.

Nu säger man emellertid, att detta resultat kan nås på annat sätt. Ja, jag gjorde ett litet försök i en motion i denna kammare för inte så länge sedan — en motsvarande motion väcktes även i andra kammaren — om att riksdagen skulle hjälpa till att stävja det ofog på detta område, som består i att den som köper en fastighet, styckar ifrån åkerjorden, som han säljer till någon granne, men behåller skogen såsom skogsfastighet, men det förslaget reflekterade inte riksdagen på den gången, men nu kanske man inte har någonting emot att pröva det. Hade riksdagen reflekterat på mitt förslag, hade kanske inte den nu föreliggande lagstiftningen blivit så aktuell. Men vem var den främste förespråkaren här i kammaren — och den som ansåg sig företråda sakkunskapen på detta område — för att ingenting skulle göras vid detta tillfälle? Jo, det var en storgodsägare från slättbygden, tillhörande högerpartiet, och i andra kammaren var det en från Dalarna som jobbat i fastighetsaffärer, som talade mest övertygande för att en lagstiftning på detta område inte behövdes. Jag har velat erinra om detta, därför att det är så typiskt. När man inte vill göra någonting, säger man, att man gärna är med på saken, men att det hela skall ordnas på ett annat sätt. Jag tror emellertid, att tidpunkten nu är mogen för att genomföra en ändring på sätt som är föreslaget, således i form av en försökslagstiftning på detta viktiga område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som innefattas i den av herr Tjällgren och herr Pettersson i Rosta avgivna reservationen i fråga om motiveringen.

Herr **Domö** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har begärt ordet för en replik i anledning av att det tydligen uppstått ett missförstånd hos herr Andersson beträffande mitt yttrande om antalet i Jönköpings län försälda jordbruk till icke-jordbrukare.

Ang. inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. (Forts.)

Jag nämnde talet 215 såsom ett jämförelsetal. Jag tog den siffran, därför att den nämnes i propositionen, jag tror den är hämtad i något av remissyttrandena. Jag ville därmed visa, att om man tar siffran 215 — om den nu är det rätta uttrycket för vad som är sålt till icke-jordbrukare, den förefaller låg — och ställer den mot totalantalet brukningsdelar av ungefärligen den storlek som lagen omfattar, blir procenten ganska ringa. Jag gjorde ingenting annat än en ungefärlig jämförelse för att konkretisera mitt påstående, att även i de områden som äro »illa utsatta» är icke antalet jordbruk, försålda till icke-jordbrukare, särdeles stort i förhållande till hela fastighetsbeståndet.

Det är tyvärr riktigt, att jordbruken på en del platser gå ur jordbrukarnas händer. Det erkänna vi ju också och beklaga det, men därmed är inte sagt, att det ovillkorligen är nödvändigt eller att man bör taga denna lag för att råda bot på detta missförhållande.

Vad beträffar uttalandet, att de, som köpa ett jordbruk, skulle undandraga sig beskattning, är ju beskattningsförhållandet detsamma för alla som ha jordbruk eller köpa, om värdet i jordbruket ligger högre än vad taxeringsvärdet är.

Herr **Norman**: Herr talman! I nära anslutning till herr Domös replik vill jag rätta en felaktig invändning, som jag gjorde mot hans procentberäkning. Min invändning grundade sig på en missuppfattning av innebörden i de anförda siffrorna, i det jag trodde att det var antalet till icke-jordbrukare försålda fastigheter som ställdes i relation till hela antalet försålda fastigheter under en femårsperiod. Jag har sedan blivit underkunnig om — och det framgick ju även av herr Domös replik — att jämförelsen gällde fastighetsbeståndet, och då är ju den av herr Domö angivna siffran, 0,2 procent, riktig.

Medan jag har ordet, kanske jag skall säga ett par ord om den invändning som herr Gunnar Andersson gjorde mot att det inte är ordnat med någon mellaninstans med klagorätt vid avgörandet av dessa spörsmål. Fördelen med en dylik anordning skulle väl vara den, att en person, som fått sin ansökan avslagen, skulle få tillfälle att komma in med påminnelser. Nu har avgörandet lagts direkt hos Kungl. Maj:t, framför allt därför att det skall bli en enhetlig tillämpning av lagen. Jag tror att det skälet är så avgörande, att det är lämpligt att det ordnas på detta sätt.

Herr **Andersson, Gustav Emil**: Herr talman! Jag vill bara framföra ett tack till herr Domö för hans replik. Jag talade om hur personer, som förvärvat stora kapital, ofta genom rena jobberiet, placerade dem i jordbruksfastigheter för att undandraga sig skatt. Herr Domö säger nu att det är precis samma förhållande, när en bonde sparat på sitt skogsbestånd, som enligt gällande lag inte behöver beskattas efter saluvärdet, med resultat att inte hela förmögenheten beskattas. Herr Domö — och eftersom han är högerpartiets ledare, är väl uttalandet representativt för högerpartiet — jämställer alltså en sådan bonde, som slitit hela sitt liv på sin gård, med en jobbare, som undandrar sig skatt på sina nyförvärvade inkomster. Jag tackar för att jag fått reda på att högern har denna inställning.

Herr **Hage**: Herr talman! Innan klubban faller, vill jag uttala den förhoppningen att regeringen låter denna lag, som är mycket förnuftig, följas av en lag, som riktar sig mot jobberi i tomter i *städerna*. Jag vågar påstå, att det är minst lika nödvändigt med en sådan lagstiftning. Den skulle vara till lika stort gagn för landet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling-

Ang. inskränkning i rätten att förrärva jordbruksfastighet. (Forts.)
en varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Återstående delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende på lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Pettersson i Rosta avgivna reservationen.

Herr Norman: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av herrar Tjällgren och Pettersson i Rosta vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölls.

Justerades ett ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.38 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 17 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 27, statsutskottets utlåtanden nr 295—299 och memorial nr 300, bevillningsutskottets betänkande nr 65 och memorial nr 67 samt bankoutskottets utlåtande nr 69 och memorial nr 70.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 65 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpssverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På sedermera gjord proposition godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att för den händelse den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammars talman gemensam omröstning i ämnet komme att ägarum vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 19 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo andra lagutskottets utlåtanden nr 85 och 86, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 2 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 85.

På framställning av herr talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 65, konstitutionsutskottets utlåtande nr 27 och statsutskottets utlåtande nr 297 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde onsdagen den 19 december samt att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets memorial nr 300 skulle uppföras näst efter jordbruksutskottets utlåtande nr 85.

Herr **Branting** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vid två olika tillfällen, 1943 och 1945, har riksdagen uppmärksammat den verksamhet, som bedrivs av Lutherska världskonventets svenska landskommitté och Allmänna svenska prästföreningens evangeliska utskott, vilka två organisa-

*Interpellation
ang. använd-
ningen av
vissa kollekt-
medel m. m.*

Interpellation ang. användningen av vissa kollektmedel m. m. (Forts.)
 tioner delvis finansiera sin verksamhet med kollektmedel, beviljade av Kungl. Maj:t. Det har visats, att dessa organisationer begagnat allmänhetens gåvomedel till att understödja företag, som propagerat för eller samarbetat med den tyska nazismen. De utge sålunda gemensamt tidskriften »Kyrkor under korset, Lutherkollektens kvartalsskrift», vilken bedrivit nazistisk propaganda, rekommenderat in- och utländska nazistpublikationer och givit spridning åt fantastiska vrågbilder av förhållandena i Sovjetunionen. Efter en undersökning 1942 av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, professor Bagge, om-lades redigeringen av »Kyrkor under korset» till det bättre, men de bakom-stående organisationerna upphörde dock icke med sina nazistiska förbindelser. Sålunda synes Svenska landskommittén under åren 1940—1944 ha utbetalat en summa motsvarande 1 000 riksmark per år till vart och ett av de två »riks-tyska» kyrkosamfundet i det s. k. generalguvernementet Polen, vilka kyrko-samfund denna tid leddes av de tyska kyrkomännen Kleindienst och Blau. Till dessa herrars karakteristik må anföras: Kleindienst utvisades 1939 från Polen för nazistisk verksamhet, men återkom med den tyska ockupationsar-mén. Blau var känd som Hitler-beundrare och nazistagitator.

Men ytterligare: Före kriget och efter tyskockupationen ända fram till 1944 bedrevs med svenskt understöd bland den ukrainska befolkningen i Polen en s. k. missionsverksamhet, i »Kyrkor under korset» apostroferad såsom »den ukrainska väckelsen». Denna »missionsverksamhet» ägde rum i samarbete mel-lan den tysk-nazistiska kyrkoorganisationen »Martin Luther-Bund» och Svens-ka landskommittén, varvid från landskommittén under åren 1942—1944 ut-betalades i runt tal 20 000 kronor om året enbart i rikskollektmedel. »Kyrkor under korset» försäkrade sina läsare, att detta arbete »åtnjöt de politiska myn-digheternas förståelse». Nämnas kan även, att under den tyska ockupationen av Baltikum Svenska landskommittén såsom sitt verktyg vid understödet till Estlands och Lettlands lutherska kyrkor anlidade den bekante prostén Pöhl.

Så sent som i »Kyrkor under korset» nr 3, 1945, distribuerat i september i år, har reklamerats för propagandaskriften »Till kamp för tron», Lund 1938, en av »Kyrkor under korset» utgiven ströskrift med klart nazistisk ten-dens. Denna skrift, vars utgivande bekostats med 800 kronor av allmänna kollektmedel, är närmare bestämt en programskrift för den nordiska grenen av det tysknazistiska organisationsnät, som under namn av »den internationella Pro Deo-rörelsen» tjänat som organ för Tysklands politiska aktioner mot Sov-jetunionen, via kyrkorna.

Den sålunda aktiva Svenska landskommittén har, enligt vad som uppgivits i pressen, påtagit sig eller anförtratts rollen av att vara ett organ för upprä-tandet av svenska kyrkans internationella efterkrigsförbindelser. I detta syfte har organisationen upptagit förhandlingar bl. a. med ledande kyrkomän i USA, Norge, Danmark och Finland. I mars 1945 ägde rum en konferens i Sigtuna mellan Svenska landskommittén av Lutherska världskonventet och representanter för världskonventets amerikanska avdelning, vilken resulterat i bildandet av en ny organisation, »Lutherska världskonventets förbindelse-kommitté», med ärkebiskop Eidem och biskop Rodhe som hedersordförande, respektive ordförande. Ändamålet med den nya kommittén uppgives vara att förmedla kyrklig hjälp till Europas härjade länder. Under sommaren och hösten 1945 har Svenska landskommittén under förhandlingar i Norge, Dan-mark och Finland utbyggt denna kommitté. Ett TT-telegram från Köpen-hamn i morgontidningarna för den 14 december meddelar, att ett stort antal lutherska kyrkoledare väntas till Köpenhamn den 17 december för att för-handla om Lutherska världskonventet. Svenska landskommittén kommer en-ligt uppgift vid detta tillfälle att representeras av biskop Rodhe.

Interpellation ang. användningen av vissa kollektmedel m. m. (Forts.)

Den 25 april i år beslutade båda kamrarna att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning angående ändrade bestämmelser för det kyrkliga kollektiväsendet. Studentföreningen Clarté i Stockholm hemställde härefter den 21 september i en skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet om utredning av frågan om statskontroll över kollektmedel och föreslog dessutom, att Svenska landskommittén och Evangeliska utskottet omedelbart skulle avstängas från åtnjutande av allmänna kollektmedel. Den 5 oktober beslutade Kungl. Maj:t tillsätta en kommitté för den av riksdagen föreslagna utredningen. Till kommittén, vars ordförande är biskop Cullberg, har kallats en särskild sakkunnig för att delta i granskningen av de ändamål för vilka rikskollekterna till Lutherska världskonventets svenska landskommitté och Allmänna svenska prästföreningens evangeliska utskott hittills använts. Kommittén beräknar enligt uppgift att vara färdig med sin utredning någon gång under första hälften av 1946.

Jag anhåller om kammarens tillåtelse att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställa följande fråga:

1. Kan det anses lämpligt, enligt herr statsrådets mening, att Svenska landskommittén, som på grund av hela sin inriktning och verksamhet — sist ådagalagd genom annonseringen för av landskommittén själv utgivet nazistiskt propagandatyck — ådragit sig visst vanrykte, gentemot utlandet uppträder som representant för en svensk statsinstitution, nämligen svenska kyrkan?

Även mot andra kollektfinansierade organisationer än de ovannämnda, t. ex. Gustav Adolf-föreningarna i Stockholm, Lund och Göteborg, synas med fog kunna anmärkas, att de understött kyrkonazistisk verksamhet. Enligt vad som framgår av Gustav Adolf-föreningarnas ansökningar till Konungen vid olika tillfällen om erhållande av kollektmedel samt föreningarnas årliga redogörelse till Svenska kyrkans diakonistyrelse för kollektmedlens användning, ha dessa föreningar dels direkt, dels genom de tyska Gustav Adolf-föreningarnas »Centralvorstand» i Leipzig med kollektmedel understött två tyska kyrkoinstitutioner under klart nazistisk ledning, nämligen Evangelisches Oberkirchenrat i Wien och Deutsche Evangelische Kirchenleitung i Gablonz, i det sudettyska området. Ledaren för Oberkirchenrat i Wien, biskop Eder, uppträdde i augusti 1941 i Lutherska världskonventets lutherakademi i Sondershausen i Tyskland som en entusiastisk anhängare av det tyska erövringskriget mot Sovjet. Presidenten för den sudettyska kyrkan i Gablonz, Wehrenfennig, offentliggjorde vid Tjeckoslovakiens styckning ett upprop där han bl. a. yttrade: »Vi evangeliska tyskar i Böhmen, Mähren och Schlesien tillhörde fram till den 1 oktober 1938 utlandet och kände oss dock aldrig övergivna. Så mycken omsorg ägnades oss, och så mycket gjordes för oss i hjälpsamt broderskärlek genom Gustav Adolf-föreningen, Evangelisches Bund och Martin Luther-Bund. — — — Vårt läge hade i september 1938 blivit ohållbart. Hade icke den till under gränsande lösningen genom Adolf Hitlers dådkraft kommit, så hade utsikterna varit dystra för oss sudettyskar och vår kyrka. Men lösningen kom i rätt tid, och genom Sudetengau och senare genom ledarna av folktysskar i Protektoratet brusade tackropet: Vi tacka Führern. — — —» Denne kyrkoledare har alltså såväl före som efter Tjeckoslovakiens styckning och även under kriget förvaltat de svenska Gustav Adolf-föreningarnas kollektmedel.

Jag anhåller att till herr statsrådet få rikta även denna fråga:

2. Anser herr statsrådet att det med hänsyn till vad som sålunda förekommit finnes anledning att utvidga kollektkommitténs uppdrag till att undersöka

Interpellation ang. användningen av vissa kollektmedel m. m. (Forts.)
rikskollektmedlens användning även utöver vad det gäller Svenska landskommittén och Evangeliska utskottet.

Beträffande Svenska landskommittén och Evangeliska utskottet och åtminstone en av Gustav Adolf-föreningarna gäller dessutom att de, vid sidan av sina rikskollekter, även åtnjuta kollektunderstöd från *enskilda* församlingar. Härvid har i fallet Svenska landskommittén så tillgått, att från ärkebiskopen jämte ytterligare några framstående kyrkomän utgått upprop, riktade till »Sveriges prästerskap och församlingar», om bidrag till den s. k. martyrkollekten, vilken disponerats till just samma eller liknande ändamål som ovan nämnts. Det ligger i sakens natur att dylika upprop från svenska kyrkans ledning till de enskilda församlingarna och prästerna bli beaktade. Genom det angivna tillvägagångssättet synes emellertid i verkligheten ett slags rikskollekt anordnas, dock utan att Kungl. Maj:t beviljat särskilt tillstånd därtill; medlens användning undandraga sig alltså Kungl. Maj:ts prövning.

Jag vill be att till herr statsrådet slutligen få rikta denna fråga:

3. Vill herr statsrådet överväga — för att man på en gång skall kunna komma till en fullständig behandling av kollektkontrollfrågan — att utvidga kollektkommitténs direktiv till att inbegripa icke endast rikskollekterna utan även enskilda församlingskollekt?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.17 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.